

تحقيق لغات سنڌي

عبدالڪريم سنڌي

پي. اي. (اٽل) ڪراچي

تحقيق لغات سنڌي

عبدالڪريم سنديلو

بي. اي (آنرس)؛ ايم. اي.

ليڪچرار ”سنڌي“

گورنمينٽ ڪاليج، لاڙڪاڻو، سنڌ.

چاپيندڙ:

تاج محل پريس،
شاهي بازار، حيدرآباد.

فون نمبر: ۲۳۲۳-

[جلد ۲۲۰۰]

سال ۱۹۶۳ع

[چاهو چوٽون]

قيمت ۱۰۰۰ روپيا

ملي سگهندو:

شاه محمد عباسي،
نزدڪ هي-وي-اسڪول،
لاڙڪاڻو سنڌ.

چاپائيندڙ:

شاه محمد عباسي،
نزدڪ هي-وي-اسڪول،
لاڙڪاڻو سنڌ.

نذر عقيدت

هي ڪتاب دل جي حضور سان
محترم سيال صاحب جي اسم گراميءَ
ڏانهن منسوب ڪيان ٿو،
جو سنڌ جو خاموش ۽
پخته ڪار اديب آهي.

سيال علي محمد درخشنده باد
گر قبول افتد زهي عز و شرف.
منڊيلو

فہرست ادواب

صفحہ	حرف	صفحہ	حرف
۱۸۴	آ	۱	الف
۱۸۸	ذ	۵۰	ب
۱۹۶	ڈ	۶۱	پ
۱۹۸	ی	۷۰	پ
۲۰۰	ر	۸۱	ت
۲۱۳	ز-س	۹۲	ث
۲۴۶	ش	۹۵	ت
۲۵۱	ص-ک	۱۰۰	ن
۲۸۲	ک	۱۰۱	پ
۲۸۹	گ	۱۳۴	قا
۲۹۷	ک	۱۳۸	ج
۳۰۳	کہ	۱۴۶	چ
۳۰۷	ل	۱۴۸	جہ
۳۱۷	م	۱۵۲	چ
۳۳۸	ن	۱۶۳	چ
۳۵۳	و	۱۷۲	خ
۳۷۵	ہ	۱۷۴	د
الف کان ۷	رایا		

ٻه اکر

مدت کان آرزو هئي ته ”سنڌي لغت“ مرتب ڪريان ،
ليڪن اڪيلي سر، تهئي دست، ڇا پئي ڪري سگهيس! بقول
سليمان شاعر: بنا لشڪر خزانِي جي، ٿيڻ سلطان مشڪل آھ.
مون سان به اها ڪار هئي. نه عربي، سنسڪرت، گجراتي وغيره
جو مائو، ۽ نه وري مختلف لغات جو ذخيره! جنهن ڪري
ڪجهه وقت ته دل جي دل ۾ رهي. آخر سنڌ سرڪار،
”سنڌي لغت“ جو ڪم، جوان بخت محترم ڊاڪٽر نبي بخش خان
بلوچ جي سپرد ڪيو، جنهن ڊائريڪٽر آف سنڌي لغت جي
حيثيت ۾، ٻن سال گذر، مون کي پڻ، ريسرچ اسسٽنٽ مقرر
ڪيو. منهنجي دل ۾ سڪ جو سلو، جو انگوران ٿي پلو، اڳيئي
لڳل هو، تنهنڪري موقعي کي غنيمت ڄاڻي، هڪدم وڃي،
دخليڪار ٿيس. جيتوڻيڪ پنڌڻ ٽن سالن (۱۹۵۲ع کان ۱۹۵۴ع
تائين) جو هو، ۽ ڪم به منهنجي صحيح مذاق مطابق هو، تاهه
دوريءَ هڪ سال کان وڌيڪ ترسج جي مهلت نه ڏني. ارمان
آهي، جو پهريون سال ته صرف ڪتابن مان لفظن گڏ ڪرڻ، ۽
پهران آيل مواد کي ترتيب ڏيڻ ۾ صرف ٿيو. ڪاش! جيڪڏهن
وڌيڪ رهائڻ ها ته قوي ارادو هو ته: لفظن جا ذاتو يا بنياد،
آئون پاڻ ڪيان ها، ڄاڻي منهنجي آخرين مدعا هئي.

ڌاتو يا بنياد معنيٰ: لفظ جي ڄڻ يا پاڙ، جتان لفظ نڪرن ٿا. سنڌي زبان، سنسڪرت جي شاخ آهي، تنهنڪري سنڌي لفظن جا بنياد به سنسڪرت ڌاتن تي مڻي آهن. سنسڪرت ڀاشا ۾ ۱۰۰۰ ڌاتو آهن، * ۲۰۰۰ ڌاتو آهن، * ۲۲۰۰ ڌاتو آهن. * سر مونير ويليس جي خيال موجب: ٽلهي ٽيڪي ۲۰۰۰ ڌاتو آهن. ‡

ڌاتو چئن قسمن جا سمجهيا وڃن ٿا: ۱- ڌاتو ڀاڻ ڀڻت، جو ”ڀاڻ“ ۾ آيا آهن، ۲- سوثر، جو ”سوثرن“ ۾ ڪڍي ڪڍي استعمال ٿيل آهن، ۳- لوڪ، جو ”مهاڪوڻن“ (وڏن شاعرن) پنهنجن ڪاويءَ (شعر) ۾ ڪم آندا آهن، ۴- ويدڪ، جو ”ويدن“ ۾ ڪم آيا آهن. انهن مڻي ڌاتن جو ورڻ، ڀاڻي، پنهنجي ڀسڪ ۾ ڪيو آهي. ‡

جيتوڻيڪ لغت جي ڪم کان هري رهيس، تاهم ڌيري ڌيري ڪم ڪي لڳو رهيس. پنهنجي ڪچڪول يعني ميڙيل مواد کي سنواري ۽ سينگاري، ”سنڌ جو سينگار“ ڪتاب تيار ڪيم، جو سنڌي ادبي بورڊ طرفان، ڇپجي رهيو آهي. ڪتاب بعد وري خيال ٿيو ته: سڄي مواد ۾ آيل سنڌي لفظن کي، ٻين لفظن سان گڏي،

* Sanskrit Dhatu Kosh. Kasha Nath Sharma.

* Sanskrit Dhatu-varth Manjusha. Ramji Ghondji
Khonal kar.

‡ ” Manual (Page 45). Monier Williams.

† ” Dhatu kosh.

”سنڌي لغت“ جي تحقيق ۽ تدوين ڪريان، اهو ارادو اٿل ۽ آخري سمجهي، ڪم کي دن رين جنبي وٺس. انگريزي لغت جي تدوين، هڪ سو مؤلفن ڪئي، ليڪن اسان وٽ ان قسم جو تعاون، امري محال آهي. هت هرڪو پنهنجي ڇاڙهي يا هرڪنهن جو ڏيڍ ڇانور جدا! انهيءَ چڙچڙ ڪبا جو، اهو نتيجو نڪري ٿو، جو هرڪو پنهنجي ڪنيل ڪم کي، پنهنجي سر، مٿا موٽا هڻي، پورو ڪري ٿو. هوءَ ان کي ڪهڙا ڏک ڏاڪڙا ڏسڻا پون ٿا يا ڪهڙا ڏونگر ڏورڻا ۽ ڪشالا ڪاٺا پون ٿا، تن جو اندازو، اهي ئي لڳائي سگهندا، جي انهيءَ راه ۽ رميا هوندا ۽ ڇاڪاڻ ته لغت جو ڪم نهايت نازڪ ۽ ڪڻن آهي. ذري ذري ڪمال احتياط کان ڪم وٺڻو آهي. لفظن جا ڌاتو يا بنياد ڳولڻ ته هيڪاري ٿڪائيندڙ ۽ بيزار ڪندڙ پورهيو آهي. فلسفم اللسان (Philology) جو بحر بي ڪران آهي، جنهن جو انت لهن آسان نه آهي. جيڪي سپورنڇ ۽ سٿائڻا، انهيءَ تار ۽ ٽڙ ڪيا هوندا، سي ئي بخوبي اندازو لڳائي سگهندا ته ٻار پوڻ لاءِ ڪيترا نه حيل هلائيندا هون ٿا. سنسڪرت جا ماهر پڻ لفظن جي ڌاتن ڳولڻ ۽ ڊيٽي وانگي، پنهنجي وات وٺن ٿا. چوڻ وٺن، جڏهن هرڪنهن جو اڀياس الڳ ۽ سمجهه نرالي! تنهنڪري سڀاويڪ، هن ”تحقيق لغات سنڌي“ ۽ ٻي، پارڪن کي ڪئين لغوي پرڙا پوري ۽ جڳهه تي استعمال ڪيل نظر نه ايندا.

هر هڪ لفظ جي ڌاتو ڪيڏن وقت، ڪوشش ڪري، هر هڪ لفظ کي ڪٿا ڪيڙو ڪيو ويو آهي، ڇاڪاڻ ته خود لفظ ۽ انهيءَ وقت جي تاريخ، نالي ۽ معنيٰ جو سبب، سمايل رهن ٿا.

مثلاً: ۱- "آجگر" عام طرح ڪنهن به وڏي ٻلا کي چئي سگهجي ٿو. هتي ڏسون ته خود لفظ ڇا ٻيو ٻولي. آجگر- سنسڪرت- آجگر. آج= ڳرو + گر= ڳهندڙ. ڳرو ڳهندڙ. اها ٻلا جا ڳري کي ڳهي وڃي. اهوئي سبب آهي جو ڪنهن به وڏي ٻلا کي "آجگر" ڪوٺيو وڃي ٿو. فارسي ۾ چون "اڙگر".

۲- "بينسري" وچائڻ جو هڪ ساز آهي. هنديءَ ۾ چون "بالسري" ۽ سنسڪرت ۾ "ونشي". "ونش" معنيٰ بانس (ڪاٺ جو فسر، جو وچ مان پورو ٿئي ٿو). "بينسري" به "بانس" جي ٺهيل آهي.

مٿين مثالن مان ظاهر ٿيو ته هر هڪ لفظ پنهنجي اصليت قائم رکيو ويٺو آهي. اسان جو فرض آهي ته مڻاچري معنيٰ تي اکتفا نه ڪريون، بلڪ هر هڪ لفظ جي ته ۾ وڃي، سندس تاريخ سکون. هن ننڍڙي ڪوشش (Dictionary) ۾، ڪوشش ڪري، هر هڪ لفظ کي، سندس اصليت تي آندو ويو آهي، ۽ ڪٿي ڪٿي اصل ڌاتوءَ واري معنيٰ به ڏني ويئي آهي، تان به لفظ جي معنيٰ، حقيقت سان همدرهه ٿئي. ڪٿي لفظ جو فقط اصل لفظ يا ڌاتو (پنهني مان هڪ) ڏنو ويو آهي، هر وڌيڪ اهڙو نه ڪئي ويئي آهي، ڇاڪاڻ ته هڪ ته اڳ اهڙو خيال آيل آهي ۽ ٻيو وري لغوي معنيٰ به ظاهر ٿيئي ٻڪي. پر ڪوشش اها ورتل آهي ته جيئن هر هڪ لفظ جو ڌاتو، تشريح سان ڏنو وڃي. اصل لفظ، ۽ اصل جي ڌاتوءَ ۾ هي تفاوت آهي:

سنڌي	سنسڪرت	ڌاتو	معنيٰ
	(اصل لفظ)	(اصل لفظ جو)	
ڪَهَنَ	ڪَهَنَ	ڪَتَ	چوڻ

هن لغوي ڪتاب ۾، لفظن جي ڌاتن جي معنيٰ، ڪڏهن ڪڏهن دل کي نه آوڙندي، تنهن ڪري غلط سمجهڻ نه ڪهي ۽ ڇاڪاڻ ته لفظ جي اصل يا بنيادي معنيٰ، اها ئي ڌاتوءَ واري هڪ آهي، جا اصطلاح ۾ ٻي ٿي آهي.

مثال ۽

سنڌي	سنسڪرت	ڌاتو	معنيٰ
۱- سَرَنَ	سَرَنَ	سُرَ	مارڻ
۲- سَڱَ	سَنَگَ	سَمَ + گَمَ	سان + هلڻ
۳- آرَنَگَ	آرَنَگَ	آرَسَ + گَمَ	چاتي + هلڻ

”سرن“ معنيٰ سام، اجهو، پنڊه. ڌاتو ”سُرَ“ = مارڻ، آهي. بظاهر، اها ڌاتوءَ واري معنيٰ، دل کي نٿي آوڙي، ڇاڪاڻ ته ”سرن“ مان سام، اجهو، جي معنيٰ نڪري ٿي. ڌاتوءَ واري معنيٰ ”مارڻ“، ۽ لفظ جي معنيٰ ”اجهو“، ”بچاءُ“ آهي. ٻئي متضاد خيال! پر ڌاتوءَ واري معنيٰ ”مارڻ“ بالڪل ٺيڪ آهي. تشريح ٿيندي: جيڪو ”سام“ پوي، تنهنجي دشمن کي مارڻ. آهي به ائين، ته جيڪو ”سرن“ پوندو، تنهنجي دشمن مان ضرور ٻه پاڻي ڪيا.

۲- ”سنگ“، سنڌ جو عام لفظ آهي، جو گهوٽ جي ورتل پانهن لاءِ، ڪم ايندو آهي. سنسڪرت لفظ ”سَنَگَ“ آهي.

پر اصل لفظ آهي: سَر = سان + کَر = وڃڻ. جا، کھوٽ سان ڪڍ وڃي،
 سا، ٿي سندس زال.

۳- ”ارڪ“، ٻهراڙي جو عام لفظ آهي، جو ”نانڪ“ جي

معنيٰ ۾ استعمال ٿئي ٿو. سنسڪرت لفظ: آرڪ، پر اصل لفظ
 آهي، آرَس = ڇاتي + کَر = هلڻ. جو، ڇاتي تي هلي، سو،
 ٿيو نانڪ.

واضح ٿيو ته لفظ جي معنيٰ ۾ ذاتوءَ جي معنيٰ، ٻئي درست
 آهن، پر لغوي معنيٰ، ذاتوءَ واري هڪ آهي. مٿين مثالن
 ۾ مَٽَرُ، مَکَرُ ۽ مَکَرُ ذاتو آهن. ”سَر“ ۽ آرَس، آپس ۾
 اڳياڙي (Prefix) جون نشانين آهن.

سنڌي ۽ ٻوليءَ جا گھڻا ٿڌا لفظ، پنهنجي اصليت کان ڦري،
 ٻي صورت اختيار ڪري چڪا آهن. انهيءَ ڪري ٻاڪرت
 تحوين جي خيال موجب، سنڌي لفظن کي ٽن ڀاڱن ۾ ورهائي
 سگهجي ٿو: ۱- تَدَ ڀَوَ (تَدَ = تَتَ = اهو + ڀَوَ = ٿيڻ)، انهيءَ (سنسڪرت)
 جهڙا، مکر نه عين بين سنسڪرت. مثلاً: ڏسڻ، پَتَ، واپار،
 لوهار وغيره. ۲- تَتَسَرَ (تَتَ = اهو + سَر = ساڳيو، برابر)، اهي
 (سنسڪرت) ساڳيا. مثلاً: چور، سورڙ، مَٽَرُ، ساگر وغيره.

تَدَ ڀَوَ	تَسَرَ
سورجَ	سورڙ
مَٽَ، مائتَ	مَٽَرُ
ڏسڻ	ڏرڻ

ہت
واہار

پتر
ویاہار
لوہکار

لوہار، لوہر، لہر۔

۳۔ دیشی۔ دیس جا لفظ، جي آرين جي آمد کان اڳ ئي چالو هو* پر بنياد سنسڪرت مان نہ اٿن۔ دیسی لفظن کي عام طرح ”آپرنش“ کوئي سکھجي ٿو۔† انهن دیسی لفظن جون بہ لغتون آهن: هڪڙي ”هائليجي“، جا ڏنڀال آچاري، يارهين عيسوي صديءَ ۾ تيار ڪئي، ۽ ٻي ”ديسی نام مالاً“، جا هيمنچندر آچاريہ، يارهين عيسويءَ صديءَ ۾ لکي۔ انهن ٻنهي لغتن مان گهڻو ڪري، سڀ دیسی لفظ چونڊي، هن لغت ۾ آندا ويا آهن، ۽ جن کي، هنن دیسی لفظ سڏيو آهي، تن مان ڪيترن لفظن جو بنياد سنسڪرت مان ڄاڻائي، پراڪرت مان لاڳاپو ڏيکاري، هن لغوي ڪتاب ۾ لکيا ويا آهن۔

سنڌي ٻوليءَ ۾، ڪي لفظ اهڙا بہ آهن، جن جي اصليت لهن لاءِ وقت ڪهي۔ منهنجي نظر مان ڪوبہ اهڙو ”هندستاني ڪوش“ ڪونه گذريو آهي، جو هر هڪ لفظ جي اصليت ڏيئي، ”ڌاتو“ ڏئي۔ جيڪي ”هندستاني ڪوش“، نظر مان گذريا آهن، تن لفظن کي قدری ڀڳو آهي، ليڪن هر هڪ جز يا ڀاڱي جي ڌارڌار معنيٰ ڪانه ڏني آهي۔ مثلاً: ”اتھاس“ لفظ کي، ڊاڪٽر فالن جو ”هندستاني ڪوش“، هن نموني پڇي ٿو: اِت + ه +

*Prakrit Grammar. Panndit Rishikesh Sastri.

† Pandit Rishikesh Sastri

آس. مگر هر هڪ جز جي لغوي معنيٰ، ڏنل نه آهي، جنهنڪري سنسڪرت جي اڀياس کانسواءِ سمجهڻ مشڪل ٿيو هوي.

جيتوڻيڪ سنڌي لغتن جو صحيح سلسلو انگريزن جي دور کان شروع ٿئي ٿو، تاهم انهن سڀني لغتن ۾ بنياد يا ذاتوءَ جي ڪمي نظر اچي ٿي. ڪئپٽن اسٽيڪ (Captain Stack) پهريون انگريز هو، جنهن ۱۸۴۸ع ۾ ”انگريزي-سنڌي“ لغت جي ٻيڙي جو پٿر رکيو. هن صاحب ۱۸۵۵ع ۾ ”سنڌي-انگريزي“ لغت پڻ ٺاهي، جا ”عربي سنڌي آئيوين“ (Alphabet) بدران، ”ديوناگري لهي“ (Devanagari Character) ۾ آهي، جنهنڪري اڄ جي ڪم جي نه ٿيندي، ۽ ٻيو ته لفظن جو مادو به ڄاڻايل ڪونهي. ۱۸۷۹ع ۾ پادري شرٽ، مرزا صادق علي بيگ ۽ منشي اڌارام ٿانورداس ميرچنداڻيءَ جي مدد سان، ”سنڌي-انگريزي“ لغت تيار ڪئي، جا ڪيترن حالتن ۽ ٻنادر عمدي ۽ هر ٻهلوءَ کان ڪاميابيءَ جي ڪڙي تي پهتل آهي، ليڪن ان ۾ به مٿين لغت جيان ذاتو ڏنل نه آهي. ۱۹۱۰ع ۾ ڀرمانند ميوارام ملڪاڻيءَ، ”سنڌي-انگريزي“ لغت تيار ڪئي، جنهن ۾ لفظن جو اندازو جهجهو، ليڪن سٺا ساڳيا!

مٿين لغتن کان سواءِ، مرزا قليچ بيگ، لغت جا ٻه عمدا ڪتاب: ”لغات لطيفي“ ۱۹۱۳ع، ۽ ”لغات قديمي“ ۱۹۲۳ع ۾، تيار ڪيا، جي شاه جي رسالي، ۽ ڪن جهولن ڪتابن تائين محدود آهن. اهڙيءَ طرح سنڌي ادبي شمع جي جان نثار پرواني، سرگواسي ڪاڪي ڀيرومل، ۱۹۰۷ع ۾ ”غريب اللغات“ ٺاهي، جا شاه صاحب جي ٽن سرن: ڪلياڻ، يمن ڪلياڻ ۽ ڪنڀات

تائين محدود آهي. قلمي نسخن مان، مرحوم عبدالرحيم وفه ۱۸۶۶ع واري، ”جواهر لغت“ سنڌي-فارسي، جو رتبو البت مٿاهون آهي، جنهن ۾ ڪيترائي ديهاتي الفاظ آيل آهن، ليڪن لفظن جي اصليت آندل نه آهي.

لفظن جي ذاتن جا به ٻه چار ڪتاب سجهن ٿا، جي پنهنجي وقت جا به نظير شاهڪار آهن. پهريون ڪتاب ”اڪر ذاتو“ نالي، پادري شرٽ، ۱۸۶۶ع ۾ تيار ڪيو، جنهن ۾ ذاتون مان نڪتل لفظ ڄاڻايل آهن، ليڪن اهو ڪتاب، هڪ ته ننڍو آهي، ۽ ٻيو وري ڪمياب. ۱۸۶۶ع ۾، آخوند فتح محمد عبدالله هالاڻيءَ، ”ڪاشف الغموض“ نالي، عربي ۽ فارسي لفظن جو ڪتاب تيار ڪيو، جنهن ۾ لفظن جا اشتقاق ڄاڻايل آهن، مگر اهو به اڄ جي علمي ماحول ۾ ڪارگر ثابت نه ٿيندو. ڇاڪاڻ ته سنڌي لفظن جا اشتقاق ڄاڻايل ڪينهن، ۽ ٻيو وري آهي به ننڍو. ساڳي سال، جهٽ مل نارومل وسڻيءَ، ”وڻڻڻي ڪوڙ“ تيار ڪيو، جنهن تي بقول مصنف (جهٽ مل) پنج سال محنت ڪيل آهي. ڪتاب پيشڪ قدر و قيمت جي لائق آهي، ليڪن اهو به اڄ جون ڪهرجون پوريون ڪري نه ٿو سگهي ۽ ڇاڪاڻ ته عربي، فارسي وغيره لفظن جا بنياد ڄاڻايل ئي ڪينهن. گرچ ڪتاب تي ڪافي مٿا ڪٽ ڪيل آهي، مگر اونهي اڀياس ڪرڻ سان معلوم ٿو ٿئي ته ڪن ڪن هنڌ، مصنف صاحب، هڻي ويو آهي. مثلاً: لکي ٿو ته، ”مترڪو“، سنسڪرت ”مدگر“ مان نڪتل آهي. ”پيچرو“، سنسڪرت ”پاد“ مان نڪتل آهي. خير ائين به هجي، ليڪن مخني نه رهي ته ”مترڪو“، عربي ”مطرقة“، ۽ ”پيچرو“،

فارسي ”پاڻ چاره“ مان نڪتل آهن. بهرحال، مصنف آفرين جي لائق آهي، جنهن ويهي لفظن جي وٽ ڪٿي آهي. مرزا قنڀر بيگ ۱۹۲۱ع ۾ فلاجيجل ڪيوراسٽيز (Philological Curiosities) ڪافي دماغِي ڪاوش بعد، ٻن ڀاڱن ۾ تيار ڪيو. مرحوم، جيڪا محنت ڪئي آهي، سا قابلِ حدِ تحسين آهي. هندستاني، عربي، فارسي وغيره لغتون ڏسي، جدا جدا ٻولين جا، هر معنيٰ الفاظ ڏنا اٿس. ڪتاب، گويا ”ڏهن نام“ آهي. * جيتوڻيڪ ڪتاب ڪڇ وقت زنده رهن جي قابل آهي، تاهم ائين ٿيو معلوم ٿئي ته، جان شيڪسپيئر واري ”هندستاني-انگلس“ ڊڪشنريءَ جو نچوڙ آهي. جان شيڪسپيئر (لغت جو ٿيون ڇاپو ۱۸۳۴ع)، لفظن جا بنياد بالڪل ٺيڪ ڪڍيا آهن، ليڪن مرزا صاحب، انهن جا تلفظ سنڌي صورتخطيءَ ۾، پوريءَ طرح ادا ڪري نه سگهيو آهي. ص ۱۳۱ تي لکي ٿو: ”اک“، سنسڪرت ”اخش“، مان نڪتل آهي. جيڪڏهن، ”اخش“ جي صورتخطي، اهائي قارئ ڪبي ته، لفظ عربيءَ ۾ فارسيءَ سان پنهنجو ناتو ڄاڻائيندو، ڇاڪاڻ ته ”خ“، سنسڪرت جو حرف نه آهي. مرزا صاحب، پنهنجي معنيٰ ۾ بالڪل درست آهي، ليڪن تلفظ جي هوريءَ ادائگيءَ نه هئڻ سبب، ڪيترائي لفظ، عربي ۾ فارسي معلوم پيا ٿين. ”اخش“، بدران ”آڪش“ ٿيڻ ڪري. ٻيو ته مرزا صاحب، لفظن تي اعرابون به نه ڏنيون آهن، جنهن ڪري صحيح تلفظ نه هئڻ سبب، معنيٰ جي غلطي

---

* بيتن جو قسم، جنهن ۾ هڪ لفظ لاءِ، جدا جدا ٻولين مان، ساڳي معنيٰ وارا، ڏهن لفظ اچن.

۾ سرزد ٿيو پوي. وڏي ڳالهه ته ڪيترن لفظن کي چڪي ملايو ويو آهي. مثلاً: لڪي ٿو: ”ڊائونڊول“ انگريزي ”ڊنڊل“ (Dwindle) لفظ جي بگڙيل صورت آهي. شايد ائين ۾ هجي، ليڪن ڪنهن ۾ ”هندي ڪوش“ ۾ نظر نٿو اچي. خود جان شيڪسپيئر پنهنجي لغت ۾ ”ڊائونڊول“ کي

سنسڪرت ”ڌاون“ + ”ڌولن“ مان نڪتل قرار ڏنو آهي. جي. ٽي. هلسٽس توڙي ٻيا ”هندستاني ڪوش“ ۾ ائين ئي لکڻ ٿا. ٻيو ته ڪتاب ۾ آهي انگريزيءَ ۾ جنهن ڪري سنڌي خواندن جي ڪم جو ٿي نه سگهندو. بهرحال نئين قسم جو ڪتاب لکي، سنڌي زبان تي احسان عظيم ڪيو اٿس.

ڪتاب، جنهن ۾ لفظن جا ”ڌاتو“ يا ”بنياد“ آهن، سو آهي.

آنجهاني ڊاڪٽر گور بخشاڻيءَ وارو آمر شاهڪار. ڊاڪٽر صاحب شاه صاحب جي رسالي ۾ آيل جهونن لفظن جي معنائن ۾ ڏانن ٿي، جا محنت ڪئي آهي، سا وسارڻ، ٿيندو تعصب کان ڪم وٺڻ. هن جي مخلصانه ۽ ادبيانه محنت کي، هر هڪ اديب، عزت جي نگاه سان ڏسي ٿو. البته ڪن ڪن هنڌ لفظن جي بنيادن کيڙڻ وقت، اٽڪل بازيءَ کان ڪم ورتو اٿس. اهوئي سبب آهي،

جو ساڳئي لفظ جي چڱو هڪ جلد ۾ هڪڙي، ته ٻئي ۾ ٻئين جلد ۾ بي ڏئي ٿو. مثلاً: ”ولهو“ جو بنياد، پهرين جلد جي صفحي ۴۶۰ ۾ ”درس“ ڏئي ٿو، ته ٻئي ۾ ٻئين جلد جي صفحي ۳۴۷ ۽ ۲۲۹ ۾ ”ورهت“ لکي ٿو. اهڙيءَ طرح ڪيترن لفظن کي، سواءِ

ڪنهن سنڌ جي، اصل ٻوليءَ مان ڪڍي، ٻيءَ ٻوليءَ ڏانهن رجوع ڪيو اٿس. مثلاً: ”هارانيو“، فارسي، ”بهام“ جي بگڙيل

صورت، لکي ٿو. درحقيقت ”ڀاوانيو“ سنسڪرت ”پرشت ڀاو“
 (پرڀڻ = موڪلڻ + ڀاو = حالت، موڪلڻ جي حالت) آهي.
 اهڙيءَ طرح ٻيا به ڪيترائي اشتقاق، غلط ڪڍيا اٿس. ٻيءَ طرح
 ڊاڪٽر صاحب جي لفظي کوجنا، ۽ معنائن کي ڏسي، هزارين
 اديب دنگ رهجيو وڃن ٿا.

سنڌي زبان جي صحيح معنيٰ ۽ لغت، محترم ڊاڪٽر
 نبي بخش خان بلوچ واري آهي، جا سگهان جون سڪون لاهيندي.
 خدا ڪري ته جلد، اها مفصل ۽ مستند لغت شايع ٿئي!

هن ننڍڙي لغوي ڪتاب ۾، ڪيتريون ئي نيون ڳالهيون
 ڏسيون، جي اڳ ڪنهن سنڌي ڪتاب ۾ آيل نه آهن. جن
 ۾ ”ٺوڻڪوهار“ يا ”چندن هار“ تي اهو نالو ڪيئن پيو.
 ۽ ”ٺوڻڪوهار“ ”ٺوڻ رتن“ ڪهڙي خيال کان اختيار ڪيا.
 ”ٻنهي“ يا ”چنهي“ لکڻ (اچڻ) ڪهڙا آهن. ”چوڏهن طبق“
 ڇاڪي ٿو چئجي. عورتن جا ”سورنهن سينگار“ ۽ ”ٻارنهن ڳهٽا“
 (زيور) ڪهڙا آهن، ۽ ٻيون اهڙي قسم جون، ڪيتريون ئي
 ڳالهيون، سوتين جيان چئي، ادبي مالها تيار ڪئي اٿم، جا
 اميد ته سنڌي ماما جي ڪونج گلي ۾، هر وجهه سونهن جي
 لائق ٿيندي.

لفظن جي بنيادن سان گڏ وگڏ، ڪٿي ڪٿي انوکڻ
 (الفاظن لاءِ، شواهد پڻ پيش ڪيا اٿم، ته جيئن معنيٰ، وڌيڪ
 واضح ٿئي. جيڪڏهن ڪو لفظ، هڪ کان وڌيڪ معنائون
 ٿورڪي، ته سڀني معنائن لاءِ، مشهور شاعرن، جهڙوڪ:

شاه ڪريم، شاه ڀٽائي، گروهڙي، سچل سائين، جلال ڪٽي،
 سليمان، صابر، سامي، ديدڙم محمد وغيره وغيره جي ڪلام
 مان، سنڌ طور، بيت، مصرع، ڏور، ڪهاوت، گجھارت، هنر،
 گيچ ۽ مورڙي جا بيت، پيش ڪيا اٿم. جتي ڪم نام شاعر جو
 بيت آيو آهي، ته اتي، بيت جو قسم به ڏنو ويو آهي ته جيئن
 خبر پوي ته لفظ جو استعمال، ڪهڙي قسم جي بيت ۾ ٿيو آهي.
 تلفظ ۽ حرفن ۾ تبديل :- جيڪي لفظ، سنسڪرت مان
 نڪتل آهن، تن جو تلفظ، سنسڪرت مطابق لکيو ويو آهي.
 ڪن لفظن جا تلفظ، سنڌيءَ ۾ ادا ڪري نڌا سگهجن. ۱- مثلاً :-
 سنسڪرت ۾، ”ر“ جا ٻه قسم آهن: پهريون قسم عام طرح
 لکي سگهجي ٿو. باقي ٻيو قسم لکي نٿو سگهجي. جيئن ته :-
 وشي، ري، رڇ، رت، روجه لفظن جي ”ر“ سنسڪرت ۾، جنهن
 نموني لکجي ٿي، تنهن نموني سنڌيءَ ۾ لکي نٿو سگهجي.
 انهيءَ ڪري اهڙن لفظن جي ”ر“ کي ”رُ“ لکيو ويو آهي،
 جو ان ٻورو تلفظ نه آهي. ۲- سنسڪرت ۾ ”ش“ جا ٻه قسم
 آهن: پهرين ”ش“ اچارڻ وقت، البته سڀنيءَ جهڙو آواز ٿئي ٿو.
 جيئن شوياءَ، شش ۽ شبد جو ”ش“. ٻئي ”ش“ اچارڻ وقت،
 اهڙو آواز نٿو ٿئي. جيئن: ”ڪوش“ (Dictionary) جو ”ش“.
 مگر سنڌيءَ ۾ ٻنهي لاءِ، هڪ ئي ”ش“ آهي. ۳- سنسڪرت
 جا ڪيترائي اهڙا لفظ آهن، جن جو پهريون حرف، ساکن ٿئي ٿو.
 مثلاً: ”ڪريا“ (ڪم - ڪريا ڪرم). ”ڪ“ مٿان سڪون (ٺ)
 آهي، جنهنڪري فقط ”ڪ“ کي (سنڌيءَ ۾) اچاري نه سگهيو

مگر ڪ ۽ ر (ڪُڙ)، جو گڏيل آواز ٿيندو. ۴- ”ن“ جو تلفظ
 ٽن نمونن سان ڪيو ويو آهي: پھريون ”سالر“ يا ”سڄي اچار“
 وارو، ٻيو ”اڌ اچار“ وارو، ۽ ٽيون ”غنم“ يا ”نڪ جي اچار“
 وارو. مثلاً: ”رَنجَن“ جو پھريون ”ن“ غنم ۽ ٻيون سڄو
 اچار وارو آهي. ”ڪَٺيا“ ۾ ”ن“ ساڪن آهي، جنھنڪري
 ”ن“ جو اڌ اچار ٿيندو. مطلب ته: اعراب (زير، زير، پيش)
 ته سالر اچار، ”سڪون“ (۸) ته اڌ اچار، ۽ خالي (”ن“) مٿان
 ڪا به اعراب نه) ته غنم يا نڪ وارو اچار ٿيندو. ۵- سنسڪرت
 جي ڪن حرفن تي تشديد (ˆ) آيل آهي، تن مان، ٿ، ڌ،
 ڄ، جه، ڌ، ڪ، ۽ گھ، آيل هجي ته هيئن طرح ٻڌا حرف
 سمجھڻ ڪپن:

ت + ٿ = ٿ	ت + ٿ = ٿ
ج + جه = جه	ج + ڄ = ڄ
ڪ + ک = ک	د + ڌ = ڌ
ڪ + ڪھ = ڪھ	
مثلاً: ڄ + ڄ = ڄ	ڄ + ڄ = ڄ
ڄ + ڄ = ڄ	ڄ + ڄ = ڄ

۶- سنسڪرت جا ڪيترا لفظ ”ي“ ۾ ٻڌاڙي ڪن ٿا.

مثلاً: ”پري“ (پرين)، ”پري“ جي ”ي.“، برابر ”ي“
 سمجھڻ ڪپي، ۽ نه ”پھ“ يا ”يد“. ۷- سنڌيءَ ۾، ڪيترن
 لفظن جو اچار، ”ر“ سان شامل ٿئي ٿو، پر اها ”ر“ لکڻ ۾

نٿي اچي. مثلاً: چٽي، مٽ، پٽ، چنڊ، منڊي، منڊ، جنڊ وغيره. دراصل انهن لفظن جي اصليت ۾ ”ر“ سمايل آهي.

سنڌي	سنسڪرت	سنڌي	سنسڪرت
چٽي	چٽري = چ + ٽري	مٽ	مٽر = م + ٽر
پٽ	پٽر = پ + ٽر	چنڊ	چندر = چن + ڌر
منڊي	منڌرا = م + ڌرا	منڊ	منڌر = من + ٽر
جنڊ	جٽر = جن + ٽر		

پهرين ٽن لفظن جي ”ٽ“ ۾ ”ٽر“ سمايل آهي، جنهن ڪري اهڙن لفظن اچارڻ وقت، ”ر“ جو اچار ضرور ڪجي. چوٿين ۾ پنجين لفظ جو ”ڊ“ برابر آهي ”ڌر“ جي. ۽ ستين لفظ جو ”ڊ“ برابر آهي ”ٽر“ جي. ستين لفظ ”جنڊ“ جو پهرين حرف ”ج“، سنسڪرت ۾ ”ي“ آهي. سنڌيءَ ۾ اهڙا اڻيڪ لفظ آهن، جن جو ”ج“، سنسڪرت ۾ ”ي“ آهي:

سنڌي	سنسڪرت	معنيٰ	سنڌي	سنسڪرت	معنيٰ
جڳ	ڀڳ	زمانو	ڄم	يَم	موت
جتن	يَتَن	ڪوشش	جس	يَشَسْ	آفرين

اهڙيءَ طرح سنسڪرت لفظ جو ”س“، سنڌيءَ ۾ اچڻ ڪري، ڪيترين حالتن هيٺ، ”ه“ ۾ تبديل ٿئي ٿو:

سنسڪرت	سنڌي	معنيٰ	سنسڪرت	سنڌي	معنيٰ
مانس	ماه	گوشت	شواس	ساه	دم

خصوصيت قلب :- سنڌي زبان جي ڪن لفظن ۾ اهڙي
تم اڪري ڦير ڪهر ٿي ويئي آهي، جو پاڻجي ٿو ته لفظ ائين ئي
آهن. مثلاً:

لفظ	اصل لفظ	لفظ	اصل لفظ
نچڪڙو	نڪچڻو	چوڻ	وڃڻ
ٿٽ	تٽ	مڱڙ	مڱڙ

سنسڪرت ۾ به ”خصوصيت قلب“ جي موجود آهي. مثلاً:

سنڌي لفظ	سنسڪرت لفظ	اصل لفظ
شينهن	منهن	هنس

هن لغت ۾ سنڌي لفظ جي فقط مصدر ڪم آئي، بنياد
ڪڍيو ويو آهي. مثلاً: ”گهمڻ“ مصدر مان، ڪيترائي لفظ ٺڪرن
ٿا: گهم، گهمڻو، گهمڻي، گهمندڙ، گهما، گهماڻ، گهماڻيندڙ،
وغيره. ضروري هنڌن تي، اهڙن لفظن کي، دوبارو پڻ ڇڏيو
ويو آهي.

هيٺ ڏيکاريل ڪوشن (Dictionaries) ۽ ڪتابن مان،
پکين جيان داڻو داڻو چونڊي، ڪتابي صورت ۾، اُن جي راه،
ڦير ڪئي اٿس. اسد ته پارکو، اُن جي جنس کي، شناخت
واري نظر سان، ملهه مهانگو ٺهرائيندا.

۱- سنسڪرت -	انگلس	ڊڪشنري	سر مونير وليمس
۲- ”	”	”	ٿيو ڊور بينوي
۳- ”	”	”	مشڪڊونيل

۴- سنسڪرت	انگلش	ڊڪشنري	ايل - آر - وڊ
۵- ”	”	”	هي - رام جامن
۶- ”	”	”	جي - وي - ديوسٽلي
۷- ”	”	”	وي - آهي
۸- ”	”	”	گولڊ - مڪر
۹- انگلش - سنسڪرت	سنسڪرت	”	سرمونير وليمس
۱۰- ”	”	”	وي - آهي
۱۱- پالي - انگلش	انگلش	”	رابرٽ سيزر چلڊر
۱۲- پراڪرت - هندي	هندي	”	هنڊت هرگونداس
۱۳- هدم چندرڪوش	”	”	ڪنيشديتاجي شاستري
۱۴- سنسڪرت شبدارت ڪشيو	”	”	دوارڪا پرساد شرما
۱۵- يوگل ڪوش	”	”	جي - ڊي - وياس
۱۶- هندستاني - انگلش	انگلش	”	جان شيڪسپيئر
۱۷- ”	”	”	ڊاڪٽر فائن
۱۸- ”	”	”	جي - ٽي هلمٽس
۱۹- ”	”	”	سمٿ - ڊ هليو - سي
۲۰- ”	”	”	ٿامپسن
۲۱- ”	”	”	فوربس
۲۲- رام گلام رام شوبڊ ڪوش	رام گلام رام	”	رام گلام رام
۲۳- پشا شبد ڪوش	”	”	ڊاڪٽر شنڪر رسال
۲۴- هندي شبد شاگر	”	”	رام چند ورما
۲۵- نالندا وشال شبد ساگر	”	”	نولجي
۲۶- گجراتي - انگلش	انگلش	”	ايم - بي - بيلسار
۲۷- ”	”	”	شاهپورجي ايڊلجي

۲۸-	مراني -	”	”	ٿامس ڪئنڊي
۲۹-	آريا پووش ڪوش	”	”	پونا هريس
۳۰-	انگلس - مراني	”	”	ٿامس ڪئنڊي
۳۱-	”	”	”	ڪي - بي - وارڪر
۳۲-	”	پرشن	”	وولسٽن
۳۳-	غياث الڳات - فارسي - فارسي	”	”	غياث الدين
۳۴-	قاطع برهان .	”	”	برهان الدين
۳۵-	جامع الڳات	”	”	عبدالمجيد
۳۶-	فرهنگ آصفيه	”	”	سيد احمد دهلوي
۳۷-	سنڌي - انگلس	ڊڪشنري	”	ڪيٿن سٽيڪ
۳۸-	”	”	”	پادري شرٽ
۳۹-	”	”	”	هرمانند ميروار
۴۰-	لغات قديمي	”	”	مرزا قليچ بيگ
۴۱-	جواهر لغات (قلمي)	”	”	عبدالرحيم وفا
۴۲-	هايلچي نام مالا (ڌنپال)	”	”	چارچ پوهلر
۴۳-	ڪمار پال چرت (هيمچندر)	”	”	ڊاڪٽر ويدي
۴۴-	ديسي نام مالا (هيمچندر)	”	”	آر - پشيل
۴۵-	هراڪرت هراڪس	”	”	هروفيسر ڪاويل
۴۶-	(هراڪرت گرامر - وروچي)	”	”	هراڪرت گرامر
۴۷-	سنڌي ٻولي جو گرامر	”	”	ڊاڪٽر ٽرنف (ٽرمپ)
۴۸-	سنسڪرت ڌاتو ڪوش	”	”	ڪاشانات شرما
۴۹-	”	مئينوئل	”	سرموليرولمس
۵۰-	”	ڌاتو رٿ منچوشا	”	رامجي گهوانڊجي
۵۱-	اڪر ڌاتو	”	”	پادري شرٽ

آخوند فتح محمد

جهت مل نارو مل

مرزا قليچ بيگ

ڊاڪٽر گر بخشائي

عبدالڪريم سنديلو

۵۲- ڪاشف الغموض

۵۳- وئٽي ڪوش

۵۴- فلاحيڪل ڪيو راسٽيز

۵۵- شاه جو رسالو ۳ جلد

لاڙڪاڻو

۱۹۵۵-۸-۱

علامتون

اپ	اڀرائش
اس	اسپيني
انگ	انگريزي
ب	بلوچي
ت	ترڪي
پرا	پراڪرت
پور	پورچوگال
ڌن	ڌنڀال آچاره جي ”هليلچي ناي مال“ ۾ آيل لفظ
س	سنڌي
سرا	سرائڪي
سن	سنسڪرت
ص	صنحو
ع	عربي
ف	فارسي
گ	گجراتي
م	مراڻي
ملا	ملايا

۵.	هندي	هيم
	هيمچندر آچارڊي جي ”ديسي نام مالا“ ۾ آيل	
	ديسي لفظ	
يو	يوناني	
>	اصل لفظ جي نشاني	
:	”يا“ فقط اشتقاق يا ذاتوءَ جي حالت ۾، جيڪڏهن	
	ڏنڪين (:) اندر هجي	
؟	شڪ جي نشاني	
۱	پهريون خيال (معنيٰ) ؟ اشتقاق جي حالت ۾	
۲	ٻيو خيال	

ٻيو ڇاپو

پهرين ڇاپي بعد، ٻيو ڇاپو حاضر آهي. جيتوڻيڪ سڌا ساڳي آهي، تاهم ڪن لفظن سان اضافو آندو ويو آهي. تنهن کان سواءِ ڪيترن لفظن جا ضد پڻ ڏنا ويا آهن ته جيئن معنيٰ وڌيڪ واضح رهي.

جن حضرات سنڌيءَ سان نينهن نياهن خاطر، دليري ڏيکاري، رايو موڪليا آهن، سي، شڪرگذاريءَ بعد، درج ڪجن ٿا. اميد ته آينده به سنڌيءَ جا سڄڻ، وينجهار بنجي، مٽيءَ ۾ ڇڙهيل موتين کي صفا ڪري، تحفي طور موڪلڻ فرمائيندا، جنهنڪري نه رڳو موتين جو بهڪو پيڻو ٿيندو، پر ساڳئي وقت، انهن جي جوت ۾ جمال کان پڻ لغت وڌيڪ اوچر کائيندي.

لاڙڪاڻو

عبدالڪريم سنديلو

۱۹۵۷-۳-۲۸ع

الف

آبادُ: (ف. آباد. آب = ھاڻي + ’آد‘ نسبت جي نشاني .
ھاڻيءَ سان تعلق رکڻ وارو)، وسابل، سرسبز .
ضد ”ويران“.

آبُ دائو: (ف. آب و دانہ. آب = ھاڻي + دانہ = دائو، آن جو
ڪٽو)، روزي، رزق، خوراڪ، قسمت .

آبرو: (ف. آبِ رو. آب = ھاڻي؛ رونق + رو = منھن،
چھرو. منھن جي رونق)، عزت، ناموس، شهرت ۽
حيا، لڄ .

آيارَڻُ: (سن. آيَـرَڻَ. آ = ساڻ، تائين + ڀَـرَ = ڀَـرڻ)، ڀڙڪائڻ،
هڻي ڏيڻ، ٻُڌي ٿيڻ، همتائڻ .

آياسَڻُ: (سن. آياسَـنَ. آ + ياسَ = چمڪڻ)، ظاهر ٿيڻ، ٻڌرو
ٿيڻ، نروار ٿيڻ .

آپون: (سن. آيَـيَـشَ)، اُن جا ڪيرا منگ .

آتارَڻُ: (سن. آتارَڻَ)، ڏُتارڻ، ريڻ .

آتَرَ: (سن. آتَـسَـرَ. آ + مَـتَـرَ = ڍڪڻ)، ٻڌو، ڍڪ .

آتمَرُ: (من. آتَمَـنَ)، روح، من .

- آتما : ڏسو ”آتم“ .
- آتنڻ : (سن. آيتَن. آ = ساڻ + يت = ڪوشش ڪرڻ)،
گهر، ايت ڪٽڻ جي جاء .
- آنو : (سن. آرت، آرد = ڏک ڏيڻ)، ڪڪ، عاجز، لاچار.
- آئت : (سن. آشومت)، ڏيڏ، آسرو، دلاسو.
- آٿر : (ف. آٿر. ٻرا. آٿر. سن. آستَر)، گڏه جا ٿڙا،
گڏه جي سنجت جو سامان .
- آٺڻ : (سن. آورتن. آ = ٽڪو + ورت = ڦيرڻ)،
ڪرڻ، رڃڻ .
- آيرڻ : (سن. آستر. آ = ساڻ، چوڌاري + سٺا = چيرڻ)
کان بس ڪرڻ، ٺهرڻ، پاڻيءَ کي هڪ هنڌ ڇڏڻ
ته جيئن غلاظت تروئي .
- آهدا : (سن. آهدا. آ = تائين، ساڻ + پد = وڃڻ)،
آفت، مصيبت .
- آٻڪهات : (سن. آٻڪهات. آٻمن = روح + گهات > هن = مارڻ)،
پاڻ مارڻ، خود ڪشي .
- آڙي : (سن. آسٽاڙ. آ = ساڻ + سٽاڙ = سڄڻ)، جانورن
جي بيماريءَ جو قسم .
- آڇپڻ : (سن. آيت)، آزادي، چوٽڪارو، نجات، مڪتي .

اَجَڙِي: (سن. اَجَ هَال. اَجَ - ٻڪري + هَال = هاليندڙ)،
ٻڪرار، ڌنار، غريب.

عمر تو هٽاءُ، آجائِي ٿِي اَجَڙِين. (شاه)

اَجڪو: (سن. اَجِيوڪا. آ + چِيو = چِيوورهن. ۲. آڏوڦه =

آب زَقه. ف. آب = هائي + ع. زَقه = هڪيءَ جي ڪچيءَ
جو ڪاڌو)، ٽمر، دوشو، ڀروسو.

اَجو: ڏسو ”اَجِي“

اَجِيان: (سن. آدان)، مرحبا، ڪيڪَر.

اَچام: (ف. اَماج)، هدف، نشان.

محبت جي ميدان ۾، عاشق! ٿِي اَچام. (شاه)

اَجَر: (گ. آتوار. سن. آدِ تِي-وار. آدِ تِي = سچ + وار =
ڏينهن)، آرتوار.

اَجِلو: (سن. اَنِچَل. اَنِچ = ملائڻ)، پلانڊ، دامن، ڪپڙي
جو ٽڪر، صافو.

اَچارو: (سن. آسار. آ = تائين، ساڻ + سَر = وهڻ) تڪو وسارو،
لهرن جي تيزي، گهيري ۾ اچڻ.

اَچارا عميق جا، گڏيا غواصن. (شاه)

اَچلائڻ: (سن. اُڪشائڻ. آ = ساڻ + ڪُشَل = صاف ڪرڻ)،

اَڪهارڻ، ڏوٽڻ، ڇاڇوڻ.

- آڇڻ : (سن. اڇڪشَن)، صلاحڻ، چوڻ، مرضي ڏيکارڻ .
- آدر : (سن. آدر)، اصل، پهريون، بنيادي.
- آدَر : (سن. آدَر. آ = ساڻ + دَر = عزت ڏيڻ)، عزت .
- آدرِيَاڻ : (سن. آدرِ پاو. پاو = خيال)، گهڻي عزت، مهمان نوازي، خدمت خاطري .
- آدِيسَ : ڏسو ”آديس“ .
- آدِيسِي : (سن. آدِيشِي. آدِيش = حڪم)، فقيرن جو قسم .
- آدِيشَ : (سن. آدِيش. آ = تائين + دِش = ڏسڻ)، سنڀالڻ جو سلام، نياز، حڪم .
- آذارُ : (گ. م. آذار. سن. آذار. آ = ساڻ + ڏَر = رکڻ، جهلڻ)، آسرو، سهارو .
- آڏوَتِي : (سن. آوڏوَت. آو = هيٺ، پري + ڏوَت = ڏوٽيل . ڏو = ڏوٽڻ . جنهن دنياوي خواهشون ڏوٽي ڦٽي ڪيون هجن)، سنڀاسي، ساڌو، جوکي .
- آڏيلو : (سن. آڏو = آڏ + ايل (پڇاڙي)، پيسا جو آڏو .
- آڏَ : (سن. آدر)، اصل، پهريون، خاص .
- آڏارڻ : (سن. آنتَرڻ)، ڏڏ روڪڻ، سارين کي اڌرو چڙڻ .
- آڏاڻو : (سن. آوَت = کڏ) ڪپڙي آڻڻ جي جاء .

آذَتُ: (سن آذَتِيَه. آذِتْ = هڪ ديوتا جو نالو) سڄ .

آذُ تِرَچَا: (هيم . آڊاڊا . سن. آوَرْت. آ = تائين , چو ڌاري

وَرْت = ڦيرڻ + هرا تيرِج . سن. تيرِج) , ڏنگه
وڏا , آڏا ٿيڏا .

آڏُ تِرچا آهڙا , ڏونگر کي ڏاڪا . (شاه)

آڊوڪو: (سن . آڏُ رُ) آلو , گيهميل .

آرَ: (ف. آرَه . سن . آرا . آ = تائين + رُ = وڃڻ) ,

ٽوڻ , سُئيءَ جو قسم .

آرُتُوَارَ: (گ. آتُوَار . سن. آڏُ تِيُوَار . آڏُ تِيَه = سڄ + وارُ =
ڏينهن) , آڇر .

آرَ تِي: (گ. پ. آرَ تِي . هرا . آراتِيَه . سن . آرَ تِ: آراتِ رَڪَ) ,

ديوتائن جي سامهون ڏيڻا گهمائڻ , هندن جي پوڄا
هاٺ جو قسم .

آرِ هَارَ: (سن . آوارَهَار . آوارَه = هي ڪنارو + هَارَ = هو ڪنارو ,

هڪ ڪناري کان ٻئي ڪناري تائين , منجهان .

آرَسَ: (سن. آسِيَه . آ = تَ + آسَ = ڪم ڪرڻ) , سُستي , آس .

آرِ سِي: (ڏن. آيرِ سو . هرا . آرسو . سن. آڏُ رَش . آ = چڻي

طرفن کان + ڏرُش = ڏسڻ) آهينو , آئينو , دُونِي .

- آرڪڻ: (سن. اولوڪڻ) مهانڊو، ديدار، درشن .
- هٿين پيرين آرڪڻين، منهن نه مهائي . (شاه)
- آرنيپ: (پرا. آرنيپ. سن. آرنيپ. آ = گهڻو + رپ = شروع ڪرڻ) شروعات، مهاڳ، ديباڇو .
- آرو: (سن. آرا)، پيار، انگل، مرضي .
- آرينو: (گ. آرينا. سن. آرشت)، هڪ قسم جو ڦل .
- آريو: (سن. آريو)، وڏو، شريف، خاندان .
- آڙ: (سن. آل = روڪ)، ڀردو، پناه، سام، ٿيڪ .
- آڙهو: (سن. آشاڍ = آکاڙ. هندن جي هڪ مهيني جو نالو)، اوڻهارو، گرم مند، لڪ لڳڻ جي موسم .
- آس: (پرا. آسا. سن. آشا. آش = حاصل ڪرڻ)، اميد، ڀروسو .
- آساس: (ف. آسايش . پرا. آساس . سن. آشواس، آ + شوس = ساه کڻڻ)، آرام، فرحت .
- آسانگو: (سن. آسنگ. آ = ساڻ + سنج = پيار ڪرڻ)، آسرو، محبت .
- آساونت: (سن. آشاونت. آشا = اميد + وت = هجڻ)، اسيدوار، آسن ڀريو، آساوند .
- آستان: (ف. آستان. سن. سٿان. سٿا = ترسڻ)، جاءِ، پينڪ، هنڌ .
- آسپاس: (سن. آسپ + پارشو)، ارد گرد، چوڌاري، ويجهو .

آسرو: (ڀرا. آسيءَ. سن. آشريءَ. آ = چڻي ڪان + شري =

وڃڻ). سهارو، ٿيڪ، آڌار، اميد.

آسمان: (ف. آس = جنڊ + مان = وانگر. جنڊ وانگر گول ۽

ڦرندڙ)، اڀ، آڪاس.

آسن: ڏسو ”آسڻ“.

آسنگ: (ڀرا. آسنگ. سن. آسنگ. آ = سان + منج =

محبت ڪرڻ). محبت، آسرو.

آسن: (ڀرا. آسن. سن. آسن. آس = وهڻ). بيٺڪ،

جاء، گهر.

آيس: (سن. آيس. آ = سان + شاس = حڪم هلائڻ). دعا.

آشرم: (ڀرا. آسم. سن. آشرم. آ = ابتڙ + شرم = ٿڪ.

ٿڪ جي ابتڙ، يعني آرام. اها جاءِ، جتي ٿڪ

پيچجي. آرام جي جاءِ) ۽ رشين ۽ منين (بزرگ شخصن)

جي رهڻ جي جاءِ. هندن جي عقيدتي موجب چار

آشرم آهن: ۱- برهمچريءَ ۲- گرهست

۳- وان پريست ۴- سنياس.

آشيرِواد: (سن. آشيرِواد). آيس، دعا.

آفت: (ع. آفت. سن. آهڻ). مصيبت.

آفيم: (ع. آفيون. سن. آهڻ. آه = نانگ + ڦين =

کڇ. آفيم ۾ جهڳ يا کڇ والگر نڪرندو آهي.
 ڪارو ۾ آهي ؟ ٻي هوش ۾ ڪري ٿو، هڪ
 نشيدار شيءَ .

آڪارُ: (سن. آڪار. آ = ٺاڻين + ڪَر = ڪرڻ) ڊول،
 صورت، شڪل .

آڪاسُ: (پرا. آگاس. سن. آڪاش. آ = چئي طرفن کان +
 ڪاش = چمڪڻ)، آسمان .

آڪاشِ وائي: (سن. آڪاشِ وائي. وائي = گفتگو)، الهام، غيبي آواز.
 آڪرو: (سن. آڪُل)، ڪهرو، شوخ، زبردست .

آڪڙ: (گ. آڪڙ. سن. آڪڙ. آ = چڱي طرح سان + ڪڙ
 = سخت)، وڏائي، مغروري، سٺ .

آڪو: (پرا. آڪو. سن. آڀڪو. آ = نه + ڪو = پڪو)،
 ڪڇو، اڻ پڪل .

آڪه: (سن. اوڪس)، ڪٽنب، گهراڻو.

آڪيڙو: (سن. آڪيڙ. آ = ساڻ + ڪيڙ = مضبوط ڪرڻ)،
 وڪڙ، ٻيڇ، وراڪو.

آڪ: (سن. آڪشون)، اڪروت.

آڪاڙ: (گ. آشاڙ. پرا. آساڙ. سن. آشاڙ)، هندن جي هڪ
 مهني جو نالو.

آکاڙو: (گ. آکاڙو. ڏن. آکاڙي. ٻرا. آکاڻ. سن. آڪڙوات) ڪسرت گاه.

آکاڻي: (ٻرا. آکاڻي. سن. آکاڻڪ. آکا = چوڻ)، ڪهاڻي، حڪايت، وارتا.

آڪر: (سن. آڪڙ. آ + ڪڙ = صاف ڪرڻ، چڪائڻ)، مڪڻ جو نڪو حصو، جو رجائڻ بعد (گيه، کان) جدا ٿئي.

آڪڙڻ: (سن. آ + ڪڙڻ)، ٽاٻڙ ڄڻ.

آڪڙ: (سرا. آڪڙ. ٻرا. آڪڙڻ. سن. آڪيان. ڪيا = بيان ڪرڻ)، چوڻ.

آڪيرو: (سن. آڪري)، ٻڪين جي رهڻ جي جاء.

آڪيڙو: ڏسو ”آڪيڙو“.

آگ: (ڏن. آگني. ٻرا. آگ. سن. آگن. آگ = مٽي وڃڻ)، باه.

آگيوٽ: (سن. آگن = باه + انگ. بوٽ Boat = ٻهڙي)،

جهاز، اها ٻهڙي، جا باه (پاڻي) تي هلي.

آگم: (سن. آگم. آ = تائين، چئني طرفن کان + گم = وڃڻ)، وقت، جهڙ.

آگيا: (ٻرا. آجا. سن. آجيا. آ = تائين، ساڻ + جيا = ڄاڻڻ)، حڪم، فرمان.

تحقيق لغات سنڌي [۱۰.] باب الف

آکانڊو: (سن. آگره + ”اندو“ = پڇاڙي)، مدد، آسرو.
 آکر: (سن. آکرواٽ. آکر = اک، پهريون)، اکواڙو، اڱن.
 آکريو: (سن. آڱن = باه + ڪار = وارو)، لوهري، باه جو
 ڪم ڪندڙ.

آکهي: (سن. آگره)، آسرو، آڌار، ڀروسو.
 آکيني: (سن. آڱن = باه + سٽا = رڪن)، منقل، سگري، ڪل.
 آڪهارن: (سن. آگهرشن. آ = چڻي طرفن کان + گهرشن =
 گهن)، ڌوئن، صفا ڪرڻ.
 آگهيجن: (سن. آگهٽ)، روڪڻ.

آگر: (پرا. آنڪل. سن. آنڪل)، انگشت، هٿ يا پير
 جي آگر.

آگوتو: (گ. آنڪوتو. م. آنڪوتو. پرا. آنڪٽ. سن.
 آنڪشت)، هٿ يا پير جي پهرين آگر.

آلاپ: (سن. آلاپ. آ = گهو + ڪپ = ڪالهاڻي)، آواز، تان.
 آلاهن: (سن. آلاهن)، آواز ڪرڻ، ڪالهاڻي، ٻولڻ.

آلو: (م. اولي. سن. آرڌر: اول)، آڊوڪو، ٻسيل، ڀڳل.
 آلوڙو: (سن. آلول)، ننڊ جي ٻنڪي، جهڳي، جهوٽو.

آليه: (سن. آليه. آ = تائين + لي = وڃڻ)، جاءِ،
 گهر، آستان.

اِمڙي: (گ. اَنَمَلِي. ڏن. اَنبِلڻا. ٻرا. اَنبِلڻا. سن. اَمَلِيڪا).
 گدا. ڙي جو وڻ يا ان جو ڦل.

اَنڌاري: (سن. اَنڌ = اَنڌو + ه. اَنڌيرا). سخت طوفان، جنهن
 ۾ اوندهه ٿي وڃي.

اَنڊو: (سن. اَنڌَر). ڀيٽ جي ڊگهي نلي، جنهن ۾ ڪل
 کاڌو وڃي.

اَنسُون: (ٻرا. اَنسِي. سن. اَمُرو). ڳوڙها، لڙڪا.

اَنگڙو: (سن. اَنڪَر = ڏنگي نوڪ). لڪڙو، جنهن جو هڪ
 چيٽو ڪمان جيان وريل هجي.

اَنڌ: (سن. اَنڌَ. آ = ماڻ + نڌ = خوشي ڪرڻ).
 موج، سرهاڻي.

اَنو: (سن. اَنڪَ). روپي جو سورهون حصو.

اَنو: (سن. اَنڊ). پيڙو.

اَنهن: (سن. آهَآو). ڪوهه ڀرسان حوض، جنهن ۾ مال
 پاڻي پيئي.

اَن: (ٻرا. آڻا. سن. آڇڇا. آ = تائين، ماڻ + ڇڇا = ڄاڻڻ).
 مڃتا، حڪم.

اَنِ: (سن. اَنِبي. آ = ماڻ + ني = هلائڻ)، ڪشي اچڻ
 حاصل ڪرڻ.

آورا: (پراء آملَيمَ. سن. آملَڪَ)، هڪ قسم جو ڦسل.
 آواندو: (ف. آوند > آب وند = پاڻي جو ٿانءُ)، ڪسي، نالي.
 آونگ: (ف. آوند)، ٿانءُ، برتن.

اسان آڌارا، آڻي آونگ ڇاڙهيا. (شاه)
 آوڻ: (سرا. آوڻ. سن. آگار)، اچڻ.
 آه: (ف. آه. سن. آهه)، درد يا سور کان نڪتل
 دانهن، افسوس!

آه: (سن. آشا)، اميد، آسرو.
 آهار: (ف. آهار. پراء. سن. آهار = کاڌو، سن. آڌار =
 ٽپڪ)، کاڌو، مدد، آسرو.
 آهر: (سن. آهار. آ + هر = کڻڻ، وٺڻ)، پتو، جو دويي
 ڪپڙن کي ڏيندا آهن. ڏسو ”آهار.“
 آهر: (ف. آخور > آب خور = پاڻي پيئڻ جي جڳهه)، ڪوٽ،
 بندر، آهرو، هاڏرو.

آهيري: (سن. آدرش. آ = چئني طرفن کان = درش = ڏسڻ)،
 آهينو، آرسي.

آهڙا: (سن. آ = نه + سَڪَ + ”ڙا“ پڇاڙي)، ڏکيا، اهڃا.
 آڏ تيرجا آهڙا، ڏونگر کي ڏاڪا. (شاه)

آهڙي: (سن. آڪيٽڪ. آ = ساڻ + ڪٽ = ستائڻ)، شڪاري، صياد.

آهينو: (ف. آهن = لوھ. اڳي لوھ کي مھڻي، ملي، صاف ڪري، منهن ڏسندا هئا)، آھري، آرسِي، آئينو.

آبو: (ع. آبو) ۽ ٻي ۽ بابا.

آبر: (ف. آبر. سن. آبر. آب = پاڻي + پُر = پُرڻ. پاڻي ۽ ڀريل)، ڪڪر، بادل.

آبرق: (ع > ف. آبرڪ. ابر = ڪڪر + ”ڪ“ اسم تصغير جي نشاني. سن. آبرڪ)، هڪ قسم جو پٿر.

آبرو: (ف. آبرو. آب = سونھن + رو = منھن. سن. پُرو)، ڀرون.

آبريق: (ع > ف. آبريز. آب = پاڻي. ريز. امر. ريختن = هارڻ. هي ٿانءَ بم. پاڻي پلائڻ ۽ وضو ڪرڻ لاءِ ڪم ايندو آهي)، ڪونرو، ڪرو، ڪوزو.

آبنامي: (سن. آوناشي. آ = نه + وناشي = ناس ٿيندڙ)، امر، لازوال.

آبهڻ: (پرا. آب. سن. اورڏوڏو)، بيهڻ، ڀڄڻ، چوٽڪارو حاصل ڪرڻ.

آباهڻجڻ: (پرا. آمهه. سن. آوشمن. آش = سڙڻ)، ڊونهائجڻ،

ڪومانجڻ، ڦٽي وڃڻ، جهڪو ٿيڻ.

آباسي: (سن. آشواس. شواس = ساه کڻڻ)، وات ڦاڙي، ڊگهو ساه کڻڻ.

آبهڻ: (گ. آوتڻ. سن. آڏوڙتن. آڏ = مٿي + ورت = موٽڻ، ڦرڻ)، بدن کي صاف ڪرڻ جو مصالح (جنون

جو آڻو، سرهي تيل مان ڪوهيل)، جو ڪنوار کي
 ”ونواھ“ واري عرصي ۾ (کيس حسين بنائڻ لاءِ)
 لڳايو ويندو آهي، جنهن کي سنڌي محاوره ۾
 ”اڻو لڳائڻ“ چوندا آهن.

آپرن: (سن. آڏولن. آڏ = مٿي + ولن = وڃڻ)، ٽهڪڻ، اڀامڻ.
 آس: ڏسو ”هيس.“

آپلا: (سن. آپل. آ = ن + پل = پل، طاقت)، نبل، ڪمزور.
 آڀوڄھ: (پرا. آڀڏ. سن. آڀڏ. آ = ن + پڏ = پڏ، پياڻو. پڏ =
 ڄاڻڻ)، بي سمجھ، پورڙو، سادو لوح.

آپ-آپ: (پرا. آپ. سن. آپر = آپ = پاڻي + پڙ = پڙڻ)، آسمان.
 آڀارڻ: (سن. آڏ: آت = مٿي + پڙ = پڙڻ)، جوش ڏيارڻ،
 پڙڪائڻ، هشي ڏيڻ.

آڀاڳ: (سن. آڀاڳي. آ = ن + پاڳي = پاڳ، پاڳو، قسمت.
 پڇ = حص ڪرڻ)، نڀاڳ، ڪمبختي.

آڀرو: (سن. آپل. آ = ن + پل = پل، طاقت)، ڪم طاقت،
 اٻلو، نبل.

آڀرڻ: (سن. آڏ ڀرڻ. آڏ = مٿي + پڙ = پڙڻ)، اڀامڻ،
 ڪونچن جو ڦٽڻ.

آڀرڻ: (سن. آڏ گمن. آڏ = مٿي + گم = هلڻ)، مڃ جو
 ظاهر ٿيڻ.

- آيمانَ : (سن . آيمانَ . آپ = گهڻو + مان = وڏائي . من = سمجھڻ . هاڻ کي گهڻو سمجھڻ) ، وڏائي ، ٽڪر .
- اڀڻ : (سن . اڏ پوڻ . اڏ = مٽي + پوڻ = جاءِ) ، ڪڙو ٿيڻ ، بيھڻ .
- آپياسَ : (سن . آپياسَ . آپ = گهڻو + آس = ڦهلڻ ، ڇمڪڻ) ، مطالع ، مشق .
- آپيدَ : (سن . آپيدَ . آ = نه + پيدَ = فرق ، تفاوت . جنهن ۾ ڪو فرق نه هجي) ، ساڳيائي ، هڪجهڙائي .
- آتَ : (سن . آتَ) ، گهڻو ، وڌيڪ ، زياده .
- آتَ : (سن . آتَ . آم = وڃڻ) ، آخر ، نيٺ ، حد .
- آنارڻَ : (سن . آوترڻ . آو = هيٺ + تر = هار ٿيڻ) ، نقل ڪرڻ ، اتارو ڪرڻ ،
- آناولو : (هيم . آنال - سن . آت = مٽي + تَور - ٽڪڙ ڪرڻ) ، ٽڪڙو ، جلد باز ، اڀرو .
- آٽپنَ : (سن . آٽپنَ . آڏ = مٽي + پڌ = وڃڻ) ، ظاهر ٿيڻ ، پيدا ٿيڻ .
- آترَ : (سن . آترَ . آڏ = مٽي + تر = هار پوڻ) ، اتر طرف ، عوضو ، بدلو .
- آتساهَ : (هرا . آچاهَ . سن . آتساهَ . آڏ = مٽي + سَه = سهڻ) ، ڪوشش ، جوش .

آٽل: (سن. آٽليہ. آ = نہ + ٽليہ = ٽل، برابر. ٽل = تورڻ).
آٽور، بي مثل.

آٽم: (پرا. آٽم. سن. آٽم. آٽ = مٿي + ٽم = ٿيڻ).
اعليٰ، ھرڌان.

آٽڻ: (سن. آڪٽ. وچ = ڪالھائڻ)، چوڻ، ڪھڻ.

آٽور: (سن. آٽليہ، آٽل، لائني. ڏسو ”آٽل“).

آٽھاس: (سن. آٽھاس. آٽ = اھڙيءَ طرح + ھ = مچ مچ پچ
+ آس = ھو)، پراڻي ڪالھ، تاريخ.

آٽيت: (سن. آٽيت، الڪٽ، نيارو، سادو، جوکي).

سي آٽيت چئجن، جن سرب آٽيت سھي ڪيو. (سامي)

آٽيسار: (پرا. آٽيسار. سن. آٽيسار. آٽ = گھڻو + سار = وڃڻ).
بيماريءَ جو قسم، جنهن ۾ دست ڪھڻا ٿين.

آٽاھ: (گ. آٽاھ. سن. آ = نہ + ڏن. ٽڪھو، ٽاھو.

ھير. ٽڪو. سن. آ = نہ + سٿاھ = ترو. جنهن جي
تري جو پتو نہ لڳائي سگھجي)، بي انت، بي حد.

آٽاپٽل: (ڏن. يٽاليہ = ايتو ٿيو. ھير. آٽلپٽل. سن. آٽ =

مٿي + پل = اچڻ)، ليت پيت، لوٽ ھوٽ، ھيٺ
مٿي، ڦيرو، انقلاب.

آٽلن: (ھير. آٽلن. پرا. آٽلن. سن. آٽلن. آٽ = مٿي +

سٽل = ڦاٽڻ)، ايتو ٿيڻ، اٽل ڪاٽڻ.

اٺڻ: (هرا. اٺڻاڻ. سن اٺڻان. اٺ = مٽي + مٽا = بيهڻ).
ڪڙو ٿيڻ.

آٺالولا (سن. آٺال. اٺ = مٿاهون). اسباب. سامان.

اٺڪل: (سن. اٺ = رڻ + ڪل = ڳڻڻ). آڪوڏڪو. رمز.

اٺڪڻ: (سن. آ = ن + ڪ = هلي). آڙڻ. رنڊجڻ.

اٺڪڻ: (سن. اٺ = گاهه). گاهه جو قسم. جو دوا ۾

ڪم اچي ٿو.

اٺل: (سن. اٺل. آ = ن + ٺل = چرڻ. ٺارڻ). محڪم.

اٺو: (سن. اٺن. اٺ = گهمڻ. سڀني طرفن کان گهميل

يعني ٻيٺل. ف. آرد). ٻيٺل آن.

اٺ: (ف. هشت. سن. آشت). ست ۾ هڪ.

اٺ: (هرا. اٺ. سن. آشتَر. ف. آشتَر). شتر، اٺ جانور.

اٺاسي: (گ. اٺاسي. سن. آشتاسيت. آشت = اٺ + آشيت =

آسي). اسي ۾ اٺ.

اٺانوي: (سن. آشتانوت. آشت = اٺ + نوت = نوي).

نوي ۾ اٺ.

اٺاوڻ: (سرا. اٺاوڻ. هرا. اٺاوڻ. سن. اٺاڻاڻ).
اٺائڻ، ڪٽڻ.

اٺاويھ: (سن. آشتاوينشت. ونشت = ويھ). ويھ ۾ اٺ.

ٺاڻ: (پرا. آٺاَو، سن. اٺ = مٺي = سٺا = بيهڻ)، اٺا ريل
کالھ، افواھ.

آٺِيھ: (سن. آٺِي مَرِ نَسْت. تَرِ نَسْت = ٺِيھ، ٺِيھ، ۽ اٺ.

اٺو: (پرا. اٺ. سن. اٺِي)، خواھش ڪيل، تڪيل،
نظريل، نظر ھنيل.

ميهڙ ۽ سھڻي ۽ ڇا ڏٺو؟

ڇا، کير هو ڪنهن جو اٺو؟

جهوري وڏي، جنهن جهول ۾،

سالڪ سڃا! ڏي مون خبر. (گل)

آٺو نڄاھ: (سن. آٺِي نڄاھ نَسْت. آٺِي = اٺ + پَنڄاھ نَسْت + پَنڄاھ)،
پَنڄاھ ۽ اٺ.

آٺِي تَر: (گ. آٺو تير. پرا. آٺِي تَر. سن. آٺِي تَرِي. سَپَت =
ستر)، ستر ۽ اٺ.

آٺِي ت: (پرا. آڏِي ت. سن. آٺِي تَشِي ت. شَشِي ت = مٺ)،
مٺ ۽ اٺ.

آٺِي تالِيھ: (سن. آٺِي تَوَارِ نَسْت. چَوَارِ نَسْت = چالِيھ)، چالِيھ ۽ اٺ.

آٺاڏ: (سن. آٺاڏ)، ٺڳي، بگاڙ.

آٺار: (سن. آٺار. آ = ن + پار = چيڙو، ڪنارو. جنهن
کي ٻيو ڪنارو نه هجي)، اٺاھ، بي انت.

آپاءَ : (هرا. آوايس. سن. آپايس. آب = ويجهو + آ = ماڻ
+ ل = وڃڻ)، تدبير، علاج، ڪوشش.

آپائين : (سن. آتپستن. آد = مٿي + ٻڌ = حاصل ڪرڻ)،
پيدا ڪرڻ، خلقڻ.

آپيرنش : (سن. آپيرنش. آب = هيٺ + پرنش = ڪرڻ)،
بگڙيل ٻولي، ٻراڪرت ٻولين مان هڪ ٻولي.

آپت : (سن. آتپست. آد = مٿي + ٻڌ = حاصل ڪرڻ)،
پيدائش، آمدني.

آپتن : (سن. آتپتن. آد = مٿي + پٽ = ڪولڻ)، ڪلڻ،
وائڪو ٿيڻ.

مٺ پيڙهائي پيلي، جو آهني تہ واڻ.

جو ٻڌر وڌي ڪالهڙي، تو چڏي ويندي ساڻ.

(شاهه ڪريم)

آپجس : (سن. آپيشس. آب = گهٽ + شس = جس)، بدنامي،
برائي، داغ.

آپجن : (هرا. آپجتي. سن. آب = مٿي + جن = ڄمڻ)، پيدا
ٿيڻ، ٻڙهڻ.

آپچرا : (گ. آپچرا. سن. آبسرا. آب = پاڻي + سر = وهنجڻ).

پرين کي وهنجڻ وٺندو آهي. ٻري، سهڻي عورت.

آهڏيش: (سن. آهڏيش. آپ = ويجهو + دش = فرمائڻ،
ڏيکارڻ)، وعظ، هرچار.

آهڙاڏ: (هرا. آوڙڏ. سن. آهڙاڏ. آپ = خراب طرح سان +
راڏ = پورو ڪرڻ)، ٻاپ، ڏوه.

آهڙڻ: (سن. آهڙڻ. آڏ = مٿي + پڏ = وڃڻ)، مٿي چڙهڻ،
تڪو هلڻ، غالب هون، پيدا ٿيڻ.
آهسرا: (سن. آهسرا) ڏسو ”اهچرا“.

آهسَـرَگ: (هرا. آوسَـگ. سن. آهسَـرَگ. آپ = ويجهو + سَـرَج
= پيدا ٿيڻ: رڪڻ)، اڳياڙي (Prefix)، لفظ (ڏاتسو
يا بنياد Root) اڳيان ايندڙ نشاني.

آهسوڻ: (سن. آهشڪن. آپ = خراب + شڪن = سڳڻ)،
خراب سوڻ.

آهڪار: (هرا. اويار. سن. آهڪار. آپ = خراب + ڪار =
ڪم)، ٻرائي، نقصان.

آهڪار: (سن. آهڪار. آپ = گهڻو + ڪر = ڪرڻ)، مهرباني،
ڀلائي، احسان.

آهمان: (هرا. آهمان. سن. آهمان. آپ = خراب، گهٽ +
مان = عزت، مَن = سمجھڻ)، بي عزتي.

آهواس: (هرا. اوواس. سن. آهواس. آپ = ويجهو + وس =
رهڻ)، ورت، روزو، لنگهڻ.

اَڻڻُ : (سن. اَٺ = مٿي + ڦيڻ = گچ + ه. انا = اچڻ. گچ جو مٿي اچڻ) ڄميل کير (ڏونري) جو ٿانءِ کان ٻاهر نڪرڻ .

اَڃاڙڻُ : (سن. آڌ : اَٺ = مٿي + جَٽاڙ + پاڙ) ، ناس ڪرڻ ، ويران ڪرڻ .

اَڃڙوال : (سن. آج = ٻڪري + ڀال = ڀاليندڙ) ، آڃڙي ، ٻڪرار ، ڌنار .

اَڃ مَ آڃڙوال کي، عمر! سو رهن (هنر. امير بخش) اَڃڪَر : (پرا. آيڪَر. سن. آڃڪَر، آج = ٻڪر + گَر = ڳهندڙ . ٻڪرو ڳهندڙ) اڙدها، آريڙ، وڏي ڀلا . بحر بلائون ٻڇڙيون، آفتون اڃگر. (حفيظ)

اَڃوڳ : (سن. آڃوڳ. آ = نه + ڀوڳ = جوڳ) ، خراب، برو .

اَڃيٽ : (سن. آڃيٽ. آ = نه + جِٽ = جيتڻ) ، غير مغلوب .

اَڃ : (پرا. آڃ. سن. آڏي) ، اڇو ڪو ڏينهن .

اَڃاڻ : (سن. آڃاڻ. آ = نه + جِڃاڻ = ڄاڻ) ، غير واقف ، جاھل ، بيوقوف ، سادو سوڌو .

اَڃڻ : (سن. آڏي) ، ٺهڻ ، تيار ٿيڻ .

اَڄوڪڻ : (سن. آڃ = مٿي + ڪَڙڻ = ڪرڻ) ، مٿي ٿيڻ ، ٻاڻ اچڻ .

- آجھڻ : (سن. آوَبَڌَ، ڏسڻ، سمجھڻ .
- آجھڻ : (پرا. آجَان. سن. آڏيان)، هلي وڃڻ، گهٽ ٿيڻ .
- آجھورَ : (پرا. اوجھَر. سن. نِرَجھَر)، جھڙو، تيزي، پاڻي ۾
جو وهڪرو، ڪُن .
- آجائَ : (سن. آجَ)، اڳرائي، گستاخي .
- آچارَ : (پرا. آچار. سن. آچار. آت = مٿي + چَر = وڃڻ)،
آواز، تلفظ .
- آچارَنَ : (پرا. آچارَن. سن. آچارَن)، آواز ڪرڻ، چوڻ .
- آچانڪَ : (سن. آچيانَت. آ = نہ + چِيانَ = ڄاڻ)، اوچتو،
هڪدم .
- آچاھَ : (سن. آ = نہ + ھ. چاھ. 7 سن. اِچا = خواهش)،
چاھ کان سواءِ .
- ڪري مَن اچاھ، سامي چڏيائين چَن پَر (سامي)
- آچَرَجَ : (گ. آچَرَج. سن. آئسچَرِيہ، ”آ“ عجب جي نشاني
(!) + چَر = ڪيڻ، وڃڻ)، حيرت، تعجب .
- آچَلَ : (سن. آچَل. آ = نہ + چَل = هلندڙ)، محڪم،
مضبوط .
- آچنبو : (گ. آچنبو. سن. آمنپو)، اچرج، حيرت .
- اِچا : (سن. اِچا. اِچ : اِش = خواهش، ڪرڻ)، خواهش،
مرضي .

اچڻ: (هيم. اچليٽيم. پرا. اچلن. سن. اچن. اٽ=مٿي + چل=چرڻ), ڦٽو ڪرڻ.

اچو: (سن. آچ), صاف, صفا, اوچل, نرم.
اچوٽ: (سن. آ=نم + چپٽ=چهيل. جو ناهياڪائيءَ کان نه چهيو ويو هجي), گهٽ ذات وارو.

آج: (سن. آڏنيا), پياس, خشڪي.
آداس: (سن. آدامس. اٽ+آس=جدا ٿي وڃڻ), غمگين, بي قرار.

آڌرڪ: (ف. آڌرڪ. سن. آرڌرڪ), سنڀل, مصالح جو قسم.

آڌم: (پرا. آڄمر. سن. آڌيم. آڌ=مٿي + ڀم=ڪوشش ڪرڻ), محنت, جتن, ڪوشش.

آڏيٽ: (سن. آڏويت. آ=نم + ڏويت=ڏئي. ڏو=ڀم), ٻيائي يا ٺاڳيءَ کان سواءِ.

آڏ: (پرا. آڏ. سن. آرڏ. رڏ=ويڻ), سڄي جو ٻورو ٻيو حصو.

آڌر: (سن. آڌر=هيٺيون چپ), لب, چپ.
آڌر عجب عجيب جا, جي خوشيءَ مون کولي.
(بودو)

آڌر: (سن. آ = نم + ڌر = وڪڻ. جنهن جي آڌار لاءِ)

ڪجهه نه هجي، بي سهاري، بي آڌار.

آڌرم: (سن. آڌرم. آ + ڌرم)، ڀاپ، ڏوه، ڪناه.

آڌرنگ: (سن. آڌانگ. آڌ = اڌ + انگ = عضو،

بدن)، ارڌانگ، بيماريءَ جو قسم، جنهن ۾ اڌ

بدن مڪي پوي.

آڌڪ: (سن. آڌڪ. آڌ = مٿي)، زياده، گهڻو.

آڌڪار: (پرا. آهيوار. سن. آڌڪار. آڌ = مٿان، تي + ڪر =

ڪرڻ)، اختيار، قبضو، حق.

آڌمو: (پرا. آڌما. سن. آڌ + ڌما)، دل جو ڀور، اڇل.

آڌوڻ: (گ. آڌوڻ. آڌ = هيٺ نسي + وڻ = ڏيڻ)،

اڌ عمر جو، ڪرڙ وڌ.

آڌورو: (هم. آڌورا = آڌ + ڀورا. سن. آڌ = اڌ + ڀور)،

آڌوڪارو، اڌ ڀورو، آڌ ڪيڏو، ناقص.

آڌپراچ: (سن. آڌراج. آڌ = مٿي، تي + راجا = بادشاه)،

وڏو بادشاه، شهنشاه.

آڌپڙ: (سن. آڌ آڀ. آڌ = اڌ + آڀ = عمر)، آڌوڻ،

اڌ عمر جو، ڪرڙ وڌ.

- آڏين : (سن. آڏين. آڏ = ساڻ + ان = سالڪ)، هروس،
لاچار، نوڪر.
- آڏينتا : (سن. آڏينتا)، مڃتا، مڃتا، فرمانبرداري.
- آڏ : (سن. آل)، روڪ، بند.
- آڏامڻ : (پرا. آڏاڻ. سن. آڏين. آڏ = مڃي + ڊي = آڏاڻ)،
هرواز ڪرڻ.
- آڏڻ : (سن. آڏ = اوچو ڪرڻ)، ٺاهڻ، جوڙڻ.
- آڏول : (سن. آڏ = نـ، + ڏل = لڏڻ. جر نـ، لڏي)،
محڪم، مضبوط.
- آڏي : (سن. آڏري = ڪهڻ)، ٻنڌڻي، جنهنن تي ڪٽر
ڪڇي يا گوشت وڍجي.
- آڏيار : (سن. آڏيات)، گوشتو ڪندڙ، هاسو ڪندڙ.
- آڏي : (سن. آڏ)، اصل، بنياد، نسل.
- آڏڪڻ : (سن. آڏ = مڃي + ڏر = ڊڄڻ)، ڊڄڻ.
- آڏلڻ : (سن. آڏلونڻ)، اٿلڻ، مٿان ٿي هيٺ ڪرڻ.
- آڏيهر : آڏيهر ۽ آڏيهر بهار، تڏي هنن کيس قريب جاءِ
آڏيهر جان آڏي پيا، بدن ڀريا تي ڌار (جلال)
- آڏمڙ : (پرا. آڏمڙ. سن. آڏمڙ)، ڏيکاءِ، ٿير نام،
رعب تاب.

- آرہ: (ہرا. آرہ. سن. آرس), چاني.
- آرب: (سن. آربد), سو ڪروڙ.
- آريلو: (سن. آليم). آ = نه + لپ = لپڻ ۲. آلم = گھڻو + ويل (= وڃڻ), لاڏلو, ڇاڪاڻو, ٻيڙو.
- آرتو: (ہرا. آرت. سن. آرڪت), ڳاڙهو.
- آرث: (سن. آرث. آرث = ڳولڻ), مطلب, معنيٰ, شرح.
- آرث: (ہرا. آرث. سن. آرگھت), ايت, چرخو.
- آرپڻ: (سن. آرپڻ. آرپ = ڏيڻ), حوالي ڪرڻ, سونپڻ, پيڻا نذر.
- آرجمَند: (ف. آرج = قيمت, مرتبو + مند = صاحب), سڳورو, ٻيارو, مرتبي وارو.
- آرداس: (سن. آرد = گھڙڻ + آشا = اميد, آس. ۲. ف. عرض داشت), پيڻا, نذرانو, تحفو, سوال, عرض.
- آودلي: (انگ. آرڊرلي Orderly), سپاهي, خدمتگار.
- آردانگ: ڏسو ”آڌرنگ“.
- ارڙهن: (گ. آٿارا. م. آٿرا. ٻرا. آٿارہ. سن. آشتادہن. آشت = اٺ + دھڻ + ڏھ), سترھن ۽ ھڪ.
- آرڪ: (سن. آ = نه + س. رک. رکڻ. سن. رڪشڪ). جيڪو پرهيزگاري نه رکي, غافل, بي وفا.

آرڱ: (سن. آرڱ. آرڱس = چاڻي + ڳم = هلي. جو چاڻي
 ٿي هلي)، نالڪ.
 ڏهس:

هڪڙا ٻين، ٻيا ڦٽن، ٿيا تليهر، آليهر،
 آرڱ، ٻيهر، راجلا، مسيهر، وسيهر،
 اوکي اوڻ عشق جي، جت واسينگ وجهن ور،
 اتي 'م' ڏونگر، سسي رکج صديق چئي. (صديق)
 آرڱر: (سن. آڱر. آڱ = ٻڪرو + ڳر + ڳهندڙ)، اڙدها،
 اريڙو، وڏي بلا.

چر چنڊن چڙهي گهڻي، کيس ڪڪر جهڙا ڪام،
 ٻس ٻيا هر ڳر ڪري، آرڱر جهڙا عام،
 قريبل ڪنڀار چڻي، جنهن درس ڏهايا دام،
 سرنگهه، ڀڄي ٻيا سام، لڪون لٽ لباس جي. (ڪنڀار)

آرڻ: (ٻار. آرڻ. سن. آرڻ، آرڻ)، سڄ.
 مڪ ٻسي محبوب جو، آرڻ ٿيو اولي. (بودو)
 آرو: (سن. آر)، چڪر جو هڪ ٻڙو.

آروڻ: (سن. آ = نه + ٻلشت = هڪل)، اڻ هڪل،
 ڪڇو، خام.

آروگ: (پرا. آورگ. سن. آروگيہ. آ = نہ + روگيہ = روگ،
بیماري)، تندرست.

آرہ: (سن. آرس)، چاٽي.

آرہ آنارن آپتيو، ور وجهن واسينگ. (لونگ)

آرہ: (سن. آ = نہ + ھرُش = خوشي)، ناخوش، بي شڪر.

آڙبنگ: (هم. آڙنا + سن. وڪر)، دُشت، ھوڏي،
اٺوٺو، جانٺو.

آڙل: (سن. آلل)، بجر، وارن وارو، گهوڙي جو قسم.

آڙڻ: (سن. آل = رکاوٽ)، قاس، اٽڪ.

آڙي: (سن. آري)، اي، او، اوھو.

آس: (پرا. آئہ. سن. آشن. آش = ڀڻ)، ڏپ، سچ جي
روشنِي يا گرمي، تڙڪو.

آستاد: (ف. استاد / آستاوڏ. استا = ڪتاب + وڏ = دانا.
داناڻي ڪتاب)، معلم، ماهر.

آستت: (سن. ستيت = ست = ساراهڻ)، سارھ، تعريف.

آستَر: (ف. آستَر. سن. آشوتر. آشو = گهوڙو. جو گڏ،
سان، گهوڙي مان ڦر ڄمي)، خنڇر.

آستَر: (ف. آستَر. سن. آ = تائين، چوڌاري + ستَر =
ڍڪڻ)، اندريون ڪپڙو يا تھ.

اِسْتِرِي: (سن. سَتَرِي = سَتَر = پڪوڙڻ)، درزين ۽ ڌوپين

جو هڪ اوزار، جنهن سان ڪپڙن جا وَر يا گهنج لاهيندا آهن.

اِسْتِرِي: (سن. سَتَرِي. سَتِي = گڏ ڪرڻ)، ناري، عورت.

اِسْتَت: (سن. سَتَت)، محڪم، مضبوط.

اِسْتَر: (سن. سَتَر. سَتَا = پيهڻ، ٽائڻ ڪرڻ)، اڇل،

اٽل، قائم.

اِسْتَوِي: (سن. سَتَوِي. سَتَوِي = ڍڪ ڪرڻ)، وڏو ڌڙو،

ٿڌو، جنهن تي مذهبي مٽا آڪريل يا لسڪيل هجن.

اِسْتَنگَر: (ف. اسپ غول. اسپ = گهوڙو + غول = ڪن.

ٻوٽي جو پٺڻ گهوڙي جي ڪن جهڙو آهي)، وکر

جو قسم.

اِسَرَن: (سن. اَدَسَرَن. اَد = مٿي + سَرَن = سَرَن، وڌڻ)،

وڌڻ، تيار ٿيڻ، سنڀرڻ.

اَسَهو: (سن. اَسَهه. آ = نه + سَهه = سهڻ جو ڪو)،

نَسَهو، ڪُٺور.

اِسِي: (سن. اِشِيَت. اَشَت = اٺ + "ت" ڏهاڪن جي

نشاني)، ستر ۽ ڏهه.

آشرفي: (ف. آشرفي. آشرف هڪڙي بادشاه جو نالو.
جنهن پهريائين اهو سڪو پنهنجي نالي پٺيان
ڪڍيو + ”ي“ نسبت جي نشاني)، ننڍي
سون جي مهر.

اِشنان: (گ. اِشنان. سن. سنان. سنا = وهڻ. ف.
سنا)، سنان ڪرڻ، وهڻ.

آشوميگه: (سن. آشوميگه. آشو = گهوڙو + ميگه = يگه،
قرباني)، هڪ قسم جو يگه، جنهن ۾ (قديم
زماني ۾) گهوڙو ڊوڙايو ويندو هو.

اِطريفل: (ع. > سن. قري = ئي + قل = ميوو. ئي قل =
۱- هر پڙون ۲- بهڙا ۳- آورا)، هڪ دوا جو نالو

آڪ: (سن. آرڪ)، پوٽي جو قسم.

آڪاج: (پرا. آڪاج. سن. آڪاريه. آ = نه + ڪاريه = ڪم)،
نڪو، ناڪام.

آڪارڻ: (سن. آٽڪرش. آٽ = مٿي + ڪرش = چڪڻ)، ٻاهر
ڪڍڻ، ٻار پهچائڻ.

آڪٽ: (سن. آڪٽ. آ = نه + ڪٽ = چوڻ)، ٻي شمار،
ٻي انداز، ٻي انت.

آڪرتڪ: (سن. آڪر ترڪ. آ + ڪر = ڪرڻ)، نه، ڪم
ڪندڙ، فعل جو قسم.

آڪَرَڪَر هو: (ع. عقر قرها. سن. آڪَرَڪَر پ). دوا جو ٻوٽو.
 آڪَنڊَ: (پرا. آڪَنٽ. سن. آتڪَنٽ. آت = مٿي + ڪَنٽ =
 ٻڃي. سڪ کان ڳاٺ اوچو ڪيو آهي)،
 سڪ، اڪير.

آڪِيرَ: (پرا. آڪِيليا. سن. آتڪَلڪا)، سڪ، آڪَنڊَ.
 آڪيلو: (سن. ايڪ. ه. لا (ٻڃاڙي)، نالو، هڪ ڇٽو، ڇڙو.
 آڪ: (پرا. آڪ. سن. آڪهن)، چشمر.
 آڪُٽَ: (گ. آڪُٽ. سن. آڪَنٽ. آ = ن + ڪَنٽ = پس
 ڪرڻ)، بيشمار، ٻي انت.

آڪَرُ: (پرا. آڪَر. سن. آڪَشَر. آ + ن + ڪَشَر = ناس
 ٿيڻ)، حرف.

آڪَرُو: (سن. آ = ن + ه. ڪَر. سن. ڪَر = صاف، سچو)،
 ڪوڙو، ڪوٺو.

آڪِرُوٽَ: (گ. آڪِرُوٽ. پرا. آڪُوڊ. سن. آڪَشُوٽ)،
 سڪي ميوو جو قسم.

آڪري: (پرا. اوڪَل. سن. الوڪَل)، ٺڪر جو وڏو ڇوٽو
 يا وڏي ڪونڊي، جنهن ۾ ساريون ڇڙجن.

آڪُرَنَ: (سن. آتڪَدَن. آت = مٿي + ڪَبَ = ڀڄڻ)، آلڙڻ، آڪلڻ.

آڪَنڊَ: (سن. آڪَنڊ. آ = ن + ڪَنڊ = ٺڪرو، ڀاڱو)، سچو.

- آڪو: (سن. آڪُشَتَ. آ = نَم + ڪَشَتَ = چڙيل. سڄا. چانور)، ٻوڙا جي خيال کان درياءَ ۾ آن وجهڻ.
- آڪيلَسنَ: (سن. آتَڪَـلَـسَنَ. آتَ = مٽي + ڪَل = اڇلڻ)، ڪولڻ.
- آگاڏَ: (پرا. آگاهَ. سن. آگاڏَ. آ = نَم + گاڏَ = ترو، جاءِ)، اٻار، اٿاه، اونهو.
- آگَتَ: (سن. آگَتَ. آ = نَم + گَتَ = چال)، خراب چال وارو، ٻاٻي.
- آگَرَ: (ف. آگَر. سن. آگَر)، اگر ٻتي.
- آگِرَو: (پرا. آگَ. سن. آگَر)، تڪو، خوفناڪ، ناهسند.
- آگلو: (پرا. آگَ. سن. آگَر = اڳيان + لا (پڇاڙي) هنيو، گدو.
- آگَمَ: (سن. آگَمَ. آ = نَم + گَمَ = وڃڻ. جنهن ۾ جسماني اکين سان) وڃي نه سگهجي، سخت، ڪٽن.
- آگَمَسنَ: (سن. آڏُ گَمَن. آڏُ = مٽي + گَمَ = هلڻ، وڃڻ)، اڀرڻ، ظاهر ٿيڻ، ڏسڻ ۾ اچڻ.
- آگم رپ نه آگمي، ڪنڪن اچي نه ڪو. (جلال).
- آگَنَ: (پرا. آنسگَن. سن. آگَن)، آگ، باه.
- آگن جوڙ جبين، آگن ناهي اهڙو. (سائينداد)
- آگوچَرَ: (سن. آگوچَرَ. آ = نَم + گوچَر = حواسن جي سامهون)، جو ڏسڻ ۾ نه اچي.
- آگيانَ: (سن. آجيانَ. آ = نَم + جيانَ = ڄاڻ)، جهالت، اڻڄاڻائي.

آڳاڙڻ: (سر. آڏگرهڻ. آڏ=مٿي + گر=وٺڻ)، وصول ڪرڻ.
 آڳرائي: (پرا. اڱ. سن. آگر + ”ئي“ پڇاڙي)، چڙهتي،
 گستاخي، ظلم.

آڳلو: (سن. آگرِي)، اڳيون، پهريون.
 آڳواڙو: (سن. آڱرواڻ)، آڳر، گهر جو اڳيون حصو.
 آڳواڻ: (سن. آگر گامي. آگر = اڳيان + گامي = هلندڙ)،
 مهندار، رهبر.

آڱه: (پرا. آڱه. سن. آرگه)، بها مله، نرخ.
 آڱهاڙڻ: (سن. آڏگهائڻ. آڏ: جدا + گهٽ = ملائڻ)،
 ننگو ٿيڻ، ظاهر ٿيڻ يا ڪرڻ.

آڱهائي: (سن. آشڪتي. آ=ن + شڪتي=سگهه)، ڪمزوري،
 بيماري.

آڱهي آڱهائي، رنج ۽ ريان کي رسيو. (شاه)

آڱهٽ: (سن. آڱهٽ=ڪولڻ)، اوگهڙ، ٻڌرائي، نرواري.
 آڱهڻ: (سن. آرگهه. آرگهه=اڱه)، مله، ڪرڻ اڱه، پائڻ،
 قبول ٿيڻ.

آڱهن: (سن. آڏگهرشن. آڏ=مٿي + گهرشن=گسڻ)،
 صاف ڪرڻ.

آڪهورُ: (سن. آڪهورَ. آ=نہ+ڪهورُ=خوفناڪ، ڊيچاريندڙ. جنهن کان وڌيڪ پيو ڪو ڊيچاريندڙ يا خوفناڪ نہ هجي)، پيانڪ، خطرناڪ، ڪهري نند.

- ۱- ڪهوريندي ڪهورين، آڪهورُ ڪهوريائون،
- ميڪرُ مساريائون، ملاحن منهن منرا. (شاه)
- ۲- اڪهوري عشق جا، اوتيون صرايون،
- پيالا هٿ پيو، چاڙهيمن ڏاڏنگ. (گل)
- آڻارو: (هرا. آنڪارَگ: آنڪاريه. سن. آنڪارَڪ)، منگل جو ڏينهن.

- آڱرُ: (هرا. آنڪارَ. سن. آنڪارَ)، ڪوئلو.
- آڱڻ: (هرا. آنڪڻ. سن. آنڪڻ. آڱ=وڃڻ)، اڱڻ، صحن.
- آل: (سن. آل)، ٻچو، پونر، آڏ، بنياد، نسل.
- آلاوڻ: (سرا. آلاوڻ. سن. آلاپڻ)، ڪالهائڻ، الائڻ.
- آبيلو: (ڏسو ”اريلو“).

- آپ: (سن. آپييم. آ=نہ+آپ=آپڻ)، اڻ لپ، ڌر لپ.
- آلتا: (اپ. آلتا. هرا. آلت. سن. آڪتڪ)، ڪاڙهو يا لاک جو رنگ، جو عورتون سينگار وقت (ڪپه، سان) پيرن کي لائين.

- آلَتَ هَلَتَ : (هيم. آلتَ هَلَتَ)، ڊانوانڊول، هيٺ مٿي.
- آلُئُ : (سن. آلُونَن)، اونڌو ٿيڻ.
- آلَجَهَنَ : (سن. آورَ نڌَن آو = هيٺ، ڀري + رَڌَ = روڪڻ)،
لَنجَهَن، تَرَدَد، چڪر، چنتا.
- آلَرُ : (سن. آلَسَن، ڪَر ڪڻ، هيٺ مٿي ٿيڻ).
- آلَرُ : (سن. آلَ = گهڻو + لَل = چاه)، مَن مَوجِي، پيپرواه، اناڙي.
- آلِيسِي : (هرا. آيسِي. سن. آتِيسِي)، ٻولي جو قسم.
- آلُڪو : (سن. آَنڪَ. آڏُ = مٿي + ڪَ (ڪَر) = خواهش ڪرڻ)،
فڪر، انتظار.
- آلُڪَ : (سن. آلُڪُشِيَم. آ = نه + لَڪُش = لَڪَ، خبر. جو
جسماني (اڪين سان) ڏسي نه سگهجي)، خدا.
- آلُئي پَورَ آندَر ه، لَڪَن لَڪَ آلُڪَ. (سچل)
- آلُڳَ : (سن. آ = نه + لَڪَ = لَڳڻ. جو ڪنهن سان نه
لڳي)، نيارو، علحدو، جدا، ڀري.
- آلِماڙِي : (پور. آلِماڙِيو)، ڪهٽ جو قسم.
- آلَنَ : (سن. آلِپَن. آپَ = نه + لَپَن = چوڻ، ٻولڻ)، سچي نه
ڪرڻ، لڪائڻ، ڳجهو ڪرڻ.
- آيل! ڪريان ڪيئن؟ منهنجو نينهن اُهايو نه رهي. (شاه)

- آلَوُ: (هراءِ آلَوُه. سن. آلَوُڪَ) آلَوُ هڪي.
- آلَوُ: (گ. آلَوُ. هيسر. آلَوِدو. سن. آروڍ)، بيوقوف، هاڪل.
- آلَوَپَ: (سن. آ = چئني طرفن کان + لَوَپَ = لڪي وڃڻ)، گم، لڪل.
- آلَوَرَنَ: (سن. آلَوَلَنَ. آتَ = مٽي + لَوَلَنَ = لوڏڻ)، آڪوڙڻ، لوڏڻ.
- وَرَوَدَائِنَ وَنَجَهَ ڪي، آلَوَرَنَ نَ، ڏئي. (شاه)
- آلَوُتو: (سن. آلَوَنَ. آ = ن + لَوَنَ = لَوَنَ)، ڦڪو، ٻي مزي.
- آلِيهَرَ: (سن. إِلِيڪَ = خرابي + هَرَ = ڪشندڙ)، نانگ.
- آما: (ع. آم. آماءُ. سن. انبا)، ماءُ.
- آمائو: (هراءِ آمائَ. سن. انماڪَ)، چريو، گمراه، غافل.
- آماڙي: (سن. آلَمَڪَ)، چوڇڙي، ٻريل ڪاٺي.
- آماسَ: (سن. آماوسِيَا. آما = گڏ: ساڻ = وَسَ = رهڻ. سڄ ۽ چنڊ جو کڏ رهڻ)، اونداهي هڪ جسي ٻنڌرهين تاريخ، اها تاريخ، جنهن ۾ چنڊ ڏسڻ ۾ نه اچي.
- آمانو: (سن. آمانَ. آ = ن + مانَ = عزت)، ٻسي سانڍو، ٻي عزت.
- آمَبَرَ: (سن. آمَبَر) آسمان، ”ڏسو انبر“

اَمْبِرْتُ : (سن. اَمِرْتُ. آ = ن + مِرْت = مثل)، آب حیات، اَمِرْت.

اَمَرُ : (پرا. اَمَر. سن. اَمَر. آ = ن + مَر = مرڻ)، لازوال،
آبدی، دائمی.

اَمَكُو : (سن. اَمَكُو. اَدَس = هُو، آهو)، فلاڻو، هي، هو.

اَمِلُ : (پرا. اَمُول. سن. اَمُولِيَم. آ = ن + مُولِيَم = مله)،
اسله، لاثاني.

اَمَلَهُم : (ڏسو "اَمِل").

اَمَنَگَ : (سن. اَمَنَگَ. اَد = مَئي + مَنَگ = هلڻ)، دل جسي
اچل، جذبو.

اَمِيرِي : (سن. اَتَمِيل. اَت = مَئي + مِل = ملڻ)، ڪُنڊ،

پمڇ، محبت.

اَمِيُو : (سن. اَمِت. آ = ن + مِت = ماڻهڻ)، اڻ ميو، اڻاھ.

اَن : (سن. اَن. اَد = ڪاڻڻ)، اناج.

اَنَ : (گ. اَن. پرا. اَن. سن. اَوُرڻ)، ريڻ جا وار.

اَنَاثَ : (سن. اَنَاثَ. آ = ن + نَاث = مالڪ)، بي مالڪ، بي واهو.

اَنَاجَ : (سن. اَن + ج)، ڏسو "اَن".

اَنَارِي : (گ. اَنَارِي. سن. اَنَارِي. اَن = ن + آَرِي = شريف)،

جهنگلي، جاھل

اَنبَ : (ف. اَنبَ، گ. اَنبو، ڏن. اَنبو، پرا. اَنبَ، سن. اَنبَ، ميوِي جو قسم

اَنبَرُ : (پرا. اَنبَرُ، سن. اَنبَرُ)، آسمان، اکاس، اڀر، ڏسو ”اڀر“.

اَنبِي : (سن. اَنبِيَوَ، اَن = پوءِ + پَوَ = هئڻ)، گيان، علم، ڄاڻ.

اَنبِيِي جوت اَندر، سَتَه، سَدَ پُري. (سامي)
اَنتَ : (پرا. اَنتَ، سن. اَنتَ)، حد، چيڙو.

اَنتَرِاشَتَرِي : (سن. اَنتَرِاشَتَرِي)، بين الاقوامي، قومن جي منڊل.
اَنتَرِياَمِي : (سن. اَنتَرِياَمِي، اَنتَرُ = اندر + ياَمِي = ڄاڻندڙ)، من جي بات سمجهڻ وارو.

اَنجَمَن : (ف. اَنجَم = ستارا + ”ن“ نسبت جو، قسمين قسمين ستارن (ماڻهن) جي گڏ ٿيڻ جي جاءِ)، مجلس.

اَنجَن : (سن. اَنجَن)، سرمو، ڪُڇل.

اَنجِرَ : (ف. اَنجِرَ، سن. اَنجِرَ)، ميوِي جو قسم.

اَنچَرُ : (پرا. اَنچَرُ، سن. اَنچَرُ)، دامن، هلانڊ، ڪپڙي جو ٺڪر.

اَبَ گيري پيش پوءِ اَلچَر وٺي ڪَر آه. (جلال)

- آنچر: (سن. لَنچَر)، عادت، لچڻ، گڻ.
 لَنڊ: (سن. لَنڊ)، چنڊ.
 لَنڊر: (ف. لَنڊر، پرا. لَنڊَر، سن. آَنڊَر)، هر منجهه.
 لَنڊرُجال: (لَنڊَر = ديوتائن جو راجا + جال = چاري)، جادو.
 لَنڊري: (پرا. لَنڊِي، سن. لَنڊِرِي، لَنڊَر = ديوتائن جو راجا، حواس).
 لَنڊَڌَنڌ: (هم. آَنڌا = ڌَنڌ، سن. آَنڌ = انڌو = ڌوهر = غبار)، ظلم، گربز.
 آَنڌو: (پرا. آَنڌ، سن. آَنڌ)، اکيمن کان مڇو، اکين کان جڏو، نابين.
 آَنڌِي: (سن. آَنڌِي)، چيڙو، ڪنارو، حد.
 لَنڌِيَر: (گ. آَنڌِيَر، سن. آَنڌَڪار)، آنياءُ، ڪُنِيءَ، انڌ ڌَنڌ.
 آَنڌيرو: (پرا. آَنڌِيَار، سن. آَنڌَڪار)، اونداهي.
 لَنڊَلڪ: (سن. لَنڊَر + ڌَنس = ڪمان)، وساورئي، آسمان ۾ ستن رنگن جو پتو، جو مينهن بعد ڏسڻ ۾ ايندو آهي.
 جمن آپِ لَنڊَلڪ آڀري، تَنهن کان پير وڌ وڃيرون. (وسند)

آنراڳ: (پرا. آَنراڳ. سن. آنراڳ)، پيار، محبت.
 آنس: (پرا. آنس. سن. آنش)، حصو، ڀاڱو.
 آنسرو: (سن. آنسَرڻ = هويان هالڻ)، هويان هلندڙ،
 پوئلڳ، مڀ ماريندڙ.

گورَبَ وجهندي ڪونڊ، ڪريا ڪيس ڪَلاهَ تان،
 آل إِلِيَهَرِ آنسَرَا، عَيْنَ تَه نَرگَسَ نونڊَ (جلال)
 آنڱ: (سن. آنڱ. آنڱڪَ = نشان ڪرڻ، ڳڻڻ)، نشان،
 عدد، قسمت، بدن، سرير.

آنڱرڪو: (گ. آنڱرڪو. سن. آنڱ رَڪُشَڪَ. آنڱڪَ = بدن
 + رَڪُشَڪَ = بچائيندڙ، رکشا = سنڀال)، ڪڙٽي
 جو قسم.

آنڱوڇو: (گ. آنڱوڇو. سن. آنڱ = بدن + اُڇ = ٻڌڻ)،
 پوتڙي يا گوڏ جو قسم، ٻوڇو.
 آنڱوز: (پرا. آنڪَر. سن. آنڪَر) ڪوٺڇ، مور، ڪوهڻ.
 آنڱي: (پرا. آنڱيا. سن. آنڱڪا. آنڱڪَ = بدن)، عورتن
 جي چولي.

آنڱيڪار: (پرا. آنڱيڪَر. سن. آنڱيڪار. آنڱڪَ = قبول +
 ڪَر = ڪرڻ)، قبوليت، فرمانبرداري.

- آنڱھڙو : (سن . آنڱ) ، ڇهنٺ ، ٺوڪڙ ، چير ، وڏو .
- آنمول : (سن . آ = ن + م . مول . > من . موليُ = ملهه) ،
قيمتي ، املهه .
- آنوسار : (سن . آنوسار . آن = پويان + سَر + وڃڻ) ،
موافق ، مطابق .
- آنوڪو : (سن . آن = ن + ايڪڻ = ڏسڻ . جنهن جهڙو ٻيو
نہ ڏسجي) ، نرالو ، عجيب ، نادر ، ناياب .
- آنومان : (پرا . آئمان . سن . آئمان . آن = پٺيان + ما = ماڻھن) ،
اندازو ، گمان .
- آڻياڙو : (سن . آڻياڙو . آ = ن + آڻياڙو = انصاف) ، ظلم ، انڌير .
- آڻيڪي : (پرا . آڻيڪي . سن . آڻيڪي . آڻ = ن + ايڪي = هڪ) ،
گهڻا ، بي انت .
- آڻ : (گ . آڻ . سن . آڻ = گهٽ) ، گهٽ ، ڪم .
- آٺسو : (سن . آٺسڪ . آ = ن + آٺسا = نڪ . نڪ ڪاٺسواءِ) ،
بي شرم .
- آٺسي : (سن . آٺسيٽ . آٺسا = گهٽ . آٺسيٽ = آسي) ،
ستر ۽ نو .
- آٺبٽي : (سن . آڻ = ن + بناو = ميل) ، اڻ ٺاهي ، وڳوڙ ، ڦوٽ .

آئِيَهَ : (سن. اِيڪوَنَتَرَشَت. اِيڪَ = هڪ + اَنَ = ڪهت +

تَرَنَشَت = ٿِيهَ)، اناويَهَ ۽ هڪ.

آئِيَهَ : (سن. اَنَ = ن + گَشَنَ = ڳڻڻ)، بيشمار.

آئِيَهَ : (سن. آوِيَهَ، ٺاهِي، تيار ڪرڻ).

آئُو : (سن. آڻ)، ذرو.

آئُوَنَجاَهَ : (سن. اِيڪوَنَپَنَچَاشَت. اِيڪَ = اَنَ + پَنَچَاشَت = پنجاه)،

چاليهه، ۴ نو.

آئُوِيَهَ : (سن. اِيڪوَنَوَنَشَت. اِيڪَ = اَنَ + وَنَشَت = ويهه)،

ارڙهن ۽ هڪ.

آئِيَهَتَر : (سن. اِيڪَرَنَشَت)، سٺ ۽ نو.

آئِيَهَت : (سن. اِيڪوَنَشَت)، پنجاهه، ۴ نو.

آئِي : (سن. آئِي = اِيڪيون حصو)، نوڪ، جهنب (ڪنهن

۾ تيز اوزار جي).

آئِيَتَالِيَهَ : (سن. اِيڪوَنَچَتَوَارَنَشَت = اِيڪَ + اَنَ + چَتَوَارَنَشَت =

چاليهه)، ٿِيهه، ۴ نو.

آوائي : (سن. آوارَتا. آ = ن + وارَتا = وائي)، خراب وائي،

توائي، بي فائدو.

اوبارَن : (سن. آدوارَن)، ڪاٺي بچائڻ.

اوبارڻ : (سن. آڏ والسن. آڏ = مٿي + ولن = وڃڻ)، ٺهڪائڻ.
 اويارو : (پرا. آپ. سن. آورڏويہ = اڀو ٿيڻ)، وهڪري
 جي ابتڙ.

اويالو : (سن. آڀالنپ. آڀ = ويجهو + آ = تائين + لپ =
 لڇڻ)، ننڍا، شڪايت، ڏوراهو، مهڻو، شعلو.
 آوتار : (پرا. آويار. سن. آوتار. آو = هيٺ + تر = پار
 وڃڻ. هيٺ زمين تي ڪنهن ديوتا جو اچڻ)،
 -روپ.

اوتارو : (سن. آوتارن = هيٺ لهڻ، منزل ڪرڻ)، ٺڪاڻو،
 جاء، ڪان.

آوتڙ : (سن. آوت. آو = خراب، هري + ٽ = ڪنار)،
 اٿائو گهيڙو.

اوتڻ : (گ. اوتڻي. م. اوتڻي. سن. آ = گهڻو + اوت =
 آڻيل)، پلڻ، پائڻ، وجهڻ.

اوت : (سن. آت = ڪڪ پڻ)، آڙ، روڪ.

اويرو : (سن. آهڻ)، پيو، ڌاريو، اجنبی.

اوھل : (سن. آهڻ)، رتن، قيمتي پٿر.

اوجاڳو : (گ. آجاڳرو. هيٺ. آجاڳر. سن. آجاڳر. آڏ = مٿي

+ جاڳڻ = جاڳڻ، بي خوابي.

اوجھري: (گ. اوجھري. ه. اوجھل. سن. آڌر)، بول.

اوجھڙ: (هرا. آورجھن. سن. آورنڌن)، آڙ، اڳانت، اٿائو هنڌ.

آڇيت: (سن. آ = نه + ه. چيت. > سن. چيتس = چت)، بي سڌ، بي خبر.

اڇو: (سن. آڇ)، ڊگهو، لنبو، عمدو، خاص.

اڇي نيڇي: (هرا. آڇاوي. سن. آڇا وڇ). هيڏاهين مٿاهين.

سائر ڏيئي لت، اڇي نيڇي ٻوڙي،

هيڪائين هيڪ ٿيو، ويئي سڀ جهت. (قاضي قاضن)

اڇڻ: (گ. اڇاڙ. هير. آو آڇ. سن. آوچڌ)، پهرڻ جو ڪپڙو، پناه، ڍڪ.

اڇو: (سن. ٽيڇ)، خميس، نيڇ، ڪميٽو. هنر.

مڙ ماروئڙن تان، ڪنهن اڇي ڳالهه، آڏاء. (امام بخي)

اڍيا: (سن. آڍيا = آ = نه + وڍيا = علم)، جهالت، اڻڄاڻائي.

اوديا پٽ لاهي، ساڪي ڏسي ڪين ڪي. (سامي)

اوڌر: (سن. آڌار. آڌ = مٿي + ڌر = جهلڻ، ڪڍڻ، قرض.

اوڏڻ: (گ. اوڏون. هير. ايڏيه. ڏن. اوڏيهه. سن.

سن. آدوڊَن. اوڊَ = پاٽَل. ۲. سن. آهَوِشَتَن).
پائڻ، پهرڻ، ڪپڙا ڏيکارڻ.

اورائڻ: (سن. آوَرَن)، ڏيکارڻ، لکائڻ، بند ڪرڻ.
اورارو: (سن. آوارَ)، درياءَ جي اوري ۾، هي پاسو.
اورانگهڻ: (سن. آَلَنگَهَن. آدُ = مٿي + لَنگَه = ڀار ڀوڻ). مٿان
وڃڻ، لتاڙڻ، انحرافي ڪرڻ.

اورانهون: (سن. آوارَ = اوري ۾)، اوري، ويجهو، نزديڪ.
اورائو: (سن. آوَرَتَن = ڏهرائڻ)، اولائو، لولي.
اورگڻ: (سن. آوَلگَڻَ)، نهارڻ، ڳولڻ.
اوڙاهڻ: (سن. آدَتَ)، اونهو سمنڊ، سمنڊ ڪن.

اوڙڪڻ: (سن. آدُرُڪَ)، آخر، نيٺ، پڇاڙي.
آوَسَ: (سن. آوَشَ. آ = نَ + وَشَ = وس)، بي وس، لاچار.
اوسَ: (گ. اوسَ. هيم. اوسا. سن. آوَشِيَا)، ماڪ،
ماڻ، ٿيڙ، تڏ.

آوَسَتَا: (سن. آوَسَتَا)، عمر، حالت. هندن جي عقيدتي
موجب چار آوَسَتائون آهن: ۱. جاگرتَ ۲. سوڀَن
۳. سَشِيتَ ۴. قَربا.

اوسَهَ: (سن. آَشِيَمَ)، کڏ، اوجھڙ، اوچتو خيال، فال،
نعيب، انتظار.

- اوسڙو: (سن. آوسَر)، انتظار، ڳڻتي.
- اوڪڻ: (سن. اَدِ ڪَلَن. آد = مٿي + ڳري = ڪولڻ)، اٽي ڪرڻ، ڦي ڪرڻ.
- اوڪڌ: (سن. اوشَد. اوڻ = گرمي + ڌا = رکڻ)، دوا، پڇ جو قسم.
- اوڪر: (سن. آسڪ. آ = ن + سڪ)، ڏکيو.
- اوکا اوڪر لڪيئون، ڪپر ڪرڙا ڪوھ. (حمل).
- اوڪارڻ: (پرا. آگارڻ. سن. آد ڪارڻ. آد = مٿي + ڳري = ڪولڻ، ٻاهر ڪرڻ)، ڀيٽ مان (جانورن جي حالت ۾) ڪڍي، ڇڏڻ.
- اوڪرائي: (پرا. آگال. سن. آڌگار)، ڏڪار.
- اوڪڻ: (سن. آوڪن. آو = سواءِ + ڪن = خوبي)، عيب، برائي.
- اولانيو: (سن. آهالنپ. آپ = ويجهو + آ = تائين + ٽپ = ملڻ)، مھڻو، داپ ڌڙڪو. ڏسو ”اوپالو“.
- اولڙو: (هیر. اوآولو. سن. بالا پت. سج اپرئي جي صاف روشني: هیر. آهريسٽو. سن. وچاڻ = جهڪو)، پاڇو، عڪس.
- اولڻ: (پرا. اولن. سن. آورڻ)، ڏکڻ، پٺام ۾ آڻڻ.

- اولو: (سن. آر تُرر)، گَن، سَڪاڻ.
- آنائڻ: (سن. آئِين = مٿي ڪرڻ)، اگهائڻ، قبول ڪرڻ.
- آوندھ: (هرا. آندَيار. سن. آندَڪار)، اونداه، ڪاري وات.
- آندو: (سن. آدومَڪ. آدَس = هيٺ + مَڪ = منهن)، آلتو، آبتو، ڪند هيٺ.
- آونسگھ: (سن. آوانچ. آو = هيٺ + آنج = نوڙڻ، هيٺ ڪند ڪرڻ)، غنودي، ننڊ جي پنڪي يا غلبو.
- اونو: (سن. آئمَس)، خيال انتظار، فڪر.
- آونھارو: (سن. آشنہ = گرم + ڪال = وقت)، گرمي جي مند.
- اوڻو: (سن. آون. آون = گھٽ ٿيڻ)، گھٽ، خالي.
- اوھ: (سن. آودَس)، ڏيڻ، ڇاتي.
- اوهَرڻ: (سن. آهَسَرڻ. آپ = ھري + سَرڻ = وڃڻ)، هڪلڻ، ڪاهڻ.
- اوهو: (سن. آهو)، هو هو، اي هي، عجب جو آواز.
- اويرو: (سن. آويلا. آ = ڏم + ويلا = وقت)، اويلو، بي مهلو، ڪمھلو.
- اويسار: (سن. آويسَرَم. آ = ن + و = گھڻو + سَرَم = ياد ڪرڻ)، نڻ وسرندڙ، ياد.
- اويلاو: (ڏسو ”اويرو“).
- اويلاو مھمان، پٺاڻي پاڻ.

آءُ: (پرا. آءُ. سن. آءُ) نانگ.

آءُ ڪارو، اوڍي ٽپي، ته ڪو موءُ مثال. (سليمان).

آءُڇان: (سن. آءُڇان. آپ = چوڌاري، گهڻو + جڇان = ڄاڻ)،
 نشان، پتو، ڏس.

آءُس: (پرا. اوڏ. سن. اوڏس)، هر ڪاڻ، روشني، جوت.

آءُڪ: (سن. آءُڪ. آ = نه + مڪ = سهنج)، اهنج، ڏڪ.

آءُڇ: (سن. آءُڇ. آ = نه + مڇ = سون)، ڏڪ، سور.

آءُڻر: (سن. آءُڻ = ڏينهن + نر = مرد يا جوڌو)، ماڻهو،
 جو گهوت جي سنڀال لاءِ سائس گهمي، گويا پهريندار.

آءُڻسا: (سن. آءُڻسا. آ = نه + ڻسا. ڻس = مارڻ)، ڪنهن
 به ساهواري شي کي نه مارڻ.

آءُڻڪار: (سن. آءُڻڪار. آءُڻ = مان + ڪر = ڪرڻ). مان
 مان ڪرڻ، هٿ، غرور.

آءُو: (پرا. آءُ. سن. آءُ)، تير، گز.

آءُو، ويو، سهو، ويو. (پهاڪو)

آءُڻ: (پرا. آءُڻ. سن. آءُڻ)، ارڻ، چرخو.

آءُڻ: (سن. آءُڻ)، خبر آڻيندڙ، خبرو.

آءُڻڪا: (سن. آءُڻڪا. آءُڻڪا = ريس ڪرڻ)، ريس.

ايرنڊي: (گ. ايرنڊو. سن. ايرنڊ)، هيرڻ جو تيل.
ايشور: (سن. ايشور. ايش = حڪم هلائڻ + ور = اعليٰ،
آتم)، پرميشور، مالڪ.

ايڪاسي: (گ. ايڪاسي. ٻرا. ايڪاس. سن. ايڪاشيت)،
اسي ۽ هڪ.

ايڪانت: (ٻرا. ايڪنٽ. سن. ايڪانت. ايڪ. = هڪ +
آنت = ٻڌڻ)، اڪيلائي، تنهائي.

ايڪانوي: (سن. ايڪانوت)، نوي ۽ هڪ.

ايڪتا: (سن. ايڪتا)، ميل، ٻڌي، برابري.

ايڪيهه: (ٻرا. ايڪتيس. سن. ايڪترنشت)، ٽيهه ۽ هڪ.

ايڪو: (سن. ايڪ = هڪ)، ايڪتا، ميلپ، ٻڌي.

ايڪونجاهم: (گ. ايڪاون. ٻرا. ايڪاون. سن. ايڪنچاشت)،
پنجاهه ۽ هڪ.

ايڪهتر: (گ. ايڪوتير. سن. ايڪسپتت)، ستر ۽ هڪ.

ايڪهٺ: (گ. ايڪسٺ. سن. ايڪششت)، ست ۽ هڪ.

ايڪيتاليهه: (سن. ايڪچتوارنشت)، چاليهه ۽ هڪ.

ايڪيهه: (شن. ايڪونشت)، ويهه ۽ هڪ.

تحقيق لغات سنڌي [۵۰] باب ب

ايلا چي: (من. ايلا + ف. ”چ“ اسم تصغير جي نشاني)،
نڍيا ڦوٽا.

ايلاڙ: (ع. علاج)، منت، منتون ميڙون، نيزاوي.

ب

بابو: (ف. بابا)، ابي، ابو.

بات: (سن. وارڻا، ورت = ڳالهائڻ)، ڳالهه ڪٿا، ٻولي.

بات چيت: (سن. وارڻا + چيٽن = غور، ويچار)، ڳالهه ٻولهي،
حال احوال.

باجو: (سن. واڌيه، وڌ = آواز ڪرڻ)، ساز جو قسم.

بادشاهه: (ف. باد = تخت، > بات نگهباني + شاه = ڌڻي)،
حاڪم.

بادل: (هم. بادڙ. سن. وارد، وار = هائي + دا = ڏيڻ. هائي

ڏيڻ وارو)، ڪڪر، گهٽا، ميڪه.

بار: (ف. بار. سن. پيار، پڙ = پڙڻ: جهلڻ)، وزن، تور.

باروت: (ت. بارود)، دارو، ڪنڊرف وغيره مان ٺهيل مصالح.

باز: (ف. باز. سن. واج)، شڪاري ٻيڪي جو قسم.

بازار: (ف. آبا = شروو + زار = جاء. اها جاء جتي شروو ۽

ٻيون خوراڪي شيون وڪامن)، وڪري جي جاء.

بازيگرُ: (ف. بازي = راند. بازیدن = کيڏڻ + ”گر“ اسم فاعل جي نشاني)، رانديگر، بازي وجهندڙ، هڪ ذات.

باسُ: (سن. وامس)، خوشبوءِ.

باسُڻ: (سن. وامس)، ٿانءُ، ڀانڊا.

باسُڻ: (پرا. پامس. سن. پاشس. پاس = چمڪڻ)، قبول ڪرڻ، پاس پاس.

باقتو: (ف. بافته)، ڪپڙي جو قسم.

باڪري: (ع. بَقَال)، سبزي فروش.

باکُ: (سن. پاشس. پا = چمڪڻ)، روشني، جا سچ اپڻ کان اک ٿئي.

بالَم: (سن. وَلَي)، پيارو، مڙس، سوامي.

بامُ: (سن. واما)، عورت.

بانُ: (گ. وان. ورن)، رنگ.

بانُ: (سن. بان)، تير.

باندرُ: (سن. وانر. وان = وڻ جو ڦل + را = وڻ)، ڀولڙي جي ذات جو جانور.

بالدي: (ف. بندہ. سن. بندي)، قيدي.

بانس: (سن. ونس)، بالنس ڪاٺ جو قسم، جو وچ سان
هورو ٿئي ٿو.

بانڪ: (سن. ورٽڪ)، سينگاريل، سهڻو.

بانڪ بدن برق جو بهتر، ڌر اندر ڏچن ڏهائي. (جلال)
بانڪو: (سن. ونڪ)، بهادر، سورمو، وير.

باه: (سن. ونهه)، آگ.

هائلو: (هرا. هائيل. سن. واتل = جنهن تي هوا جو اثر ٿيو
هجي)، هاگل، چريو، سورڪ.

هائو: (م. هائو)، ٻار کي ڊيچارڻ جو لفظ.

هبر: (ف. هبر. هرا. هبر. سن. هبر = ملڪ جو نالو)،
هبري ملڪ جو شينهن، شير.

هٿائ: (ه. هٿانا = هٿ + نا، سن. وارٿا + ه. "نا")

هٿاڙي. ۲. وڌن. وڌ = ڳالهائڻ، سلڻ. ٻڌائڻ.

هٿي: (گ. هٿي. هرا. هٿ. سن. ورٿ)، چراغ، شمع.

هٿي: (هرا. هٿي. سن. هٿي)، ٽيرن رکڻ جي ڪوٽري.

هٿي: (سن. ونڊ = ونڊڻ)، آن جي ورڇ.

هٿو: (ڏسو "هٿي". سرن هٿي جي جاء).

هٿي: (گ. هٿي. سن. هٿاڻ)، شراب چڪائڻ جي

جڳهه، ڏوهين جي ٻني يا وڏو چلهو.

بَئِي: (سن. آوَنِي = کڏ، چَر)، قبر.

بَجاڄي: (ع. بَزَاز. بَز = ڪپڙو)، ڪاٻڙي، ڪپڙي فروش.

بَڄڪو: (ت. بَشَقَه)، هڙ، ٻڏ، گودڙي.

بَڄلي: (سن. وڏِيَت. و = گهڻو + دِيَت = چمڪاءُ)،
وڃ، ڪنڻ.

بَجو: (سن. پَجا)، ڀونڊو.

بَڄڻ: (سن. وَنَجَن = نه حاصل ڪرڻ. ڪنهن به تڪليف

کان هري ٿي وڃڻ)، چڻ، چوٽڪارو.

بَڄرو: (ف. بَهْرَه)، حصو، پاڻو، فائدو.

سَرَوَقْد مِيڏي دلبر دا، جو حسن ٺڪا ٿلوار ڪُنُون،

بَخت وٺدان نُون بَخرا مليا، صورت دي سَردار ڪُنُون.

(پيڙو)

بَڄَمَل: (ع. مَخْمَل)، ريشمي ڪپڙي جو قسم.

بَدا: (وداع. سن. وِدَايَه)، معاف.

پيڙيون ليڻي ٻار، توتان بَسَدَ بدا ٿيو. (شاه)

بَدَڪ: (ف. بَتَك. سن. وَرَتَڪ)، هنجھ جسي ذات

جو هڪي.

بَڊو: (سن. پَادَر)، هندن جي هڪ مهني جونالو.

بَراجَمَانُ : (سن. وِراجمان. وِ = گهڻو = راج = چمڪڻ)، رونق
افروز، جلويدار.

بَرادَ : (سن. وِريَاتِرا. وِرَ = گهٽ : مڙس + پاٽِرا =
وڃڻ)، ڇڄ.

بَرَبَلَوَ : (ف. بَلَبَل)، پوري، بلبل.

بَرَتَنَ : (سن. وِرَتَن)، باسڻ، ٿانءَ.

بَرخُوردارَ : (ف. بَرخُورَد = ميوو يا ڦر کائڻ = ”آر“ نسبت جي
نشاني. ۲- بَر = ميوو + خور. خوردن = کائڻ + دار =

وڻ. ڦر کائڻ جو وڻ. اهو لفظ هِت لاءِ آهي،
چو ته هِت به هيءَ لاءِ ڪو يا اسيد جو وڻ آهي).
هِت، فرزند.

بَرساتَ : (سن. وِرَشا. وِرَشَ = وسڻ : پيدا ڪرڻ)، مينهن.

بَرَسَنَ : (سن. وِرَشَن)، وسڻ، تيار ٿيڻ.

بَرو : (سن. وِرُوپ. وِ = خراب + رُوپ = ڊول، شڪل)،
خراب، ڇڙو.

بِرَهَ : (سن. وِرَه. وِ = گهڻو + رَه = ڇڏڻ)،
جدائي، فراق.

بِرَهَمَ : (سن. بَرَاهَمَ. بَرَهَم = خدا صاحب)، هندن جي

چئن ذاتين مان اتم ذات. هندن جون چار ذاتيون:
۱- بَرَهَمَ ۲- ڪَتِري ۳- وِيش ۴- شُودَر.

برهمچاري: (سن. برهمچارِيہ. ارہم = ويد: پڳوان + چر = چلڻ.

”ويد“ يا ”پڳوان“ سڳڻ يا هٿ ڪرڻ لاءِ

ڦرڻ. هندن جي عقيدتي موجب پهريون ڏاڪو،

جنهن ۾ انسان کي ۲۵ سال علم ۾ گذارڻا آهن ۽

شادي ڪرڻي نه آهي، وديار ٿي، شاگرد، چڙو.

بڙ: (سن. وٽ)، وڻ جو قسم.

بڙبڙ: (پرا. بڙبڙ. سن. وڙو رت)، بڪ بڪ،

بيهودگي، بڪوات.

بڙڇي: (سن. برشچن)، نيزو، ڀالو.

بڙڪڻ: (سن. بڙبڙ = بڙبڙ ڪرڻ)، ڦلهڙو ٿي ڦسڻ، آواز

ڪرڻ، خراب ٿيڻ.

بستان: (ع. > ف. بوستان. بو + بستان، مهڪ + ستان = جاءِ)،

ڦلواڙي، باغ.

بسترو: (ف. بسترو. سن. وسترو)، هٽڻ، وڇائڻ.

بستي: (سن. وست. وس = وسائڻ، رهڻ)، آبادي، جڳهه.

بسرام: (سن. وشرام. و = نه + شرم = ٽڪڻ)، آرام.

بشيهر بيشهل: (سن. وشهر. وش = زهر + هر = ڪڍندڙ)، نانگ.

ڪالي لانگ بيشهل وانگي، زلفان چلي چلي، (سچل)

- بَصَرُ: (ع. بَصَلَ) ڀاڄيءَ جو وکر.
- بَڪَ: (سن. وَجَ = ڳالهائڻ) بڪوادی، بڪواس، اجاڻي گفتگو.
- بَڪَنَ: (سن. وَجَنَ. وَجَ = ڳالهائڻ) بڪ بڪ ڪرڻ، اجايو ڳالهائڻ.
- بَڪَواسَ: (سن. وَجَ = ڳالهائڻ + وَشَ = جهيڙو ڪرڻ) بڪوادی، ڏسو ”بَڪَ“.
- بَڪِي: (سن. بُڪَ) گردو، بدن جو هڪ نازڪ عضوو.
- بَڪَ: (پرا. بَڪ. سن. پَڪَش. پَڪَش = کاڌو کائڻ) کاڌو، پوچڻ.
- بَڪَ: (ڌن. پَڪِي. هيم. پوکو. گ. پَڪ. م. پوکَ. پرا. پَڪا. سن. پَڪَش. پَچ = کائڻ) کائڻ جي خواهش، اشتها.
- بَڪِيَا: (سن. پَڪَش. پَڪَش = گهرڻ) بيڪ، دان، خيرات.
- بَڪِياري: (سن. پَڪَش + ”آري“ پچاري) بيڪ گهرندڙ، هينو فقير.
- بَڪِيڙو: (سن. وِڪَرڻ. وِڪَر = هڪ ٻئي سان وڙهڻ) جهنجهت، جهڳڙو.

- بَڪِيُو : (ف. بَخِيَه)، ٽوپو، سيپو.
- بِڪَاسَن : (سن. وِڪَاس)، کليل، ظاهر ٿيڻ، نڪرڻ.
- بِڪِرَڻ : (سن. وِڪَرَه. وِ = گهڻو + گَرَه = وڻڻ. ”و“ اڪياڙي)
- (Prefix) اچڻ ڪري ”گره“ جي معنيٰ ”لڙڻ“
 ۾ ٿئي ٿي، ڦٽڻ، خراب ٿيڻ، بدلجڻ.
- بَلَهَيزَ : (ع. بِلَا حَذَر. بِلَا = سواءِ + حَذَر = ڊپ)، بي ڊپو،
 بلا، مصيبت.
- بَمَبَرَو : (ملا. بَمَبَو = بانس)، بانس جي کاڌ جو لڪڙو.
- بَنَ : (سن. وَن)، جهنگل کاڌ، وڻ.
- بِنَا : (گ. بَن. سن. وَنا)، سواءِ، بغير.
- بَنَدَو : (ف. بَنَدَه - بَسَن = ٻڌڻ. گ. بَنَدَو. هيم. بَنَدَو.
- سن. بَنَدَ = ٻڌڻ)، نوڪر، غلام، غريب ماڻهو.
- بَنَدِي : (ف. بَنَدِي، ٻرا، بَنَدِي. سن. بَنَدِي)، قيدي.
- بَسَرَو : (سن. وَنَراج. وَن = جهنگل + راج = بادشاه)، شينهن.
- جَلَوو جوڙ جِيڻ. آگَن ناهي اهڙو،
 جنهن ڪيو بانوليو پٽراو ڪي، چاڻڪ لائي چين.
 (مائينداد)
- بَسَرَو : (ه. بَسَرَا: بَنَا. سن. وَرَڻ = تيار ٿيڻ، سينگار
- ڪرڻ: وَرَ = مڙس)، گهوٽ.

مينڊي لاوئين ٻنرا، سيج مائين سنهڙا. (سهرو)

ٻـنـو: ڏسو ”ٻنرو“.

ٻـنـواسـي: (من. ٻنواسن. ٻن = جهنگل + وس = رهڻ). جهنگل

۾ رهندڙ، جهنگلي.

ٻـنـيون: (ه. ٻنيا. من. وٽڪ). واپاري، ڏسو ”وائيو“.

ٻـنـ: (ف. ٻن. من. ٻڌڻ). ڄڻ، ٻڙ، بنياد.

ٻـنـڻ: (سن. ورڻن). ٺهڻ، ڄڻ، تيار ٿيڻ.

ٻوتو: (ف. ٻوٽه). توڏو، گورو، ڪنواٽ، ننڍو آڻ.

ٻوجو: (هيم. ٻوڌر. گ. ٻوجو. ه. ٻوجها). ٻار، وزن.

ٻودو: (سن. آٻوڌ. آ = نه + ٻڌ = سمجهڻ). اٻوجھ، آڻ.

ٻورچي: (ت. ٻاورچي. ف. ٻاور = اعتبار + ”چي“ نسبت جي

نشاني. جنهن تي اعتبار ڪجي ته ڪاڏي ۾ زهر نه

ملائيندو). مائي تيار ڪرڻ وارو رسويو.

ٻوڙيا: (ٻرا. ٻٽڪ. سن. ٻڌ ٻڌ). پاڻي ۾ ڄا ڦوڪڻا،

ڦوٽا، حباب.

ٻـوـڙ: (ف. ٻـڙ = ٻڪر). ڇيڪڙو، بيوقوف.

ٻـوسـو: (ٻرا. ٻـس: ٻـس. من. ٻـس). ڪٽي جو قسم.

ٻـولـو: (ت. ٻـلاق). نڪ ۾ پائڻ جو هڪ زيور.

- ٻوند: (ٻرا. ورنڌ. سن. ورنڌ), مينهن جي ڦٽي,
ڦڙي, ڪٽي.
- ٻه: (سن. وس), ڀاڄي جو قسم.
- ٻه: (ٻرا. بس: ڀس: سن. بس), ڪڻڪ جو گاه.
- ٻهلائڻ: (سن. وهرڻ), خوش ڪرڻ, وندرائڻ, ريجھائڻ.
- ٻهڻ: (ٻرا ڀسڻ. سن. ڀسڻ), ڀونڪڻ, بهڪڻ.
- ٻهڙ: (ع. بعير = اٺن جي قطار), قافلو.
- ٻياٻان: (ف. بي آبان. بي = سواءِ + آب = ٻاڻي + ”ان“
فاعليت جي نشاني), رڻ ٻٽ.
- ٻيانو: (ع. بيضعات), سوئي, سودي ٻڌڻ لاءِ اڳواٽ
ڏنل رقم.
- بيداد: (ف. بيد + آد. بيد + وڻ جو قسم, جو ڦڙي نه
جهلي + ”اد“ ڪلمون هڪجهڙائيءَ جو. ظلم ۽
ڪو فائدو ڪونهي, جنهن ڪري ”بي ڦڙ وڻ“
سان ڀيٽيو اٿن. آ = بي, سواءِ + داد = انصاف),
ظلم, انڌير.
- بيدار: (ف. بيدار. بيد = سمجھ + دار = رکندڙ. ۲. بيد +
”ار“ ڪلم, نسبت), جاڳندڙ.

تحقيق لغات سنڌي [۶۰] باب ب

بيڌڙڪ: (سن. وِڌَرڪ. وِ = نه + دَر = خوف. ۲. ف. بي =

سواء + ه. ڌڙڪ = خوف). ڊپ کان سواءِ،
بي ڊپو.

پيراڳ: (سن. وِيراڳِي. وِ = نه + راڳ = هيار ڪرڻ:

دنيوي ڪالهيون ڪرڻ)، دنيا کي ترڪ ڪرڻ،
عشق، فراق، ڏسو ”وِيراڳ“.

پيڪ: (سن. پِڪُشا. پِڪُش = گهرڻ، پنڀ، خيرات، دان.

پيڪ: (سن. وِيش، ويس، پوشاڪ.

بيگام: (ف. بيگام. بي = سواءِ + گام = وقت، جاء)، بي

وقتو، ڪمهلو. مجازاً رات جو وقت.

بيل: (گ. بيل. هيم. بيلو. ڀرا. بيل. من. بليورڊ.

ڊگهو، ڏاند.

بيل دار: (ف. بيل = ڪهاڙو، ٻاهوڙو + ”دار“ اسم فاعل

جي علامت. دار. داشتن = رکڻ)، رستن جو نڪهبان.

بين: (گ. م. بين. من. ويٺا، آڄ: وي = وڃڻ)،

ساز جو قسم.

بينسري: (سن. وَنْشِي، بين، وڄائڻ جو هڪ ساز.

بيوس: (سن. وِوش. وِ = نه + وِش = اختيار)،

لاچار، ڀروس.

بيگانو: (ف. بيگان. بي = نه، سواءِ + ”گان“ نسبت جو).

اجنبِي، ڌاريو. ڏسو ويڳاڻو.

بيگر: (ف. بيگار. بي+گار)، ڪم مزوري يا اجوري
 ڪان سواءِ زبردستيءَ جو ڪم (جنهن ۾ اجورو
 ملي يا نه).

ب

باهيو: (هيم. بهيو، بهيو. پرا. بهيه)، چانڪ پهڪي.
 ڏسو ”بهيو“.

بانو: (سن. وات. وا=وڃڻ، وهڻ)، هڪڙو.

ڪوئل پي قلبان ٿئي، جو ٻاتو ٿي ٻولي.

(بودو)

ٻائلو: (سن. ورتل)، وڏي منهن وارو رنڌڻ جو ڦانءُ.

ٻاڦ: (گ. ٻاڦ. هيم. ٻڦا. پرا. ٻڦ. سن. ٻاڦ)،

ٽهڪندڙ ٻاڻيءَ مان نڪرندڙ هوا.

ٻاجهري: (سن. وڙجري، وڙج=مضبوط ٿيڻ)، ٻاجهر، اناج

جو قسم.

ٻاڏائڻ: (سن. وڏن)، عاجزيءَ سان عرض ڪرڻ.

ٻار: (سن. ٻال. ٻال=جيئن: خرات: چوڻ)، ٻالڪ، لينگر.

ٻارڻ: (سن. ٻاٽر)، دان گهرندڙ، ڪٻاڻو.

- ٻارَنهنَ : (سن. دَوَادَهَنَ)، ڏهه، ۴ ۵ .
- ٻاري : (سن. آوارَ)، ٻائي روڪڻ لاءِ چوڌاري ٻنابل
گهيرو يا ٻنو.
- ٻاري : (سن. وائي)، باغيچو، چڪين رکڻ جو هنڌ،
بندرگاهه.
- ٻالڪو : (سن. بالڪَ)، ڇيلو، شش، جوڳي يا سنڀاسيءَ جو
ٻوٽلڳل چوڪرو.
- ٻانڀيڻ : (سن. ٻَراڻَهَمَنَ)، هندن جي چئن ذاتين مان
اتر ذات.
- ٻانڌڻو : (گ. ٻانڌَڻِي)، چنبي، رڳيل ڪپڙو.
- ٻانڌو : (سن. ٻَنڌَ)، مڇي ڦاسائڻ لاءِ آڏو.
- ٻانگ : (ف. ٻانگَ)، نماز جو سڏ.
- ٻانهن : (پرا. ٻاهه. سن. ٻاهه)، ڪلهي کان هٿ
تائين عضوو.
- ٻاڻ : (پرا. ٻاڻ. سن. ٻاڻَ)، تير.
- ٻاڻي : (سن. وائي)، گفتگو، وچن.
- ٻاونَ : (هم. ٻاونَ. سن. دَوَهَنجاشَتَ)، ٻاونجاهه، تاس.
- (هٿن جي راند) ۾ هٿ (ڪٽڻ).

ٻاونجاءُ: (هـ. ٻاونَ سن. دُونِچاشت. دُو = ٻه + پنجاشت =

پنجاهه)، پنجاهه ۴ ٻه.

ٻاويهه: (سن. دُواونِشت. دُو = ٻه + وِشت = ويهه)،

ويهه ۴ ٻه.

ٻاهتر: (سن. دُواست. دُو = ٻه + ست = ستر)،

ستر ۴ ٻه.

ٻاهٽ: (سن. دُواشُست)، ست ۴ ٻه.

ٻاهر: (گ: بهار. ڏن. ٻاهر. ٻرا. بهر: ٻاهر. سن.

ٻاهيه)، ”اندر“ جو ضد.

ٻائڙ: (سن. وِياور. وِ = بالڪل، چڱي طرح سان + آ =

چوڌاري + وِر = وِرڻ، ڦرڻ. جو چوڌاري ڦري ٿو)،

نار جو ڦرندڙ سامان، جنهن تي مالھ ۽ ڪنگريون

يا لوڻيون ڦرن ٿيون. ”ٻائڙ ٻرڙ“ معنٰي ٻائيءَ

جو چاڙھ.

۱- اوھيڙا آلمني پيا، ٿي ٻائڙ ٻوڙ (حمل)

۲- سانگهارو سورن، ڪڏهن تان ڪونه ڪيو،

ٻائڙ ٻوڙ وهن، ڪالھوڻيان اڃ گهڻا. (شاه)

۳- ٿيو ڍرو پئي ڏھيو، ٻڌل ٻائڙ،

ٿو آيو ٿي ڏنل، ڪڙو منجهه ڪنج. (گل)

- ٻاڻو : (گ. باوو. م. باوا. ه. ٻاڻ سن. واپ.) هندو
فقيرن جو لقب، هندن ۾ عزت جو لقب .
- ٻائي : (م. بايڪو : وايڪو) عورت .
- ٻائيٽاليهه : (سن. ڊاچٽوارِ نشت) چاليهه ۴ ۾ .
- ٻيٻر : (پرا. بٻول. سن. ورو ر.) وڻ جو قسم .
- ٻٽاڪ : (سن. هٽ) ڊاڙ .
- ٻٽون : (سن. وٽ) ننڍڙو ٿيلهر .
- ٻٽيرو : (سن. ورتڪ) تتر جو قسم .
- ٻٽيهه : (پرا. ٻٽيسا. سن. دواترِ نشت) ٽيهه ۳ ۾ .
- ٻٽڙو : (سن. وٽس) ٻجڙو .
- ٻيٻر : (سن. ڏوهار. ڏو = ٻه + ٻار + پاسو، ڪنارو) ٻه
ٻارا، ٻنهي طرفن جا .
- ٻاڻ ٻيٻرسل، سيف ڏوهارا، ڪن ٻيا تيز خنجر ڪي .
(جلال)
- ٻيٻري : (سن. ڏوٻٽ. ڏو = ٻه + هٽ = هڙ) ٻن هڙن
واري، سڀ .
- ٻاڙو ٻئي نه ٻيٻري، مٺو مٺن لڳوس. (شاه)
- ٻج : (پرا. ٻيسج. سن. ٻيسج) تخم .

- بَجَهَارَتَ : (ه. بَجَهَوَل. بَدَ=چائڻ)، کجھارت.
- بَجَهَنَ : (هرا. بَجَهَم. سن. بَدَ)، قاسم، قابو ٿيڻ.
- بَجَهَنَ : (هرا. بَجَهَم. سن. بَدَ. بَدَ=چائڻ)، سمجھڻ، چائڻ، پائڻ.
- بَجَوَ : (ف. بَجَم. هرا. بَجَج. سن. وَتَسَ)، ٻار، بالڪ، اولاد.
- بِجَلَ : (سن. وِجَل. و=کھڙو + چَل = هلندڙ)، کھڙو زور سان هلندڙ.
- بِجَلَ ٻانڊِي ٻارِ ه، اَتِ لَهرون لوڏا ڏين. (شاه)
- بَدَرَ : (سن. بَدَ وار. بَدَ=کرھ جو نالو+وار=ڏينھن)، اربع جو ڏينھن.
- بَدَنَ : (هرا. بَنَدَن. سن. بَنَدَن بَنَدَ=بڏڻ)، قابو ڪرڻ، سوکھو ڪرڻ.
- بَدَنَ : (سن. بَدَ)، مٺڻ.
- بَدِي : (هرا. بَدَ. سن. بَدَ. بَدَ=سمجھڻ)، سمجھڻ، عقل، مت.
- بَدَاهِين : (سن. دَوادا. دَو=پَر)، پَر پير، پَر دفعا.
- بَدَنَ : (سن. بَل. بول)، پاڻي ۽ هيٺ اچڻ.

- ٻڌو : (گ. ٻڌو. هير. ٻڌو. سن. وڙڌ. وڙڌ=وڌڻ)،
هوڙهو، ڪراڙو.
- ٻر : (هرا. ٻل. سن. ٻل)، طاقت.
- ٻر : (سن. ول)، ڌڙڙ، تنگ.
- ٻڙ ٻڙي : (سن. ٻڙ + ٻڙي)، هندو، مينهن وساڙو.
- ٻڙڌ : (سن. ٻلڌ)، ڍڪو، ڏاند.
- ڏاڳهون ڏڀڻ، جي آندا ٻڙڌ ڀنڀور (شاه)
- ٻڙڻ : (سن. وڙه=چمڪڻ)، چلڻ، روشن ٿيڻ، سڙڻ.
- ٻڙڻ : (سن. وڙ)، وڃڻ، آواز ڪرڻ.
- ٻڙڪڻ : (سن. ٻڌ ٻڌ=ٻڙ ٻڙ ڪرڻ)، آواز ڪرڻ، ٻڪري
جو، ٻڪريءَ تي ”ٻي ٻي“ (شهوت جي خيال
کان) ڪرڻ.
- ٻڙو : (سن. ٻڌڻ)، ڦڙو، ذرو، نشان، ٻڙي، منڊيءَ
جي ٺيڪ.
- ٻُڪ : (سن. ڏوڪ. ڏو = ٻه)، ٻي هٿ اهڙيءَ طرح
ملايل، جئن مٿيون پاسو کليل رهي.
- ٻڪر : (گ. ٻڪرو. هير. ٻاڪڙو. سن. وڙڪر)،
ٻڪرو، ٻڙ.

- هُڪي: (سن. دَوَڪَ)، دوا، چپٽي، ننڍو چُنڪُل، گراهڪي.
- بَڪَ: (سن. وَڪَهَن = چاتي)، پاڪر.
- بَڪَهني: (سن. > ٻَهون + گني. سن. ٻه = گهڻو + گن = خاصيت)، گهڻن گڻن واري، سدوري.
- ڪاجا ڪانگي ڪتابت آندي،
- ساتان ساه برابر سانڍيان ٻگهني.
- بَڪهوه: (پرا. بَڪَـب. سن. بَڪَ: وَڪَ)، ٻاڻي جو.
- اچو ٻڪي.
- بَل: (سن. بَل)، پڻ، طاقت، سگهه، زور.
- بَل: (پرا. بَل. سن. بَل = ديوتائن جو نذر)،
- قرباني، صدقو.
- بَلائي: (سن. دَوِيپ = ٻيٽ)، ننڍڙو ٻيٽ.
- ۱- ڪارا ٻانڊَ بَلائِيُون، ٻيو ڪهرن جا ڪڙڪا. (حمل)
- ۲- ڪندي ساريان ڪانه، يا آمن آمان!
- ٻاجهه بَلائي پانڊيان. (شاه)
- بَلَر: (سن. بالا = ”ر“ ٻچاڙي)، ٻارڙو، ابهم.
- بَلوه: (گ. بَلارَو. ڌن. وِرايِشو. پرا. بَدَال. سن.
- بَدَال)، ٻلي جو مذڪر، اک جو تارو.

- ٻَلَوَئَتَ : (سن. ٻَلَوَئَتَ)، طاقتور سگهارو.
 ٻَلَهَارَ : (هم. ٻَلِ + هَارِنا. سن. ٻَلِ = قرباني + هار)،
 صدقي، گهور گهور.
 ٻَنَ : (سن. وَنَ)، جهنگ.
 ٻَنَدا : (هم. ٻَنَدا. سن. وَنَدا)، عورتن جي ڪن جو زيور.
 ٻَنَدَنَ : (سن. ٻَنَدَنَ)، مقرر ڪيل معاوضو، مقرر شرط.
 ٻَنگَ : (سن. وَنَڪَ)، ٻيڇ، وَر.
 ٻَنگا : (سن. وَنَڪَ)، وَر، ٻيڇ، وَڪڙ.
 هِنَ حبيبَ هَتَ ڪَٽِي، ٻَنگا ٺهي ٻان،
 ماڳهينَ مونَ منهنَ ٺهي، جهوليءَ وجهانَ ٻان. (شاه)
 ٻَوَئو : (سن. وَئَپَ)، ٻُردو، ٻُروئو، جهرَئو، نٺيڙوون.
 ٻَوِي : (سن. وَڳا)، گوشت جي گڙي، سڌي،
 جڙي ٻوٽي.
 ٻَوَجَہ : (سن. ٻَدَ : ٻوڌَ. ٻَدَ = سمجھڻ)، سمجھ.
 ٻَوَجَہو : ڏسو ”ٻوجو“.
 ٻورو : (سن. ٻَر = دونو، ٻاتل)، گهوڻ.
 ٻوڙو : هيءُ ٻُھرو. سن. ٻَدَر = ٻَنَدَ ڪِرَن. ٻَنَدَ = ٻَدَن
 + ڪِرَن = ڪِرئو)، ڪنن کان جڏو.

ٻوڪَ : (سن. وَرَكَرَ) ٻڪرو ۽ چيڳرو، گدلو، ڪم عقل.

ٻولَن : (گ. ٻولون. هير. بوليس. ٻول. سن. ٻُرو.)

چون، ڪهن، لنون.

ٻهاري : (سن. ٻهڪري) جهازو، ڦريو، واسون.

ٻهروپي : (سن. ٻهروپ. ٻهه = گهڻو + روپ + شڪل)

ٺيڳباز، ڍونڪي، مڪريل.

ٻهڪن : (سن. پاس) چمڪڻ، خوش ٿيڻ.

ٻهون : (سن. ٻهه) ڪهڻو.

اندر آڻڻ آڻ جو، ٻاهر ٻڌ ٻهون. (ٻهاڪو)

ٻهيرا : (سن. ويپيتڪ) جهنگلي وڻ يا ان جو ڦل.

ٻيساسي : (سن. دواشيت) اسي ۽ ٻه.

ٻيسانوي : (سن. دوانوت) نوي ۽ ٻه.

ٻيٽ : (گ. ٻيٽ. سن. ڏويپ. ڏو = ٻه + آپ = پاڻي)

خشڪيءَ جو ٺڪر، جنهن جي چوڌاري هاڻي هجي.

ٻيٽو : (ه. ٻيٽا. سن. وٽ. وٽ = ٻولين)، ٻيٽو،

ٻيٽ، ٻالڪ.

ٻيجڪ : (ه. ٻيجڪ. سن. ٻيجڪ) فهرست، سوچي، اکهن

جي ياداشت.

ٻير :	(ٻرا. ٻيڙ. سن. ٻڌر)، ٻير.
ٻيڙ :	(سن. ڀاريا + ”ر“ ٻڙي)، زال، ٻڙي.
ٻيڙو :	(سن. ويشت)، وڏي ٻيڙي.
ٻيڙو :	(سن. ويڙي)، سڳڙو، مشڪ. ناف آهو.
ٻيڙي :	(گ. ٻيڙي. سن. ڏو = ڀ + هڏي = ڪڙي)، ٻير ڪڙي، ٻيڪڙو.
ٻيڙي :	(گ. ٻيڙي. م. وڏي. ٻرا. ٻيڙي. سن. ويڙي)،
	پان جي هڏي مان ٺهيل تماڪ جي ٻيڙي، سڀ جي ٻيڙي.
ٻيلي :	(گ. ٻيلي. ڏن. ٻيلي)، مددگار، ماڻھو.

ب

ٻاٻي :	(گ. ٻاٻي. سن. ٻاٻو ڏو. ٻاٻو = ٻاٻ + وڏو = زال)، ٻاٻائي.
ٻاٻڻ :	(سن. ونڻ. وٽ = ورهائڻ)، تاس جي راند ۾ ٻاٻڻ ورهائڻ، ٻيڻ، جنڊ ڪاهڻ.
ٻاٻائي :	(سن. ٻاٻو ڏو. ٻاٻو = ٻاٻ + جايا = جو)، ٻاٻ جي زال.

پاڇي: (پرا. پڇڻا. سن. پاڇي. پڇ = کائڻ)، سبزي، ساڳ ٻوڙ.

پارت: (سن. پارت. پرت. پَر = پَرڻ: پالڻ. ”پرت“،

راجا دسترت جو پت هو، جنهن تان پارت يعني

هندستان لالو ٿيو)، پارت ڪندڙ، مهاڀارت ڪرنت.

پاروڙي: (سن. پيد = ريڊ)، ريڊ جي آن سان ٺهيل لوئي

يا ڪٽي.

پاري: (پرا. پار. سن. پار. فد. بار)، گرو، وزندار،

ڪنڊ، ڏکيو.

پاڙڻ: (سن. پٽ)، مدار رکڻ، آسرو رکڻ.

پاڙو: (سن. پاڻ. پٽ = مدد ڪرڻ)، ڪرايو، مزوري،

عوضو، بدلو.

پاڙي: (پرا. پاڙي: پاڙيا. سن. پاڙڪ)، پاڙ ڪائڻو،

بي غيرت.

پاشڻ: (سن. پاش)، چمڪڻ، معلوم ٿيڻ، ڏسڻ.

پاشڪر: (سن. پاشڪر. پاش = چمڪڻ + ڪر = ڪرڻ)، سڄ.

پاشا: (سن. پاشا. پاش = ڳالهائڻ)، ٻولي، زبان.

پاڳ: (پرا. پاڳ. سن. پاڳي. پڇ: پڳ. حصو ڪرڻ)،

بخت، قسمت، نصيب.

پال: (سن. پال)، پيشاني، قسمت، پاڳ، قرب.

ڀالو: (گ. ڀالو. هيٺ. ڀلڪي. ڀرا. ڀل. سن. ڀل.

ڀل = ڪوٺڻ، نيزو، بڙجي.

ڀانڀني: (سن. ڀانڀني، ڀام = ڪروڙ ڪرڻ)، عورت.

استري، مڙهي عورت.

ڀان: (سن. ڀان)، سڄ.

ڀان: (سن. ڀانڊ)، ڳاڙهو.

ڀانت: (سن. ڀيڊ، ڀڏ = ڀيڄڻ)، قسم، نمونو، ريت.

ڀانڊو: (هرا. ڀنڊ: ڀنڊگ. سن. ڀانڊ)، وڏي ڪوٺي.

مٺي جو ٿانڊ، برتن.

ڀانڀڻ: (سن. ڀان = ڄاڻ)، پسند ڪرڻ، سمجهڻ.

ڀاڻ: (سن. مان، مان = ماڻڻ)، آڀمان، مغروري، گهمند.

ڀاڻ: (سن. ڀانڊ)، وٺو، پيالو، ٿانڊ.

ڀاڻو: (سن. آوستان)، ڀاڻ، ماڳ، مڪان.

ڀاڻيڇي: (سن. ڀڳني، ڀڳني = ڀڳڻ)، ڀيڻ جي ڌيءَ.

ڀاو: (سن. ڀاو. ڀو = هٿ)، نمونو، سڀا، ڀيار، حالت.

من جي اچل.

ڀاون: (سن. ڀاون. ڀو = هٿ: سمجهڻ)، خيال، نيت.

ارادو.

پاوي: (سن. ڀاڻون. ڀو = هڻڻ)، مستقبل، انزالو،
وٽندڙ، تقدير.

ڀاڻ: (گ. ڀاڻي. م. ڀاڻو. ڏن. ڀايا. هيڻ. ڀاڻو.
هرا. ڀاڻ. سن. ڀراتر. ڀراج = چمڪڻ)،
ڀاڻي، آڏو.

ڀاڻيو: (سن. ڀراتراج: ڀراتريڻ. ڀاڻ + جن = پيدا
ٿيڻ)، ڀاڻ جو پٽ.

ڀاڻي: (هرا. ڀاڻ. سن. ڀراتر)، ڀاڻ، آڏو، ڏسو ”ڀاڻ“.
ڀاڻي بند: (سن. ڀراتر بند. بند = عزيز، مٽ، دوست)،
ڀاڻي وارو، دوست.

ڀاڻي چارو: (سن. ڀراتر چاري)، حصيداري، ڳانڍاپو.
ڀڻڳو: (گ. ڀڻڳو. م. ڀڳا. هيڻ. ڀڳو. سن. ڀڳر)،
رعب تاب، شان شوڪت، تجمل، ڏيک وڳو،
سونهن سوڀيا.

ڀڻوٽ: (سن. وڻوٽ. و = گهڻو + ڀو = هڻڻ)، خاڪو،
رڪ، چار، ڦلهيار.

ڀٽ: (گ. ڀاٽ. هرا. ڀٽ. سن. ڀڪٽ)، ڀاڻي،
وڌل چانور، چانور.

ڀٽ: (هرا. ڀٽ. سن. ڀٽ)، ديوار.

- پَٽارَ: (سن. پَٽارَ: پَٽَر. پَٽَر=پالڻ)، مڙس، وَر، ڪانڌ.
- پَٽَر: (سن. پَٽَر)، پَٽَن، وَٽَر، ڦوڙ.
- پَٽو: (سن. پَٽَر)، مسافريءَ جو راه، خرچ.
- پَٽو: (سن. پَٽَ)، ٻرائو، ڪٽل، ٽٽل، ڪمزور.
- پَٽ: (پرا. پَٽ. سن. پَٽ)، چارڻ، ٻائڻو.
- پَٽارو: (هرا. پَٽارَگ: پَٽاري. سن. پَٽارَڪ. پَٽ=هوشيار
- + ر=وڃڻ. اهو، جو عزت جي لائق هجي)،
شريف، ٻيارو.
- پَٽڪَ: (سن. پَٽَڪُون. سن. پَٽانَ. پَٽو=ڦرڻ)، رلڻ،
اجايو گهمڻ.
- پَٽجَن: (سن. پَٽجَن. پَٽج = وڃڻ)، ديوتائن جي تعريف
۾ گيت.
- پَٽجَن: (سن. پَٽج. پَٽج=جدا ٿيڻ)، ڊوڙڻ.
- پَٽجَن: (پرا. آپَٽجَن. آپَٽجَن=آلو ٿيڻ)، ٻسڻ، آلو ٿيڻ.
- پَٽجَن: (هرا. پَٽجَن. سن. پَٽجَن. پَٽج = ٽوڙڻ، تفسير
ڪرڻ)، ٽڪر ٽڪر ڪرڻ، حساب ڪرڻ، ملڻ.
- پَٽجَن: (سن. پَٽجَن. پَٽج: پَٽج = ٻڃائڻ)، ڪهه ۾ ٻڃائڻ،
سيڪڻ.
- پَٽَر: (سن. پَٽَر=پَرڻ)، مدار، ٽيڪ، آڌار.

پَرَشَتَ :

(سن. پَرَشَتَ. پَرَشَ = هٿ ڪرڻ)، ڪريل،

ناس، چٽ، ذليل.

پَرَمَ :

(سن. پَرَمَ. پَرَمَ = گھڻ)، منسو، وسوسو،

لڄ، پٽ.

پَرَنگِي :

(هرا. پَنگِي. سن. پَرَنگِي. پَر = پڙڻ؛ پَرَم = ڦرڻ)،

ڏکڻهاري، گهر پٽڙي، چيلانو.

سادو سنگ ويو، اوديا سنسو جيءَ جو،

پَرَنَ :

جنم پرنگي ڪيٽ ڪي، جوڙي پرنگ ڪيو. (سامي)

(هرا. پَرَن. سن. پَرَن. پَر = پالڻ)، هورو ڪرڻ،

نمار ڪرڻ.

پَرَنَ :

(سن. پَرَمَنَ)، ڦرڻ، گھمڻ.

پَرَنَ :

(سن. پَرَنَ، گهرڻ، جهرڻ، چورڻ چورڻ ٿيڻ.

پَرَوَسو :

(سن. پَرَوَسا. پَرَوَسا = پلو + آشا = اميد)، آسرو،

ٽيڪ، آڌار.

پَرَوَن :

(سن. پَرَوَن. پَرَم = ڦرڻ. ف. آبرو)، اکين مٿان

پنهي پاسي بيٺل وار.

پَرَوَ :

(هرا. پَرَوَ. سز. پَرَوَ)، هوشيار، خوش، تازو توانو،

طاقتور، جوڌو.

- پَسمَ : (هرا . پَسم . سن . پَسمَن : پَس = خلاص ٿيڻ ،
کهي وڃڻ) رک ، خاک .
- پَڪَلَوَ : (سن : پَنَڪَل) ميرو ، ڀريل ، مٽي ۽ هاڻو .
- پَڪَتَ : (سن . پَڪَت . پُج = وڃڻ) هوڃاري ، شيوڪ
پَڪَت وَجھندڙ .
- پَڪَوتَ : سن . پَڪَوتَ پَڪ = بزرگي + وَت = وارو) ايشور ، خُدا .
- پَڪَڙَوَ : (سن . پَڪَڙج = پيڇڻ) سيڪيل يا پَڪَل چٽو .
- پَل مانِسي : (سن . پَدَر = چڱي + مانَشي = انسانيت) مَنو سَپاڻ .
مانهپو ، آدميت .
- پَلَسَ : (سن . پَرَم . پَرَم = پِلڻ) غلط وڃڻ ، چوڪ ڪرڻ ،
گمراه ٿيڻ .
- پَلَوَ : (هرا . پَل : پَلَم . سن . پَدَر) چڱو ، نيڪ .
- پَنڀا : (سن . پَنِبَت : پَرو) ڪارا .
پَنڀا پرون پرين ۽ جا ، اڪيون مرگه آچار . (جلال)
- پَنپوري : (سن . پَرمَري) اڏامندڙ جيت جو قسم .
- پَنپولِجَن : (گ . پَنپورون . هيم . پَنپي) موڙجڻ ، مست ٿيڻ .
- پَنڊَ : (سن . پَنڊ) بهروهي ، مسخرو ، نيچ ، ڦڪڙي .
- پَنڊا : (سن . پَنڊا = پوٽڙا) گهنڊيدار وار .

جئن دلبر ديه، بدر جان، تنن ائس اطلس جهڙا آنسگ،
پونر پندبا پڙ دلبر جا، رکن ڏير ڏرڻ جا ڏنگ.
(جلال)

۲- پند پونر بشيھل سنبھل سنهڙا، ليئن لال بدن.
(محمد)

پندار: (گ. پندار. ڀرا. پندار. سن. پاندا گار. پاندا = خزانو
+ گار = گهر)، پندارو، خزانو.

پنڊڻ: (هيم. پنڊڻ. ڀرا. پنڊڻ. سن. پنڊڻ)، جهيڙو،
ڪروڙ، ماتم.

پنگ: (ف. پنگ. ڀرا. پنگ. سن. پنگ)، هڪ
نشيدار ٻوٽي.

پنگ: (سن. پنگ)، آڻڪ، روڪ، تڪليف.

پنگريو: (ڀرا. پنگريو. سن. پنگريو: پنگريو)، ٻوٽي
جو قسم.

پنگي: (سن. پنگت. پڇ = شيوا ڪرڻ)، گند بهارڻ
وارو، جهڙو، نيچ ذات.

پنگي: (ڀرا. پنگي. سن. پنگي)، چيلاڻو. هن جي
چيلھ تمام سنهي ٿيندي آهي، جنهن ڪري اڳوڻن
شاعرن، محبوب جي ڪمر سان تشبيهه پئي ڏني آهي.

ڪنير ڪي ڪٽ، گهني دل جهٽ، پنگي منهن مٽ

مٽي ۾ لت، هو ڪمڪارا. (حمل)

پنگي: (ف. بنگه)، پونگي، جهوپڙي.

پني: (سن. وياتر)، ڀرپات، ڀرھ ڦٽي.

پٺڻ: (سن. ڀرمڻ)، گهمڻ، ڦرڻ، هلڻ.

ڀؤ: (پرا. ڀي. سن. ڀيه. ڀي = ڊڄڻ)، خوف، ڏر.

ڀوپر: (سن. ڀو + ڀرج)، خاڪ، ڪٽو، چل، چورو.

ڀوت: (سن. ڀوت. ڀو = ٿيڻ)، ديو، جن.

ڀوتار: (سن. ڀرتا. ڀر = پالڻ)، مالڪ، سائين.

ڀوجن: (سن. ڀوجن. ڀج = مائڻ)، کاڌو.

ڀورڙو: (سن. ڀرم. ڀرم = ڀل ڪرڻ)، ساده لوح، بهوقوف.

ڀورو: (سن. ڀورو)، اڇو، سفيد.

ڀوشڻ: (پرا. ڀوشن. سن. ڀوشڻ. ڀوش = سونهن ڏيڻ)، زيور. ڏسو ”ڳهڻو“.

ڀوڪ: (ع. ڀوق = بصر جي وچ واري سخت ڏانڊي، جا

ڪاٺڻ کان بيڪار آهي)، ڀوقوف.

ڀوگ: (سن. ڀوگ. ڀج = خوشي ڪرڻ)، مزو، لطف.

چرچو، نشو.

- پوکُنُ : (هرا. پوک. سن. پوک. پِچ = مائڻ) مائڻ، سھڻ.
- پيوم : (ف. بوم. هرا. پوم. سن. پوم) زمين.
- پومڪا : (سن. پومڪا) مهاڳ، ديباڇو، منڍ.
- پوميو : (سن. پوم + ”يا“ پڇاڙي) زميندار، جاگيردار.
- پون : (سن. پوم) زمين، ڌرتي.
- پونر : (گب. پيمرا. هم. پينورا. هرا. پيمرا. سن. پرمرا. پرم = ڦيرڻون پائڻ. جو ڦيرڻون پائي)، هڪ قسم جو ڪارو جيت، جو ڪلن مٿان ڪنڃار ڪندو آهي.
- پونري : (سن. پرمڻ) سهڻي زال.
- پونري : (سن. پرمرا + ”اي“ پڇاڙي. پونرن جهڙي ڪار آڪي)، ڪڇلي، پٺواڻي.
- پولڪنپ : (سن. پوم = زمين + ڪنپ = ڏڪڻ) زلزلو.
- پونڪن : (گ. پونرن. هير. پڪهه هرا. پسن. سن. پشن. پش = پونڪن) ڏاڙهن، بهڪن.
- پوننگ : (هرا. پئنگ. سن. پڄنگ. پڄ = ڏنگو، ٽيڏو + گرم = هلڻ. جو ڏنگو هلي)، نانگ.
- دڌست پينسر بين هر، پرون پونر پونگ. (مگڻهار)

- پيتا: (گ. م پيت. سن. آيت: آپ = ويجهو + ا =
 وڃڻ) نذرانو، ارداس، مقابلو.
 پيانڪ: (سن. پيانڪ)، ڀڙ وارو، خوفناڪ، اگهور.
 پيڄڻ: (سن. ورجڻ)، پڻ، موڪلڻ.
 پيڄڻ: (سن. پيڊ = دٻائڻ)، دٻاءُ هيٺ اچڻ، پڪسان.
 ٿيڻ، مقابلي ۾ پڄڻ.
 پيڊ: (سن. پيڊ. ڀڙ = پيڄڻ)، فرق، قسم، گجهه.
 پيروي: (پرا. پيروي. پي = خوف پيدا ڪرڻ)، هڪ
 راڳڻي جو نالو.
 پڙ: (سن. پڙ)، ڪهاڻي، سختي، تڪليف، دٻاءُ.
 پڙو: (سن. ملت)، ڪڏيل، ماڻ، ويجهو.
 پيل: (گ. پيل. سن. پيل)، هڪ جهنگلي ذات.
 پيلو: (سن. ملت = ملاوت ڪيل. اڌ ڪچو اڌ هڪو)،
 ڪچو دلو.
 پينڊي: (سن. پينڊا)، پاڇي جو قسم.
 پڻ: (گ. پڻ. ڏن. بهڻي. پرا. بهڻي. سن. پڻي)،
 هيءَ جي ڌيءَ.

- پيٽي: (سن. پيُون)، جاءِ، گهر، پناه.
- پيٽويو: (گ. بنيوي. سن. پيگنسي + پت = مڙس)، پيٽ جو مڙس.

ت

- تائيج: (سن. تائيجري)، اختصار، مار، تَت.
- تائين: (سن. ترا = نگاه ڪرڻ)، سنڀالڻ، هالڻ.
- تاجي: (سن. تن = چڪڻ)، تالسي، ڪپڙي لاهڻ لاءِ ڏاڪڻ جو ميل، جو ڊگهائيءَ ۾ هجي.
- تار: (ف. تار)، ڌاتوءَ جي ٽنڊيءَ برقي پيغام.
- تارڻ: (سن. تارڻ = تَر = ٻار وڃڻ)، ٻار لنگهائڻ، بچائڻ.
- تارو: (پرا. تارا. سن. تارا)، ستارو، اک جو دَوڏو.
- تارون: (سن. تال)، وات جو اندريون مٿيون ٻاسو.
- تاري: (سن. تَر = ٻار وڃڻ)، مدد، آسرو.
- تارڻ: (سن. تَڙ = هٽڻ)، ٽڪڻ، ٽيٽڻ، ڇاڇڻ.
- تاڙو: (سن. تال)، هڪئيءَ جو قسم، جو مينهن وقت خوشيءَ وڃان ٻولمندو آهي.

- تازي : (سن. تال. تَل = گڏ ڪرڻ)، ڪڇي، ڪڇي ۽ جي رس.
- تازي : (سن. تال. تاذ = هڻڻ، وڇڻ)، هٿ جو ٺڪاڻ.
- تازي : (ف. = عربي. > تاز = تازنده = ڦريندڙ، لٽيندڙ. عربن، مسلمانن جي شروع ۾ ايران ملڪ ۾ ڦرلٽ ڪئي هئي)، ڦريندڙ، تازي گهوڙو، تازي ڪٽو.
- تاس : (سن. تَرس)، پياس، آڇ، خشڪي.
- تاکيو : (گ. تاڪو. م. تاڪا. هيڻ. تگ. سن. ترڪ = ٽڪلو)، ڪپڙي جو ٿان.
- تال : (سن. تال)، تار، ڏن، واهي جو لهجو، وزن.
- تالو : (سن. تالڪ)، قفل، ڪرف.
- تاسي : (سن. تَمَس = اوندهه)، رات.
- تان : (سن. تان. تَن = چڪڻ)، آواز، تال.
- تانگهو : (ف. تنگ)، تراڪڙو.
- تائڻ : (سن. تَن. تَن = چڪڻ)، تانگهڻ، ڪوشش ڪرڻ.
- تاوڻ : (ف. تاوان)، نقصان، ٽوڙو، ڇيهو.
- تائڻڪ : (ع. تَعْوِيذ = پناهه ڏيڻ)، دعا جا حفاظت واسطي (ڏوري ۾) ٻڌجي.
- تائڻ : (هرا. تاوڻ. سن. تاپن)، تپائڻ، گرم ڪرڻ.

تَب - تَه : (سن. تَدَا) تنهن هوندي به، تڏهن به .

تَت : (سن. تَتَوَ)، سارَ، مَتَ اختصار.

تِترَ : (سن. تِترَ)، هڪ مشهور پکي .

تَتڪالَ : (سن. تَاتڪالَ. تَدَ=اهو + ڪالَ=وقت)، انهيءَ وقت، جھٽ ۾ .

تنهنڪي ڏيان تَتڪالَ به، مَن مَوَهَن ملي. (سامي)

تَتَوَ : (سن. تَتَوَ : تَتَوَ. تَتَ=هُو + تَوَ=ڀاو، ڪڻ)،

عناصر. تَتو پنج آهن : ۱- مَئي ۲- پاڻي ۳- باه،
۴- هوا ۵- آڪاس .

تِٽَ : (سن. تِٽَ)، هندن جي مهني جي تاريخ يا ڏينهن .

تَتَ : (پرا. تَتَدَ. سن. تَتَ)، ڪنارو .

تَپَ : (ف. تَپَ. گ. تَپَ. سن. تاپَ. تَپَ=گرم ٿيڻ)،

بخار، گرمي، دڪ .

تَپاسَ : (ع. تَفْحَصَ)، چڪاس، جاچ .

تَپَسِيَا : (سن. تَپَسِيَا. تَپَ=گرم ٿيڻ)، تَپَ، يوگ، بدن

کي تڪليف ڏيڻ .

تَهَنَ : (سن. تَهَنَ. تَپَ=گرم ٿيڻ)، ڪوسو ٿيڻ .

تَڇَنَ : (سن. تَڇَنَ. تَڇَ=ڇڏڻ)، تيا ڪڍڻ، ڇڏڻ .

تَرَشِنَا : (سن. تَرَشِنَا. تَرَش = اڃ لڳڻ)، پياس، لالچ، خراھش.

تَرَڪَ : (سن. تَرَڪَ. تَرَڪَ = خيال ڪرڻ)، ڌڪو.

تَرَڪَشُ : (ف. تيرڪَش. تير + ڪَشيدَن. ڪَش = چڪڻ.

جٽان چڪجن يا ڪڍجن)، ٻٽي، تيردان.

تَرَلوڪَ : (پرا. تَرَلوڪَ. سن. تَرَلوڪَ)، ٽي لوڪ. ۱- بهشت

۲- ڌرتي ۳- پاڻال.

تَرُونُ : (سن. تار + بَنَآ)، ڪنڦل، ڪنن ۾ پائڻ جو

زنانو زيور.

بازو پيچد تاب تَرُونُ ۾، عطر عنبر نَسَنَسُ (صاهر)

تَرَنَگَ : (پرا. تَرَنَگَ. سن. تَرَنَگَ. تَر = ٻار ٿيڻ)، لهر،

موج، چولي، آمنگ.

تَرَنَگَ : (پرا. تَرَنَگَ. سن. تَرَنَگَ. تَر = تيزي + گم =

هلڻ)، گهوڙو وار.

تَرَنِي : (پرا. تَرَنِي. سن. تَرَنِي)، جوان استري، جا ۱۳ کان

۳ سالن تاءِ هجي.

تَرَنِي لوئي ٿل، مِرڪَنَدَ ۾ سرها ڪيا. (ڪنڀار)

تَرَنِي : (پرا. تَرَن. سن. تَرَن)، ٻيڙي، مڪڙي.

- تَرَني: (سن. تَرَڻ)، سڄ، ڪنڻ، وڃ.
- اَسَرُ وِڻ آئي ڪري، ڏنرَ جانبَ جو جَلَوُ،
 موهيو مَنَ محبوبَ، ڏئي تَرَنيءَ جانَ تَجلو، (سينگار).
- تَرَڻ: (پرا. تَرَڻ. سن. تَرَڻ. تَرَ = ٻار ٿيڻ)، ندي ٻار ڪرڻ.
- تَرَڻ: (سن. تَرَڻ + ترانا)، ڪُھ، يا تيل ۾ شيءِ ٻڄائڻ.
- تَرَڻ: (پرا. تَلَسَ، سن. تَلَن. تَل = وزن ٿيڻ)، وزن ٿيڻ.
- تَرَو: (پرا. تَل. سن. تَل. تَل = هڪ هنڌ ٿيڻ)، هيٺيون.
 پاڻگو، پاڙ.
- تَرَوِرَو: (سن. تَرَسَرِيڻ)، ڪِرڻو، روشنائيءَ جو ليڪو.
- تَرَوِڪَڙِي: (سن. تَلَڪَ)، ڏينپوڙي.
- تَرَهَو: (پرا. تَرَءُ. سن. تَلَڪَ)، وڏو تلاءُ.
- تَرَهَو: (سن. تَري. تَرَ = ٻار وڃڻ)، اها شيءِ، جنهن تي،
 ترجيءَ ڪڪڻ، ڪاٺن يا ڪاٺين جو ٺهيل ويڙهو
 يا مڇو.
- تَري: (سن. تَل)، هٿ يا ٻير جو ترو.
- تَري: (سن. تَلَڪَ)، تلي، اندر جو هڪ نازڪ عضوو.
- تَري: (پرا. تَوَر. سن. تَوَرِيءَ)، توتاري، شرناءُ.

تري : (هرا. تلا. سن. تلا. تل = تورڻ)، تارازي، ماهمي.

تريا : (سن. تري)، چوئين منزل، جتي پهچڻ سان (هندن

جي عقيدي موجب) خدا سان ملي سگهجي ٿو. هندن جي عقيدي موجب چار منزلون آهي. ڏسو ”اوستا“.

ترو : (سن. تٽ)، گهيڙ، گهاٽ.

تروڪو : (گ. تروڪو. هيٺ. تريڙي. سن. ترسريڻ)، آس.

تروڪڻ : (سن. تر = ٻار وڃڻ)، گهڻو وهڻجڻ.

تروڻ : (سن. تڙ = هڻڻ)، هڪڻ، ڪاهڻ.

تروِي : (گ. تروِي. ڏن. تادي. سن. تاديتر. تڙ = مارڻ :

هڻڻ)، ٽمڪي، هڪل.

تسرر : (هرا. تسرر. سن. ترسر)، ريشمي ڪپڙن جو قسم.

تسيري : (ع. طشت. ف. تشت)، نيريڙي ٿالهي، ٿانءِ

جو قسم.

تسڪر : (هرا. تڪر. سن. تسڪر، آت = هن کان + ڪر

= ڪرڻ)، چور.

ٻهلا ٻهر سِڪو جاڳي، ڏوجها ٻهر ڀوڪي،

ٽيجها ٻهر تسڪر جاڳي، جوڻا ٻهر جوڪي.
(چوڻي)

- تَسَسَنَ : (سن. تَسَسَنَ. تَسَسَنَ = اڃ لڳڻ)، هياس لڳڻ .
- تَسَسَنَ : (سن. تَسَسَنَ)، ريجھڻ، خوش ٿيڻ، راضي ٿيڻ .
- تَسَسَنَگَ : (ت. تَسَسَنَ + ”انگ“ نسبت جي نشانسي)، بندوق، توب .
- تَكَ : (سن. تَكَ)، پَٽ، بيت جو پاڳو، ڪڙي .
- تَكَنَ : (گ. تَاڪُون، ڏن. تَنگِي، مٿا، هيٺ، ٽڪڻا، سن. تَرڪَن، تَرڪَ = خيال ڪرڻ)، نظارڻ، ٺهاريڻ، گھوريڻ، بار بار ڏسڻ .
- تَڪِيو : (ف. تَڪِي)، وهائڻ، آڌار، جاءِ هنڌ .
- تَڪِيو : (ف. تَن = بدن + ه. ڪَڙا > سن. ڪَڙ = چُست)، ڪڙو تڙو، چُست .
- تَگادو : (ع. تَقاضا = گهر)، ڪنهن ڪم لاءِ بار بار تڪيد ڪرڻ، چٽاڻ .
- تَگِي : (هيم. تَنگِي)، رات .
- تَگِي ۽ تجلو ڪري، جيئن چمڪي چاسينگر .
(ميهنگار)
- تَلَ : (هرا. تَل، سن. تَلِي)، سَمان، برابر، مٺ، جوڙ .
- تَلَا : (ف. تَالَاب، تَلَاب، هيم. تَلَاو، تَل، هرا. تَلَاو، سن. تَلَاگ)، چِشمو، سَر .

- تَلَسِي : (پرا . تَلَسِي . سن . تَلَسِي تَلَا = برابري +
 آس = ڇڏڻ . جنهن جهڙو ڪونه هجي) ، هڪ
 ٻوٽي جو قسم .
- تَلُڪَ : (پرا . تَلُڪَ . سن . تَلُڪَ) ، ٽڪو ، نشان .
- تَلِي : (سن . تَل = ترو) ، ترائي ، هيٺاهين زمين .
- تَلِيهَر : (سن . تَل = ترو + هَر = ڪڍندڙ . جبل جي تري
 مان هوا ڪڍندڙ) ، نانگ جو قسم .
- ڪالي ڪيس تَلِيهَر ٽڪي ، آبرو قوس ڪمانا .
 (عالم خان)
- تَمَاڪَ : (گ . تَمَاڪَ . م . تَمَاڪَ . سن . تَمَاڪَ . ف . تَمَاڪَ) ،
 ٻوٽي جو قسم ، جنهن جا پن پڙين ۽ ڇام وغيره
 ۾ ڪم ايندا آهن .
- تَنَ : (ف . تَن . سن . تَن) ، بدن ، ديهه ، سرير .
- تَنِ : (سن . تَن = ٽنگ ڪرڻ) ، ٺيٺي ، سوراخ ، ٽنگ .
- تَنَبُو : (گ . تَنَب . م . تَنَبُو . سن . تَنَب = ٽنڀو) ، خيمو ،
 ڪپڙي جو گهر .
- تَنَبُو : (پرا . تَنَب . سن . تَنَب) ، ڪڍو .
- تَنَبُور : (ع . طَنَبُور > ف . دَنَب بره دَنَب = دَم = اڇ +

برہ = دنبو۔ د نبي جو پڇ۔ ”تنبورِي“ جو ”دِير“
 بہ ”دَنبي“ جي پڇ جھڙو آهي، وڄائڻ
 جو هڪ ساز۔

تَنَدَ : (هرا۔ تَنَت۔ من۔ تَنَت)، ڏاڳو۔

تَنَدَرَسَتَ : (ف۔ تَن + دَرَسَت = ٺيڪ)، چڱو ڀلو، خوش۔

تَنگِي : ڏسو ”تَنگِي“۔

تَنَنَ : (من۔ تَنُون)، تَنگ ڀرڻ، سوراخ ڀورڻ۔

تَنَ : (من۔ تَن = مدد ڪرڻ، واهر ڪرڻ)، واهر،
 مدد، ٺيڪ، آڌار۔

۱۔ مَسِي هَلِي مَسَجَ ڏي، ڪري توڪل تَنَ،

ٿمر نہ ڪنڀائين ساڻ ڪو، توڙي پَنگي هِنَ۔
 (حمل)

۲۔ ميان صاحب هير، منهنجا ڀلا پَت ڏسي،

تنهنجي آهي تَنِي، ٻي ڪَنڌِي ڪانہ ڪا۔

(سر ڌناري)

تَوِرو : (ف۔ تَوِبرَ)، گهوڙي کي دائي ڏيڻ لاءِ چمڙي

يا ڪاٻر جو ٿيلهو۔

تَوِنيو : (سن۔ تَنَت)، وکر جو قسم۔

تور:	(سن. تُلِيَّ = برابر)، جيڏو، سرتو، ٻچا.
تورَ تَڪَ:	(سن. تَرُڪَ)، اٽڪل اندازو، خيال.
توري:	(سن. تَوَر) ڀاڄيءَ جو قسم.
تولو:	(سن. تَوَلَك. تَل = تورڻ)، ٻارنهن ماسن جو وزن، سير جو آسپون حصو.
تونس:	(سن. تَسَس)، باه، گرمي، اڃ، آساٺ.
تَه:	(هرا. تَس. سن. تَش)، اناج جون ڪلون.
توھ:	(سن. توش. تَش = راضي رهڻ)، مهرباني، احسان، لطف، آسرو.
توهاڙ:	(ه. تو > سن. تَوَم + آهار: آڌار = کاڌو: ٿيڪ)، تنهنجي آڌار، تنهنجي آسري. ڏسو ”آڌار“.
تھائين:	(سن. تَش = راضي ٿيڻ)، خوش ڪرڻ، آرام، هرڪاٺ.
تياڳ:	(سن. تياڳ. تَيَج = چڏڻ)، دنياوي شين کي چڏڻ.
تيج:	(سن. تيجَس)، ڇمڪو، روشني، هرڪاٺ، جلوو.
تيرت:	(سن. تيرَت. تَر = ٻار ٿيڻ)، هاڪ آستان.
تيرنهن:	(سن. تَريو دَشَن. تَر = ٽي + دَشَن = ڏھ)، ڏھ ۽ ٽي.

تيل: (گ. تيل. م. تيل. ٻرا. تيل. سن. تئيل) ،
روغن .

تِيُون: (سن. تيمَن) گوشت .

تَمُو: (گ. تَوو. ڌن. تَوَوو. سن. تَڪ. تَپ = گرم
ٿيڻ) لوھ جو گول ٽڪر، جنھن تي ماني ٻچاڻجي .

ٺ

ٺاجو: (سن. ٻوٽ) منڊلي، ٽولو، ميڙ، سماج . اصل

لفظ ”جُٽو“ آهي، جنهن مان ”ٺاجو“ ٺهيو آهي .

ٺاڻڻ: (سن. سٺاڻڻ. سٺا = ڦاٽڻ ڪرڻ) ، ٺڦڻ، ڪنهن
جاء تي رکڻ، مڙهڻ .

ٺاڪ: (گ. ٺاڪ. سٺا = هڪ جاءِ ٿيڻ + ڪ) ، ٺاڻو،
ٺڪاڻو، جاء .

ٺالهي: (ٻرا. ٺالي. سن. سٺالي) ننڍو ٺالھ .

ٺاڻ: (سن. سٺاڻ) جاءِ ماڳ ڀاڻو، وٺاڻ، ڪهڙي
جو ٽاڪيو .

ٺانءِ: (سن. سٺاڻ) ٺاڻيڪو، هٿيڪو، محفوظ .

ٺاڻو: (ٻرا. ٺاڻ. سن. سٺاڻ. سٺا = هڪ جاءِ ٿيڻ) آستان،
جاء، رهڻ .

- ٺاھڻ : (سن. مٿاھ = ترو)، ڀريل، گھڻو، ٿھو.
- ٺڄڻ : (سن. مٿن. مٿن = آواز ڪرڻ)، عورت جو کير.
- ٺڏڻ : (سن. مٿنڊ)، مردي، ٻارو.
- ٺرڻ : (ٻرا. ٺل. سن. مٿل. مٿل = ٻيھڻ)، خشڪي، ٻر، جاءِ، ھنڌ.
- ٺر-ٺري : (گ. ٺر. ٻرا. ٺر. سن. مٿر. مٿر = ڍڪڻ)، کير جو ڇڻو يا تھ.
- ٺڙڪڻ : (سن. ٺرينڪ)، ترڪڻ، پنھنجي جاءِ تان پري ٿيڻ.
- ٺڪڻ : (ن. ٺف. ٻرا. ٺڪ. سن. ٺر ٺڪرت)، وات مان نڪتل گچ يا جھڳ.
- ٺڪڻ : (گ. ٺاڪون ھير. ٺڪ. ٻرا. ٺڪ. سن. مٿا + ڪر)، چڪي وڃڻ، ٻورھڻي کان ٺڪاوت محسوس ڪرڻ.
- ٺڳڙي : (سن. وٺڪا)، اڳڙي، ريڙ، ٻئي، چيوٽ.
- ٺلڻ : (سن. مٿل)، جاءِ، منڍ، ٺلھ.
- ٺلھو : (ع. ٺل)، وڏي ڍڪي، ڍڪڻ، آسڻ، جاءِ.
- ٺلھو : (ٻرا. ٺل. سن. مٿول. مٿول = ٺلھو ٿيڻ)، ماس ڀريل، موٽو.

ٽَمَنَ : (پرا. ٽَنِڀَ. سَن. سَتَنِڀَنَ) ٿم ڪرڻ، ڪنهن جاء تي هٿيڪو ڪرڻ ۽ ٿانِيڪو ڪرڻ.

ٽَنِڀَ : (پرا. ٽَنِڀَ. سَن. سَتَنِڀَ. سَتَنِڀَ = روڪڻ)، ٽَنِڀو، ٽوڻي ۽ ٽِيڪَ آڌار.

ٽَنِڀِي : (سَن. سَتَنِڀَ + ”لي“ ٻڌاڙي)، ٻاڄاري ۽ جي هيٺين ٻئي.

ٽَنَ : (گ. ٽَان. ٽَن. ٽَڻا. پرا. ٽَن. سَن. سَتَن)، ٻُڌو، اوه، ڇاتي.

ٽوڙَ : (گ. ٽوڙَ. سَن. شوفَ + ”ٽَر“ ٻڌاڙي)، سوڄ.

ٿورو : (هيم. ٿيمو، ٿوٿو. سَن. سَتَوَڪَ)، گهٽ.

ٿورو : (سَن. سَتَوَڪَ. سَتَ = ساراھڻ)، احسان، ڀلائي.
ٿورا نہ ٿورا، مون تي ماروڙن جا. (شاھ)

ٿوڪَ : (سَن. سَتَوَڪَ = ٿورو، ٿوري شيء)، چين، وڪر.

۱- هنئون ڏجي حبيب کي، لڱ لڱ گڏجن لوڪ.
۲- پڌارت، ڏن، دولت. ۳- وقت، مند، موسم.

ڪڏيئون ۽ ڪڏيئون، اي ٻن سڳڙ ٿوڪ.
(شاھ ڪريم)

۲- ٿڙڪي ٻسي ٿوڪ، ترڪي ٽڪڙ ٻڌي. (شاھ)

۳- مونکي ڏيهان لکتي، ٻه ٽي ٿوڪ ٿيا. (شاھ)

ٿوڪارَ : (سَن. ٿوٽڪارَ)، ٿڪ ٿئي ڪرڻ جو آواز.

ٿوم :	(ع. قوم. ٿوم)، ڀاڄي جو قسم.
ٿوڻي :	(سن. سٿوڻا)، مٺي، ٽپو، آڌار، آسرو.
ٿوهري :	(سن. سٿوڻ)، ٻوڙي جو قسم.
ٿهرڻ :	(سن. سٿيري)، ٿهرڻ، ٺاڙهه اچڻ، يڪ جاء ٿيڻ.
ٿيٽ :	(سن. ٿيٽ)، ٻول، ڪراھڪي، آماشي.
ٿيڪڻ :	(سن. سٿڪ = روڪڻ)، صبر ڪرڻ، بس ڪرڻ، هٽائڻ.
ٿيلهن :	(ه. ٿيلنا. سن. ٿلن = هٽڻ)، ڌڪڻ، اڳتي هلائڻ.
ٿيلهو :	(گ. ٿيلو. م. ٿيلا. هيم. ٿوي. سن. سٿل.
	سٿل = ٿاهر ڪرڻ)، ڪپڙي يا چمڙي جي ٻوڙي.

وڻ

ٿاپ ٽپ :	(سن. سٿاپڻ)، گهوڙي جي سڻن جو آواز.
ٿارڻ :	(سن. ٿلڻ = هٽڻ)، هٽائڻ، موٽائڻ.
ٿاڪڻ :	(سن. ٿڪڻ)، ٿوهو ڏيڻ، ريهڻ.
ٿاڻو :	(هرا. ٿنڀ. سن. ٿامر)، ذاتو جو قسم.
ٿانڪو :	(سن. ٿڪ. ٿڪي = وڃي)، ٻڪي.
ٿاهڙ :	(سن. ٿرس - ڊڇڻ، ف. ٿرس = ترسيدڻ = ڊڇڻ)،
	ٽهندڙ يا چرڪندڙ ڍور.

- ٺَڪَڙا : (سن. ٻَڪَ. ٻَٽ. = گڏ ڪرڻ)، ٺَٻيون، ڪارا،
چليون. ٺوڪريو.
- ٺَٺَٺَ : (پرا. ٺَٺ. سن. ٺَٺَ)، ٻِڄڻ، ٺڪر ٺڪر ٿيڻ،
ٻِڄڻ، ڪرڻ.
- ٺَٺُون : (گ. ٺَٺو. هيٺ. ٺارو. سن. (ٺَٺَڪَڙَ)، ننڍي قد،
وارو گهوڙو.
- ٺَٺِيهَڙَ : (پرا. ٺَٺِي. سن. ٺَٺِي)، هڪ ٻڪريءَ جو نالو.
- ٺَٺِيو : (سن. ٺَٺِي. ٺَٺَ = ڏسڻ)، جنتري.
- ٺَٺَلو : (ع. اِطْرِيْل > سن. ٺَٺِي ڦل. ٺَٺِي = ٺِي + ڦل =
ميوو. ٺِي ڦل. ۱- هر ٻڙون ۲- ٻهڙا ۳- اورا)،
هڪ دوا جو نالو.
- ٺَٺوڙي : (انگ. ٺِيئري Treasury)، خزانو.
- ٺَڪَ : (پرا. ٺَڪَ. سن. ٺَڪَ)، چرخي جي سرائي.
- ٺَڪاڻو : (سن. ٺَڪاڻ. ٺَڪاڻ = ٺَڪڻ)، ٺڪاڻو، جاء، هندن،
جو پوتر هنڌ.
- ٺَڪَڙَ : (سن. ٺَڪَڙَ)، ٻن شين جو پاڻ ۾ زور سان لڳڻ.
- ٺَڪرو : (سن. ٺَڪوڪَ)، حصو، ڀاڱو.
- ٺَڪري : (گ. ٺَڪري. هيٺ. ٺِيڪَڙَ)، ننڍو ٺڪر، آتاھين.

زمن، جنهن جي اوچائي هزار فوٽن کان گهٽ هجي.

ٽڪڙو: (سن. وٽڪا)، ٽڪي، لولو، مٿي جو زنائوزيور.

ٽڪنڊو: (سن. ٿرڪوڻ. ٿر = ٿي + ڪوڻ = ڪنڊ)، اها

شڪل، جنهن جا ٽي پاسا بند هجن.

ٽڪڻ: (گ. ٽڪوڻ. م. ٽڪڻ. سن. سٽيت)،

رهڻ، ترسڻ.

ٽڪو: (سن. ٽنڪ)، ٻن ٻيسن جو سڪو.

ٽڪو: (سن. ٽلڪ)، نرڙ تي نشان، داغ، چٽو.

ٽلج: (سن. ٽلن)، ٽرڻ، هٽڻ، هاسو ڪرڻ، پهڻ وڃڻ.

ٽلي: (ه. ٽالي. سن. ٽال)، چڙهي جو قسم.

ٽمڪڻ: (سن. ٽم = ٽڙو ٿيڻ)، ٽم ٽم ڪرڻ، ٽڙي روشنيءَ

سان ڇمڪڻ.

ٽنڊو: (سن. ٽنڊ)، لولو، هٿن کان جڏو.

ٽنڪار: (پرا. ٽنڪار. سن. ٽنڪار)، سيڱ يا ڪمان جو

آواز، ٽونڪار، دانهن، ٽڪ ٽڪ جو آواز.

ٽنگ: (هيم. ٽنگا. سن. ٽنگا)، چنگهه.

ٽنگر: (ف. ٽينگر. سن. ٽنڪاري. ٽنڪار = تير جو

آواز)، تير.

ڏنگر ٽڪيو ڪين ڪي، ٻار رسيو ٻيلو. (شاه)

ڏنگسال: (سن. ڏنگشالا. ڏنگ = مڪو + شالا = جاء. اها

جاء جتي مڪا ٺهن)، ضرب خانو.

ڏنگڻ: (سن. ڏنگڻ)، مٿي ڪري بيهارڻ، ڏنگڻي.

ڏوٽ: (سن. ڏوٽ)، ڏوٽو، گهاٽو، چيهو، نقصان.

ڏوٽڪو: (سن. ڏروٽڪو. ڏوٽ = ڏوٽ)، ٽڪو، ڏوٽو،

ڀنڊر منتر.

ڏوٽو: (سن. ڏنڊ)، ٽڪرو، حصو، ڀاڱو.

ڏوپي: (سن. ڇوڀڻ = ڍڪڻ)، ڪلاه، ٽوپ جو قسم،

ٽڪر جي ٺهيل شيء، جا چلم يا حقي ۾ گوشت مٿان رکجي.

ڏورڻ: (سن. ڏورڻ. ڏور = ٽڪرو هلڻ)، ڪاهڻ، هلائڻ، گهمائڻ، ٽڪرو هلائڻ.

ڏورڻ: (سن. ڏوٽ)، ڇڏڻ، ٽڪر ٽڪر ڪرڻ.

ڏوڙي: (سن. ڏروٽڪي)، راکڻيءَ جو قسم.

ڏوڪ: (سن. ڏوڪو)، ڏوڪ، ڏوڪي.

ڏولو: (سن. ڏولڪا)، منڊلي، ميڙ، جٽو، گروه.

ٽونر :	(ف. طره) ، قنڊڻ ، جهاڳو .
ٽوڻو :	(سن. ٽنٽر) ، جادو ، ڦيڻو .
ٽوهه :	(سن. ٽر ٽس) ، هڪ وڻ جو ڪڙو پتو .
ٽهائي :	(سن. ٽر ٽيهه) ، ٽيون حصو .
ٽهل :	(سن. ٽٽ + چائن) ، شيوا ، چاڪري ، خدمت .
ٽهڻ :	(سن. ٽرس = ڊڄڻ) ، چرڪڻ .
ٽياسي :	(گ. ٽياسي. سن. ٽر ٽيهه) ، ٽر = ٽي + آهيٽ = اسي) ، اسي + ٽي .
ٽيانوي :	(سن. ٽر ٽوٽ. ٽر = ٽي + ٽوٽ = نوي) ، نوي + ٽي .
ٽياليهه :	(سن. ٽر ٽر ٽر ٽي) ، چاليهه ، ٽي .
ٽيڻ :	(سن. ٽرا = نگاه ڪرڻ) ، تازن .
ٽييهه :	(سن. ٽر ٽي ٽر ٽي) ، ٽيهه ، ٽي .
ٽيهو :	(ڏن. ٽيوو ، ٽنبو. هم. ٽيوو. سن. ستوپ) ، قڙو ، قطرو .
ٽيجهو :	(سن. ٽر ٽييا) ، هڪ جي ٽين تاريخ ، ٽيون .
ٽيڏو :	(سن. ٽر ٽس) ، ڏنگو ، ٻاويڻجرو .
ٽيڪ :	(گ. ٽيڪ. سن. ٽيڪ = وڃڻ ، مدد وٺڻ) ، مدد ، آڌار ، سهارو .

ٽِيڪا : (سن. ٽِيڪا. ٽِيڪَ = وڃڻ، سمجھائڻ)، آرٽ، مطلب،

معنيٰ، شرح.

ٽِيلو : (سن. آشٽِيلا)، دڙو، ٻهاڙ، پٽ، تخت.

ٽِيهَ : (سن. ٽِرِئِشَت)، ويه، ڏم.

ٽِيهَ-ٽِر : (سن. ٽِرِئِشِيت)، ستر ۽ ٽِي.

ٺ

ٺاڀر : (سن. ٺَئِر = ڦاٽڻ)، ماڻ، آرام.

ٺاڪر : (گ. ٺاڪور. سن. ٺَڪَر)، ديوتا، سُڪي، عزت جو لقب (هندن ۾).

ٺام : (ڏن. ٺام. سن. ٺَمان)، جڳهه، آستان، هنڌ، جاء.

ٺاڻ : (هيڻ. ٺاڻ. ٻرا. ٺاڻ. سن. ٺَمان)، جاء، هنڌ، وٺاڻ.

جِتِ ٻجَهَن گهوڙا، الهِيءَ کي چون ٺاڻ. (گل)

ٺُٺ : (سن. ٺُٺ = ٽٽڻ، ڪنارو)، واھ، يا درياءَ جي ڪپ تي ٻڌل شهر.

ٺُٺ : (سن. ٺَٺاٽِر)، سجاوٽ، سينگار، اڊمير.

ٺُولِي : (سن. آٺاس)، ڪيل، مسخري، چرچو، ٽوڪ.

ٺِيڪر : (سن. ٺَرِڪرا)، ڀڳل ٿانءَ جو ٺڪر، وڏي ٺڪري.

ٺِيڪَٽ : (سن. ٺَئِڪَ = ٺِيڪي ڪرڻ، لکائڻ)،

دغا باز، دوکياڙ، ٺيڪيندڙ.

ٺلهو:	(هيم. ٺلو، هم. ٺ = ٺ + ٺهَل = ڪم. سن. ٺ +
	تَت = چَلَن)، خالي، بيڪار، واندو.
	ٺلهو چٽو، وڃي گهٽو. (پهاڪو)
ٺوس:	(سن. سٺاسَن)، ڀاري، وڙني، مضبوط، ڏاڍو.
ٺولنو:	(سن. سٺائ)، ٺولو، هٿن کان جڏو.
ٺونسرو:	(سن. تَنڊَ)، جهنب جي مار، آگر جي ٺرڪر.
ٺهراءَ:	(سن. سٺيرَن)، رٿ، تجويز.
ٺيڪ:	(سن. سٺَت. سٺا = ٻيھن)، برابر، سچ، تحقيق.
ٺيلهن:	(هم. ٺيلنا. سن. ٺَلَن)، ٺيلهن، ٽڪن.

پ

پابند:	(ف. پام + بند. سن. پادَيندَ. ڀرن ٻڌڻ جو رسو)، ٻڌل، سوکھو، قابو.
پاپوڙو:	(سن. پڏمَني = ٻيٺي)، ٻيڻ جو پن.
پاپوهڻ:	(سن. پَرَسُون)، ٽڙڻ، ڪيلن، مشڪن.
پاتال:	(سن. پاتال پَت: پات = ڪرڻ + آلم = جاء. سڀ کان هيٺاهون ملڪ)، ترو، زمين ۾ سڀ کان هيٺاهون ملڪ، دوزخ. پاتال ست آهن: ۱- آتل

۲- وِتل ۳- سَتل ۴- تَلاتَل ۵- مَھاتَل ۶- نَتل
رَساتَل.

ہاتڪَ: (سن. ھاتڪَ. ھت = ڪرڻ + آڪَ. ھيٺ ڪيرائيندڙ).
گناھ، ٻاپ، ڏوھ.

ہاتَل: (سن. ھتراوليي)، وڻ جي پنن مان ٺھيل ٿالھي.

ہاٿاري: (سن. ھرستَر)، ڪڪڻ ڪانن جو وچالو.

ہاٿودَر: (سن. ھاٿودَر)، بادل، ميگھ، ڪڪر.

ہاٿ: (سن. ھاٿَر. ھا = ٺڪر جو پيشو)، ٿاڙھ، وڏو ھاٿوڙو.

ہاٿشالا: (سن. ھاٿ = سبق + شالا = جاء)، مڪتب، مدرسو.

ہاٿو: (سن. ھاٿڪا)، اھو ٿلھو سخت پنو، جو جلد بند ٿي.

جي ڪر اچي، مڪَل خشڪ.

ٻاپ: (سن. ٻاپ)، گناھ، ڏوھ، برائي.

ٻاٿو: (سن. ٻرھت)، ماڻھ، مڱ وغيره مان ٺھيل سنھڙي.
ڪول ماڻي.

ٻاٿري: (سن. ٻال)، ڪَن جي چوٽي.

ٻاجي-ٻاجي: (ف. ٻاجي. سن. ٻاڇ)، ٻيڇ، ڪميٽو، نوڪر.

ٻه رپ ٻاجي ٻرجو، لس رپ راس نه روء. (جلال)

- هاڇو : (سن. چاڊا)، هاڇولو، عڪس، چانو.
- هاڇي : (سن. هَشَجَات)، باقي، بچيل حصو، بچت.
- هاخانو : (ف. هايه = هير + خانه. اها جاء، جتي هيرن تي اوڪڙو وهجي)، جاء ضرور، هتي، موريز.
- هادر : (سن. هَادَرَه؛ هَادَ تَرَن. هَادَ = پير)، ڪلو، موچڙو.
- هادري : (پور. هَئِدَرِي)، عيسائي مذهب جو مولوي.
- هار : (سن. هَارَ)، نديءَ جو ٻيو ڪنارو، حد، ڇيڙو، پاسو، طرف.
- هاراڇو : (سن. هَارَشَتَ پاو. هَارِيش = سوڪل + پاو = حالت. موڪل جي حالت)، نياهو، پيغام.
- هارس : (سن. هَـرَشَمَن. هَـرَشَن = لڳڻ + مَن = پٿر جو قسم)، هارس، پٿر.
- هارسي : (ف. هَار. سن. هَارَسِي)، هارس ديس (ايران) جي ٻولي، اڊراني.
- هارو : (سن. هَرَالِيَه)، ٿڌ، سردي، رهڻي.
- هارو : (گ. هَارو. هَار. هَارِيَه. سن. هَارَدَ. هَر = هورو ڪرڻ : هَارَ = هار ڪرڻ + دا = ڏيڻ)، هڪ قسم جو پٿڙو ڌاتو، سيماب.

پاريجو : (سن. پاروِيشِي. پار = پرين پر + وِيشِي = رهندڙ).

پار رهندڙ، درياء جي هن ڀر رهندڙ.

پاڙڻ : (سن. پال = هال)، هورو ڪرڻ.

پاڙيسي : (سن. پرتوِيشِي : پرتوِاسِي. پرت = سامهون + وِش = داخل ٿيڻ)، پاڙي ۾ رهندڙ، پاڙيجو.

پاسري : (هيم. پاسل. ٻرا. پنسلٽا. سن. پرشڪا)، پاسلي ۽ پاسي جو هڏو.

پاسو : (ڌن. پاسا. سن. پارشو)، ڀرسان، ويجهو، بدن جو پاسو، طرف.

پاڪيزو : (هاڪيزه. ٻاڪ = صفا + ”يزه“ تصغير ۾ نسبت جي.

نشاني. ٻاڪڙو. ۳- ٻاڪي = صفا + زه = زاده = ڄاول. ٻاڪ ڄاول)، ٻاڪ.

ٻاڪڙو : (هيم. پڪڙو. سن. پڙڪشڙو : پڙگر)، زرو.

ٻاڪڙو : (سن. هاشنبڙو، ڍونگ، چل، دوکو، ٺڳي).

ٻاڪي : (گ. ٺڳي. ۴. پاوگي. هيم. پاڻڳيٽا. سن. هڏ =

پير)، ٺڳي، پيري، ٻيرا وادو، پير ڪٽندڙ،

هال : (گ. پال. سن. ٻَلَوَ : پَل)، ڪپڙي يا ڪوٺين جو تنبو.

باب پ [۱۰۰] تحقیق لغات سنڌي

هالار: (سن. پَلَوَ)، ٿاري، نانگن جو هجوم. ڏسو ”پلر“.

هالڪ: (پرا. هالَنڪَ. سن. هالَنڪا: هالَنڪِي)، ساڳو جو قسم.

هالڪي: (سن. هَلَيَنڪَ)، ڏولي.

هالن: (سن. پالَن. پال = هورو ڪرڻ)، پرورش ڪرڻ.

هاليهر: (گ. هاريوو. سن. هاراوَت)، ڪپوتر.

هان: (سن. هَرَن)، هان جو پتو يا هن.

هاند: (سن. هَرائَنٽ. هَر = چوڌاري + آنت = حد، ڪنارو)، چوڙ، ڪنارو، هاڻ، هلا ند.

پانڊپ: (سن. هانڊَوَ)، بهادر، سردار.

پانڌي: (سن. پَنڌَڪ. پَنڌ = وڃڻ)، پانڌيڙو، راهي، مسافر، خابرو.

پانو: هانڌي چئج پرين ڪي، جور هڻي جانا. (شاه) ڏسو ”پاونسگ“.

پان: (پرا. آپا. سن. آتما)، خود، پنڊ.

پاڻو: (سن. پَرِپان. پَر = اڳتي + پا = وڃڻ)، مڪان، هنڌ. ڏسو ”پريان“.

پاڻي: (سن. هانِيهِ. پا = پيئڻ)، آب جبل، جر.

- پاونگ : (سن. پانڊو)، بهادر، بانگو.
- پاهه : (سن. پيهه، ها = پيهڻ)، پائي، کاڌو، چارو.
- پاهڻ : (سن. پاشان، پش = پيهڻ)، پٿر.
- پاهون : (سن. پشچ : پُرشست)، پوئتي، ٻنڌي.
- پاڙ : (گ. پا. سن. پاڏ)، چوٿون حصو، مسير جو چوٿون حصو.
- پاڙي : (سن. پاڏ + ”لي“ ڇاڙي)، روپي جو چوٿون حصو.
- پائڻ : (سن. هراڻ، پر = چوڌاري + آپ = حاصل ڪرڻ)، ملڻ، حاصل ڪرڻ، وٺڻ، پهرڻ.
- پائي : (گ. پائي، ه. پاڙ، سن. پاڏ)، هيسي جو ٽيون حصو.
- پپ : (سن. پڏ)، پير جو اڳيون حصو.
- پهڻ : (سن. پڌم)، ڪنول گل جي ڏوڏي.
- پت : (سن. هڏ = اختيار)، عزت، لڄ.
- پت : (سن. پرتييس، پرت = وري + ان = وڃڻ)، اعتبار.
- وشواس، ڀروسو.
- پت : (سن. پت)، آرايون، ڪوساڻ، گرمي.

پتا:	(سن. پتر. پا = پڄاڻي)، پي، ابو، بابو.
پتاشو:	(سن. واتاسهه. وات = هوا)، هڪ قسم جي مٺائي.
پتت:	(سن. پتت. پت = ڪرڻ)، پاپي، نيچ، ڪميٽو.
پترو:	(سن. پتتر). پتو، ڪاغذ، ورق، خط.
پترو:	(سن. پرتن). پتلو، پتڙو، سنهو، هلڪو، ڏورو.
پتل:	(پرا. پتل. سن. پتل). تامي، جست جي ملاوت واري ڪٽ يا ڌاتو.
پتلي:	(پرا. پتلي. سن. پتريڪا)، گڏي، رانديڪو.
پتلي:	(سن. پتلي)، اک جي مائڪي.
پتنگ:	(پرا. پتنگ. سن. پتنگ. پتنن = ڪرڻ + گم = هلڻ. جو ڪرندو وڃي)، پروانو، لغڙ.
پتو:	(گ. پتو. سن. پد = نشان)، ڏس، خبر، سرنامو.
پتو:	(ڏن. پتاهه. سن. پتريڪا. پت = ڪرڻ)، خط.
	ڪاغذ، تاس جو پتو، وڻ جو پن.
پتي:	(سن. پت. پا = پالڻ)، مڙس، ور، ڪانڌ، پتار.
پتي:	(هيم. پتي. سن. پتر + ”ئي“ پڄاڙي)، حصو، ڀاڱو.
پتري:	(گ. پتري. پرا. پتري. سن. پريستري)، ٻاهڻ، پهن، فوتي ۽ لاءِ غم ڪرڻ جي جاء.

پَٽَرُڻ : (ڏن . هَٽَرِي . ٻرا . هَٽَرُڻ . سن . پَرَسَٽَرُڻ .

سَٽَرُ = ويڪرو ٿيڻ)، پڪڙڻ، ڪنڊرڻ، خلاصو ٿيڻ.

پَٽُون : (سن . هَٽُون)، ذرا ذرا.

پَٽُ : (سن . پَٽ . پَٽُ = بند ڪرڻ)، ٻردو، ڪپڙو، آڙ.

آوِديا پَٽُ لاهي، ساڪي ڏسي ڪين ڪي. (سامي)

پَٽُ : (ڏن . پَٽُ . ٻرا . پَٽُ . سن . پَٽُ)، ريشم، تختو

(جنهن تي ڪپڙا سڻيندا آهن)، تخت، شهر.

هَٽُ : (سن . پاٽَر . پا = پيڻ)، ڪشتو، پيالو.

پُٽُ : (ٻرا . پُٽُ . سن . پُٽَر . پُٽُ = هڪ دوزخ جو نالو

+ تَرُئي = بچائڻ. جو دوزخ کان بچائي. آرين

جي عقيدتي موجب، جنهنڪي پٽ ڪونهي، سو دوزخ

داخل ٿيندو. جنهن کي آهي، تنهن کي پُٽُ دوزخ

مان ناري پار ڪندو)، فرزند.

پَٽَانَدَرُ : (سن . پُٽَرَتِينَسَرُ)، موجب، موافق.

هَٽُ راڻي : (سن . هَٽُ = تخت + راڻي = راڻي، اها راڻي، جا

بادشاه سان گڏ تخت تي وهي، مهاراڻي.

پَٽَڪو : (گ. پَٽَڪو. سن . هَٽُ = ڪپڙو + ”ڪ“ اسم تصغير

جي نشاني)، پَٽَڪ، دستار، ڦينڊو.

٥٠٤

(سن۔ پت)۔ چین۔

پیش :

(ک. پَنُون. سن. پِشَت. پِش = پِهن), تڪ هٿن
(غم کان), پارا تو ڏين.

پہلو:

(سن. پٽ)، ڪٽي جي ڪچي جي وڏي زمين جو
ٺڪو يا ڪاغذ.

پڻ ٿو:

(من. ٻڌڻ)، ريشمي ڪپڙي جو قسم.

پہلی :

(ہر ا ہنہ من پنی) فکیل چوٹ لیڑ

هَبْنِي:

(ہر اہمّیّا منّہ کا) قرہی ۔

پُتیل :

(ک. پَیَل. ه. پَآ + "والا" پڄاڙي. سن. پَت
= شهر + "والا" پڄاڙي، چوٽري، نمبردار.

ہے موالو :

(من۔ ہتّ = ہتھو + ”والا“ پچاڑی۔ جنھن کی ہانھن

پست :

(هیر۔ ہٹ، ہٹ، ہٹ۔ پرا۔ پٹ۔ من۔ پرشت۔

ف. پشت، پٹی، پونیرو (نیان، پرمان)۔

پیش :

(سن۔ پرمٹاپن)، موکلن، روانو کرن، پیچن۔

۱۰۰

(ک۔ پَنَو۔ دَن۔ پَنَہ۔ نَو۔ ہرَا۔ پَن۔ سَن۔ پَشَت)

جوان، کشتی باز، کپرو۔

— 3 —

(پرا۔ پیل۔ سن۔ پیل)، پیل، وٹ جو قسم۔

١٠- پري: (من. ٻيلي)، ول چو قسم.

پہن : (۵۔ پہنی ۔ سن ۔ کُشمن) ہنٹیون ۔

پن کون ٻري، وڃي آلهه اولي ٿيا. (ڪنڀار)
(گ. پڻييو. هيس. پڻيو. سن پڪ)، ٻاڻيو.

ہی پیہو خوب ہائی، دَو منجہان داپیو گھمی. (نیوس).
(ڈن. پتچا. ہیر. پتھا. ہرا. پتھا. سن. پترشوسا. بقی:

پٽر = پي + موما = (ڀڻ)، اِي جي ڀڻ .

پہچرڻ : (سن۔ پَرَجُولَن۔ پَر = گھٹو + جُولَن = جان)، باھ
۸ سڙڻ، پچڻ۔

پڇڻ: (سن. پُڙپُڙوٽ)، مقابلو ڪري سگهڻ، پهچڻ، رسڻ.
بيج: (سن. پڙپڙي. پڙ = هاڪ ٿيڻ)، ڌرم، دان، خيرات.

(ف) پَنجَر، پَنجَر، پَنجَر، پَنجَر، پَنجَر = آواز

۱۱۱: (سن " پنچ)، کچھ صاف ڪرڻ.
 ۱۱۲: جنهن ۾ ڀڳي ٻولين يا رهن ٿا)، لوہ
 يا تيلين جو ٺهيل گهر، جنهن ۾ ڀڳي يا جانور رهن ۽ قفس.

پڄار: (سن۔ ارجار۔ ہر=چوڌاري + چر=وڃڻ۔ جو۔ چوڌاري وڃي)، ذکر، قہلا۔

پڄاڻن: (سن. پڇڻ. پڇ= رڻڻ)، ٻاهه تي کاڌو تيار ڪرڻ، سڳڻ.

- پڇڪاري: (سن. پنڇٽ)، اوزار جو قسم.
- پڇڻ: (سن. پڇ = داب هيٺ آڻڻ)، ڇڻڻ، کليل يا اپريل شي کي داب هيٺ آڻڻ.
- پڇ: (سن. پڇ)، پڇي، پٽ جي ڏس، پڇ هاڻي.
- پڇ: (پرا. پنڇ. سن. پڇ)، جانور يا هڪين جي هٿيان لڙڪندڙ يا ٿيندڙ ماس وارو يا ڪنڀن وارو ٽڪرو يا حصو، ڏم.
- پڇاڙڻ: (پرا. پڇاڻ. سن. ڀرڪشالڻ. ڀر = گهٽو: چٽي طرفن کان + ڪش = صاف ڪرڻ)، ڌوئڻ، زور سان هٽڻ.
- پڇاڙي: (سن. پڇاڙ)، گهوڙي جي ٻوڏن ٽنگن کي ٻڌڻ جي رسي، ضد ”اڳاڙي“، ٻويون وقت.
- پڇاڙڻ: (سن. ڀرتي پڇاڙڻ)، سڃاڻڻ، ڇاڻڻ، معلوم ڪرڻ.
- پڇاڻون: (هم. پڇاڻوان. سن. ڀرتي ڇاڻ)، ڀاڄو، سايو.
- پڇاڻڻ: (سن. پڇاڻاڻڻ. پڇاڻ = ڀوءِ + ٽپ = جڙڻ)، ارمان ڪرڻ.
- پڇڙي: (سن. ڀرتي ڇڙي)، پٽ سان، ڇٽ جي ڏورو هيٺان، ٿوري ڇٽ ٺاهيل، جنهن تي سامان سڙو رکجي.
- پڇڙ: (پرا. پڇڙ. سن. پڇڙ)، اولهه، هڪ (صوفياڻو)، منزل جو نالو. ضد ”ڀورب“.

پَڇَڻَڻَ : (سن. پَڇَڻَڻَ، وسڪارو ڪرڻ، هلائڻ، وهائڻ.

پَڇَڻَ : (پرا. پَڇَڻَ. سن. پَڇَڻَ، سوال ڪرڻ، خبر وٺڻ.

پَڇَڻَڻَ : (سن. پَڇَڻَڻَ. پَڇَڻَڻَ = اولهه + وات = هوا).

اولهه جي هوا.

پُڇَالَ : (سن. پُڇَالَ. پُڇَالَ = پائي + ڪَل = ڪَل)، مَشڪ.

اوڻي، ڪوندي، ڪلي.

پَدَ : (سن. پَدَ. پَدَ = چلڻ)، پير، شبد، آواز، بيت

جو پاڳور، درجو، منزل، هنڌ، جاء.

پَدَارَتَ : (سن. پَدَارَتَ. پَدَ = آواز، لفظ + آرتَ = مطلب)،

چيز، شيء.

پَدَمَ : (پرا. پَدَمَ. سن. پَدَمَ)، ڪنول گل، سونمیل

نانگ جو قسم، پير جو ليڪو، جو آڱوڻي ۽ آڱر

جي وچان شروع ٿي، هيٺ ڪڙي طرف وڃي،

جو سپاڳب جو نشان آهي.

پَدَمِينِي : (پرا. پَدَمِينِي. سن. پَدَمِينِي = ڪَمَلِينِي، ڪنول گل

جهڙي)، عورتن جي چئن قسمن مان پهريون قسم.

عورتن جا چار قسم : ۱- پَدَمِينِي ۲- چَتَرِينِي

۳- هَسْتِينِي ۴- مَنگِينِي.

پَدَارَتَ : (ه. ڀڳ = پير + ڌارَنا = رکڻ. هرا. ڀاڌار. سن.

پَدَ = ڀر + ڌَرَنَ = رکڻ)، وڃڻ، اچڻ، پهچڻ، ڇڏڻ.

- پڌرو: (سن. پڌرَسڌَ)، ظاهر، کليل، ميدان.
- پڌر: (سن. پڌرَ)، ليکن.
- پڌر: (سن. پال)، ڪنڊ ڪنارو، قطار، نشان، ريت، طرح.
- پڌر: (سن. پڌر. پڌر = پڙڻ)، ڌاريو، ٻيو، اڪيلو، پري، گذريل دشمن.
- پڌر: (ف. پڌر. سن. پڙڻ)، پڙيل، ڀورو.
- پڌر: (پرا. پڌر. سن. پڌر. پڌر = چوڌاري ٿيڻ)، ڀورو، ڀوري شهر.
- پڙاڻا: (سن. پڙاڻنا. پڌر = گهڻو + آرث = پنڀ)، ويٺي، عرض، ڌڻي کان معافي گهرڻ.
- پڙاڻ: (سن. پڙاڻ. پڌر = گهڻو + آپ = حاصل ڪرڻ)، حاصلات، فائدو.
- پڙاڻ: (سن. پڙاڻشڇت. پڙاڻش = پاپ + چت = حاصل ڪرڻ)، توبه، پڇڻاءُ.
- پڙاڻ: (سن. پڙاڻن. پڌر = گهڻو، اک، آڇ، آڇ: آڇ = وڃڻ)، پراڻو، پهريون وقت، ڀوري، مشرقي.
- پڙاڻ: (سن. پڙاڻن. پڌر = ڌاريو + آڏن = وس)، ڀروس، لاچار، غريب.

هراڪرت: (سن. هُراڪرتَ. هُرا = گهڻو + اڪرتَ = خراب

ڪم. گهڻو خراب ٿيل)، ٻولي، جا سنسڪرت مان
بگڙي ٺهي.

هراڻپ: (سن. هَراڻبڌَ. هُرا = گهڻو + آ = چوڌاري + رپَ =

شروع ٿيو)، بخت، قسمت.

هَراڻ: (سن. هَراڻَ. هُرا = گهڻو + اَنَ = جيئن)، ساه،

پساه، حياتي.

هَراڻ: (سن. هَراڻَ. هُرا = هراڻو: هُرا = اڳتي وڃڻ. جي

هراڻي سمي ۾ ٺهيا هجن)، هندن جا ڌرمي ڀستڪ،

جي ”وڻاس“ گڏ ڪيا. هر هڪ ڀراڻ ۾ پنجن وِستن

جو وِستار ڪيل آهي. ۱- دنيا جي پيدايش يا رَچَناه.

۲- دنيا جو ڀرل ۽ يا ناس ٿيڻ. ۳- ديوتائن ۾ سورمن

جو ذڪر. ۴- منو بايت. ۵- سندن پوئين جو ذڪر.

ارڙهن ڀراڻ آهن، جن ۾ چار لڪ شلوڪ آهن.

۱- بَرَهْمَ ۲- بَڌَمْ ۳- هُرمَمانندَ ۴- اڪني

۵- وِشَنُو ۶- گَرَبَ ۷- بَرَهْمَ ويورَتَ ۸- شو

۹- لَنگي ۱۰- نارَدَ ۱۱- سُڪَندَ ۱۲- مارڪَڻدي.

۱۳- پُوشِيتَ ۱۴- مَتِشِ ۱۵- وِراهِ ۱۶- ڪُورَمَ

۱۷- وامنَ ۱۸- پَگوتَ.

- پراڻو : (پرا. پَراڻ. سن. پَراڻ)، جُھواو.
- پرائڻ : (سن. پَراپ. پَر = گھڻو + آپ = حاصل ڪرڻ)، حاصل ڪرڻ، سڪڻ.
- پَربَت : (سن. پَروَت)، پهاڙ، جبل.
- پَربين : (سن. پَروين)، چتر، هوشيار، سيالو.
- پَريَات : (سن. پَريَات. پَر = گھڻو + پا = چمڪڻ)، آسَر، سوهر صبيح.
- پَريو : (سن. پَريپ. پَر = گھڻو + پيو = هڻڻ)، ايشور، مالڪ، ڌڻي.
- پَريون : (سن. پَريوم. پَر = پيو + پوم = زمين، هنڌ)، پراھين زمين، پيو جهان، ٻرلوڪ.
- پَرتال : (سن. پَرتولَن)، جاچ.
- پَرتيت : (سن. پَرتيت)، وشواس، اعتبار، ٻت.
- پَرتوي : (سن. پَرتوي : پَرتوي. پَرت = تمام مشهور : هڪڙڻ)، ڌرتي، زمين.
- پَرجا : (سن. پرجا. پَر = گھڻو + جن = پيدا ٿيڻ)، رعيت، جهڙو راجا، تهڙي پرجا (پهاڪو)

- پَرچارَ: (سن. پَرچارَ. پَر = چوڌاري + چَر = وڃڻ. جو چوڌاري وڃي)، ڳهلاڻ، وستار، وعظ، اهديش.
- پَرچينَ: (سن. پَرچينَ. پَر = چئني طرفن کان + چَر = ڳولڻ)، ڪاوڙ ڇڏي وري ملڻ، راضي ٿيڻ.
- پَرديسَ: (سن. پَرديسَ. پَر = ڌاريو + ديش = ملڪ)، ڌاريو ملڪ، پَر ڏيهه.
- پَرڌانَ: (سن. پَرڌانَ)، مڪيه وڏو سردار، منتري، وزير.
- پَرڏيهَ: (سن. پَرديسَ. پَر = ڌاريو + ديش = ملڪ)، ڌاريو ملڪ، پَرديس.
- پَرشَ: (پرا. پَرشَ. سن. پَرشَ. پَر = بدن + شي = هيت رکڻ)، پَرشَ، ماڻهو، نر.
- پَرسادَ: (سن. پَرسادَ. پَر = چوڌاري + سَد = وڃڻ)، گرن ۾ ديوتائن کي پيٽا ڏيڻ بعد رهيل کاڌو.
- پَرسنَ: (سن. پَرسنَ)، خوش.
- پَرشوتَمَ: (سن. پَرشوتَمَ)، آڌڪ، لَنبَد (مهنو)، ديوتا جو نالو.
- پَرڪارَ: (سن. پَرڪارَ. پَر = گهڻو + ڪَر = ڪرڻ)، نمونو. ڍنگت، ڊول، افعال.
- پَرڪاشَ: (سن. پَرڪاشَ. پَر = گهڻو + ڪاش = چمڪڻ)،

روشنِي، جوت.

پَرڪَ: (سن. پَرِڪَشَا = پَر = چوڌاري + اِيڪَش = ڏسڻ).

آزمائڻ، جالچ.

پَرڪَر: (پراء. پَرِڪَر. سن. پَرِڪَر)، انپوه، مڙ.

پَرِڪَڙو: (ف. پَرِڪَنه. سن. پَرِڪَڙ)، صوبو، علائقو.

پَرِڪَهَت: (سن. پَرِڪَت. پَر = ڪهڻو + ڪَت = پاسو).

ظاهر، پڌرو.

پَرَلوڪ: (سن. پَرَلوڪ. پَر = ٻيو + لوڪ = جهان)، ٻيو

جهان، ايندڙ جهان.

پَرَلَآء: (سن. پَرَلَاپ. پَر = چوڌاري، گهڻو + لاپ =

ڪالهائڻ)، آواز.

پَرَلَمِي: (سن. پَرَلَمِي. پَر = چوڌاري + لي = ڳوٺ)، جهان

جي فنائتي، سچ.

پَرَمَاتما: (سن. پَرَم = آتم، اعليٰ + آتما = روح)، خدا.

پَرَمَارَت: (سن. پَرَمَارَت)، اتم پڌارت، ذر، فياضي، پلائي.

پَرَمَان: (سن. پَرَمَان)، تمام ننڍي شيءِ، داڻو، آڻو، ذرو.

پَرَمَان: (پراء. پَرَمَان. سن. پَرَمَان. پَر = گهڻو + ما =

ماپڻ)، اندازو، مدار، تور، مثال، نمونو، ثابتي.

پَرمَتَڙيو: (سن. پَر = پيو + مَت = سمجھ. ٻڌي جي مَت تي

هلندڙ)، پورڙو ۽ بيوقوف.

پَرَمَل: (سن. پَرَمَل)، خوشبوءِ.

پَرَميل: (پرا. پَميه. سن. پَرَميه. پَر = چوڌاري، گهٽو +

مِه = آلر ٿيڻ)، بيماري ۽ جو قسم.

پَرَن: (سن. پَن)، انجام، مَخن، ٻول، وعدو، وڃن.

پَرَن: (سن. پالن)، گذارڻ، تڙهڻ، رهڻ.

پَرِئو: (سن. پَرِئيم. پَر = چوڌاري + ني = نين. وٺي

وڃڻ. چوڌاري نين يعني ڦيرڻ ڏيڻ. گهٽ ۽

ڪناري کي وهان ۽ ڦيرڻ ڏيندا آهن.)

شادي، وهان ۽

پَرِوانو: (ف. پَرِوان. پَرِو = ڪٽي ۽ جو تارو + ”آڻ“ نسبت.

جي نشاني. ۲- پَر = ڪٽي + ”وان“ نسبت جي نشاني).

پتنڱ، حڪم نامو.

پَرِواه: (ف. پَرِوا)، غرض ۽ خوف.

پَرِوردِگار: (ف. پَرِوردِگار. ”پرورد“ ماضي. پروردن = پالڻ +

”گار“ اسم فاعل جي نشاني. ”پروردن“ جو اسم فاعل).

پالڻهار، رب تعاليٰ.

- پَروَسَ : (سن. پَر = پيو + وِس = وس، طالت)، لاچار.
- هَروڪو : (سن. هَرت)، گذريل، اڳين سال جو.
- پَروِلي : (ه. پَهيلي. سن. پَرهيلي : پَرهيلڪا)، کجهارت جو قسم.
- پَروِهُت : (سن. هَروهُت. پَرس = اڳڻ + هِت = مقرر ڪرڻ. جنهن کي ڌرمي ڪمن ۾ اڳ ۾ ڪيو وڃي)، ڪَل گرو.
- پَرمَ : (سن. پَور ويڏيس)، هريات، سويل صبح، اسر.
- هَري : (سن. هَره. پَر = اڳتي وڃڻ)، دور، پراهون.
- هَري : (ف. هَري. هَره. پَريدن = اڏام + ”ي“ نسبت جي)، هڪ خيالي جنس جي عورت، جنهن جي بازن ۾ هَر هوندا آهن، حسين عورت.
- پَرياهَ : (سن. پَرياهه. هَر = چڻي طرفن کان + اِن = وڃڻ)، ريت، هرڪار، دستور.
- پَريانَ : (سن. پَريان. پَر = اڳتي + پا = وڃڻ)، مسافري، هرمان، ڏس، پتو، ٿاڻو، هنڌ.
- هَريتَ : (سن. پَريت. هَري = پيار ڪرڻ)، محبت، پيار، سڪ.
- هَريتَمَ : (سن. پَريتَم. پَرمه = پيارو + ”تم“ مبالغه جي نشاني)، تمام پيارو.

پَريَتُون: (سن. پَريَتُون. پَريَت = پيار)، محبت، هريت، عشق.

پَريَت: هَرت (گ. پَريَت. م. هَرت. سن. هَرت = چوڌاري + آت =

گهمڻ. جو چوڌاري، هڪ گهر کان ٻئي گهر تائين،
ڪڙن گڏ ڪرڻ لاءِ وڃي ۽ ڏوئي انهن کي ڏئي)،
کڻي، ڌوڻي.

هَريم: (سن. هَريم. هَري = پيار ڪرڻ)، پيار، سک.

هَرين: (پراء. پيم. سن. هَريم)، پيارو، محبوب.

هَريوَجَن: (سن. هَريوَجَن. هَري = گهڻو + يَج = ملائڻ)،

مطلب، واسطو.

هَريوِگ: (سن. هَريوِگ)، ميلاپ.

هَڙ: (سن. پَٽ)، ڀرڌو، ڪڙو، ٻاس جو ڪڙو.

هَڙ: (سن. پَٽ)، ڍڪ.

هَڙاڏو: (سن. هَڙترو. هَڙت = آهڻو + ر = آواز ڪرڻ)،

موٽ جو آواز.

هَڙج: (سن. هَڙج)، لوھ جو ويڪرو ٽڪر.

هَڙڌو: (ف. ڀرڌو)، حجاب، برقعو، ڪڙو، لڇ، شرم.

هَڙڏاڏو: (سن. هَڙتات)، ڏاڏي جو پيءُ.

هَڙڻ: (سن. هَڙت = پوئڻ: ساڳي قطار ۾ رکن)، هڃي.

مگهن، هڃڻ.

- پَڪَ : (سن. پَچَ)، وات جي لَسدار رَسَ .
- پَڪارَ : (ڏن. پَڪاڻو. هيم. ڀوڪَءَ. سن. ڀَرڪُش)،
دانھن، آواز، فرياد .
- پَڪڙڻَ : (سن. ڀَرڪُڙشتَ. ڀَر+ڪُڙش=چِڪڻ، ڪڍڻ)،
جھٽڻ، جھلڻ، قابو ڪرڻ.
- پَڪڻَ : (ڏن. پَڪَ. پرا. پَڪَ. هيم پَڪلو. سن. پَڪو. ڀَچَ= پچڻ)،
ميوي جو رسڻ، پچڻ.
- پَڪوانَ : (سن. پَڪوانَ)، گيه، ۾ تريل شيء، ٻڙي.
- پَڪوڙو : (سن. پَڪووَڻِي)، گيه، يا تيل ۾ بيسڻ جي تريل
ٽڪي .
- پَڪَ : (پرا. پَڪَ. سن. پَڪش. پَڪش=ولڻ؛ پڪڙڻ)،
مهيني جو اڌ ڀر، گنڀ، ڦير ۾ لڳل ڀر. مهيني
جا ڀر، پَڪَ آھن : ۱- شڪل پَڪُ (سَھائو پَڪ).
(پھريان پندرھن ڏينھن يعني پھرين کان چوڏھين
تاريخ تائين). ۲- ڪُڙشَن پَڪَ. (ٻويان پندرھن
ڏينھن يا پندرھين تاريخ کان آھس تائين).
- پَڪراجَ : (سن. پَشَڙاڱ)، ڊڪ قسم جو ٻيلو رتن .
- پَڪڙا : (سن. پَڪش = پَڪو + ”ڙا“ ڀڄاڙي)، ٻکا مَنھن،
جھوٻڙيون .

- پَڪُنَ : (سن. پَڪَشَن. پَڪَهَن = ڪنڀ). پڪي.
- پَڪو : (سن. پَڪَشَن. وڃڻو، ڪنڀ، مَنَهَن، جهوپڙي.
- پَڪِي : (پرا. پَڪَت. سن. پَڪَشَن)، ٻرندو، پڪو.
- پَڪِيڙَن : (سن. پَڪِيڙَن. ٻَر = چوڌاري + ڪَر = ڪرڻ)،
ڪنڊهڙن، وائڪو ڪرڻ.
- پَک : (سن. پَک. پَک = پَکَن، دستار، پَڪو، ڦينڻو.
- پَک : (سن. پَک. پَک = چلڻ)، ٻير.
- پَگَه : (پرا. پَگَه. سن. پَرگَرَه)، ٻيڙي جي ٻڌڻ ۽
چڪن جو رسو.
- پَگهارَ : (پور. پَگار = ڏيڻ)، تنخواه، آجورو.
- پَگهَرَن : (سن. پَرگَلَن. پَر = گهڻو؛ چوڌاري + گَلَن =
گهرڻ)، رڃڻ.
- پَل : (سن. پَل. هَلڪ، گهڙي، ساعت.
- پَل : (پرا. پَل. سن. هَل)، هلي، گندي، اَن رڪڻ
جو پائڻو.
- پَلالَ : (پرا. هَلال. سن. هَلال)، سارين جو ڪاه.
- پَلانَ : (ف. پالان. گ. پَلان. پرا. پَلان. سن. هَلانَ؛
پَرِيانَ)، اَن جي سَنجَتِ هاڪڙو.

- پَلاو: (ف. پَلاو: پَلاو)، گوشت، مڇي وغيره ۾ رڌل چالور، اوچو کڏو.
- پَليئي: (سن. پَريست)، ٺهي ٺڪي وهڻ، آسان وڌڪ.
- پَليئي: (انگ. بَٽالين Battalion)، هزار سهاڻن جو جُٿو.
- پَليئي: (پرا. پَليٽ. سن. پَريٽ)، اٺلائي، اوتڻ، وجهڻ، ڦيرائڻ.
- پَليئي: (گ. پَليئي. هيم. پَليئي، پَليئي. سن. پَريست)، مَرڪَ، تان.
- پَليئي: (سن. پَليئي)، ٺاري، پلانڊ، ناننگن جو هجوم.
- پَليئي: (آڊلي. عَبرِ آنڪَر اولي، پَليئر ڪيو پيئي. (ڪنپار)
- پَليئي: (پرا. پَليئي. سن. پَليئي)، مينهن جو صاف پاڻي.
- پَليئي: (ف. پَليئي: پَليئي. پرا. پَليئي. سن. پَليئي: هَريئي. پَريئي. پَريئي = ويجهو + آنگ = گود)، سڃ، چَهرَ ڪٽ.
- پَليئي: (پرا. پَليئي. سن. پَليئي)، پلانڊ، دامن، ڪنار، وٽ، گوشا، وٽن جي ٺارڻ جا هانڊر يا چوٽيون.
- پَليئي: (ف. پَليئي)، ٺاڻاڪ، مٽي ميرو.
- پَليئي: (ف. پَليئي = ڏڏي جي وٽ. >ع. فِئيله. هيم. پَليئي).
- پَليئي: (پَليئي. سن. پَريئي. پَريئي = گهنو + ڊيپ = ڇڪڻ).

ڏٺي جي وٽ، جنات جي اثر ٿارڻ کان لڪيل ڪاغذ،
جو ساڙجي، ڪنڊرف سان ڀريل وٽ.

پليوري: (سن. پاراوت)، پاليهر، ڪپوتر. هن جا پير ڳاڙها
۽ نرم ٿين ٿا.

پڳ پدمني پايوري، ٽي هيرن حال هلي. (ڪنڀار)
(سن. پنڊ)، ٺوڙو، ڇاڻو، لهوڙو.

پن: (سن. پرن)، برگ، وڻ جو پتو، پنو، ڪاغذ.

پنڀي: (هيم. جهڙي. سن. پڪشمر)، چور، اک جا وار.

پنڻڪ: (هرا. پنڻڪ. سن. پنڻ. پٽڪ=وڃڻ)، رستو، وات.

پنڇ: (ف. پنڇ. پرا. پنڇ. سن. پنڇن)، چار ۽ هڪ.

پنجاب: (ف. پنڇ+آب=هاڻي: ندي. جنهن مان پنڇ نديون وهن:

۱- ستلج ۲- بياس ۳- راوي ۴- چناب ۵- جهيلم)،
هڪ ديس جو نالو.

پنجاسي: (سن. پنچاشيت)، اسي ۽ پنڇ.

پنجانوي: (سن. پنڇنوت)، نوي ۽ پنڇ.

پنجاه: (ف. پنجاه. پرا. پنچاسا. سن. پنچاشت)، چاليهه ۽ ڏهه.

پنجهيه: (سن. پنڇترنشت)، ٽيهه ۽ پنڇ:

پنجو: ڏسو ”چنبو“.

- پنجونجاھ : (سن. پنجنچاڻشت)، پنجاھ، ۴ پنج.
- پنجويه : (پرا. پنچيس. سن. پنچونشت)، چويه، ۴ هڪ.
- پنجهتر : (سن. پنچسپت)، ستر ۴ پنج.
- پنجهٺ : (سن. پنچشت)، سٺ ۴ پنج.
- پنجيتاليهه : (سن. پنچچتوارنشت)، چاليهه، ۴ پنج.
- پنڌ : (سن. پنٺ)، رستو، مفاصلو.
- پنڊرهن : (سن. پنچڏهن)، چوڏهن ۴ هڪ.
- پنڊ : (سن. پنڊ. پنڊ = گڏ ڪرڻ)، ڳوڙهو، ڳوڙو،
ڏير، جسم، ماڻهو.
- پنڊاري : (ڏن. پنڊلسم. هيم. پنڊارو، سن. پنڊار. پنڊ
= مڪي، حصو + هار = جيڪو ڦري. ۲. سن. پنڊ =
کاڌي جو گرھ + ف. آر = آئيندڙ)، ڦورو، رهڙو.
- پنڊت : (سن. پنڊت)، ودوان، عالم.
- پنڊي : (سن. پٺ)، ڏٻڪي، چٻي.
- پنڊرجنم : (سن. پنڊرجنم. پنڊر = وري + جنم = پيدايش)،
ڀو جنم، جوڻ، ٽنامخ.

- پَنڪِرِي : (سن. پَنڪَس + ”رِي“ پڇاڙي)، ڪل جو پن .
- پَنڪَت : (سن. پَنڪَت = پڇ = ڦهلائڻ)، سماج، سڀا .
- پَنڪِلو : (سن. پَنگ . ڪڇ = منڊائي هلڻ)، لڳڙو، منڊن سڪل .
- پَنگو : (پرا. پَنگ . سن. پَنگ)، ايلو، ڳاڙهسرو رنگ .
- پَنڻ : (سن. پَنڊَ چانورن جو لپوڙو، جو خيرات طور ڏجي)، عرض ڪري ڪهرڻ .
- پَنو : (سن. پَرَن، ڪاغذ)، ڪاڳر .
- پَنو : (سن. پَرِٿاھ)، ڪپڙي جي ويڪر .
- پَنوھار : (پرا. پھو . سن. پھس = جانور، ڳرو + ”آر“ پڇاڙي)، ڌنار، ڌراڙ .
- پَنِي : (سن. پَنڊَ = گولو)، ڳوڙھو، پَٽِي، ٿوري .
- پَنِي : (سن. پَنڊِي)، چنگھ، جي ٻڪي .
- پَنِيگھ : (سن. پَانِيہ = پا = پيئڻ)، ملڪ، مات، ٽيوڙ، ڏسڻ ”پن“ .
- پَنڻ خاطر پَنِيگھ، جي وِينَس ڪيا وسڪارا . (ڪنڀار)
- پَن پَنِيگھ، نہ وسري، توڙي گھريل هوہ . (سينگار)

پَن ٻَنگهٽ پاس، ڪهايل ڪهاري نه هڪ ڪهڙي.

(سينگار)

ٻَنگي: (سن. پَن + ”ڪَ“ اسم تصغير جي نشاني. پَن =

واهار ڪرڻ. جنهن سان ڪنهنجي)، ننڍڙو پَن، ماڻ
جو اسم، جنهن جو ملهه، آسي ڪوڏيون يا پنج آنا.
مسيهي هلي سَچ ڏي، ڪري توڪل تَن.

ثمر نه ڪنڀائين ساڻ ڪو، توڙي ٻَنگي پَن. (حمل)

پَوَترَ: (سن پَوَترَ. پَو = صاف ڪرڻ)، نِرمَل،
وَمَل، ٻاڪ.

پَوَڙو: (پرا. پَوَنگ. سن. پَوَ + ”ڙو“ پڇاڙي)، ڪوڏ.

هيٺان ٻڌڻ جو ڪهڙو.

پَوَتي: (پرا. پَتي. سن. پَوَٽڪا)، رُٿو، زَنانو مٿي.

جو ڪهڙو.

پَوَٽيو: (پرا. پَوَٽ آ. سن. پَوَٽڪا)، ڪوڏ، انڪوچو.

پَوَٽِي: (ڏن. پَٽو. هيم. پَوَٽو. پرا. پَٽ، پَٽِي. سن.

پَٽڪَ)، هندن جو ڌرمي ڪتاب.

پَوَٽو: (پرا. پَوَٽ. سن. پَوَٽَر)، پَٽ جو پَٽ.

پَوَٽِي: (گ. پَوَٽِي. سن. پَرَشَٽ = پَٽِي)، جانور، جو

ٻار ڪڍڻ تي هيرايڻ هجي.

- پَوَجَ : (سن. پَڻجَ)، گهڻو، جام .
- پاڻي پَوَجَ پَڻجَن ۾، پَسڪي پانڊ پِڻن . (شاه)
- پَوَجَنَ : (پرا. پَجَن، سن. پَوَجَن . پَوَجَ = بندگي ڪرڻ)،
پوڄا ڪرڻ، عزت ڏيڻ، مڃڻ .
- پَوَرَبُ : (سن. هَوَرَوَ)، اوڀر، هڪ صوفياڻو منزل جو نالو
اوڀر جي هوا، ضد ”پچم“.
- پَوَرَبَ پَنڌَ تَرَوِجَڻا، گرلاري گرم نام . (سچل)
- پَوَرَنَماسِي : (پرا. پَنَمَسِي، سن. هَوَرَنَماسِي، پَوَرَنَ = سارو +
ماس = چنڊ)، چوڏهين جو چنڊ .
- پَوَرَنَ : (سن. پَوَرَنَ)، هلڻ، پَرَنَ، بند ڪرڻ .
- هورو : (ڏن. پَمَلِيئا، پرا. پَوَل، سن. هَوَل)، هولو،
خالي، سڪڻو .
- پورو : (سن. پَوَرَنَ)، ڀريل، ٺيڪ، ٺهڪندڙ .
- پوڙهو : (پرا. پَوِي، سن. پَرُوِي، پَرُ = گهڻو + آي = ڪنيل)،
ڪراڙو، ٻڏو .
- پوسلَ : (سن. پَيَسَ شالا، پَيَسَ = پاڻي + شالا = جاء)، پوسلو .
اها جاءِ جتي پاڻي هاريل هجي .
- پوشَ : (ف. پوش = پري ۲ - پوايست، پو = پري + ايست
= بيهر . ايستادن = بيهن)، پري ئي بيهر .

- پوکڻ: (سن. پُوش), پوک ڪرڻ, چڻ.
- پون: (سن. پوي), روڪڻ, ڪند.
- پونجي: (سن. پنڄ), جمع, ميڙي چونڊي, واپار ۾ لڳايل رقم.
- پونجي: (سن. ڀرڪوشٽ), ڪرائي ۽ پاڻ جو ڪهڙو يا زيور.
- پئون: (سن. پتن. پت=ڪرڻ), پئجن, ڦهڪڻ, ٺهڪڻ, ڪرڻ.
- پوٺو: (سن. پاد=چوٿون حصو+آون=گهٽ), چوٿون حصو گهٽ, لانجهو, ڪمزور.
- پوٺي: (سن. پنڄڪا), ڪهڙو جو ڀهو.
- پوه: (سن. پوش), هندن جي هڪ مهني جو نالو.
- پهاڙ: (سن. پاشان), جبل ۽ ڏونگر, روه, چور.
- پهاڪو: (سن. پٽ + ”ڪو“ پڇاڙي), نصيحت آميز چوڻي, ضربالمثل.
- پهچڻ: (سن. پيرپوت), رسڻ, پڄڻ, توڙ ٿيڻ.
- پهر: (ڏن. پهورو. پرا. پهر. سن. هرهر), ٽن ڪلاڪن جو وقت.
- پهران: (ف. پيراهن. سن. پرتان=ڪپڙا پائڻ), چولي جو قسم.

هَـهـرَڻُ : (ڏن. پَرَهَڻايَ. هَراءِ پَرَهانَ. سن. پَرِڏانَ. پَرِ =

چوڌاري + ڏا = هائڻ)، ڏڪڻ، اوڀڻ.

پَـهـرَڻُ : (سن. پَرَسَڻَ)، مال کي جهنگ ڏانهن ڪاهي وڃڻ.

پَـهـرَو : (سن. پَرَهَر + ”رو“ ڀڄاڙي)، چوڪي، نظرداري، سنڀال.

پَـهـرِيون : (هَراءِ. پَـيـمَ. سن. پَرَتَمَ)، اول، منڍ وارو.

پَـهـسُ : (سن. پَرَسَهِي)، تمام زور سان، تڪڙو، اوچتو.

ننڍو تان ڪوھ؟ پَر وِڪين آھي وِترو،

وڃيو ڪاڪ ڪنڌين ۾، پَـهـس پکي ۽ جان پوءِ

اَن ڪَر منجهان ڪوھ، ميو ماڻو نہ ٿئي. (شاھ)

پَـهـنوارُ : ڏسو ”پنوار“.

پَـهـڻُ : (سن. پَتَ = هائڻ)، خيال ڪرڻ، ويچارڻ.

پَـهـو : (هَراءِ. پَـهَ. سن. پَتَن. پَتَ = وڃڻ)، پيڇرو، چارو.

دَڪَ، رستو.

پَـهـي : (هَراءِ. پَـنَٽَ. سن. پَتَڪَ. پَتَ = وڃڻ)، واڻهڙو.

مسافر، مددگار.

پَـهـي : (هَراءِ. پائِي. سن. پاتِري)، وٺي، تسري.

پَـنـڇاٽَ : (سن. پَنڇاٽَ. هَنڇ = هَنڇ = هَنڇن جو ميڙ)، هندن

جي ويچار ڪرڻ واري سڀا.

- هُئڻ: (پرا. هُئڻ. سن. هان. پا = هڻڻ), ڏڪڻ, ڏوڪهڻ.
- پيادو: (ف. هي = پاڻ = پير + ”آده“ نسبت جي نشاني. سن. پادات), پيادل, پيرين پيادو.
- پيارو: (سن. هَريءَ + ڪار), وڻندڙ, پيار وارو.
- هياس: (پرا. هياس. سن. هياسا. پا = هڻڻ), آج, خشڪي.
- پيالو: (ف. هِباله. سن. پا آلِهه. پا = پيڻ + آلِهه = جاءِ),
جمن يا وڻي جو قسم.
- پيتي: (سن. پيتي), صندوق.
- پيٽ: (سن. پيٽ = ٿيلهي. پيٽ = گڏ ڪرڻ), شڪر,
ڏن کان سيني تائين بدن جو ڀڱو.
- پيڄ: (سن. پيهه. پا = پاڻي + پاڻ = هڻڻ. پڻ جهڙو ڪرڻ),
پهچي رهڙي.
- پيڇرو: (ف. پاڻه چاره. پاڻه = پير + چاره = رستو), کس,
دڪب, چارو, وات.
- هڻجڻ: (سن. هڻج = قابو ڪرڻ), قابو ٿي وڃڻ.
- پيڇو: (سن. پيشچات), تڪارو, تعاقب, پويان هون.
- پڏي: (همير. پڏاء. سن. هڻ = جاءِ), اها جاءِ جتي
سامان وڪرو ٿئي, پڙي.

- پهره: (پهرا. پهره. سن. پند. پند = هله). جنهن سان هلجي، چرن،
 پڙا: (پهرا. پيدا. سن. پيدا)، درد، سور.
 پڙڻ: (سن. پيدڻ. پيدڻ = چيپاڻڻ)، زور مان رڳڙڻ.
 پڙو: (سن. پندڻ)، آڻي جو ڪوهيل ڇاڻو، مٺائي جو قسم.
 پڙهو: (پهرا. پيدا. سن. پيٺڪا)، ڪڪن جو ٺهيل آسن.
 پڙهي: (سن. پڙهي)، بشت، بنياد، بن، ٺهي.
 پڙسو: (سن. پڙاش)، آنڪ جو چوٽون حصو.
 پڪڙا: (پهرا. پڪ ڪڙڙ. سن. پند ڪڪ. پند = پڙ +
 ڪڪ = ڪڙو)، پڙي، زنجير.
 پڪڙا پيرن ۾، ڪارائين ڪانا. (شاه)
 پڪو: (سن. پٿرڪ)، پيءُ جو، ابي ڏاڏي جو.
 پيلو: (هيمر. پيول. سن. پيت)، ڦڪو رنگ.
 پيلو: (سن. پيل. پيل = روڪڻ اها شيء، جا وڃڻ کان
 روڪي. جنهن کي تير لڳندو ته وڃڻ کان روڪجي
 پوندو)، تير، پاڻ.
 ٽنڪر ٽڪيو ڪين ڪي، پار وٺيو پيلو. (شاه)
 پين: (سن. پنڱ. پن = ڪرندڙ. هيٺ منهن ڪيل)، نانگ.

پَن پَنِيگَه، نَ وسري، توڙي گهايل هو. (سينگار)

پَنيا: (ه. هَينِدا. من. پَنب. پَنب = هان)، رستو،
پچرو، مفاصلو.

پَنگهو: (پرا. پَنکا. من. پَرينکا)، ڏولي، هندورو.

پَنڻ: (من. پَنه = پَنڻ جي لائق)، جانورن جي اڇي،
آهر، پتو.

پَنه: (من. پَنڊا)، سوڙه، گها گيه، مصيبت، تڪليف.

پَنهن: (پرا. پَنسار. من. پَرويش. ه = چئني طرفن کان +

وَش = داخل ٿيڻ)، اندر داخل ٿيڻ.

پَنهن: (پرا. پَنسن. من. پَنيشن. پَنش = پَنسن)، ڪنهن شيءِ
کي آڻو ڪرڻ.

پَي: (من. پَرِيه)، محبوب، پرين.

ڦ

ڦاڻڪ: (من. ڦاڻ)، وڏو دروازو.

ڦاڻ: (من. ڦاڻن. ڦاڻ = ڦاڻ)، ڦاڻي پوڻ، ڪلي پوڻ.

ڦاڙ: (من. ڦال)، گهوڙو، چوڻي، ميوي جو ڪپل ٽڪر.

ڦاڙڻ: (هيم. ڦاڙ. من. ڦاڻن)، چيرڻ، ٽڪر ٽڪر ڪرڻ.

- ٽاڙهو: (سن. ٻَرَشَتَ)، هرڻ جي ذات جو هڪ جانور.
- ٽاسڻ: (سن. پاش. پش = ٽسڻ)، ٽاسي ٻوڻ، آرڻ، قابو ٿيڻ.
- ٽاڪ: (سن. ٽاڪَ)، ٽار، ڪپيل ٽڪر.
- ٽانڊن: (سن. سَٽَ)، ووهائڻ.
- ٽنگي: (سن. سَٽَڪِي)، بلوري پٿر جو قسم.
- ٽنڻ: (سن. سَٽَن)، ٽڪڻ، زخم ڪرڻ.
- ٽيڻ: (پرا. ٽَٽ. سن. ٻَرَشَتَ)، ناس ٿيڻ، اصلوڪي حالت کان ٻي طرح ٿيڻ.
- ٽنڻ: (پرا. ٽَن. سن. سَٽَن)، کڻڻ، ظاهر ٿيڻ، ڦوٽو ورتائڻ.
- ٽيڻو ڪرڻ: (سن. ٻَرِيشَن)، آڇائڻ، ڇڏي ڏيڻ.
- ٽي: (سن. سَٽَ)، ”ٽڪار“ جو لفظ آهي. جيئن: ٽ لعنت.
- ٽيٽو: (سن. ٽَٽَس)، ساهه کڻڻ جا نازڪ عضوا.
- ٽولي: (ع. فَضُولِي)، اجائي ڳالهه، افواه.
- ٽر: (سن. ٽَل)، گهوٽو، اوزار جو منهن، ڏاڙهي لاهڻ جو پتو.
- ٽرڪڻ: (سن. سَٽَرَن)، لرزڻ، ٽرڪڻ، ڊچڻ.
- ٽرڻ: (پرا. ٽَرَن. سن. ٽَلَن)، ٻور جهلڻ، ميوو جهلڻ، ٻوڪڻ.

- قِيرَنَ : (اِراءِ پِيرَنَ . سن . اُڀرِيَرَنَ) ، ڪهڻ ، ڦيري وڃڻ ،
ڦيري ڪائڻ .
- قَرَهُو : (هير . آَرَنُو . پراءِ قَرَاءَ : ڦِلسَگ . سن . ڦَاڪَ) ، تاختو ،
ڌوڀيءَ جي ڪپڙن سٺڻ جو تاختو .
- قَرَقَرَ : (سن . پُريشَتَ) ، مينهن جي ڪڻ ڪڻ ، ڦڻ ڦڻ .
- قَرَتِي : (سن . سَقَوَرَتَ) ، چالاڪي ، هوشيارِي ، تيز .
- قَسَڪَنَ : (سن . پَرَسَرَنَ) ، ڪنهن لسي شيءِ تان ڪسڪڻ ،
ترڪڻ .
- قَڪو : (سن . آهَڪَوَ) ، بي سواد ، بي مزه ، بي رونق .
- قَڪو : (سن . پَنگَ) ، پيلو رنگ .
- قَڪڻَ : (گ . ڦاگڻ . ڌڙ . ڦَڪڻ . پراءِ ڦَڪڻ . سن . ڦالَڪڻ) ،
هندن جي هڪ مهيني جو نالو .
- قَلَ : (پراءِ ڦَل) ، ميوو ، فائدو ، عوضو ، نتيجو .
- قَلَ : (سن . ڦَل . ڦَل = ڪَل) ، گل ، پُشپ .
- ڦَلانِي : (هير . ڦِيلَمَ . سن . پَرَسَرَتَ . هَر = گهڻو + سَر =
وڃڻ) ، ڦهلائڻ ، وڌائڻ ، وڙجڻ .
- ڦَلڪاري : (سن . ڦَلَاڪارَ) ، ڪلڪاري ، ڪپڙي تي نڪتل گل .
- ڦَاڪو : (سن . پَوَلِڪا) ، ڇهائي ، ڊڪڙي ، آڦراڻو .

- قَلَنَ : (پرا. قَل. سن. قَلَنَ، نُون، ڪَلَن (ڪلن جو).
 قَلَوَ : (سن. قَلَل = ڪَلَل)، اک ۽ اچو ٽڪو، جوئر يا
 ٻئي آن جو ٽوڪايل يا ميڪيل دائو.
 قَلَوَاڙِي : (سن. قَل وائي. قَل = ڪَل + وائي = واڙي)، باغيچو.
 قَلِيلَ : (سن. قَلِيلِيل. قَل + تِيل = تيل)، ڪلن جو تيل.
 قَنَ : (سن. قَنَن)، قنڌار نانگ، نانگ.
 قَنَ ڪيس ڪَنول مان نڪري، ٿو ارگ ٽڪي آڪاس (مينگار)
 قَدَ : (سن. بَنَد : پاڻ)، دوکو، ٺڳي.
 قَدَوَ : چاري. ڏسو ”قند“.
 قَدَنَ : (سن. سَقَت = قَن)، قندي پوڻ، آپاڻ.
 قَنِ : (پرا. قَن. سن. قَن)، نانگ جو مٿو يا ڪَر.
 قَنِي : (گ. م. قَنِي. سن. قَن)، ڪنگي، ٿوٺو.
 قَوَتَ : (سن. سَقَت)، ڌار، چير، نفاق، ويڇو.
 قَوَقِيندا : (سن. سَقَوَت)، چمڙي جي آڀريل ڪَل، جنهن ۾ روڪ ٻڌجي.
 قَوَوَ : (سن. سَقَوَتَ)، ڦرڻي، جهنڊو، زخم، ملو.
 قَوَڪارو : (هيم. قونڀا. پرا. قَڪار. سن. قَوَتَڪار)،
 نانگ جي ساه ڪلڻ جو آواز، قُون قُون جو آواز.

- قَيْنَڪَنَ : (سن. ڪَشِيهِنَ)، چڏڻ، اچڻ، ٿڌو ڪرڻ.
- قَيْنُ : (هرا. قَيْنَ. سن. قَيْنَ)، گج، جهڳٻ.
- قَيْنڪاري : (هرا. قَيْنڪاريه. سن. قَيْنڪارِتَ)، گذر جي ذات جو جانور.
- قَوڪَتَ : (سن. وُڪَل)، اجايو، مفت، بي فائدو.
- قَوڪَنَ : (سن. قَوُتڪارَ)، وات مان زور سان هوا ڪڍڻ.
- قَوڪَٻَ : (سن. قَلُڪَ)، ٻوٽي جو قسم.
- قَوهارو : (ع. فَوَراه، سن. قَوُتڪارَ)، پاڻي چٽڪارڻ جو اوزار.
- قَيْنَتُو : (سن. پِيٽَ)، پَنڪو، پڳ، دستار.
- قَيْنِي مَٽِي قُلَ، سونهين سر سردار جي. (جلال)
- قَيْنَبَ : (ڏن. قَبَا. هيڻ. قَنَبَ. سن. قَنَا)، ٿڌو، مٿو، چوٽي.

ج

- جَاتَ : (سن. جَاتَ. جَنَ = ڄمڻ، ع. ذات)، ڪَل، ڪٽنب.
- جَاتِيَرَا : (هرا. جاتا. سن. پاٿرا. يا = وڃڻ)، زيارت، تيرت، سفر.
- جاڻِي : (سن. ياٿري. يا = وڃڻ)، زيارتي، تيرتواسي.
- جَآپَ : (هرا. جاو. سن. جَآپَ)، من ۾ ڏٺي جو نالو وٺڻ.

- جَڙڪَ : (پرا. جايڪڙ. سن. يا چڪ. پاڇ = ڪهرڻ) ،
منگتو، بڪاري .
- جَڙجڻ : (سن. ياڃڻ) ، ڏسڻ، ڀرڪڻ، تپائڻ .
- جَڙمَ : (پرا. جايَمو. سن. يادَو) ، راجا ياد جو اولاد .
- جَڙو : (سن. جَبَد) ، سخت، ڪهرو، آرڙو .
- جَڙو : (پرا. جال. سن. جوال) ، ساڙو، پچ، لڻو، عشق .
- جَڙو : (سن. جَڙو) ، اجايو، مفت، سستي، چوڪ، جٺ .
- جَڙو : (پرا. جَمَل. سن. يَمَل) ، گڏ چاول .
- جَڙو : (سن. جات ڦل) ، جانڦل، گرم مصالح جو قسم .
- جَڙو : (پرا. جَڙو. سن. جاگڙو) ، سجاڳ، ننڊ مان اڏڻ .
- جَڙو : (سن. جال) ، گهڻو، بيشمار .
- جَڙو : (سن. يَنتر = جنڊ) ، آڻي پيهڻ جي چڪي .
- جَڙو : (سن. جانگهه + ه. ”ايا“ پڇاڙي) ، ڪچو .
- جَڙو : (ف. زانو. پرا. جان. سن. جان) ، گوڏو .
- جَڙو : (پرا. جانڦل. سن. جات ڦل) ، گرم مصالح جو قسم، جافر .
- جَڙو : (پرا. جَت. سن. يَتَن) ، ڪوشش، اهاڻ .
- جَڙو : (پرا. جَت. سن. يڪَت) ، گڏيل، ساٿي، سنڪت، همراہ .
- جَڙو : (سن. يَت) ، جنهن هاڻ تي ضابطو رکيو هجي .
- سَڙي، جوکي .

- جَتِي: (ف. جَفَت. سن. يَڪَت)، ٻوٽ جو قسم.
- جَتُو: (سن. ڀوٽ)، ٽولو، گروه.
- جَڏا: (پرا. جَڏا. سن. جَڏا)، منجهيل وار.
- جَب: (پرا. جَو. سن. جَب)، بار بار من ۾ ديو تا جو نالو وٺڻ.
- جَهَن: (پرا. جَهَن. سن. جَهَن. جَب = اندر ۾ دهرائڻ)، ٻندگي ۾ خدا جو بار بار نالو وٺڻ.
- جَڏ: (پرا. جَڏه. سن. يَڏ. يَڏ = لڙائي ڪرڻ)، لڙائي، جنگ.
- جَڏو: (پرا. جَڏه. سن. جَڏ)، بيمار، ڪمزور، ڪم عقل، مست.
- جَڙ: (پرا. جَل. سن. جَل)، ٻائي، نير.
- جَرِجَلو: (ع. زَلْزَلَة)، ماتر، ڏڪس، ڀڳو.
- جَرَڪڻ: (سن. جَوَل)، چلڪڻ.
- جَڙ: (سن. جَڏا)، بنياد، پيڇ.
- جَڙڻ: (ڏن. جَڙي. سن. جَڙن. جَڙ = ملائڻ)، مڙهڻ، ملائڻ.
- جَڙڻ: (سن. يَڪَت. يَڄ = گڏڻ)، ٺهڻ، جڳائڻ.
- جَس: (پرا. جَس. سن. يَشَس)، نڪ نامي، نيڪي، شاهامر.
- جَسَت: (پرا. جَسَد. سن. جَسَد)، ذاتو جو قسم.
- جَڪَڙڻ: (سن. يَڪَت + ڪَڙڻ)، قابو ڪرڻ، سوگهو ڪرڻ، ٻڌڻ.

- جَڪَ : (گ. جَڪَ. سن. جَهَشَ)، مڇي .
- جَڪَ : (سن. جَهَشَ = ايڏاڻو رسائڻ، ڏڪوئڻ)، درد، سور، دڪ .
- جَڪَڻ : هوتن جي حمل ڇڻي، هيس جي آندڙ جَڪَ (حمل)
- جَڪَڻ : (سن. جَشَنَ. جَشَ = ڏڪوئڻ)، ساڙ لڳڻ، خار لڳڻ، دل ۾ دڪ لڻ .
- جَڳَ : (پرا. جَڪَ. سن. جَڪَتَ. گم = وڃڻ)، جڳت، منسار، جهان .
- جَڳَ : (پرا. جَڪَ. سن. يَڪَ)، زمانو، وقت. هندن جي عقيدتي موجب چار جڳ آهن : ۱- مَتِيهَ يَڪَ ۲- تريتيا يَڪَ ۳- دُواهر يَڪَ ۴- ڪَلِي يَڪَ. هر هڪ ۾ نمبر وار ۱۷۲۸۰۰۰ ۱۲۹۶۰۰۰ ۸۶۳۰۰۰ ۳۲۰۰ سال آهن .
- جَڳَتَ : (پرا. جَتَ. سن. يَڪَتَ)، حڪمت، تدبير، ڏينگ، چمت .
- جَڳَهَ : (ف. جاءِ گاه. پرا. جَگَهَ. سن. يَدُگَرَهَ)، جاءِ، مڪان، هنڌ .
- جَلَ : (پرا. جَل. سن. جَل)، پاڻي، جر، نير .
- جَلَ : (پرا. جَل. سن. جُول. جُول = ڀرڻ)، ساڙو، اڇ، جلڻ .
- جَلابَ : (ع. > ف. گلاب. گل + آب)، دوا جو قسم .

- جَدَن : (پرا. جَان. سن. جُولَن. جُول = ڀرڻ)، سڙڻ، ڪامڻ.
- جَدَنَدَر : (پرا. جَلَوِيَر. سن. جَلَوَدَر)، ڀيٽ جي بيماري.
- جَاهَ : (ع. جَرَح)، هَلان، ڪاه.
- جَمَال گهوڻو : (سن. جَبَّالَگَتِي)، جَلاب جو قسم.
- جَنَبَن : (ف. جَنَبِدَن = لوڏڻ)، جَنبي وڃڻ، لڳي وڃڻ، مشغول ٿيڻ.
- جَنَت : (پرا. جَنَت سن. جَنَت)، جَبو، ماهواري شيء.
- جَنجَال : (سن. جَن = ماڻهو + جَال = چاري. ۲. جَنجَوَال. جَوَل = ڀرڻ)، جَنجَل، ڏوجهر و، ڏُڦِيَر، جهوري، ڪٽي.
- جَلِيبي : (ف. زَلِيبي)، مَنائيءَ جو قسم.
- جَم : (پرا. جَم. سن. يَم)، مَوت.
- جَنَب : (سن. جَنَسَم)، چم، حياتي، عمر.
- جَنَد : (پرا. جَنَت. سن. يَنَتَر)، نندي چڪي.
- جَنگ : (ف. جَنگ = وڏو جهاز)، ڪاٻو وڏي شيء، بهادر.
- جَنگلو : (پور. جِينگلا)، ڪَٺڙو.
- جَنَسَم : (سن. جَنَسَم. جَن = پيدا ڪرڻ)، چمڻ، پيدائش.
- جَنَسَم پُومي : (سن. جَنَسَم + پُوم = زمين. چمڻ جو هنڌ).
- وطن، ديس.

جڻيو:

(گ. جنوئي. سن. يَجْوِيوت. يَجْج = وشنو پگوان

+ آهويت = مٿين بدن جي هوشاڪ. آپ = ويجهو.

اندر + وي = آئڻ)، سڳو، جو هندو، درمي نشاني

سمجھي، کڇي ۽ ۾ پائيندا آهن.

ج-و:

(هرا. ج-و. سن. ي-و)، اناج جو قسم.

جوان:

(ف. جوان. هرا. جوان. سن. يون)، پهلو، بهادر.

جو پڻ:

(هرا. جووڻ. سن. يوون)، جواني، خوبصورتِي.

جوت:

(سن. جيوٽ)، چمڪ، هرگاه، روشني.

جوتيش:

(سن. جيوٽيش)، علم نجوم.

جوتيشي:

(سن. جيوٽيشڪ)، نجومِي.

جوتڻ:

(سن. بوجن: يڪت. بَج = کڏجڻ)، ڏاند ڍڪائڻ،

شروع ڪرڻ.

جوٽو:

(هرا. جوٽ. سن. يوڪٽر)، مڇ جي نوڙي، جنڊ

جي مڪڙيءَ کي ٻڌڻ وارو ڏورو.

جوٽي:

(سن. يوٽڪ)، جوڙي، پيچي، ساٿي، سمان.

جوٽ:

(سن. جُشٽ)، اوڀر، کانئ بعد بچايل کاڌو.

- جُونُو: (هرا. آٽ. سن. آٽڪت. آ = نه + ٻڪت = ٻڌيل.)
 جا ٻالھ سچ سان ٻڌيل نه هجي، ڪوڙو.
 جودو: (سن. يودڙ)، جڏ ڪندڙ، سپاهي، پهلوان.
 جوڙو: (سن. يوگ)، هوري پوشاڪ، شاديءَ جو ڏاج.
 جوڙو: (سن. جوڙ: يوگ)، جملو، سنڌ، برابر، مٺ.
 جوڙڻ: (هرا. جوڙڻ. سن. جوڙڻ: يوڄڻ)، ڪڍڻ، ٺاهڻ.
 جوڙو: (هرا. جٽ. سن. ٻڪت. ٻج = ملڻ)، ٻ، ٻن جو ميل، سنڪت.
 جوفو: (ع. حيفه = ڏونڊ، لاش)، لالچ، حرص.
 جوکڻ: (سن. يوگ. ٻج = ملڻ)، ميل، ڏانڊن جو جوڙو، جوڙي.
 جوکڻ: (هرا. جوگ. سن. يوگ. ٻج = ملڻ)، ڏيان، ميل، ميلاب.
 جوکڻ: (سن. يوگي)، ٺيڪ، لائق.
 جوکي: (سن. يوگي. ٻج = ملڻ)، ڏيائي، تپسي، سنڀاسي فقيرن جو قسم.
 جوکيسر: (هرا. جوڙيسر. سن. يوگيشور)، وڏو جوکي.
 جونءَ: (هرا. جوئا. سن. يوڪا)، غليظ وارن ۾ رهندڙ ننڍڙا جيتڙا.

جُونِ :

(پراء. جُونِ. سن. يون)، پيدا ٿيڻ جي جڳهه، تَناسُخ،

پَنرجَنم. هندن جو عقيدو ته مرن بعد روح وري

هن جهان ۾ موٽي اچي ٿو. جيڪڏهن ڪم چڱا

ته روح چڱي جُونِ وٺي ٿو، ورنه خراب، ڪل

۸۴ لک جوٺيون آهن، جن مان ۹ لک جَل (پاڻي)

جا جيو، ۲ لک وڻ ٿي ۴ ٻهاڙ وغيره، ۱۱ لک

ڪيٿان وغيره، ۱۰ لک ٻيڪي، ۲۳ لک چوپاڻيا

جانور، ۴ لک منگهن ۴ جُونِ وغيره.

جوه :

(پراء. جايا. سن. جايا)، زال ٻنهي، استري.

جُونَا :

(پراء. جُونَا. سن. دَيَوَت)، پيسن جي راند.

جُوناري :

(پراء. جُونَار. سن. دَيَوَتڪار)، جونا ڪيڏندڙ.

جُونَر :

(هيم. جرواري. سن. جُونَرُاھوِيہ : پو+پَرڪار)،

الحاج جو قسم.

جوهَر :

(سن. جيو = روح + هَر. هَر = ڪٽڻ)، آب گهاٽ،

جيئري پاڻ جلائڻ. راجپوتن ۾ رواج هوندو هو ته

جڏهن جنگ ۾ مرندا هئا، تڏهن زالون جيئري

پاڻ باهه ۾ جلائينديون هيون.

جَهَار :

(گ. جَهَار. سن. آوَهَار)، سلام، نمڪسار، بندگي.

۱۔ جاجڪَ تو جَهاڻ، ڏمَ پيرا ڏ ٻاڇَ جي . (شاه)

۲۔ ڪَرَنايون ڪَرَنين، ڪَن ٻيا جهار جلال جي . (جلال)

جَهوَرُ: (ع. جوهر > ف. گوهر)، موتي .

جَهوَرُ جڙيو هوس جان تي، منهن موتي ڪان مين . (جلال)

جِيَتَ: (سن. جِت)، هار، شڪست .

جِيَتَ: (سن. جَنَت)، ننڍڙي ساه واري شيءِ، سُرڻو .

جِيرو: (ف. زيره . ٻرا . چيرِيءَ . سن. چيرَڪَ)، وڪرَ جو قسم .

جِيءُ: (ٻرا . جِيو . سن. جِيو)، من، دل، آتم .

جِيئَن: (ٻرا . جِيوَنَ، جِيئَن . سن. جِيوَنَ)، زنده رهڻ، زندگي .

جيها: (ٻرا . جارِمن . سن. ياد رهن)، جهڙا .

ج

ڄاڻو: (سن. جاماٿر)، نياڻو .

ڄارَ: (ٻرا . جال . سن. جالَ)، وڏي چاري .

ڄاڙِي: (سن. دَنَشٿَرا)، ڇٻاڙڻ وارا ڏند .

ڄانگهو: (سن. جنگها)، وڏين چنگهن وارو، وڏي وڪ

هڻندڙ ڊگهو .

چاڻڻ:	(اِرا. چاڻڻ. سن. جِيڻَڻ)، سمجھڻ، معلوم ڪرڻ.
چاهو:	(سن. شَلِيڪِي. شَلِيءَ = ڪنڊا)، جانور جو قسم، جنهن جي مٿي تي ڪنڊا ٿيندا آهن.
چپ:	(ڏن. چِيها. سن. جِهوا)، زبان.
چچ:	(سن. جَنِيءَ)، گهوڙيٽا.
چر:	(سن. جَوَل. جَوَل = ڀرڻ)، باهه جي ڪوسي هوا، چِيپِي.
چرم:	(سن. جَنمائَتَر. جَن = پيدا ڪرڻ + آنتَر = اندر)، چمار، حياتي.
چڙه:	(سن. جَڙا = ٻاڙ)، بيخ، ٻاڙ.
چلڻ:	(سرا. چَلڻ. سن. چاڻ. چَل = گهمڻ)، هلڻ.
چمار:	(سن. جَنمائَتَر)، عمر، حياتي.
چمڻ:	(سن. چَم = ٻڌڻ)، کير جو ڏونري جي صورت ۾ ٿيڻ. ٻائيءَ جو ارف جي صورت ۾ ٿيڻ.
چمڻ:	(سن. چَم)، جنم وٺڻ، پيدا ٿيڻ.
چمون:	(اِرا. چَنب. سن. چَمب)، وڻ جو قسم يا ان جو ڦل، ڪشمير جو هڪ شهر.
چنڊا:	(سن. جَهَنَت = ڀوڙا)، وار، چَت.
چنگه:	(اِرا. چَنگها. سن. چَنگها)، ٽنگ.

جَنُ:	(هرا. جَنُ. سن. جَنُ. جَنُ = ڀڏا ڪرڻ)، جَنُ.
جَنُ:	ڏيڻ، وٺڻ.
جَنُ:	(هرا. جَنُ. سن. جَنُ. جَنُ = ڀڏا ڪرڻ)، آڏي،
	انسان، ماڻهو.
جَو:	(هرا. جَو. سن. جَو)، لاڳ.
جَو:	(سن. جَو)، جيت جو قسم.
جِيٽ:	(سن. جِيٽ)، هندن جي هڪ مهني جو نالو.
جِيرو:	(سن. جَوالا. جَل = مڙڻ)، باه، چي، لاڳ.

جَو

جهاڙ:	(هيم. جهاڙ. هرا. جهاڙ. سن. جهاڙ)، ننڍو وڻ،
	ٻوٽو، ڇت جي ٻٽي.
	تَلِيَهَر تَرَنگ، آبي جهاڙي ڀر. (سليمان)
جهاڙ:	(سن. شَرَن: شايَن)، جهاڙ وجهڻ، منڊ يا منتر پڙهڻ.
جهاڙ:	(سن. ڪَشَرَن)، ٻهارڻ، ڦريو ڏيڻ.
جهاڙ:	(هرا. جهاڙ. سن. جهاڙي)، ڪناري، جا سونهن
	لاءِ لڳايل هجي، زيور جو قسم.

جهانجھڙو : (پرا. جهڙجھڙو. سن. جهڙ جهڙو)، ڪنجھي، هڪ

قسم جو باجو.

جهانورو : (سن. شياول)، ڪاران تي مائل، ڪومائل، ڪومايل.

جهانءُ : (سن. چايا)، انڌارو، اوندهه، ٿڌي روشني،
جهلڪ، زيورن جي جھالر.

جهانءُ : (سن. ڏون)، آواز.

جهڙڻ : (سن. ڪَشپ = لوڏڻ)، جهڳڻ، ولوڙڻ.

جهٽ : (پرا. جهٽٽ : جهڙ. سن. جهٽٽ)، جهٽ پٽ،
سگهو، ترٽ.

جهٽ پٽ : (سن. جهٽٽ + پٽ = چرڻ)، جلد، سگهو.

جهٽ : (ف. جفت. سن. يڪت)، ساٿي، جوڙو، سٿر، رانءُ.

جهڙڙو : (پرا. جهڙپ. سن. آچڙ. آ = وٺڻ + چڙ = چڙڻ،

ويڻ. ڪسي وٺڻ)، جهٽ، لامارو.

جهڙڻ : (سن. ڪَشپ)، ڪرڻ جهڙڻ.

جهڙڪ : (پرا. چڙگ. سن. چٽڪ)، جهڙڪيءَ جو مذڪر.

جهڙڻ : (پرا. جهڙڻ. سن. ڪَشڻ)، ڪرڻ، سڪڻ،
ڏيڍو ٿيڻ.

جهڙڙو : (سن. نرجهره : جهڙ)، آبشار.

جَھروڪَ: (سن. گواڪھس. گو = ڪٻڻون + آڪھس = آڪ) دري، ڪڙڪي، جاري.

جَھڪائڻ: (سن. بَڻج)، هٿائڻ، وهائڻ.

جَھلَ: (پرا. جَھل. سن. جَھلي)، ڪاھ، جو قسم.

جَھلَ: (ع. جَل)، سرپوھس، جانورن جي پٺي تي وجھڻ جو ڪپڙو.

جَھلڪَ: (سن. جَھلڪا)، چمڪ، پرڪاش، روشني.

جَھلڻ: (سن. جَھلڪا)، پڪو هئڻ، وڃڻو ڪولائڻ پاڻ

گهمائڻ، سھڻ.

جَھلڻ: (سن. دَلَن. دَل = لَڏڻ)، جھولڻ، لَڏڻ.

جَھمَرَ: (سن. جَھمپَ)، مٿي ۾ پائڻ جو زنانو زيور.

جَھمَرِ: (سن. جَھمپَ)، ناچ.

جَھمڻ: (سن. جَھمڻ. جَھمپَ = ٽپو ڏيڻ)، لَڏڻ، نِوَرڻ.

جَھنڊَ: (هم. جَھتي. سن. جَھاٽ)، ٻار جا پهريان مٿي

جا وار وار.

جَھنڊَ: (سن. يَوٽ)، ٿوٽو، ڪروھ، گھنڊ، مٽارو، پڪل.

جَھنڊو: (هم. جَھنڊڻو. سن. جَينٽ)، آنڪاس، نشان، علم.

جَھنگلَ: (پرا. جَنگل. سن. جَنگل)، جھنگ، ٻيلو.

- جھوپڙي: (سن. ڪُشَبَ)، پونگي، ڪُٺيا، مَنَهَن، چَنو.
- جھوڙا: (سن. يَڪَتَ)، ٽوٽا، جهاڀا.
- جھولَن: (سن. دولَن. دَل=لڏڻ)، ڪَنڌ هُن، ڪَنڌ ڏوڻ.
- جھولي: (هرا. جھول آ. سن. جھوليڪَ)، جھول، گود، هنج.
- جھومڪَ: (سن. جَهَنپَ)، ڪَنڻ جو هڪ زيور.
- جھونجارَ: (گ. جھجھارَ. هرا. جَهَجَهَ + ”آر“ پڇاڙي. سن. پَڌ=لڙائي+ڪارَ)، جوڌو، پهلوان، سياڻو.
- جھونڪو: (سن. يَچُ)، واڌ جو جھوڙو.
- جھونڪارَ: (هرا. جَهَنڪارَ. سن. جَهَنڪارَ)، ٿورو آواز، هونڪار.
- جھونو: (هرا. جَنُ. سن. جيِرَنَ)، پراڻو.
- جھوڻ: (سن. شياوَل = جهانورو)، پَرَن، ڏڪڻ، سَڪڻ، ٽڏي
روشنِيءَ سان چمڪڻ.
- باه، جھوبن، ڪانگ لَنوين،
تون آوين، منهنجا سورڙا،
مون کي مورڙي موڪل ڏي. (سورڙو گيت)
- جھينگو: (سن. چَنگَتَ)، مڇيءَ جو قسم.
- جھيڙو: (سن. ڪَشِينَ)، باريڪ، جھڪو، پتلو.

چ

- چاڻڪَ: (سن. چاڻڪَ)، ٺڪي ۽ جو قسم.
- چارَ: (سن. چَترُ)، ٺي ۽ هڪ.
- چارڻَ: (پرا. چارڻ. سن. چارڻ)، پٽ، ڳاڻو، راجپوتن جي هڪ ذات.
- چارو: (سن. چَر = چرڻ)، کاڌو، گاه، چوڪو.
- چارو: (ف. چاره)، رستو، واٽ، واھ، ڳڻو.
- چاري: (پرا. چارَ ۽ سن. چارڪَ)، جاسوس، ٺاڳي، ٻير ڪندڙ، چوڪيدار.
- چالو: (سن. چَل)، گت، رفتار، لوڏ.
- هَنجَهَن هوڏَ ٿَٽِي ڪَٽِي، ٻَسِي چان جا چالا. (هڪ چار).
- چاليھ: (پرا. چَناليس. سن. چَتوارِ نشَت)، ٽيھ ۽ ڏھ.
- چانڊوڪي: (سن. چَنڊرڪا)، چانڊني، چنڊ جي رات، چنڊ جي روشني.
- چانڊي: (سن. چَنڊَر)، هڪ مفيد ڌاتو.
- چانگو: (سن. چَنگ = خوش)، مٽارو آڻ.
- چانورَ: (هيم. چائلا. پرا. تَنڊَل. سن. تَنڊَل)، ساريون، اناج جو قسم.
- چانه: (سن. چاهَن)، نيري رنگ جو پکي.

چانه: (ف. چاي. > چيني ٻوليءَ جو لفظ ”شا“ آهي).

ٻوٽي جو قسم، جنهن جا پن پٺڻ جي ڪم ايندا آهن.

چاه: (سن. اڇا)، پيار، ٻار، خواهش.

چٻڻ: (سن. چروڻ)، ڏندن سان ڪچلڻ، کائڻ.

چپوٽيرو: (سن. چٽوال)، وهڻ لاءِ چورس بنايل اوچي جڳهه.

چٽ: (پرا. چٽ. سن. چٽ. چٽ = سمجھڻ)، من، جيءُ.

چٽائڻ: (سن. چٽن. چٽ = سمجھڻ)، خبردار ڪرڻ.

چٽر: (سن. چٽر)، چالاڪ، مٺ ٻول.

چٽرويدي: (سن. چٽرويدڻ)، چارئي ويد ڄاڻندڙ، وڏو ودوان.

چٽي: (سن. چڪروٽ)، پٽي، چيوٽ، ٺڳڙي.

چٽ: (سن. چاٽ)، مٺو ٻول، ڏٺو، گشيو.

چٽ: (سن. چٽر)، تلڪ، سينگار.

چٽاڻو: (سن. چٽر = چٽو + ”اڻو“ اڇاڙي)، چٽي روشني، تجلو.

چٽڪرو: (سن. چٽر + ڪرڻ = ڪمرو)، رنگا رنگي،

رنگ برنگ.

چٽڻ: (سن. چٽڻ)، چٽ ڪيڻ، تصوير بنائڻ.

چَن:	(ڏن، چوتَنو، سن، چوَتَن، چَد: چوَد = هڪل)
	نشان ڪرڻ، هٺڻ.
چَنو:	(سن، چَتر)، صاف، روشن، پُڌرو.
چَئي:	(سن، چَٽ = مارڻ)، سزا، ڏنڊ.
چَنو:	(سن، چَٽ = قاصد ٿيڻ)، چئي، ڪاغذ، خط.
چَپ:	(سن، چَپ = ماڻ ڪرڻ)، ماڻ، سائت.
چَوات:	(پرا، چَپِيٽا، سن، چَپِيٽ)، چماٽ، ٽَڙَٽَڙ.
چَپائي:	(ف، چَپائي، سن، چَپِيٽِي)، ڊڪري، ڦلڪو، مائي.
چَپو:	(پرا، چَپِيٽ، سن، چَپِيٽ)، چَمَٽو.
چَپِي:	(پرا، چَپِيٽ، چَپِيٽِي، سن، چَپِيٽِي)، چَپِيٽِي، ٿوري
	ذري، آڱوٺِي، مان آڱر جي ٽاڙِي.
چَپِي:	(سن، چَپِيٽِي)، لَپِي، پَٽِي.
چَپِي:	(سن، چَپِيٽ)، ڊاٻ هيٺ آڻڻ، ڪَچلڻ، پَڪوڙڻ.
چَپو:	(سن، ڪَپِيٽِي)، ڪَن، مانڊائي، جوڍ ڪَ، هٿ جي
	چَن آڱر ۾ جي ويڪر.
چَپَر:	(پرا، چَپَر، سن، چَپَر = پِيٽ)، پِيٽِي، گهڻ ڪاٺڪ، سَچَر.
چَر:	(سن، چَڪ)، زمين ۾ ڪڍڻ، غار.
چَرتَر:	(سن، چَرتَر)، سَچَ، ڪَم، ڪرتوت، چال.

چَر چو:	(سن. چَرچا)، عقل جي کيڏ، پوک ٺڪاءُ.
چَرڪو:	(سن. چَرِيَت)، دير، اوڀل.
چَرَن:	(پرا. چَلَن. سن. چَرَن. چَر = هان)، ٻير.
چَرَن:	چيهي چرن سنڌياس، وهيءَ وَرَن مٽائيا. (جلال)
چَرَن:	(سن. چَرَن. چَر = ڍورن جو گاه، کائڻ لاءِ گهمڻ)، گاه، کائڻ.
چَرَو:	(سن. چَر)، ديڳ.
چَرُون:	(پرا. چَلَم. سن. چَلُڪ)، ٽپون، مٽيون، چنگل.
چَرهو:	(سن. چَر)، گاه، چارو.
چَرَن:	(سن. چَنَد)، مڪاوڙ ڪرڻ، خفي ٿيڻ.
چَرِي:	(پرا. چَبَدگ. سن. چَبَڪ)، جهرڪي.
چَرُون:	(پرا. چَبَن. سن. آچَن)، هيٺان کان مٿي وڃڻ.
چَسڪو:	(ه. چَسڪا. سن. چَشَن. ف. چَشِيَدَن = چڪڻ)، لذت، ذوق.
چَڪ:	(ڌن. چَڪ. سن. چَڪَر)، ڪنڀر جو چڪ، زمين جو ٽڪر.
چَڪ:	(سن. چَڪَل)، گپ، کپ چڪ، گارو، چڪڻ.
چَڪاسُن:	(سن. چَڪاس = چمڪڻ)، جاچڻ، تپاسڻ.
چَڪَر:	(پرا. چَر. سن. چَڪَر)، وار.

- چَڪَري : (سن. چَڪَري)، چَڪَر، لائون. ڏي وٺ، مقابلو.
- چَڪَسَ : (پرا. چَڪ. سن. چَڪَسَس)، اک.
- چَڪَلو : (سن. چَڪَر = ”لا“ پڇاڙي)، ڪاٺ جو گول تختو، جنهن تي ماني ويلجي، چَڪرو.
- چَڪَناچور : (ه. چَڪ = پُر پور + چور > سن. چورَن = هاريڪ ذرا)، چَڪچور، ڪرڪنا.
- چَڪَنو : (پرا. چَڪَن سن. چَڪَن = سڻيو)، ڪهڙي جو قسم.
- چَڪَن : (سن. چَڪِيت. ف. چَڪيدَن = وهَن)، سنجڙن، سور ڪرَن.
- چَڪَن : (سن. چَڪَن)، چَڪي زمين، ڏَن.
- آڏو چَڪَن چاڙم، موج نہ سهي مَڪڙي. (شاہ)
- چَڪَن : (ڏن. چَڪ. هير. چَڪُ. سن. چَڪَم. چَڪ = ڪرَن)، هجي وڃن، پورو ٿي وڃن.
- چَڪور : (پرا. چَڪور، سن. چَڪور)، بهاري تتر.
- چَڪوو : (پرا. چَڪ. سن. چَڪرواڪَ)، پڪي جو قسم.
- چَڪي : (سن. چَڪَري)، جانڊم.
- چَڪيا : (پرا. چَڪِچا. سن. چَڪِستا)، علاج، دوا، دارو.
- چَڪ : (ت. چَڪ)، بانس يا کجيءَ جي تيلين مان ٺهيل چهرِي يا پَتر.

چڪڻ:	(سن. چَشَن. ف. چَشِيدَن), سواد وٺڻ.
چڪيا:	(سن. چَٽا), ڏاڳھ, باھ.
چِڳڙ:	(سن. چِاڪِڊَ), چڪ ٿيل, ڪنڊڪي ۽ ڀريل ۽ خراب وار.
	گھڻو مسڪيل.
چِڳو:	(هرا. چَنگ. سن. چَنگ), تندرست, خوش ۽ ڀلو.
چِڙ:	(سن. چُلڪَ + ”ڙ“ ٻجڙي), ڪپ چڪ.
چِاڪاڻ:	(سن. چِلَمِيَاڪا), چمڪاڻ, روشني, تڄلو.
چِلَن:	(هرا. چَانَن. سن. چَانَن. چَل = اڳڻي هلڻ), هلڻ, ڪت.
چِلُون:	(هرا. چِلُون. سن. چَلڪَ), لپ, چڪو, ڍڪ.
چِلھ:	(هرا. چَل. سن. چَل), چلھو, باھ ٻارڻ جو ھنڌ.
چِلھو:	(سن. چِلھ), اھا جاءِ جتي گارو ٺاھجي, گڏيل ٻارو ۽ کڏ, حوض.
چِر:	(ف. چَرَم. هرا. چَر. سن. چَرَمَن), ڪل, چمڙو.
چِمات:	(ف. طمانچہ. هرا. چِيٽا. سن. چِيٽ), چهاٽ, ٺٽو.
چِمَار:	(هرا. چِمَار. سن. چَرَمَڪار), سوچي ڏسو ”چَر“.
چِمَتو:	(هرا. چِمَت. سن. چِيٽ. چِر = چوٽيل جو ڪم), چپو.
چِمچَر:	(ف. چَمچہ. سن. چَمَس), ننڍي ڪپي جو قسم.

- چَمَڪَ : (سن. چَمَڪُوتَ)، ٻرڪاش، تجلو، جوت .
- چَمَڪَارَ : (سن. چَمَڪَار. چَمَتُ = عجب + ڪار = ڪرڻ وارو)،
- اچرج ۽ ٻرڪاش، روشني .
- چَمَڪَارَ : (ٻرا. چَمَڪَار، سن. چَمَڪَار)، بجلي ۽ جلي روشني، تجلو .
- چَمَوِٽِي : (سن. چَم = چَم + ”اوٽي“ ٻڇاڙي)، چم جي ٺٽي .
- جنهن مان چرخي جي ٽڪ لنگهي .
- چَمُونُ : (ٻرا. چَمُون، سن. چَمُون. چَمَبُ = چَمُون)، چمي ڏيڻ،
- بوسو ڏيڻ .
- چَنبُو : (ف. پَنج. سن. پَنجُڪَ)، پنج آڱريون ۽ شينهن،
- جو چنبو .
- چَنبِيَلِي : (سن. چَنپَڪَ ”ايلي“ ٻڇاڙي)، چنبي جو گل .
- چَنٽا : (ٻرا. چَنٽا، سن. چَنٽا، چَت = ياد ڪرڻ)، سوچ،
- ويچار، فڪر .
- چَنچَلَ : (ٻرا. چَنچَل، سن. چَنچَل)، چلساوس، بوداوس،
- خوش رفتار .
- ۱- چَرَنَ چِيهي تَنهن چَنچَلَ جا، جنهن چِنَ چَڪايو چَسَ .
- (صابر)
- ۲- چَلدي چال، چَلِي نِهين چَمَنچَل، هَسَتي ٿيا حيرانا .
- (عالم خان)

۳۔ لوڏ ڪنڄلَ جي ڪم ٿي، چال پسي چينڄلَ.
(ڪنڀار)

چندا: (سن. چنڊ: چنڊر)، چنڊ.

او چندا آ چوڏس، سنسار سڄي ۾ صابر چئي. (صابر)
چنڊو مڪي: (سن. چنڊو مڪي. چنڊر + مڪ = منهن. جنهن عورت

جو منهن چنڊ جهڙو هجي)، گل جو قسم.

چندن: (اڙا. چندن. سن. چندن. چڻ = خوش ڪرڻ)،
صنڊل، سرڪنڊ.

چندن هار: (سن. چنڊر هار. چنڊر = چنڊ + هار = هار)، نو
ليڪو هار.

چنڊو: (سن. چنڊرا)، ٽوپي جو آستر.

چنڊ: (پڙا. چنڊ. سن. چنڊر)، چنڊر، مهتاب.

چنڊو: (سن. چنڊ = ٽهري. چڻ = ڪروڙ ڪرڻ)، ڪروڙي،

ٺپا گو، ٺيڇ، پاپي.

چنگهڻ: (سن. چيٽڪار) درد يا سور کان دانهن ڪرڻ.

چنڻ: (سن. چرڻ. چر = گاه، کائڻ)، جهنگ چرڻ.

چڻ: (پڙا. چنڻ. سن. چڻڪ)، چولا، اناج جو قسم.

چڻنگ: (سن. چڻرٿ)، آلو، ٽانڊو.

- چوٽ : (سن. چَٽَرُڻِي)، چوٿين تاريخ، ڏل جو چوٿون حصو، جو مرهٽا اڳاڙيندا هئا.
- چوٽ : (سن. چَٽَ)، ڌڪ، ضرب، ٽڪر.
- چوٿر : (پرا. چَٽولا. سن. چَٽوڊا)، مٿي جي وچ جا ڊگها وار.
- چوٽ : (سن. چَٽَرُڻِي، چَٽَرُ = چار + پٽ = ميدان، چٽي طرفن کان کليل ميدان)، نابود، ناس.
- چوٽڙ : (سن. چَٽُڙِي، چَٽَرُ = چار + پٽ = ڪپڙي جي ڦٽيل)، راند جو قسم.
- چوٽڙي : (هم. چوٽڙ، سن. چَٽَرُڻِي، چَٽَرُ = چار + پٽ = ڪپڙي جو ٽڪر. تهر) ننڍي بندي، ڪناڙي.
- چوٿرا : (سن. چَٽُش ڦَل)، چئن ڦرن يا ٺوڪن وارا.
- چوٽڙي : (سن. چَٽَرُ)، آماڙي، اولائي.
- چوٿري : (سن. چَٽَرُ = چار + ڌر = رکندڙ)، ڪنهن سماج جو مکيه ماڻهو، وڏو ڀرتان.
- چوٿس : (پرا. چانديا. سن. چَٽَرُڌِشي)، چوٿين تاريخ.
- چوٿس : (سن. چَٽَرُ = چار + دشا = طرف)، چوٿاري، چوٿرف.
- ڪيڏانهن ڪاهيان ڪر هو؟ چوٿس چٽاڻو. (شاه).

- چور: (پرا. چور. سن. چور)، چوري ڪندڙ.
- چوراسي: (پرا. چوراسي. سن. چترشيت)، اسي ۽ چار.
- چورانوي: (سن. چتر = چار + نوت = نوي)، نوي ۽ چار.
- چورس: (پرا. چورس. سن. چترسر)، چوھاسي شڪل، جنهن جون ڪنڊون ۽ پاسا هڪجيڏا هجن.
- چورڻ: (سن. چورڻ)، ڪٽو، باريڪ ذرا.
- چورڻ: (سن. چل = چوڻ)، هٽائڻ، مائڻ.
- چوڙو: (سن. چوٽ)، موڪرو، ويڪرو، خلاصو.
- چوڙي: (سن. چوڊاڻ)، ڪنگڙي.
- چوسڻ: (سن. چوشن. چوش = چوسڻ)، ڪنهن شيء جي رس پيئڻ.
- چرڪ: (ڏن. چرڪ. هيم. چرڪ. ارا. چرڪ. سن. چيت)، ڀيل.
- چوڪت: (سن. چتشڪاشٽ)، دروازي جون چوڙون.
- چوڪسي: (ه. چو = چار + ڪس = هاج. سن. چتر + ڪش)، نظرداري.
- چوڪنڊو: (سن. چتشڪوڻ. چتر = چار + ڪوڻ = ڪنڊ)، چوھاسي شڪل.

چوڪا: (پرا. چوڪا. سن. چوڪش)، صاف، پوتر، وڻندڙ،
چانور.

چوڪو: (سن. چوڪش)، ٻاڪ، گرو، ايماندار.

چولي: (سن. چولي)، ڪنجرو، چولو.

چوماسو: (پرا. چاُماس. سن. چَتر = چار + ماس = مهينو)،
برسات جي مند، برسات جا چار مهينا: آڪاڙ، سانوڻ،
بدو ۽ اسو.

چونڊڻ: (پرا. چن. سن. چين. چ = چونڊڻ جو ڪم)،

ڪٿي ڪڏ ڪرڻ، چونڊو ڪرڻ، انتخاب ڪرڻ.

چونر: (پرا. چمر. سن. چامر)، ڏنڊي ۽ ٻڌل وار، جي
راجائن ۽ ديوتائن مٿان ڀڳتي يا وڇڻي جڻن گهلا يا
(گهمايا) ويندا آهن.

چوانڪ: (هيم. چنڪ. پرا. چنڪ. سن. چتشڪ. چتر =

چار + ڪ = ميڙ. چن جو ميڙ)، چار شيون،
چيپوٽڙو، چوڌڳي.

چونڪي: (سن. چتشڪي)، ٻهرو، ڪرسي، جاء.

چونو: (سن. چورڻ)، سيڙهي.

چوڻ: (سن. شروڻ)، ران، ستر، ڍاڪ، ڪچڙ.

چوڻ: (سن. وچن)، ڪهن، ٻولڻ.

جو و نجاھ : (سن. چٽشہنجاشت. چٽر = چار + پنجاشت = پنجاھ)،
پنجاھ ۽ چار.

جوهتر : (سن. چٽ سٽت)، ستر ۽ چار.

جھٽن : (ڏن. چوٽو. ھير. جھٽ. سن. چٽات)، چنڊڙن،
لڳڻ.

جوهٽ : (سن. چٽ شٽت)، سٽ ۽ چار.

جھنب : (ھير. چنجلي. ٻرا. چنچ. سن. چنچ)، ٻڪري ۽ جي
نوڪ.

چٽاڪو : (سن. چٽ = ٽمڻ)، چوانڪو، ڦڙو، ڍڪ.

چيٽن : (ٻرا. چيٽن. سن. چيٽن)، آتما، روح.

چيتو : (سن. چيٽس)، ڄاڻ، هوش، ٻڌي، خيال.

چيٽ : (سن. چيٽر)، هندن جي هڪ مهني جو نالو،
چيٽ جو فصل.

چيٽو : (ڏن. چيٽو. سن. چيٽرڪ. چيٽر = چٽ + ڪ)،
شينهن جو آسڙ.

چيٽن : (ٻرا. چيٽ. سن. چيٽت)، ڪوشش ڪرڻ، حيل
هلائڻ.

چير-چيرو : (ٻرا. چير، سن. چير)، ڪپڙو.

- چِهرَنَ : (سن. چِهرَنَ)، چِهرَ ڏيڻ، ڦاڪُون ڦاڪُون ڪرڻ .
- چِڪَتَ : (پرا. چِڪَارَ . سن. چِڪَتَڪَارَ)، آواز، جيڪاٽ .
- چِپلاَنو : (سن. تَپلاَنِي)، ڏکڻهاري، گهر پتڙي پَنگِي، پَرَنگِي .
ڏسو ”پَنگِي“ .
- چِپلو : (هيم. چِلَو . سن. چِيتَڪَ)، شِشُ، مريد .
- چِپِلَهڪِي : (سن. چِپِڪا)، چِپِلَه، جو سونو ٻڌو يا زيور .
- چِپَنَ : (سن. شِپَنَ)، آرام، قرار .
- چِپَنَ : (سن. چِپَتَ)، چِپَنَ چِپَنَ، چِرَ چِرَ، پڪين جو آواز، ڪوڪَ .
ڏسو ”چِپَنَچَل“ .

چ

- چَ : (پرا. چَ . سن. شَتَ : شِشُ . ف. شِشُ)، پَنج ۴ هڪ .
- چاٽِي : (سن. چاڌَنَ، چڏَ=ڍڪڻ . جا نازڪ عضون کي
ڍڪي)، سِينو .
- چاٿون : (پرا. چِپَتَ . سن. ڪُشِيتَ)، برسات جون لاٿون،
ڌارون، هُپسان، هُگسان .
- چاڀَنَ : (سن. چِپَنَ)، چِپَنَ، چاٿيءَ جو ڪم ڪرڻ .

چاچ: (هيم. چاسي. سن. تڪر. ف. تاشڪ)، نسي، ڏڌ.

چاچر: (گ. چاچر. ڏن ۽ هيم. چنچولي)، ننڍو هاڻي، تانگهو.

هَنجَه، تَنين هوءَ، اُونهي ۾ اوڙاه، جي،
اي ڪانپرو ڪوه، جو چاچڙ ۾ چيڙون ڪري.
(شاه ڪريم)

چار: (پرا. چار. سن. ڪشار)، خاڪ، ڦلهيار، رڪ، پيسر.

چاڙتو: (سن. چاٽر)، جاسوس، خابرو، چاري، ٽپي.

چاڪ: (سن. شاڪ. شڪ = ڪم ڪرڻ جي طاقت)،
توفيق، طاقت.

چاڪ: (سن. شڪن)، مستي، نشو.

چاڱو: (ه. چه، + آنڪل. سن. شت + آنڪل)، جنهن

کي هٿن يا پيرن ۾ چه، آڱريون هجن.

چالنون: (سن. چال)، لقون، قوئيندا، ققولا، قوڪا.

چانڊن: (سن. ڪنڊن)، جدا ڪرڻ.

چانگ: (سن. چاگل = چيلو)، پڪرين جو ڌڻ.

چانگن: (سن. چن + ڪرڻ)، وٺڻ جون ٿاريون ڪن، مڇن.

چانو: (هيم. چاهي. سن. چايا)، هاجو، هاجولو.

- چانئڻ: (سن. چايا)، چانئجي وڃڻ، عڪس اچي وڃڻ .
- چاليون: (سن. چايا)، منهن تي ڪارا داغ .
- چائڻ: (سن. چالن)، صفا ڪرڻ .
- چائو: (سن. چادن)، چانوئي، ديرو .
- چاوانجاءُ: (سن. شتَ: چاشت)، پنجاه، ۴ چهر .
- چاهتر: (پرا. چاهتر. سن. ششسپت)، ستر ۴ چهر .
- چاهٽ: (پرا. چاهٽ. ششسپت)، ست ۴ چهر .
- چائي: (سن. چايا = چانو، ٻاجو)، ڌوڙ، مٽي .
- چائيتاليه: (سن. شتَ: چوارنشت)، چاليه، ۴ چهر .
- چايا: (پرا. چايا. سن. چايا)، ماڻو، ٻاجو، عڪس .
- چيري: (سن. چو = رونق، چيرو + ”ايلي“ ٻچاري)،
سونهن واري، سهڻي .
- چَر چَنَدَن چَري گهڻي، ڪيس ڪَڪَر جهڙا ڪام .
(ڪنڀار)
- چِت: (پرا. چِت. سن. چتر)، جاء جو مٿيون ڍڪ .
- چَشر پَتي: (سن. چتر = چت، تاج + پت = مالڪ)، راجا .

چٽي چٽ : (پرا. ستي. من. شڪت. شڪ = ٻلوان), ڀالو.

اڙچي, سوڻو.

چٽ : (سن. چٽر. چٽ = ڍڪڻ), تاج, موڙ.

چٽڻ : (پرا. چٽ. سن. چٽ. چٽ = خلاصو ٿيڻ),

آزاد ٿيڻ.

چٽي : (سن. چٽري), آس يا مينهن کان بچائڻ لاءِ ڪهڙي

جي ٺهيل شيء.

چٽيهه : (سن. چٽر نشت), ٺيهه, ۴ ڇهه.

چٽي : (پرا. چٽي. سن. ششني), چمن کان چوٽين ڏينهن

جو ڪم.

چٽر ڪٽ : (ه. چٽر + ڪاٽ. سن. ڪشپ = وجهڻ + ڪٽڻا),

ٻانگ جو قسم.

چٽڻ : (سن. ڪشپ = وجهڻ), لڪڻ, اوت ۾ اچڻ.

چٽج : (ف. چٽج : چٽج. سن. چاڊ), سڀ, ڪاڙو, اُن

چنڊڻ جي شيء.

چٽرو : (گ. چاڇ. سن. چٽ. چٽ = ڍڪڻ), چٽ, چٽڻ,

ڪوٺو, مڪان.

چٽج : ڏسو ”چاڇڙ“.

چَڇونڌَر: (هرا. چَڇنڌَر. سن. چَڇنڌَرِي)، چوهي يا ڪُئي

جي ذات جو جالور.

چِڊو: (هرا. چِڊ. سن. چِڊَر)، پٿرو، پٿڙو، سنهو.

چِرڻ: (هرا. چِرڻ. سن. ڪَشَرڻ)، چِڻ، آڪرڻ، ٺٻا

هڻڻ.

چِرو: (هرا. چِر. سن. ڪَشَر)، ڪاٺ، وڏي چري.

چِرڻ: (سن. چورڻ)، آڪري ۽ اُن وجهي ڪڍڻ، صاف

ڪرڻ.

چِڙھ: (سن. شَر)، ڪاٺ يا ڌاتوءَ جو لنبو ٽڪرو.

چِڙهو چانڊ: (سن. چَمبڊ)، اڪيلو، اڪيلو سر، هڪڙو چٽو.

چَڪ: (سن. چَڪَر)، آسپاس، ويجهڙائي.

چَڪ: (هرا. چَڪ. سن. چَڪا)، ٺِڄ.

چَڪڙو: (هرا. مَکڙ. سن. شَڪَت، شَڪ = سَهڻ، وٺي وڃڻ).

بيل گاڏيءَ جو قسم.

چَڪَن: (سن. چَڪَن)، مستي، نشو.

چَڪو: (ک. چَڪو. سن. شَڪ. شَت = چَهه + ڪَميڙ چهن.

جو مڙ)، چهن جو عدد، چڪي جي ڪوٽ.

چَڪو: (سن. شَڪِي)، نوڙيءَ جي ٺهيل چٻي، جا چت

۽ ٽنگجي.

- چَڪو: (ٻرا. ڪَچَ. سن. ڪَچَ), مَچو.
- چَڪيرَ: (سن. ڪَچَ + ”اڀر“ ٻڇاڙي), ڪلنگيءَ وارا، بهادر
جوڌا، شهزادا.
- ڪال ڪلاچيءَ ويا، چَتِيُون ڪَڍِي چَڪيرَ. (شاه)
- چَل: (ٻرا. چَل. سن. چَل), لُڪِي، ڪَپَت، دولاپ.
- چَلَر: (سن. شَلَاڪَ), ڪلون، تَه.
- چَلَن: (ٻرا. چَلَان. سن. آڪَشَن), ڪل لاهن.
- چَلَن: (سن. آچَلَن), هلا، چَلڪن.
- چَلو: (سن. چَلِي = ول), منڊِيءَ جو قسم.
- چَم: (>ع. شَمْعَ), بتي.
- چَم: (بلو. >ف. چَشَم), اکيون.
- آهو عَيْنَ عَجِيبَ جا، چَم برابر چَم. (سينگار)
- چَمَر: (سن. شَنبَر), ڪڪر.
- چَمائِي: (سن. شَمَن. شَمَر = ٽڙو ڪرڻ), چَهڪو ڪرڻ،
ٺارڻ، وسائڻ.
- چَمَڪَن: (سن. شَنِجَ), چَم چَم ڪرڻ، گهنگهرن جو آواز.
- چَن: (سن. چَن. چَنڌ = ڇڪڻ), چَنو، مَنَهَن، گهر.

چَنَ : (سن. ڪُشَنَ)، ڪَنَ، سيڪَنڊ جو ۴، تمام جلدي،
لحظو.

ڪَري مَنَ آڃاھ، سامي ڇڏيائين چَنَ ۱۰ (سامي)

چَنَچَرِي : (سن. شَنِيشَچَرِي. شَنِيشَ = آهستي + چَرِي = چال)،
چَنِچَر ڏينھن، زحل.

چَنَدَ : (پرا. چَنَدَ. سن. چَنَدَسَ)، ٻَدَ، ماثرائن جو ميل،
نظم، ڪوڙ، لڳي.

چَنَدَنَ : (سن. چَنَدَنَ. چَنَدَ = چاهڻ)، وٺندڙ. ڏسو
”چٻڙي“.

چَنَدُو : (هم. چَنَدُو. سن. مَنُچَ = ٻاڻي ڇڏڪارڻ)، ٻاڻي^۳
جو ٽيهو يا ٽوانڪو.

چَنَڻَ : (سن. چَنَ + ھ. ”نا“. چَدَ = ويڻ)، الڳ
ڪرڻ، ٽوڙڻ، جدا ڪرڻ.

چَنَڪارَڻَ : (سن. ڪُشِتَ + ڪَرَڻَ)، چَنَڪارڻ، ٽونڪڻ.

چَنَوَ : (پرا. چَو. سن. چَو)، روشني، چاڪو، چمڙي،
ڪل، جهرو، ٻوش.

چَوَٽَ : (سن. چُٽَ. چَٽَ = ڇڏڻ)، چَدَ چَوَٽَ، تڪڙو.

چَوِچَوِ : (پرا. چِچَ. سن. تِچَ)، خالي، غريب.

- چرڏو: (هم. چرڙي. سن. چوچ)، وڻ جي ڪل.
- چوڙو: (سن. شاوڪ)، چوڪرو، لاوارث، غريب.
- چوڙڻ: (سن. چوڙڻ)، چڏڻ، آزاد ڪرڻ.
- چوڪر: (سن. شاوڪ)، لينڪر، ٻار.
- چوهر: (سن. ڪشپ)، تيزي، سختي، تڪاڻي.
- چرجه: (سن. چڙوشت)، ويهر، ۴ جهڙو.
- چهارو: (سن. ڪشت + هار)، ڪارڪ يا ڪيل جو قسم.
- چهاسي: (سن. شڊشيت)، اسي ۴ جهڙو.
- چهره: (سرا. چهره، هرا. چوهره. سن. شاوڪ)، چوڪرو.
- چهل: (سن. چل)، مڪر، ڏيکي، چانهري، چنڊ، قنڊ.
- چهند: (هرا. چنهر. سن. چنمن)، ڍولنگ، مڪر، چنڊ.
- چهن: (سن. چپ)، لڳڻ، ڪسڻ، چيڻ.
- چيت: (هرا. چيت. سن. چيت. چڏ = پيچڻ)، ڪاٺي ۴ جي ڪل، سنهڙي تڪي چپر.
- چينج: (سن. شينج = ڪهنڪهرن جو چمڪڻ)، چمڪو، خوشي، ناچ، گانو.
- چچڙو: (هرا. چچ. سن. نچ)، وڪو گوشت جو نڪمو ڀاڱو.

- چيدَ: (پرا. چيدَ. سن. چيدَ. چيدَ = پيچڻ). تفريق.
- چيوڻَ: (سن. چيدَن). چيوڙائڻ، چيوڙڏيڻ، آڀارڻ، پڙڪائڻ.
- چيوڙو: (ڏن. چيوو. سن. چيدَ). حد، ٻچڙي، انت.
- چيلو: (پرا. چَگل. سن. چَگل). ٻڪرو.
- چيٺو: (هيم. چاڻ. سن. چَگڻ). کانءِ يا ڀينهن جو قوسو، ٿاڦ.
- چيه: (سن. چيدَ. چيدَ = زخم ڪرڻ). چير، زخم، گهاٽ، حد.
- چيهلَ: (سن. شَنِبر؟). هرڻ. هرڻ جي اک سهڻي ٿيندي آهي.
- چهرَ چيهلَ، ناسَ ڪَڪيهلَ، هندوي هونٽ رَتان. (مينگار)

خ

- خانقَادَ: (ع > ف. خانِگاه > خانَ = گهر + گاه = جاءِ). پيرن ۽ فقيرن جي وهڻ جي جاءِ.
- خانَمَانَ: (ف. خان مان > خانَ = گهر + مان = سامان). گهرَ تَرَوَ.
- خاورَ: (ف. > خاورَوَ. خار = چوڏهين جو چنڊ + ”ور“ فاعليت جي نشاني). اولهه، اوڀر، سج.
- خاوَنَدَ: (ف. > خانَ وَند. خانَ = گهر + وَند = وارو). صاحب، ڏٺي.

خدا: (ف. خود + آ. خود = هان + آمدن = اچڻ. هانهي ايندڙ)، مالڪ، ڌڻي تعاليٰ.

خداوند: (ف. خدا + وند = جهڙو)، مالڪ، ڌڻي.

خوار: (ف. خوار). ڏسو ”خوار“.

خراسان: (خر = سج + آسان: آستان = ملڪ. فارس ۽ عراق. جي اڀرندي ۽ آهي)، ملڪ جو نالو.

خربزه: (ف. خر = وڏو + بزه = مٺو، سرهو. گهڻن ميون کان وڏو ۽ سرهو آهي)، ڪڍرو.

خـرـزـيـن: (ف. خـرـزـيـن = گڏ، جو هـنـو)، پوري جو قسم، ٻوٽي.

خـرـخـسـو: (ف. خـرـخـسـم)، ڪڙاڪ، جهيڙو، ڏڦير.

خـرـمـن: (ف. خر = وڏو + مَن = بار)، اَن يا سنگن جو ڍڪ، فصل.

خـرـوار: (ف. > خـرـبار. خر = گڏ، بار = وزن. ايترو

بار، جو گڏ، ڪڍي سگهي)، ويه، مَن تور اَن.

خـيـرـباد: (ف. خير = چڱو + بار = هجي. خير هجي)،

موڪلا ڏي جا لفظ، خدا حافظ.

د

- دَابُ : (پرا. دَپَ. سن. دَرپَ), دِهاڻي زور, بار.
- داتا : (سن. داتا), ڏيڻ وارو, سخي.
- داف : (سن. سَتاڻن. سَتا = قائم ڪرڻ), ٺاڦ, ڪڙمين.
- جو ڪاٺ جو اوزار, جنهن سان آلي زمين کڻي.
مٿان گهمائي, سڌو ڪندا آهن.
- دارُون : (ف. دارو. سن. دَرَوِي), دوا, علاج, ٻڪي.
- داڙو : (سن. داڙرو. دا = ڏيڻ), مددگار.
- داس : (پرا. داس. سن. داس), لوڪر, ٻانهو.
- داسو : (سن. دَرُشتَ), ڪاٺ جو سوڌو, شهنير جو قسم.
ٿلهي ڪاٺ جي پٽي.
- داڳُ : (ف. داغ), ڏنڀ, چٽو, داس (پاڇي وغيره جو).
- دال : (پرا. دال. سن. دَل = ڌرڻ), مڱس, مٽر وغيره.
ڌريل, پاڇي جو قسم.
- دالچيني : (ف. دار. سن. دار = ڪاٺ + چيني = چين.
ولايت جو), سرهي وکر جو قسم.
- دامني : (سن. سودامني), ڪنوڻ, وچ, ترني, ڪنگور.

دامنيون سڀ دور ٿيون، آنگ اندر چولي.

(بودو)

ڪنجن خوب دس دانهرن، لطيفي لائين . (الو)

(پرا. دائ. سن. دان)، خيرات، پيمڪ پڇ.

دان :

(ف. دائ. گ. دائو. پرا. دنا. سن. دائي)، ڪنو

دالو :

آن، اناج.

(ف. دادور. داد = دال + ”ور“ فاعليت جي اشاري)،

داور :

عادل، حاڪم.

(ف. دائ. گ. دائي. پرا. دتي. سن. دائري).

دائي :

دا = ذين، جا وير ڪرائي، جا ڇن جي خدمت

ڪري.

(ف. آدستان. ادب = چڱي هات + ستان = جاء)،

دستان :

مڪتب.

(سن. دمن. دم = زور ذين)، زور ذين، هيسائين،

دائين :

اڪ ڏيکارڻ.

(سن. دوي = پ + پار = پاسو)، پ پار، پنهني طرفن جا.

دهارا :

پاڻ پير سل سيف دهارا، ڪن پيا تيز خنجر ڪي.

(جلال)

دَچَن : (هرا. دَسَح. سن. دَشَن) دَند.

هائِڪَ بَدَن بَرَق جو بهتر، دَر الدَر دَچَن دهاني.
(جلال)

دَدَ : (سن. آدَد) سمنڊ، ساگر.

دَدَسَت : (سن. آدَد = سمنڊ + سَت = هَت. سمنڊ جو هَت.
پيدائش) موتي.

دَدَسَت بَينَسَر بَينَ ه، پَرُون پَوَنَر پَوَنَگ.
(مگڻهار)

ڳي ڳَر ڳَر ڳَوَهارن جي، دَدَسَت صاف سمونڊ.
(جلال)

دَرَاچاري : (سن. دَرَاچاري. دَسَت = خراب + آچار = چال چلن.
ريت) ٻاهي.

دَراهو : (ف. دو = ه + راه = رستو. ٻن رستن وارو) گجھارت.
يا هَنَر جو قسَم، جنهن ه ٻن قسمن جي لَڪَ.
رڪيل هجي.

دَرِپَڻ : (هرا. دَرِپَڻ. سن. دَرِپَڻ) آهينو، آرسِي، درسني.

دَرَدَشا : (سن. دَرَدَشا) خراب حالت، هري حالت.

دَرزي : (ف. دَرزن = سَئي. درز = ٽوڙو + زن. زدن = هڻڻ).

ڪپڙو سبندڙ.

دَرَسَ: (سن. دَرَشَ، دیدار، نظر.

قرین کنڀار چئي، جنهن دَرَمَسَ دڪاڀا دَل.

(کنڀار)

دَسَتَاو: (ف. دَسَت = هٿ + ”آر“ نسبت جي لڌاني. جو هٿ

سان ٻڌو وڃي)، ٻڌڪو، ٻڌ.

دَرَسَنِي: (سن. دَرَشَنِي. دَرَش = دَسَن)، آهينو، آرسِي. اها

هندي (ناٿي جي چئي)، جنهن سان ٻيسا ڏيکارڻ

تي هڪدم ملن.

دَرَشَن: (پرا. دَرَشَن. سن. دَرَشَن. دَرَش = دَسَن)، درسَن،

دیدار.

دَرُڪَا: (سن. دُرُڪَا. دُرُ = مشڪل + گُ = گم = وڃڻ. اهو

جنهن ۾ مشڪل وڃي سگهجي)، قلعو، ڪوٽ،

ديوي.

دَرَلَي: (سن. دَرَلَي. دَر = گهٽ + لَي = ليڻ)، الپ،

نایاب، انوکو.

دَرَم: (ع. دَرَهَم. پرا. دَم. سن. دَرَم > يو. ڊرام Drachma)،

سڪي جو قسم.

دَرَنگِي: (ف. دو + رنگ. سن. دَو + رنگ)، ٻرنگي ڪوڙي.

دَروِيڻ: (ف. دَروِيڙ = در آوِيڙ. در = دروازو + آوِيڙ.

آوِيختن = لڳڻ. جو دروازي کي لڳي يعني

(هينو. ۲- ”دريوز ڦري“ ”دروِيڙ“ ٿيو ۽ مڃي

”دروِيڻ“ ٿيو. در = دروازو + پوز- وڙهڻ:

پوزيدن = چٻڙڻ. دروازن کي چٻڙندڙ يعني

پينو ۳- در = موتي + وڀڻ: واش: وش = مثل،

جهڙو. موتي جهڙو يعني الله (لوڪ فقير)،

پهتل شخص.

دَڙڪي: (سن. دَلَن)، گهوڙي جو پنڌ.

دَڙي: (سن. دَل)، دڪي، ٿلهي.

دَسْتَرخَوَان: (ف. دَسْتارخَوَان. دَسْتار = پٽڪو، ڪپڙو +

خَوَان = خوناڇو)، ڪپڙو جو خوناڇي تي هوي سا

جنهن تي ماني کائجي.

دَسْتَوَر: (ف. دَسْتَوَر. دست = هٿ ۽ گاديءَ طاقت + ”ور“

لشاني فاعليت جي)، قانون ۽ قاعدو طرز.

دَسَو: (ف. دَسَا. سن. دَوِشَت)، اوني لوڻي جو قسم.

دَسا پهرن ديس تي، مارو ريتا ڪن. (هنر)

دَسَهَرَو: (سن. دَسَهَرَا. دَس = ڏھ + هَر = ڪڍڻ. ڏھ ڀاپ

ڪڍي وڃن. ۱- ٽي ڏوھ جسم جا: خون، چوري،

زنا. ۲- چار ڏوھ زبان جا: گندي گفتگو، شوخ

پوڻ، ڪلا ڪرڻ، ڪوڙ ڪالھائڻ.

۳- ٽي ڏوه من جا: ٻرائو مال ٽڪڻ، دل ۾ خراب خيال ڪرڻ، ايمان نه ڌارڻ. هندن جي عقيددي موجب، جيڪڏهن هو کنگا ندي ۾ سنان ڪندا ته سندن ٻاپ لهي ويندا، درگا ديويءَ جي پوڄا جو ڏينهن؛ هندن جو وڏو ڏڻ.

دِشاشُول: (سن. دِڪَشُول: دِشاشُول)، آهو طرف، جنهن

ڏانهن ڪنهن خاص ڏينهن تي وڃڻ، بدسَوڻ هجي.

دَشَت: (سن. دَشَت. دَش= دشمني ڪرڻ)، ٻاڻي، لڙج، خراب.

دَشَمَن: (ف. دَش: دَشَت = خراب + مَن = دل. سن. دَشَت

= خراب + مَن = دل. جنهن جو من خراب هجي)، ويڙي، ڏڇڻ.

دَشَوَار: (ف. دَش = خراب + ”وار“ نسبت جي نشانِي)، آوڪو، ڏڪيو.

دَڪو: (سن. دَوِڪَ)، آني جي چوٽين پٽيءَ جو وزن.

دَڪ: (هرا. دَڪ، سن. دَڪَ)، ڏڪ.

دَڪڻ: (سن. دَڪَ)، ٻرڻ.

دَڪنو: (سن. دَوِڪَن، دَو = ڀ + ڪَن = ڪڻ)، ٻن ڪٽن وارو

ٻيٽو، پٽو.

دَگنا دام دَلبرِ جا، وَجَهَن ڪَونَڌَر ۾ ڪَجلو.

(ڪنڀار)

دَکُڻ: (سن. دِگڙ)، دَکُلو، ڄميل رت جو ٽڪر، ڏونري

جو چڪو.

دَل: (پرا. دَل. سن. دَل)، لشڪر، فوج، گهڻا.

قريبن ڪنڀار چئي، جنهن دَرَسَ دِڪايا دَل.

(ڪنڀار)

دَل: (سن. ڊيلا=اک جو تارو)، اک، تارو.

دَلڀو: (سن. دَلڀ)، ڏٺو، گشو.

دلارو: (سن. دَر لائن)، پيارو، لاڏلو.

سيمب ذقن، لَب لاکيڻا، دهن مِسين دَلارا. (ڪنڀار)

دَمَڙِي: (سن. دَرَم)، ٻيڙي جو اڏون حصو.

دَمَڪَ: (ه. چَمَڪ. سن. چَمَڻُڪَ)، چمڪ، شوڻا.

دِن: (پرا. دِن. سن. دِن)، ڏينهن.

دَن: (سن. تَنڊ)، ناف، ناپ.

دَنڊ: (ف. دندان. سن. دَنَت)، ڏند.

دَنگَل: (ف. دَنگَل)، آکاڙو، پهلوانن جي ڪشتي.

دَوَار: (سن. دَوَار)، در، دروازو.

وج ڪنهن ٻئي ديس وار، ڪڻ هٿ هٿون.
(سر موڪي - هنر)

دوبڌو: (ف. روبرو. سن. ڏويور ڀڙڏوي).

منهن مقابل، آهون سامهون.

دور: (ف. دور. سن. ڏور)، ڀري، وڻيرڪو.

ڏوڙڻ: (ڀرا. ڏاڙڻ. سن. ڏاڙڻ)، ڏوڙڻ، ڏڪڻ.

دوست: (ف. دوست. ڏوس. دوسيدن = چنڊڻ: ڀاڪر

هائڻ = ”ت“ وڌيڪ آهي)، ڀرين، ڀارو، سنڱتي.

دوش: (سن. دوش)، ڀل، اوڳڻ، ڏوه، ڀاپ.

ڏوڪو: (سن. ڏوڪتا)، چل، دغا، ٺڳي.

ڏوڪ: (سن. ستوڪ)، ڏرو، ٽڪر، ڪنڊو.

دولاب: (ف. دولاب: دولاڀ = نار، جنهن سان ڪوھ

مان ٻاڻي ڪڍجي)، ٺڳي، ڏوه.

ڏونهون: (ڀرا. ڏوم. سن. ڏوم. ڏو = ڊڄڻ)، ڀرندڙ

ڪاٺين مان ٽڪرندڙ ڪاري هوا.

دوڀڙو: (هم. دو + ”هرا“ ڀڄاڙي. سن. ڏو = ڀ + ”هرا“

ڀڄاڙي. ۲. سن. ڏوڀڙا)، دوڀڙا، دوھو، ڀن

سڻ جو شعر.

دوھو: (ڀرا. دوھا. سن. ڏوڏا. ڏو = ڀ)، دوھڙو.

دَھرو: (سن. دُو + ”ھرو“ ٻچاڙي)، ڳورو، وڙندار، ڳڻپور.

دَھري: (ف. دَر = موتي)، زيور جو قسم.

دَھقان: (ع. > ف. دِهگان. دھ = ڳوٺ + ”گان“

نشاني نسبت جي. ۲- دھ + گان = خان = سردار).
ڳوٺاڻو، ڳوٺ جو سردار.

دَھلج: (سن. دَر = ڊڇڻ + هَل = ڌڪڻ)، ڊڇڻ، لڙڻ.

دَيا: (سن. دَيا. دَيم = رحم ڪرڻ)، رحم، ٻاجھ.

دِٻاڇو: (ف. دِبا = پٽ جو ڪپڙو + ”ڇم“ اسم تفضير جي

نشاني. ۲- دِباڇ > ف. دِيباه = ريشمي چوغر:

اڳي ڪتاب جي پهرين صفحي تي چٽ ڪيندا
هوا)، مهاڳٽ، مٽي.

دِٻڪَ: (سن. دِٻڪَ. دِٻَ = ڏيڳو)، راڳ جو قسم، ڏيڳو.

دِيرو: (ف. ديره: ع. دائره. سن. سَتيره)، ڪان، جاء.

دِيس: (پرا. ديس. سن. ديس)، وطن، ڏيھ.

دِٻڪَن: (هيم. دِٻڪَ. سن. دَرش)، ڏسڻ.

دِٻڪَڻ: (ف. دِٻڪَ)، وڏو دِٻڪڙو.

دِين: (سن. دِين)، غريب، مفلس.

دِيناداسِي: (ف. ديده دانسته)، ڏسي وائسي.

دِينَارَ: (ع. دِينَار. سن: دِينَارُ) هڪ سونو سڪو.

دِينَ دَہَالُو: (سن. دِينَدَہَالُ. دِينَ = غريب + دِہَالُ = مھر ڪرڻ

وارو)، غريبن تي مھر ڪرڻ وارو، ٻاجهارو.

دِيَوَ: (ف. ديو. ٻرا. ديو. سن. ديو. دَوَ = چمڪڻ)، ديوتا،

چَن پُوتَ اَرين جو مڙس.

دِيَوَالِي: (سن. دِيَوَالِي. دِيپَ = ڏيئو + آوَالِي = قطار)،

ڏِيَوَالِي، ڏياري.

دِيَوَتَا: (ٻرا. دِيَوَتَا. سن. دِيَوَتَا)، دِيَوَ خدا، فرشتو.

دِيَوَلِ: (ٻرا. دِيَوَلِ. سن. دِيَوَالِي. دِيَوَ = دِيَوَتَا + آوَالِي =

جاء. ديوتائن جي رهڻ جي جاء)، ڪرستان جو
هاڪ آستان.

دِيَوِي: (ٻرا. دِيَوِي. سن. دِيَوِي)، دِيَوَ استري، عورت،

راڻي.

دِيَهَ: (ٻرا. دِيَهَ. سن. دِيَهَ)، جسم، بدن.

دَلِير دِيَهَ، بَدَر جان، اَنَسِ اَطلَس جهڙا انگ.

(جلال)

دِيئي: (سن. دِيَتَ)، دِيَوَ چمڪ، جلوو.

ٽ

- ڌاٽَ: (سن. ڌَرِتَ = جُهَلڻ)، عادت، نمونو، طرز.
- ڌڪين ڌاٽَ پئو، هنيڙو لوڻ، سُنڊاڻ جِيئڻ،
(شاھ ڪرڻم)
- ڌاٽو: (پرا. ڌاٽ. سن. ڌاٽَ)، معدني شيون؛ لفظ جي.
جڙ، بنياد، مادو.
- ڌاتورو: (گ. ڌَتورو، پرا. ڌَتور. سن. ڌَتورَ)، ٻوٽي جو
قسم.
- ڌاڇا: (سن. ڌاٽَ)، گڙو ۽ رتل.
- ڌارَ: (پرا. ڌارَ، سن. ڌارَ)، وهڪرو، تيزي.
- ڌارڻَ: (سن. ڌارڻَ)، رڪڻ، جهلڻ، سنڀالڻ.
- ڌاڙو: (سن. ڌارا)، ڦرلٽ، گهڻن چورن جي ڪاھ.
- ڌاڳو: (گ. ڌاگو. هيٺ. ڌروڱا. سن. ڌاڱو)، ڏورو.
سڳو.
- ڌامَ: (سن. ڌامنَ)، جاء.
- ڌامو-ڌامو: (پرا. ڌامَ، سن. ڌامنَ = ٻالڻ)، ڪاڌو، ڀوڄن.
- ڌانڌلَ: (گ. ڌانڌَل، ڌن. ڌِيڌولي. سن. ڌونڌو)

ڏو = ڏو + ڏو = ڏو، ٻڪيڙو، ڪڏراڳ، حجت .

ڏا : (گ. ڏانا. سن. ڏاڻا)، مصالحو جو قسم.

ڏاڙو : (سن. ڏاڙو = صاف ڪرڻ)، وهنجڻ، سنان ڪرڻ.

ڏهر : (پرا. ڏول. سن. ڏول)، اڇو، سفيد.

ڏٽارو : (پرا. ڏٽ. سن. ڏوڙتي)، ٺڳڻ، ريڻ.

ڏپ : (سن. ڏوپ)، آس، سچ جي روشني.

ڏج : (گ. ڏجا. سن. ڏوجا)، جهنڊي، ايرق.

ڏچين : (سن. ڏشن. آئس)، ڏندن جي سفيدي، چلڪو.

ڪامن ڪنول ڪريبل ڦل، ڏهنون ڏچن ڏچين.

(خضر)

ڏڏڙ : (سن. ڏول)، مٽي، رڻي، ڏوڙ.

ڏڏڻ : (سن. ڏو)، لڏڻ، لڇڪڻ.

ڏر : (پرا. ڏرا. سن. ڏرا)، ڌرتي، زمين.

ڏرتي : (سن. ڏرتري)، زمين.

ڏرپت : (سن. ڏرپڻ)، آهينو، آرسي.

ڏوڙي ڏرپت جان ڪري، ماه سينگارن سال.

(جلال)

- ڌڙهتي: (سن. ڌڙهڻ = دوهي جو قسم)، ٺهڻي، ست سري.
- هن لفظ جو استعمال ڪاوڙ وقت ٿيندو آهي.
- ڌڙم: (پرا. ڌڙم. سن. ڌڙم. ڌم = جهلڻ، پڪڙڻ)، مذهب.
- ڌڙمڻالا: (سن. ڌڙم + شالا = جاء)، مسافر خانو.
- ڌڙڻ: (پرا. ڌڙڻ. سن. ڌڙڻ. ڌڙ = رکڻ)، رکڻ.
- ڌڙو: (سن. ڌڙ)، بيل گاڏي جو گھڻ.
- ڌڙو تارو: (ڌڙو تارا)، قطب تارو.
- ڌڙو: (سن. ڌڙو. ڌڙ = جهلڻ)، بدن جو وچ.
- ڌڙا ڌڙ: (سن. ڌڙ)، لڳا تار، جلدي جلدي.
- ڌڙڪ: ڏسو ”بيٺڙڪ“.
- ڌڙي: (سن. ڌڙڪا)، ٻنجن سڀرن جو وٺڻ، وزن، ٻنچ سڀري.
- ڌڙڪار: (پرا. ڌڙڪار. سن. ڌڙڪار)، نفرت، ٻڄان.
- ڌڙڪاڻ: (سن. ڌڙم)، ڪرڻ جو آواز، ٽڪرجڻ جو آواز.
- ڌڙڪو: (سن. ڌڙو = ڌڙ + ڪنڊ = ٿانڌ)، طبلي جو قسم.
- ڌڙڪائڻ: (سن. ڌڙڪڻ)، ٻارڻ، ڌڪائڻ، خوب گرم ڪرڻ.
- ڌڙم: (سن. ڌڙم = دونھون)، هلڻ، شور، غلغلو.
- ڌڙمن: (پرا. ڌڙمن. سن. ڌڙمن. ڌما: ڌم = ڦوڪڻ)،
- ڦوڪڻي، ڌڙوڻ، ڌڙوڻي.

دَنَ :	(سن. دَنَ)، مال، ملڪيت، ٻوليءَ.
دَنَ :	(سن. دَيَان. دَيَسي = دَيَان ڪرڻ)، خيان، کَنو، موج.
دَنَ :	(سن. دُونَ)، آواز.
دَنَ سَري :	(سن. دَنَ سَري)، هڪ راکٽيءَ جو قسم.
دَنَ چَڪَر :	(سن. گهن = جَهڙ + چَڪَر = ڦيرو)، بيوقوف.
دَنَ دَ :	(سن. دَوَم؛ دَوَسَر)، ڪوهيڙو، لڙات، انڌارو، رو.
دَنَ دَو :	(گ. دَنَ دَو. سن. دَنَ دَانِي)، ڪام ڪاج، ڪاروبار.
دَنَ شَ :	(سن. دَنَس)، ڪمان.
دَنَ نُون :	(سن. دَنَ ما)، ڦوڪڻ.
دَنَ :	(سن. دَنَ)، چوهايو مال.
دَنَ يَ :	(سن. دَنَ يَ = دَنَ وارو، مالدار)، مالڪ، شاهوڪار.
دَوَ يَ :	(دَوَ ڪَ)، ڪٽي.
دَوَ تَ يَ :	(سن. آدو وِسَتَر. آدو = هيٺ + وِسَتَر = ڍڪ، ڪپڙو)،
	گوڏ جو قسم، جا اڪثر هندو ٻڌ لدا آهن.
دَوَ تَ يَ :	(هرا. دَوَ تَ يَ. سن. دَوَ تَ يَ)، نياپو آئيندڙ عورت، پڙوي.
دَوَ پَ :	(سن. دَرَ پَ)، واس دَوَ پَ، خوشبو.

ذَوْدِي: (پرا. دودۃ. سن. ذرت)، ذَن، ذَمِي.

ذَوْرِي: (سن. ذَرِيَّة)، ثانی، مَث، پُچھی۔

دَوْن دَوْن: (پرا. دَمَدَ ما. سن. دَمَدَ ما)، دَمِ کی قُرک
جو آواز۔

تَوَاسٍ : (سن. دَاسَ)، تَمَكِّي، رَعِب تَاب.

ڈوئیں: (ہا۔ ڈئیں۔ سن۔ ڈونیں۔ ڈو = چورٹ)، لوڈن۔

تَوَئِبٌ : (پرا. تَوَّابٌ. مَن. تَاوَبَ)، ہاٹی سے مان صاف کرنے۔

ٲڀان: (من، ٲڀان)، خيال، مسجھ، چيٽو۔

تَیْرُجْ : (پرا. تَج. سن. تَیْرَجَ)، تحمل، برد باری، صبر۔

تېمى : (من. مَذْهَبُ) آهستى آهستى، تېرى، وئندۇر.

ديء: (پرا، ٽيڻا، سن، ڏهتر، ڏه، + ڏهن، اکي ٽيڻ

تي کير ڏهن جو ڪم رکيل هوندو هو، نياڻي،
ڏختي.

3

ذات : (سن. دات. دا = ذین) بخشش، نعمت.

ذاتار: (سن. دائرہ دا = ذہن) داتا، سخی، ذاتر۔

ڏاڏو: (پرا. دٽ. سن. دانر)، ڪڙمين جو هڪ اوزار،

جنهن سان لا بارو ڪندا آهن.

ڏاٽ: (سن. دَنَشٽَرا. دَٽس = چڪ وجهڻ)، هوڙ.

ڏاج: (سن. دايه. دا = ڏيڻ)، ڏاجو.

ڏاڏو: (سن. تات)، ٻي ٻي جو ٻي.

ڏاڍو: (پرا. دَيَ. سن. دَرُڌَ = پختو)، مضبوط، سخت.

ڌارو: (سن. دَر)، ڌريل آن، چاوو، چانورن جو ڪيرو.

ڌاري: (گ. ڌاري. هيٺ. ڌن. ڊالي)، ڌاري، شاخ.

ڌاڙهون: (سن. داڌم. دَل = چيرڻ، ڦاٽڻ)، آنار، ميهوي جو قسم.

ڌاڙهي: (سن. داڍڪا)، سونهاري، ريش.

ڌاڪَ: (م. گ. داڪ. سن. يَڪا = ڍولڪي يا ڊيپڪي)

(جو قسم)، رڙ، ھل، سڏڪن سان ڀريل آواز.

اوچنگارن سان آڏ ڪيائين، ڏونگر ڏيئي ڌاڪَ.

(حمل)

ڪميون ڪچون، لڏڙا، ڌاڪَ ڏين ڏيڏر.

(حفيظ)

ڌاگه: (پرا. داگه. سن. داه. دَه = سڙڻ)، باغ، چڪيا.

ڌاگهو: (سن. ڏهڪا = ڏنگ)، آٺ.

- ڏاليي : (سن. ڏَلڪَ)، ميوٽ سان ڀريل موغائي ٽوڪرو.
- ڏانڊِي : (سن. ڏَنڊَ)، ٻونڊي.
- ڏاڻ : (سن. ڏانَ. ڏا = ڏيڻ)، کاڌو، خوراڪ، بخشش.
- ڏاؤڻ : (پرا. ڏامَ. سن. ڏامنَ)، پينڊ، آڻ جي پيرن جي ٻڏڻ جي نوڙي.
- ڏاڙهي : (پرا. ڏامَهي. سن. ڏامنهي)، گهڙي جو قسم.
- ڏاهَ : (ف. ڏاه. سن. ڏاسي)، ٻانهي، گولي، ٻورهيٽ.
- ڏاهَ : (پرا. ڏاهَ. سن. ڏاهَ)، ساڙو، تپش.
- ڏَهرو : (هيم. ڏَهَل. پرا. ڏَهَل. سن. ڏَرَهَل. ڏَرَهَل = گهٽ + ٻَل = طاقت)، ڪمزور، هيٺو.
- ڏَهڻ : (پرا. ڏَهڻ. سن. ڏَهڻ. ڏَه = سڙڻ)، سڙڻ، جان.
- ڏَتڙ : (پرا. ڏَتڙي. سن. ڏَتڙي. ڏَس : ڏَه = خراب).
- ڏَتڙي : (تَت = ڪنارو)، اوکو تڙ، خراب حالت وارو.
- ڏَنو : (سن. ڏانت)، حقي يا چلم ۾ تڙ يا گوءَ جي ڪٻڍ.
- ڏَجَهڻ : (پرا. ڏَجَهڻ : ڏَهڻ. سن. ڏَهڻ. ڏَه = سڙڻ)، سڙڻ، پچڻ، جان.

باب ڏ [۱۹۱] تحقيق لغات سنڌي

ڏڇڙ: (سن. ڏڇڇڙ. ڏڙ = گوشت + چڙ = کائڻ، چڙڻ)،
ڏور کائڪو. ضد ”سچڙ“.

ڏڌ: (پرا. ڌڌ. سن. ڌڳڌ)، ڏڏھ = ڏھڻ، لسي، جھڻ.

ڏڌوڙ: (پرا. ڊڌ. سن. ڌڳڌ)، ڏڌل، جليل، سڙيل.

ڏڏ: (سن. ڌڙڏ = ڏاڍو)، آسرو، آنت، همت.

ڏڏ: (سن. ڌڌڙ)، چمڙي جي بيماريءَ جو قسم.

ڌڙ: (سن. ڌڙ) ڌڙڻ، ڀڙ، ڌڙو، ٽنگ.

گڏڙ کي گني پوي، ته ڌڙ ۾ وڃي لکي.
(پهاڪو)

ڌڙ: (پرا. ڌڙ. سن. ڌڙ)، خوف.

ڌڙت: (سن. ڌڙت)، مصيبت، آفت.

ڌڙڻ: (پرا. ڌڻ. سن. ڌڻ. ڌل = ڌڙڻ)، ڌارو

ڪرڻ، ڀڄڻ.

ڏس: (سن. ڏشا)، طرف، پاسو.

ڏساڻول: ڏسو ”دشاشول“.

ڏسڻ: (سن. ڏس)، ٻڌائڻ، پاسڻ، سکڻ، ڏيکارڻ.

ڏسڻ: (پرا. ڏيک. سن. ڌڙس)، ڏسڻ، نظر ڪرڻ.

ڏڪار: (سن. آڏگار. + آڏ = مٿي + گڙ = منهن کان

نڪرڻ)، ٻيٽ مان نڪتل ھول جا وات مان آواز

ڪري نڪري، آلتِي ڪرڻ وقت آواز.

ڏڪار: (سن. ڏشڪال. ڏشت = خراب + ڪال = وقت)،

ڏڪر، تحط.

ڏڪ: (پرا. ڊڪا. سن. ڊيڪشا)، مڱن ماڻ؛ سينگار.

ڏڪ: (پرا. ڊڪ. سن. ڊيڪ)، ڊڪ، درد.

ڏڪڻ: (پرا. ڊڪڻ. سن. ڊيڪشن)، ڏڪڻ طرف.

ڏڏڙو: (سن. ڊڊڙڪ + ”ور“ ٻڙڙي)، مڱدر يا مٽرڪي

جو قسم.

ڏلڻ: (سن. ڏل = لڏڻ)، ڏاڍي وڃڻ، ڪمزور ٿي وڃڻ.

ڏلهو: (سن. ڊلڪ)، ڪاٺي ڪٽڻ يا پنجهو وجهڻ جو.

ٽوڪرو، ڪارو.

ڏن: (سن. ڏنڊ)، ڍل، محصول، ڏنڊ، چٽي.

ڏند: (ف. دندان. پرا. ڊنٽ. سن. ڊنٽ)، ڊچن،

دند.

ڏنڊ: (سن. ڏنڊ)، جرمانو، سزا، عوضو، ورزش جو.

قسم.

ڏندو: (پرا. ڏنڊ. سن. ڏنڊ)، سوٽو، داسو.

باب ڏ [۱۹۳] تحقيق لغات سنڌي

ڏنڊوت: (سن. ڏنڊوت. ڏنڊ = ڏنڊو + وت = جهڙو)،

نمساڪار، جهڪي سلام ڪرڻ.

ڏنگ: (پرا. ڏنس. سن. ڏانس)، وچون، نانگ وغيره

جو چڪ.

ڏنگڻ: (پرا. ڏانسڻ. سن. ڏنشن)، ڏانگ هڻڻ.

ڏڻ: (پرا. ڏڻ. سن. ڏڻ)، هندن جو پوتر ڏينهن

ڏينهن.

ڏوڏي: (سن. ڏنڊ)، پست جو ڦل، جنهن مان آفيم

نڪري ٿو.

ڏور: (هيم. ڏورو، دورو. پرا. دور. سن. دور)،

ڏوري، رسمي مهار، بيت جو قسم.

ڏور: (ف. دور. سن. دور) پري وڌيڪو.

ڏوڪو: (سن. ڏڪا)، لڪڙي، جا دهل تي هڻجي،

ڪٽل يا ڪارڪ، جا اڃا سخت هجي.

ڏول: (سن. ڏل = مٿي ڪرڻ. ع. ڏلو)، پاڻي ڀرڻ

جو ٿانءُ.

ڏولاڻو: (سن. دولا. ڏل = لڏڻ)، تڪليف، اريشاني.

ڏولي: (پرا. دولي. سن. دولڪا)، هالڪي، ڪڇائو.

ڏُونِگَر: (گ. ڏَنگَر. هيم. ڏَنگَرَو. سن. تَنگ = مٽي).
جبل، روھ، چپر، پھاڙ.

ڏوھ: (سن. دوھن. ڏھن = خطا ڪرڻ)، خطا، گناه.
جرم.

ڏوھڻو: (پرا. دوھت. سن. ڏوھتر)، ڌيءَ جو پٽ.
ڏوھڙو: ڏسو ”دوھڙو“.

ڏوئي: (ڏن. ڏوئي. هيم. ڏوئو. سن. ڏرو)، ڪاٺ جو
چمچو.

ڏڻو: (پرا. ڏيو. سن. ڏيپ)، مٽيءَ مان ٺهيل چراغ.

ڏھ: (پرا. ڏس. سن. ڏشن)، ٺوڄ ھڪ.

ڏھاڙو: (گ. ڏھاڙو. سن. ڏوڙ. ڏو = چمڪڻ + ”ڙو“
اسم تصغير جي علامت)، ڏينھن، روزانو.

ڏھاڪو: (سن. ڏشڪ)، ڏھن جو عدد.

ڏھاڳ: (سن. ڏرڀاڳي. ڏر = خراب + ڀاڳي = ڀاڳ)،
بدقسمتي. ضد ”مھاڳ“.

ڏھڪار: (سن. ڏسي)، خوف، پيانڪ حالت.

ڏھلو: (پرا. ڏھڻا. سن. ڏھڪت + ”لو“ ڀڄڻي)، ڏکيو،
مشڪل.

ڏهڻ:

(پرا. ڏهڻ: دوهڻ. سن. دوهڻ. ڏه = ڏهڻ.)
 مڙندڙ يا کير ڏيندڙ جانور مان آهستي آهستي
 کير ڪڍڻ.

ڏهي:

(پرا. ڏه. سن. ڌڌي، جهڻ، ڌڌي، ڌونرو.

ڏهي:

(سن. ڏشا). ڪڙي جي ٻاريڪ ٿيندڙ ڌڙي.

ڏياري:

ڏسو ”ڏيوالي“.

ڏيا:

(سن. ڏيويا)، حشمت، رعب، ڪلا، جوت،
 روشني.

ڏيڏڙ:

(هيڻم. ڏيڏڙو. سن. ڌڌڙ)، ڏان ڏان ڪندڙ
 ننڍڙو جانور.

ڏيڏ:

(سن. آڏيڏڙ)، هڪ ۾ اڌ.

ڏيڏي:

(ف. ڏيڏيڏي. سن. ڏيڏي)، ٻاهرين دروازي ۾ گهر
 جي وچ ۾ ڀت.

ڏيڏي:

(ڌن. ڏيڏي، ڏيڏي، ڏيڏي، ڏيڏي، ڏيڏي، ڏيڏي،
 مڙس جو ڀڃڻ.

ڏيرو:

ڏسو ”ڏيرو“.

ڏيسانڌو:

(پرا. ڏيسانڌو. سن. ڏيسانڌو، ڏيڏي = ملڪ

آنتر = ڀيو)، ڀرڏيڏي، ڀيو ملڪ.

ڏيساوار: (سن. ديشاوار. ديهن = ملڪ + آپر = ٻيو). ٻيو
ملڪ، جتان مال موڪلجي يا خريد ڪجي.
ڏيورو: (پرا. ديول. سن ديواني. ديو = ديوتا + آنيہ.
= جاء. ديوتائن جي جاء)، مڙهي.

ڊ

ڊاٻ: اصل لفظ آهي ”درم“. ڏسو ”درم“. ۲-ه.
ڊڙب. سن. ڌڙوب.

جي خزانو مٿي ڪو اهل دنيا جو هزار،
ناهي تهڙو جهڙو ڏئي، مسڪين ٿو هڪڙو ڊاٻ،
(ڪل)

ڊاڪو: (سن. ڏمي)، ٽيڙو، آڙا، چور، ڌاڙيل، بد معاش.

ڊالڻ: (سن. ڌلن)، وجهلڻ، هلڻ.

ڊاڪ: (سن. ڌراڪشا)، انگور.

ڊانوانڊول: (سن. ڌاون + ڊولن)، بگاڙيل، منجهليل، آلت ڀلت.

ڊاهڻ: (سن. ڌڏنس)، ناس ڪرڻ، بگاڙڻ.

ڊپ: (پرا. ڊپ. سن. ڊرپ. ڊرپ = ڳنڍ ڏيڻ)، ڳريدار

گاه، جو قسم.

ڊپ: (سن. ڌڙوي)، دوا، اکين جو دارو.

ڊڏائي: (پرا. ڏڏم. سن. ڏڏشتا. ڏڏر = رڪڻ)، مڇلائي،

نڌڙڻو، ٽوڏ، هوڏ، بي هوشي.

ڊڏڙ: (پرا. ڊڏڙ. سن. ڏڏشت)، بي شرم، اکين جو

ڀڪو، بي ديدو، هوڏي.

ڊڇڻ: (سن. ڏڙ. ڏڙ = ڊڇڻ)، ڏڙڻ، ڀڙو ڪڙڻ.

ڊڪڻ: (سن. ٽڪڻ)، واڌو.

ڊگهو: (پرا. ڊيڙ. سن. ڊيڙگه)، لنڊو، وڏو.

ڊم: اصل لفظ ”درم“. ڏسو ”درم“.

ڊنڇين ڊمين ڊم، ڪڍجي ڪي سڄڻين.

(شاه ڪريم)

ڊنڀ: (سن. ڊنڀ)، وڏائي، مغروري.

ڊنگ: (سن. ڊين. ڊي = آڪاس ۽ وڇڻ)، شوخي،

وڏائي، وڏو، جنگ، پکين جو وار.

ڊوڙڻ: (پرا. ڏاوڻ. سن. ڏاوڻ)، ڊڪڻ، ڊوڙڻ.

ڊول: (سن. ڊول؟)، ڊنگ، ريت، نمونو.

ڊونڊي: (پرا. ڊوئي. سن. ڏورئي)، ڀڙيءَ جو قسم.

ڊوه: (پرا. ڊوه. سن. ڏروھ)، ٺڳي، دغا.

- ڊَهون : (سن. ڊَنب. ڊَلَب = چلائڻ), مَتون, هَلاَن, ٿِيها.
- ڊِڊِڪي : (سن. ڊِڊِڊِڻ), دهلڙي.
- ڊِڊِڪه : (سن. ڊِڊِڙڪه), لنبائي, ڊگهائي.

ڊ

- ڊارَ : (سن. ڌارا), نمونو, وات, وٽ, پاسي ۾, ڀرسان.
- ڊارَنُ : (سن. ڌارَنُ. ڌَر = جهلڻ), جهلڻ, رکڻ, ڪرڻ.
- ڊالَ : (سن. ڊالَ), اوزار, جنهن سان تسليوار جو ٽڪو روڪجي آڙ.
- ڊائي : (سن. آرڌڌوڻ. آرڌ = اڌ + ڌو = ڀڙ), اڏائي, ڀڙ ۾ اڌ.
- ڊارَنُ : (پرا. ڊَل. سن. ڪَشَر), ڊِرڪن, ٽوڻ, هيٺ ڪرڻ, ڪمزور ٿيڻ.
- ڊرو : (سن. شِڊل. شِڊل = ڊرو ڪرڻ), آهستي آهستي ڦسڪڻو, گهر گهلو.
- ڊَڪَ : (سن. ڊَڪَن), ڊَڪَ, ڀَڙ.

- يَڪَن: (سن. يَوڪَ)، جوڻجڻ، رَسڻ، پهچڻ، وڃڻ.
- يَنيورو: (سن. يَنيَن. يَنيُ = تلاش ڪرڻ)، منادي، پڙهو، هوکو.
- يَنگ: (سن. دَنپ. دَنپ = ڏيسڪاه ڏيڻ)، ريت، نمونو، عادت.
- يَور: (گ. يَور. سن. دَرَوَه)، جانور، مال، بموقوف.
- يَول: (سن. تَو + "ل" پڇاڙي)، مڙس، مالڪ، محبوب.
- يَوري: (سن. تار)، هيٺاهين زمين، جتي پاڻي بيهي.
- يَولڪ: (ن. دهلڪ. سن. يَول)، يولڪي، دهلڙي.
- يَوما: (پرا. يُم. سن. يَزَم)، تڪا، آواره گهمڻ، ٽاپا.
- يَونيَن: (سن. يَونيَن)، گولڻ، تلاش ڪرڻ.
- يَونگ: (گ. يَونگ. سن. دَنپ. دَنپ = ڏيسڪاه ڪرڻ)، مڪڻ، ٺڳي.
- يَونگري: (سن. تَومڪ. "ري" پڇاڙي)، ماڪ، مات، ٿڙ، غبار، ٽنڌ.
- يَويَن: (سن. وويَ)، ڪشي وڃڻ، بار ڪشي وڃڻ، ڪپائڻ.
- يَبر: (سن. دَرُڻ)، انبار، ڍڳ.

دینے: (م۔ نِلْنَا۔ سز۔ نَلَنَ = ہن)، ٹیلہ، تکرہ
تڑن۔

ڊينگ: (سن. ڌرا ڊَنگ. ڌَرِي = مضبوط ٿيڻ + آنگ
= عضرو)، مضبوط، پڪي جو قسم، قورو.
جتي ڊينگ ڊَرَن، تي تاري تنهنجي. (شاه)

2

رات: (ہر رات، منہ رات، رین، رجنی، شب، اوندھ)

١٠٠٠ : (سنه راشتر ڪوٽ)، ڏکڻ هندوستان ۾ راجپوتن جي مشهور ذات، ڄاڻو، بهادر.

واجب: (سن. راجن. راج = چمکن) بادشاہ، الہراج۔

راجپوت : (سن. راجپتر. راجا + پتر = پٽ). راجپوتانا ۾ رهندڙ راجائن جي هڪ ذات.

راجڪمار: (سن. راجڪمار)، راجا جو پٽ، شهزادو.

راج : (ہرا، راج، سن، راجیہ) حکومت، شہنشاہت :

راجاڻ: (من. راج + ”آن“ اچڙي)، راجپوت، حاڪم، دانا.

راڙو: (گ. راڙو. سن رات)، جهيڙو، رڻ، هل، ڳوڙ.

علي ٻٽَ آميرَ، ڪندا راڙو رَڪَ سين.

(سر ڪيڏارو)

راسر: (پرا. راس. سن. راس)، موڙي، ڏير، ڏک.

راسينگ: (سن. راس + آنگ)، ملڪياتي ستارن جي روشنائيءَ جي لاٽ.

راڪاس: (پرا. رڪس. سن. راکشش)، ديون جي هڪ ذات، خبيث روح.

راڪ: (سن. راگ. رنج = پيار ڪرڻ)، گانوَ، موسيقي، ڪهاڻي وچائڻ. علم موسيقي موجب راڪ، ”چه“ آهن: ۱- پيروي ۲- هندبول ۳- مينگهه ۴- سريراڪ ۵- ديپڪ ۶- مالڪوس. هر هڪ راڪ کي چه. راڳيون آهن.

راڱو: (سن. رننگ)، چيتي جو قسم.

بر بلائون بچڙيون، راڱا ڪن رهاڙ. (حمل)

رامائو: (سن. روڻ. ر = آواز ڪرڻ)، راڙو، هنگامو، هٿان هڪل، جنگ.

رانجهن: (سن. رانجن)، ساجن، پريتم. هير جو پتار.

- رائي: (سن رَئِنَ)، خوشيون ڪرڻ، ريجهائڻ.
- رائو: (پرا. رائَ. سن. راجَن. راجُ = چمڪڻ)، راجپوتن جي بادشاهن لاءِ لقب، راجا.
- رائي: (پرا. رائِي. سن. راجِنِي)، راجا جي زال.
- راوت: (پرا. راءُ. راءُ. راجِپُتر)، ننڍو راجا، سورھ، بهادر، هڪ ذات.
- راول: (پرا. راءُ. راءُ. سن. راجِڪَل)، راجائي نسل جو، شھزادو.
- راهو: (پرا. راهُ. سن. راهُ)، آسماني گرھ.
- راه: (پرا. راهُ. سن. راجَن)، راجا، سردار.
- رائر: (سن. راجِڪَر. راج = راجا + ڪَر = ڍل)، خراج، محصول، ڍل.
- رائي: (سن. راجِڪا)، تبليي ٻج جو قسم، ننڍڙا ذرا.
- رايگان: (ف. راه = رستو + ”کان“، نشاني لياقت جي، جو رستي جي لائق هجي)، اجايو، مفت.
- رَباب: (ع. رباب. > ف. رواوہ. رواو = غمگين آواز + ”ه“ نشاني لاکاپي جي)، وچائڻ جو ساز.
- رَبين: (سن. رَو + ”اين“ پڇاڙي)، سڄ.
- سِه، کِچِي، ڪُڪِ، ڪيسري، اهڙي رَو رَين.
- (عارف شاه)

رَبَ : (سن. ڏرو)، پڇي، پَتَ جي ڏر ڪمند جي رس.
رُتَ : (پرا. رَت. سن. رَڪَت)، خُون.
رُتَ : (سن. رَت)، مند، موسم. ”هندو“ سال کي

”جهن“ رتن ۾ ورهائين ٿا: ۱- بسنت (بهار.
مهنا: چيت ويساڪ)، ۲- گرِيشَم (اونهارو.

گرمي جو وقت. مهنا: چيٽ، آڪاڙ)، ۲- وَرِشا
(برسات، برسات جو وقت. مهنا: سانوڻ، ٻڌو)،
۳- شَرَدُ (سر. مهنا: آسو، ڪٽي)، ۵- هِرَ

(ٿڌ، ٿڌ جو وقت. مهنا: ٺاهري، ڀوڻ).

۶- شِشِرَ (سيارو. ڏنڌ، ڪوهيڙو، مهنا: مانگهي، ڦڳڻ).

رَتَنَ : (پرا. رَيَر. سن. رَتَن. رَمَ= ڪيڏڻ، جنهن کي

ڏسي، خوش ٿجي)، جواهر. رتن ”نو“ آهن:

۱- موتي ۲- مالڪ ۳- لاجورد ۴- گوميد ۵-

هيرو ۶- مرجان ۷- نيل ۸- پڪراج ۹- زمرد.

”چندن هار“ يا ”نوآڪو هار“ ۱۱- اهي

سڀ رتن، ٻوٽا آهن، ڇاڪاڻ ته هر هڪ کي

پنهنجو رنگ، روپ ۽ ڇاڪو آهي. اڪبر

بادشاه (۱۵۵۶-۱۶۰۵ع) جا ”نَوَ رَتَن“ (نَوَ

آملھ، ماڻڪ، نَوَ عالم : ۱- بهرام خان ۲- ملا فيضي

۳- ابوالفضل ۴- راجا توڏو مل ۵- بيربل ۶-

ابوالحسن ۷- راجا مانسنگھ ۸- مرزا عبدالرحيم خان

خاٿان ۹- تانسين) بم انهن ”نَوَن رَتَن“ تان

ورتل آهن. دراصل وڪرماجيت (آجين جو

راجا) جي درٻار جا ”نَوَ پَنڊت“ ۱۰، جن کي

”نَوَ رَتَن“ سڏيندو هو. نَوَ پَنڊت : ۱- ڏَنوٽَر

۲- ڪُشپَنڪ ۳- آمَرنهه ۴- شَنڪ ۵- ويتالپت

۶- گهٽڪَر پَر ۷- ڪاليداش ۸- وراهَمهر ۹-

وَر رَجي. ۱۰ اهو خيال آساني نون (۹) تارن يا

گرهن تان ورتل آهي، ڏسو ”کره“.

رَپَن : (سن. رَوَ + ”ان“ ڇاڙي)، سچ.

رَنگ رَپَن جو رَوَپ سان، ڪيو ماڻو منڌ ملي.

(ڪنڀار)

رَتَناولِي : (سن. رَتَن + اولِي = قطار)، موتين جي مالها،

هیرن جو هار.

رَتَن جوت : (سن. رَتَن جِيوت)، گل جو قسم.

باب ر [۲۰۰] تحقیق لغات سنڌي

رتول: (پرا. رت. سن. رکت)، رتل، ڪاڙهو ٿيل،
ڪاڙهو بنگلو.

رتي: (گ. رتي. سن. رکتگا)، آئن چانورن جي تور،
ماسي جي آئين پتي، تمام ٿورو، ڀوک جي
بيماري جو قسم.

رت: (سن. رت. رم = ڪيڏن: خوش ٿيڻ)، گاڏي.
رپ: (پرا. رپ. سن. رپ. رم = خراب ڪالھ چوڻ)،
وڃي، دشمن.

آگم رپ نه آگمي، ڪنڪن اچي نه ڪوه.

(جلال)

رپو: (پرا. رپ. سن. روپه)، چاندي.
رج: (پرا. ره. سن. رجس)، مٽي يا ڌوڙ.
رجني: (پرا. ريٽي. سن. رجني)، رات.

زلفين نانگ ذبح ڪتوئي، ڪيا هي رجني ڪالي.
(مانجهي)

رجهن: (پرا. رجھ. سن. رڌ = اٽڪڻ)، رڻڻ، مشغول
ٿيڻ.

رج: (سن. آرٽھ)، سچ، واري ئي واري.

- رَچَنا: (سن. رَچَنا)، جوڙجڪ، قدرت.
- رَچَڻ: (سن. رَچَڻ. رَچَ = ٺاهڻ)، ٺاهڻ بنائڻ، سينگارڻ، سنوارڻ.
- رَچَڻ: (پرا. رَچَ. سن. روچَڻ. رَچَ = چمڪڻ: پيار ڪرڻ)، وڪڻڻ، فرحت ڏيڻ.
- رَچَ: (سن. رَچَڻ، نوڙي، ٿانءُ. ”رَچَ“ = پڇڙ سان لڳي سگهي ٿو. جنن: ڪنڀر جا ”رَچَ“).
- رَچَ: (پرا. رَچَ. سن. رَڪَڻ)، هڪ جهگلي جانور.
- رَڙ: (سن. رات. رَت = گوڙ ڪرڻ)، شر، آواز، واکو، هل.
- رَسَ: (پرا. رَسَ. سن. رَسَ. رَسَ = سواد وٺڻ: پيار ڪرڻ)، سَتَ، مارَ، عرق، فرحت، لطف، مزو.
- ”رَسَ“ جا ”رَسَ“ قسم آهن: ۱- جسماني يا طبعي ذائقه جا رَسَ، جنهن جا چھ قسم آهن: ۱- مٺي رَس ۲- کٽي رَس ۳- کاڍي رَس ۴- ڪڙي رَس ۵- تڪي رَس ۶- ڪساري رَس.
- ۲- حس يا ڪلپنا وارا رَس، جنهن جا ٽي قسم آهن: ۱- شرنڪار (سينگار: عشق، پريم)، ۲- هاسي (ڪلائينڊڙ)، ۳- ڪرٺا (رحم، قيساس).

رِقت آمیز (م- رَوْدَر (ڏَمَر، ٿهر، ڪوٺ)،
 ۵- وِهر (سُورِهيائي)، ۶- پَيانَڪ (دَهشت، هَيت،
 هراس)، ۷- وِپُتَس (ڪِرِپ، ڪراحت، نفرت، بچان)،
 ۸- آڏَيت (حیرت، تعجب، اچرج)، ۹- شانت (سانت،
 آرام، فـرحـت)، ڪڏهن ڪڏهن ڏهون رس
 ”واتسلي“ (ڪولتا) ۾ گذرن ٿا. اهي ”رس“ شعر
 جو مکيه جز آهن، پر وشونات جي خيال موجب
 (اهي رس شعر جي) جان آهن. (وي-آيت).

رستو: (ف. راسته)، دَڳ، واٽ، پهچرو.
 رَسَڪَپور: (سن. رَسَڪَپور. رَس = پارو + ڪَپُور =
 ڪافور)، دوا جو قسم، وکر جو قسم.
 رَسَن: (پرا. رَوَسَن. سن. رَوَسَن. رَش = ناراض ٿيڻ)،
 ڪاوڙ ڪرڻ، رسي وڃڻ.

رَسَوَتي: (سن. رَسَوَتي)، پاڇي، ڪاڌو، پوڙ.
 رَسي: (هيم. رَسي. پرا. رَس. سن. رَشَم)، نيوڙي،
 ڏوري.

رَسِيلو: (سن. رَسِڪَ)، رس ڀريو، سواڊي، مزدار.

رَشَتَ هَشَتَ : (سن. رِشَتَ هَشَتَ)، مضبوط، سٺي ۽ هائيءَ وارو.

رِشي : (سن. رُشِ)، تپشيا ڪندڙ، بزرگ.

رَڪَن : (گ. رانڪ. هيم. رانچيم. پيرا. رَنڪ. سن.

رَنڪ. رَنڪ = سواد وٺڻ)، غريب، ڪنگال.

رَک : (پرا. رَڪا. سن. رَڪشا)، خاڪ، پيسم، چار.

ڦلهار، برهين، وڪيا، سنيال.

رَڪَن : (پرا. رَڪَن. سن. رَڪشَن. رَڪش = ڌڙڻ)،

ڌڙڻ، ٺهرائڻ، بچائڻ.

رَڪو : (سن. رَڪش)، اڻڀو، خشڪ، ڪٽور، ميل جول.

وارو نه.

رَڪيا : (سن. رَڪشا)، سنيال، بچاءُ، پرگهور.

رَگ : (ف. رَگ)، نس.

رَگِوَن : (سن. گهرشَن)، گهوٽن.

رَلَن : (سن. لَلَن)، ماڻ، گذجن.

رَلَن : (سن. لَلَن)، اجايو گهم.

رِلي : (سن. پرا. رِلَڪ)، گودڙي، فراسيءَ جو قسم.

رَمَن : (پرا. رَنپ. سن. گَم)، هلڻ، چڙڻ، وڃڻ.

رَمَ: (سن. رَمَ. رَمَ = ڪيڏڻ)، راند ڪرڻ، خوشي ڪرڻ.

رَنَبَ: (سن. روڀڻ)، روڻو ڪرڻ، سارين جو ٻج (سلا) هڻڻ.

رَآڻَ: (سن. رَآڻَ)، ڀڪڻ، ٿاڏڻ.

رُڻَ: (پرا. رُڻَ. سن روڏڻ. رَڏ = اٽڪڻ)، رُڇهڻ، مشغول ٿيڻ.

رَنَدَ: (سن. رَنڌَر. رَڏ = ناس ٿيڻ: هورو ٿيڻ)، رستو پيچرو.

رَنَدو: (ف. رَنده. رَنديدن = مڏو ڪرڻ. سن. رَدَن)، ڊڪائڪو اوزار.

رَنڌَ: (پرا. رَنڌَ. سن. رَنڌَن. رَڏ = ناس ڪرڻ)، پڇڻ، ڀاڄي ٺاهڻ.

رَنڊِي: (سن. رَنڊا)، ڪسيپاڻي، رنڊڪيلي، فاحش عورت. (پرا. رَنڊا. سن. رَنڊا)، بيوه عورت، وڏو.

رَنگَ: (ف. رَنگ. پرا. رَنگ. سن. رَنگ)، رَنگ، رَنگ، نمرنو، راڳ، تماشو.

رَنَ: (پرا. رَن. سن. رَن. رَ = آواز ڪرڻ)، لڙائي، ويل، ظلم.

- رڻ: (سن. آرڻي)، جهنگل، ميدان، پياپان.
- رَو: (پرا. رَو. سن. رَو)، سڄ.
- رَو، ڪينڇن، ماه، ڪنگو ڪم، ناهي جوڙ جمال.
(سليماني)
- روٽ: (هيم. روٽ. سن. رٽ = ٺوڪڻ، ويڻ)، ڪڙڪ
جو لولو، ڏلهي روٽي، ماني.
- رَوپ: (پرا. رَوپ، سن. رَوپ، رَوپ = ڊولائٽو ٿيڻ،
ڏسڻ)، صورت، شڪل.
- روڙيو: (پرا. رَپ. سن. رَوڙي)، سڪو، جنهن جو ملهه
سورنهن آنا آهي.
- روجهه: (گه. روجهه، هيم. روجهه، پرا. روجهه، سن.
رُشي)، هڪ جانور جو نالو.
- روڏن: (سن. روڏن، رڏ = ڳوڙها ڳاڙڻ)، رئي. روج.
- روڙو: (پرا. لٽ. سن. لوشت)، ڪنڊو، ٽڪر.
- روشو: (ف. روع، سياه، رو = منهن + سياه = ڪارو)،
ڪارو منهن، منهن ڪارو.
- روڪ: (سن. روڪ، رَچ = چاهڻ)، روڪڙ، نقد.
- روڪڻ: (سن. روڏن، رڏ = بند ڪرڻ)، جهلڻ، رنڊڪ
وجهن، بندڻ.

روڳ: (پرا. روڳ. سن. روڳ. رُڱ = بيمار ٿيڻ، سُر ٿيڻ)، بيماري ۽ گند.

روڳي: (پرا. روڳ. سن. روڳڻ)، بيمار.

رولو: (هيٺ. رولو. سن. راو. رُ = آواز ڪرڻ)، ٻڪيڙو، مونجهارو.

روھ: (سن. روھ = مٿاهين)، جبل، ڏونگر، چير، ڪوھ.

روھڻ: (سن. روڏڻ. رڌ = روڪڻ)، سوڙهو گھٽڻ، آڻڪڻ.

رھاڻ: (سن. رڌ = ريجهائڻ)، مجلس، وندر.

روهِي: (سن. روشڻ)، ٻيٽ ر جي ڪوٺائيءَ جو قسم، موچڪو اوزار.

رِھائڻ: (سن. آرھ)، جڳائڻ، لائق ٿيڻ، روا هجڻ.

رَھت: (سن. رَھت. رَھ = ڇڏڻ)، ڇڏيل، خالي، بنا.

رَھڻ: (هيٺ. رِھ. سن. راج)، ترسڻ.

رَڻڻ: (پرا. رڻڻ. سن. روڏڻ. رڌ = رڻڻ)، ٻوڙها ٻاڙڻ، لڙڪ وهائڻ، هنجون هارڻ.

رَڻو: (ع. رِدا)، ٻوٽي، مٽي تي پهرڻ جو ڪپڙو.

رَڻي: (پرا. رِڻ. سن. رَجس)، مٽي، ٿوڙ، دڙ، غبار.

رِي: (سن. رَتي)، سوا، بنا، بغير.

ريگڙا: (ف. ريگ = واري + ”ڙا“ ٻچاڙي)، واريءَ سان

ڀريل، ميرل، چونڪا، مٽيءَ سان ڀريل هائڻيءَ جا ڦڙا.

ریت: (هرا. ريء. سن. ریت. ري = وڃڻ)، ڍنگ،

نمونو، طرز.

ریتی: (گ. ريتي. هيسر. ريموالشا. سن. ريتجا. ف.

ريگ)، واري، راڻو، پٿري.

ريٽو: (سن. رڪت)، ڪاڙهو. ڪاڙهو ڪپڙو.

ريجهڻ: (سن. رنجن. رڄ = خوش ٿيڻ)، ڀرڇڻ، راضي ٿيڻ،

مائل ٿيڻ.

ريڙه: (سن. ريڙڪ) پٺيءَ جي ڪنڊي (ڪرنگهي)

جي هڏي.

ريس: (سن. ارشا. رفص = غصو ڪرڻ)، حسد، ساڙ.

ريڪ: (هرا. ريهه. سن. ريڪا. ليڪ = لڪڻ)، ريڪا، نشان.

رين: (ڏن. ريڻي. سن. رڄڻ)، رات.

ريڻي: (گ. ريڻي. ڏن. ريڻي. هيسر. ريڻ. سن. رتي)،

سون جي ڪپڙي.

ريون: (سن. روڻ. ر = آواز ڪرڻ)، ڪونج.

ريون رهي نه روه ري، توڙي ٿئي پرلوه.
(مينگار)

ريه: (سن. ريش) دانهن، ڪوڪ.

ز

زمين: (ف. زمين. زم = ٿڌاڻ، ٿڌ + ”ين“ نسبت جي
نشاني)، ڌرتي.

زميندار: (ف. زميندار. زمين + دار = رکندڙ. داشتن = رکڻ)،
زمين جو مالڪ.

زبور: (ف. زيب + ور = وارو)، گهڻو.

س

ساک: (گ. ساک، هير، سترو، پرا، ساک، سن. سارک.

سڙ = وڃڻ)، ٽولو، ساڻاري، سنڪت.

ساڻاري: (سن. سارک + ”آري“ هچاڙي)، مددگار،
پاڻايدار.

ساڻي: (هير. سهڻا. سن. سهت. سه = ساڻ + اڻ = وڃڻ:

سه = سهڻ)، مددگار.

ساجن: (سن. سجن. ست = سڄو + جن = ماڻهو)، سڄو،

ست ڀرڻ، ڀلو ماڻهو، ڀرين.

- ساجاڻ : (سن. مَڇِيڄَان)، سمجھڻ، ساڃھڻ.
- ساڌ : (سن. ساڌو. ساڌ = پورو ڪرڻ)، سَنَت، مهاڙھ،
وڍراڳي.
- ساڍو : (سن. سارَڌ. سَ = سان + اَرڌ = آڌ)، آڌ سان، ٻن
کان وڌيڪ عددن کي اڌ ڪڍڻ.
- سارَ : (ٻرا. سارَ. سن. سارَ. سَر = وڃڻ)، سچ، رس،
مول، ٻل، اصل مطلب، خلاصو، فائدو، ڌن.
- ساراھڻ : (ٻرا. سَلاھڻ. سن. سَلاگھڻ)، تعريف ڪرڻ.
- ساربان : (ف. سار = آڻ + بان = رکندڙ)، ساروان، اوڻي،
سردار.
- سارَنگ : (ٻرا. سارَنگ. سن. سارَنگ. سَر = وڃڻ)، هڪ
راڳپي جو نالو آسماني مانڊاڻ.
- سارَنگي : (سن. سارَنگي)، ستار جو قسم.
- سارَن : (ٻرا. سارَن. سن. سَمَرَن. سَمَر = ياد ڪرڻ)،
سڀالڻ، ياد ڪرڻ.
- سارو : (سن. سَرو)، سچو، ٻورو.
- ساري : (سن. ساري. سَر = ناس ڪرڻ)، شطرنج جي
ٻوٽ.
- ساري : (سن. شال)، آن جو قسم.

ساڙهي: (پرا. ساڙي. سن. شاڻڪا)، عورتن جي پهرڻ جو

ڪناريدار ڪپڙو.

ساڙيه: (سن. سَوَدِيَش. سَو = پنهنجو + دِيَهَن = ملڪ)،

ساڙيه، وطن.

ساس: (سن. شَواس)، دم، ماه.

پڪريءَ کي ساس جي، ڪاسائيءَ کي ماس جي.
(پهاڪو)

ساڪ: (پرا. سَڪ. سن. ساڪَشِيَه. سا = سان، سامهون

+ آڪَش = اک)، شاهدي، قسم.

(سن. ساڪَشَن)، شاهد، گواھ.

ساگر: (پرا. ساگر. سن. ساگَر_مَگَر. س = سان + گر =

زهر، جو زهر سان پيدا ٿيو هجي. ايوڌيا جي

هڪ راجا جو نالو، جنهن تان ”ساگر“ ٿيو)،

ممبئي. هندن جي عقيدتي موجب ”ساگر“ ”ست“

آهن: ۱- لوڻ جو ۲- ڪير جو ۳- گھ جو ۴-

ڏهيءَ جو ۵- شراب جو ۶- ڪمند جي رس جو

۷- ماڪيءَ جو.

ساڳ: (پرا. ساڳ. سن. شاڪ. شَڪ = ڪر ڪرڻ

جي طاقت رکڻ)، مائي ڀاڄيءَ جو قسم، ڪاڻ

جو قسم.

- ماڱاھڻ: (سن. مَنجڇان)، خيال ڪرڻ.
- مالو: (پرا. شِمال. سن. شِمال)، زال جو ڀاءُ.
- مالور: (ف. شال)، دوشال، ڪپڙي جو قسم.
- سام: (پرا. سام. سن. سامَن. سو = ٻين جو لاس ڪرڻ)،
هندن جو ٿيون ويد.
- سام: (سن. شَرام)، پناه، اجهو.
- سامهون: (پرا. سَمَمَه. سن. سَمَمَڪ. سَم = اڳيان + مَڪ =
منهن)، اڳيان.
- سامي: (سن. سوامِن. سو = ڏن، ٻان)، سوامي، گرو.
- مان: (سن. شَنڊ)، جوان ٻاڏو، مينهن جو مذڪر.
- سانپارو: (سن. سَمَمَڪ. + ”آرو“ پڇاڙي)، سامهون، اڳيان.
- سانپير: (سن. سَمَر)، يادگيري.
- سانپير: (سن. سَمَبَر. سن. شَمَبَر)، هرڻ جو قسم.
- سانپڻ: (سن. سَمَمَڏا. سَم = سان + ڏا = رکڻ)، سانڍڻ.
- سانت: (پرا. سَمَت. سن. شانت. شَم = ٿڌو ڪرڻ)، چپ،
شانتِي.
- سانجھي: (سن. سَنڊيا. سَم = چڱي طرح مان + ڏئي = ڏيان،
ڪرڻ)، شام.

سانچڻ: (سن. سَنَچَڻ. سَر = چڱي طرح سان + چ = جمع ڪرڻ)،

آئت ڏهڻ.

مانچو: (سن. سَمَڻاڻا)، فرمو، ٻورو، ٺٻو.

مانڏاڻ: (سن. مَنڌَت)، کڻاڻ، آچار.

مانڊو: (سن. سَرَنڊَڪ)، ڪرڙي يا چچي جي ذات جو جانور.

سانڍڻ: (سن. مَمَڏا. سَر = سان + ڏا = رکڻ)، سانڍڻ.

ماننگ: (هيم. مِيگهي. سن. شَنَڪ)، ڀالو، بڙچي.

ماننگ: (سن. مَواننگ)، حيلو، ڪوشش، ڊول.

مانگي: (سن. سانگَتَڪ)، سانگي سان ايندڙ، مسافر، مهمان.

مانگهارو: (سن. سَنهار. سَر = چڱي طرح سان + هَر = کڻڻ)،
چينارو، چچڻ.

سانورو: (هرا. مامل. سن. شِيامل)، سانولو، ڪارانجهڙو.

سانوڻ: (هرا. ساوڻ. سن. شَرواڻ)، هندن جي هڪ مهني
جو نالو.

سانئون: (سن. شِيامَڪ)، ڏت جو قسم.

ساڻو: (من. شَراَنَت)، ٽڪل، خالي، سڪڻو.

ساڻيه: (من. سَوَدِيَه)، وطن. ڏسو ”ساڙيه“.

ساوڙي: (سن. شِياما)، گاه، جو قسم.

- ساه : (ٻرا. ساس. سن. شواس). ساس، دم.
- ساهتيه : (سن. ساهتيه. سَهت = ميل). ميلاپ، علم ادب.
- ساهڙ : (سن : سهارڊ). هوت، پيارو، سهڻي جو پتار.
- ساهڙي : (گ. ماهيلي. هير. ماهلي. سن. س = سان + آلي = سڪي. سنگتياڻي). سهيلي، سڃني.
- ساهڙ : (ٻرا. ساه. سن. سواد. ف. سواد). لذت، مزو.
- مائڙ : (سن. ساگر). منڊ.
- سائر ڏيئي لت، آوڃي نيڇي ٻوڙي. (شاه ڪريم)
- سائو : (سن. سادو). ڪمائيءَ وارو، گھوان، شاهوڪار.
- مائين : (سن. سوامن). مالڪ، گرو، استاد.
- ميسين : (ٻرا. ميسون. سن. ميسون. سو = سين). ٽوپو ڏيڻ.
- ميسر : (سن. سيل. س = سان + پل = پل). طاقتور، مٿروڙو، مضبوط.
- ميهوجھ : (سن. ميوڏ. س = سان + ٻوڏ = ميهجھ). ميهجھو، سياڻو.
- مپ : (سن. سڙو). ڪل، سڀني. هڙئي.
- ميا : (سن. ميا. س = سان + پيا = چمڪڻ). سماج، درٻار، مجلس.

- سڀاڳو: (من. سوڀاڳيو. س = چڱو + پاڳ = بزرگي، روشنيءَ) مدوروو. ضد ”نڀاڳو“.
- مڀاڻي: (ع. صبح + ”آڻي“ ٻڙاڙي)، صبحاڻي، ايندڙ ڏينهن. مڀاڻو: (سن. سوڀاڻو. سو = پنهنجو + پاو = نمونو)، مزاج، عادت.
- مڀت: (من. مروتو. س = سڀ + ٿر = جڳه)، هر جڳهه. سڀر: (من. سڀل. س = سان + پل = پل)، سگهارو، مددگار.
- مٺ: (من. مٺ، چڱو، هڪ. مٺ: (پرا. مٺ. من. مٺي)، سنگهه، جوهر، ٿٺ. مٺ: (سن. مٺي، مٺ = آس = ٺيڻ)، سچ، ميل.
- مٺاڻي: (من. مٺاڻيٿ، اسي + مٺ. مٺاڻوي: (من. مٺاڻويٿ، نوي + مٺ. مٺاڻي: (من. مٺاڻي. مٺ = چڱي طرح سان + ٽپ = ٽيڻ). ڏک ڏيڻ.
- مٺاڻي: (من. مٺاڻيٿ، ويهه + مٺ. مٺاڻي: (من. مٺاڻيٿ، ٺيهه + مٺ. مٺاڻي: (من. مٺاڻيٿ، سورنهن + هڪ. مٺاڻي: (من. مٺاڻيٿ، مٺ + ڏهه).

- سَـتَرُ : (من، س = چڱو + تَت = تڙ)، سَـتَـو تڙ، پورو.
- مَـتَـسَـنَـگَ : (سن، مَـتَـسَـنَـگَ. سَت = چڱي + سَنَگ = سنڪت)،
پلي سنڪت، ساڌن سان الڻ وهڻ.
- سَـتَـوَنَ : (پرا، مَـتَـسَـم. مَن. سَـڪَـتَ)، پَـگَـلَ ڏاڻيون، مَـٺَـي ۱۰۰
مٺائي جو قسم.
- سَـتَـوَنَـجَـاَھُ : (سن، سَـپَـتَـپَـچَـاَـشَـتَ)، ٻنجاھ، ۴ ست.
- سَـتَـهَـتَـرَ : (من، سَـپَـتَـسَـپَـتَـتَ)، ستر ۴ ست.
- سَـتَـيَ : (پرا، سَـتَـيَ. مَن. مَـتَـيَ. سَت = چڱي)، استري، جا
مڙس جي لاش مان گڏ جلي، سَت يا ميل واري.
- سَـتَـيَ : (سن، شَـڪَـسَـتَ)، دوا، ڦڪي، ٻُڪي.
- سَـتَـيَـاَ نَاسَ : (سن، مَـتَـيَـاَ نَاسَ. سَـتَـيَ = مَـچَـاَـئي + نَاسَ = ناس)، ٻر بادي.
- مَـتَـيَـاَ لَھُ : (من، سَـپَـتَـچَـتَـوَرِ نَـشَـتَ)، چاليھ، ۴ ست.
- سَـتَ : (پرا، مَـتَ. مَن. سَـارَـتَ)، سات، ٽولو.
- سَـتَـاَڻي : (من، س = چڱو + سَـتَـاَڻي = پوري وقت تي)، پوري
مهل تي، سويل.
- مَـتَـرَ : (سن، سَـوِج. س = گهڻو + آج = صاف)، نرم،
اجلو، سولو.
- سَـتَ : (پرا، مَـتَ. مَن. سَـوِـتَ، سَـوِ = سڀڻ)، ڏورو، ڏاڳو.

سنڌاڻو:	(سن. مَٽا = هَستي + ”آڻو“ ٻڇاڙي)، خوفائتو.
سَنُڻ:	(سن. مَرَج = خَلق)، رِڻ، من ۽ وهارڻ.
سَن:	(پراء. سَن. سن. شَشَڻ)، پنجاه ۽ ڏه.
سَنڙِي:	(هراء. سَنڙِي: سَنڙڪ. سن. شَشَڻڪ. شَشَڻ = سَن)،
سَنو:	سارين جو قسم، جو سَن ڏينهن ۽ تيار ٿئي ٿو.
سَپ:	(هراء. سن. سَن. سن. مَشَڻ)، چڱو، وڻندڙ، پسند.
سَپ:	(پراء. سَپ. سن. مَرَب، سَپ. مَرَب = وڃڻ)، نانگ.
سَپ:	(هراء. مَت. سن. شَڪَسَت)، سَپي، ڪوڏ يا ڪرڪڻي
	جو قسم.
سَپ:	(هراء. سَپ. سن. مَوَرَب)، چَچ.
سَپڇڻ:	(سن. س + آت = مَٿي + پَد = هيدا ڏيڻ)، چمڻ، ٺهڻ.
سَپڪ:	(هراء. سَپڪ. سن. سَپڪو)، چڱي طرح پڪل.
	سَنو، سوٽ.
سَپنو:	(هراء. سَمڻ. سن. سَوَين. سَوَپ = سهڻ)، خواب.
سَپوٽ:	(سن. سَپوٽر. سَپوٽر = سَچو + پَتر = پَٽ ۲ - سَپوٽر = س =
	چڱو + پَتر = پَٽ)، ساڇڻو پَٽ. ضد ”ڪڇوٽ“.
سَقرو:	(سن. سَقَل. س = ساڻ + قَل = ميوو)، سَقَلو، سَجايو.
سَچ:	(پراء. سَچ. سن. سَوَريو. سَر = هاڻ)، سورج.

سَڄاڪَ : (سن. سَ = ساڻ + ڄاڪَرڻ = ڄاڪڻ)، بيدار، ڄاڳيل.

سَڄاوتِي : (سن. سَورَه = سَچ + ”اوتِي“ پڇاڙي)، مٿي جو سور،
جو سچ اڀرڻ سان پوي.

سَڄاوتَ : (سن. سَڄا = سينگارڻ + ”اوت“ پڇاڙي)، سينگار،
ٺاهڻ ٺوهر.

سَڄاڻَ : (سن. سَڄا = سَوَنهن ڏيڻ)، سينگارڻ.

ڇڙي مانگ مڃڻ، چوٽو سر کنڊر سَڄليو. (ڪنڀار)

سَڄڪَڻَ : (سن. سَڄڻ. سَڄ = چنڊڙڻ)، چنڊڙڻ، ڀرجڻ، سَڄهائڻ.

سَڄاڻَ : (پرا. مَڄاڻ. من. سَڄيان. س = ساڻ + ڄيان = ڄاڻ)،
خبردار، مياڻو.

سَڄڻَ : (من. سَڄڻ)، دوست. ڏسو ”ساڄڻ“. ضد ”ڏڄڻ“.

سَڄڻَ : (من. سوڻ : شوئيٽ)، آما سڄڻ، ٽوڙجڻ.

سَڄڻَ : (سن. شَرَت. شَر = پڌڻ)، ڀڄڻ، سَڄڻ.

سَڄهندو : (من. سوڄس. شَڄ = ڇمڪڻ)، سوڄهرو، روشني.

سَڄهڻَ : (پرا. سَڄه. سن. سڌ. سڌ = پورو ڪرڻ)، ڪرڻ.

سَڄَ : (پرا. سڻ. سن. شونيم)، ويرانِي، ڀينگ.

سَڄائڻَ : (من. سَر = ساڻ + ڄيا = ڄائڻ)، ڀڄائڻ.

سَڄڻَ : (سن. سَنڌان. سَر = چڱي طرح سان + ڌا = وڪڻ)،

ڇهڻ، لڳڻ.

- سڄو: (سن. شوٺيم)، مڪڻو، خالي مسڪين.
- سڄ: (هيم. ڏن. سڄ. پرا. سڄ. سن. سٿيم)، ست، سيل،
ٺيڪ، درست.
- سڄر: (سن. مَس = چڱي طرح سان + چَر = چرڻ)، گهن
ڪاٺڪ. ضد ”ڏچر“.
- سڄيت: (سن. سڄيتس. مَس = چڱو + ڇِت = من)، خبردار،
هوشيار.
- سڌا: (پرا. سڌا. سن. سڌا)، سڌائين، هميشه، نت.
- سڌ: (پرا. سڌ. سن. سڌي)، ٻڌو، خبر، سمجه.
- سڌارڻ: (سن. سڌڻ. سڌ = وڃڻ)، لڏڻ، وڃڻ، مڙڻ.
- سڌر: (سن. مَس = چڱي طرح سان + ڌَر = رکڻ ۲. شڌڪر.
شڌ = صاف ٿيڻ)، ٺيڪ ٿيڻ، درست ٿيڻ.
- سڌڻ: (سن. سڌ. سڌ = پورو ٿيڻ)، پورو ٿيڻ، ٻڃي وڃڻ.
- سڌو: (سن. ساڌ)، سامهون، ٺيڪ، سڄو، سادو، سادو،
ٺيڪ، سڌو سنئون.
- سڌو: (سن. سڌ)، سنئون سڌو، جنهن ۾ وَر يا ڏنگ
نہ هجي.
- سڌڻ: (سن. سڌڻ. شپ = هڪارڻ)، آواز، واکو، هڪار.
- سڌر: (سن. مَس. مَس = سر = وڃڻ، وهڻ)، تلا.

مَر:	(هراءِ سَر = سن. شَر = شر = مارڻ)، تير ٻوڙو.
سَر:	(هراءِ سَر = سن. شَل = ڪڻو ڪڻو ڪري گڏ ڪرڻ،
	چونڊڻ)، مٽيءَ جو ڪچو يا ٻڪو سڊول ٿڪر.
سَر:	(هراءِ سَر = سن. شَرَس = شَر = ناس ٿيڻ. ف. سَر)، مٽو.
سَر:	(سن. سَوَر = سَوَر = آواز ڪرڻ)، آواز، لهجو.
سَرآپ:	(سن. شاپ = شاپ = هاراتو ڏيڻ)، بددعا، پٽ، هاراتو.
سَرآڌ:	(سن. شَرآڌ = شَرآڌ = وشواس، اعتبار)، وڏن جي نيت
	غريبن کي کاڌو ڪارائڻ.
سَران:	(سن. شان)، روهي.
سَرائي:	(سن. شلاڪا = شَل = وڃڻ)، سبخ، جنهن مان سرمو
	پاڻي، گاڏيءَ جي ڦيٽن ۾ پيل ڪاٺ يا لوه جي
	ٻنڊي يا پٽي.
سَرَب:	(سن. سَرَو = سَر = وڃڻ)، سڀ، خدا تعاليٰ.
	سي آڏيت چئجن، جن سَرَب آڏيت سَهي ڪيو. (سامي)
سَرَت:	(سن. سَمَرَت)، هوش، خبر.
سَرَجڻ:	(سن. سَرَجَن = سَرَج = پيدا ڪرڻ)، آڀائڻ.
سَرڌا:	(سن. شَرڌا = شَرَت = ڀروسو + ڌا = رکڻ)، ايمان،
	ڀڪو وشواس.
سَرخاب:	(ف. سَرخاب = سرخ + آب)، پاڻيءَ جو پڪي، جيهو،
	جنهن جا ٻيڙ ڳاڙها ۽ نرم ٿيندا آهن.
سَرخَرَو:	(ف. سرخ = ڳاڙهو + رَو = منهن)، مان وارو.

سَرمَسامَ : (ف. سَرمَسام. سَر = مَٺو + سام = سوچ)، بيماريءَ

جو قسم، جنهن ۾ مغز سڄي ٻوندو آهي.

سَرمَڪو : (ڏن. سَرمَٺو. سن. سَرمَڪ. ف. سَرمَڪ)، انگوري رس.

سَرمَشيئي : (سن. سَرمَشيئ. سَرمَج = پيدا ٿيڻ)، ڪائنات، سنسار.

سَرمَڪَنڊَ : (سن. سَرمَڪَنڊ. شَرمِي = سونهن + ڪَنڊ = ٽڪرو)،

چندن، صندل.

سَرمَڪَ : (سن. سَرمَڪَ. ۱. سَرمَڪَ = آواز + گو = وڃڻ. جتي

سڌا آواز ٿين ٿا. ۲. سَرمَڪَ = چڱي طرح سان + رُج =

وڃڻ. جتي چڱي طرح سان وڃن ٿا يا رهن ٿا).

اندر لوڪ، بهشت. ضد ”نرڪ“.

سَرمَلو : (سن. سَرمَلو)، چٽو، صاف، خوش.

سَرمَڻَ : (پرا. سَرمَڻ. سن. سَرمَڻ. شَرمَڻ = مارڻ، جو پناهه ۾

اچي، تنهن جي دشمن کي مارڻ)، سامه اجهو، پناهه.

سَرمَنائِي : (ف. سَرمَنائِي. سَرمَڪَ = شادي + نائي = مڙود جو

آواز)، شرناھ.

سَرمَنگهه : (سن. سَرمَنگ)، زمين جي اندران رستو.

سَرمَنهڻ : (ف. سَرمَنهڻ. سن. سَرمَنهڻ)، ٽيلي ٻچ جو قسم.

سَرمَنهڻ : (سن. سَرمَنهڻ)، وڻ جو قسم.

سَرمَڻَ : (سن. سَرمَڻ)، حاصل ٿيڻ، ڏهڻ، گذرڻ.

سَرمَڻَ : (پرا. سَرمَڻ. سن. سَرمَڻ. مَرمَڻ = هلڻ)، هلڻ، ڪسڪڻ.

- سَرو : (هرا. سَرا. سن. سَرا. سَرو = چمڪڻ، گهڻي لياقت رکڻ)، دارو، شراب.
- سَرواڻ : (ف. ساربان : ساروان)، اوڻي، اڳواڻ، ڏسو "ساربان".
- سَروپ : (سن. سَروپ. س = برابر + روپ = شڪل)، برابر، سمان.
- سَروپ : (سن. سَورَپ. سَو = پنهنجو + روپ)، سولهن، سندرڻا، سوڀيا، شڪل.
- سَروپ : (من. سَروپ. س = چڱو + روپ = شڪل)، سندر، سَڌول، منوهر، خدا تعاليٰ.
- سَرهو : (من. سَهره. س = چڱو، مان + هره = خوشي)، خوش.
- سَرهو : (هرا. سَره. من. سَريپ. س = چڱي طرح مان + رپ = چاهڻ، آواز ڪرڻ)، خوشبودار.
- سَره : (سن. سَرد. سَرو = ناس ڪرڻ. ڪڪرن ۽ گرمي کي ناس ڪندڙ)، هڪ موسم جو نالو.
- سَريت : (هرا. سَريه. سن. سَرت. س = چڱي طرح سان + رت)، رم = محبت ڪرڻ، ڪيڏڻ، ڀار، رکيل عورت.
- سَريو : (هرا. سَريو. سن. سَريو. سَرو = ناس ٿيڻ)، بدن، ديهه.
- سَريشت : (سن. سَريشت. پَر = گهڻو + شنس = ساراھڻ)، اتم، اعليٰ، بهترين.
- سَرن : (سن. سَرن)، ڪرڻ، پڄڻ، خراب ٿيڻ.

- مَڙھ: (من. شڌ = ناس ٿيڻ)، ڪمزور، ٿڌو، ڪم طاقت، سٺل.
- مَڙھ: (گ. مَڙي. هير. مَڙو. من. مَڙي. ع. شراع)،
پڙي جو بادوان.
- مَس: (هرا. مَس. من. مَسَن)، چند.
- مَس: (ڏن. مَسو. هرا. مَسو. من. شوشرو)، زال يا
مڙس جي ماءُ.
- مَسَتو: (من. مَسَت)، سھانگو.
- مَسِيل: (هرا. مَسِيل. من. مَسِيل)، اتر ميا واري.
- مَسَن: (هرا. مَسَن. من. مَسَن)، موڙھو ٿيڻ، ڪومائجڻ.
- مَسو: (من. مَسَن)، گھڻو، گھڻو.
- مَسِي: (من. مَسِي. شَر = ناس ٿيڻ. جو آخر ناس ٿيڻ)،
سر، مَسو.
- سُڪاڄ: (من. سُڪاڄ. مَس = چڱو + ڪاڙي = ڪم)،
وڙائڻو، لائق.
- سُڪارڻ: (من. مَسِيڪرڻ)، ٻُٽ ڀرڻ، مڃڻ، ھنڊي ڪي
قبول ڪرڻ. ضد ”سُڪارڻ“.
- مَسَر: (من. سُڪال. مَس = چڱو + ڪال = وقت)، سُڪار.
ضد ”مَسَر“.

- سَڪَڻَ : (پرا. سَڪَ. سن. شُڪَن = گهٽ ٿيڻ)، ٺوٺ ٿيڻ،
بي رس ٿيڻ.
سَڪو : ڏسو ”سَڪو“.
- سَڪَ : (سن. شُڪِي. شاش = سڪڻ)، چيلو، گرونانڪ جي
ڌرم کي مڃڻ وارو.
- سَڪَ : (پرا. سَه. سن. سَڪ. سَڪَ = سڪي ٿيڻ : سَ =
چڱي ۽ طرح سان + ڪَن = ڪوٺڻ)، آرام.
- سَڪَرَ : (سن. ساڪَشَر) شريف، لائق.
- سَڪَنَ : (پرا. سَڪَن. سن. شِڪَشَن. شُڪَش. = سڪڻ،
سڪارڻ)، پرائڻ.
- سَڪِي : (پرا. سُهِي. سن. سَڪِي. سَ = سان + ڪِيا = چوڻ
وارو)، سهيلي، سرتي.
- سَڪوٽَرَ : (پرا. سَڪَت. سن. سَڪوٽَر. سَ = سان + ڪوٽَر = برادري)،
ڪُل، ڪٽنب.
- سَڪَڏاسِي : (سن. سَڪَڏَسَ = چڱي + ڪَڏَ = پاس + واس)،
چانورن جو قسم.
- سَڪَرَ : (ع. ثَغَر)، سوڙهو لنگھ، اوکو ٻڙچرو.
- سَڪَڏَ : (پرا. سَڪَڏَ. سن. سَڪَڏَ. سَ = چڱي + ڪَڏَ =
هو)، خوشبو.
- سَڪَنِي : (سن. سَڪَن. سَ = چڱي + ڪَن = ڀلائي)، ساڇڻي.

سَڳَنَ : (پرا. سَڱَن. سن. شَڪَن. شَڪُ = طاقت رکڻ. ف.

شَڪُون)، سَڳَن، سَنُون سَٺ.

سَڳو : (ه. سَڪا. سن. سَوَڪِيَو. سَوَ = پنهنجو)، سَڪو. سَڳو

ڀاءُ = هڪ ماءُ ۽ ٻي جو ڄاڻيل. ضد ”ويڳو“.

لڇان چوران پَت نہ ڪائي، توڙي هوُون سَڳي ڀائي.
(پهاڪو)

سَڪَهَ : (پرا. سَڪَ. سن. شَڪَت. شَڪُ = طاقت رکڻ)، ٻَل،
طاقت.

سَڪَهَڙ : (سن. سَڪَهَت، سَ = چڱي + گَهَت = گهڙڻ، ٺاهڻ.

چڱي گهڙت ڪندڙ)، سالڪ، سپورنچ، وکر وهائي ۽
وارو، ٻيٽن جو ڪاريگر.

سَڪهو : (سن. شِڪِهَر). جلدي، توت.

سَگَت : (سن. سَنگ. سَم = سائڻ + گم = وڃڻ : سَنج = ملڻ)،
ڀانئن، مائٽي.

سَگَت : (هيم. شَگ، پرا. سَنگ. سن. شَرَنگ. شَر = لاس

ڪرڻ)، جانورن جي مٿي تي نڪتل ٻه سخت
شاخون، سَنڪهو.

سَلائِي : (پرا. سَلاه. سن. شَلاگون. شَلاگه = ساراھڻ)،

تعريف ڪرڻ، واکاڻڻ.

سَڻجھائينَ : (سن. شوڏَن) سنوارڻ، سڌو ڪرڻ، ترتيب ڏيڻ.
 سَڻجھ : (سن. شَاه. شَلُ = پار وڃڻ)، ٽنگ ڪيڻ،
 سوراخ ڪرڻ.

سَڻجھ : (سن. سَمَڻجھَن. لَپ = چوڻ)، سڃي ڪرڻ. ضد ”آڻجھ.“
 سَڻجھڻو : (سن. سَڻجھڻ. مَن = چڱو + لَڪَڻشَن = اچڻ)، گڏوڻ،
 مڻين عادتن وارو. ضد ”ڪَلجھڻو.“
 سَڻوارَ : ڏسو ”سَڻوار.“

سَڻوڪَ : (پرا. سَڻوڪ. مَن. شَڻوڪَ. شَڻوڪَ = گڏ ڪرڻ،
 وڌڻ)، چڻن بدن جو منسڪرت شبد، آواز.
 سَڻوڻو : (پرا. سَڻوڻ. سن. سَڻوڻ. مَن = سان + لَوڻ = لوڻ)،
 نمڪين، سواڊي، مزيدار. ضد ”آڻوڻو.“
 سَڻجھ : (ع. سَل)، مرض جو قسم.

سَڻجھ : (پرا. سَڻجھ. مَن. سَڻجھ)، سمان، ٻارڻ، سڀ، ٻورو.
 سَڻجھت : (پرا. سَڻجھت. سن. سَڻجھت. سَڻجھ = سان + آڻ = حاصل
 ڪرڻ)، ٻورو، ختم.

سَڻجھ : (پرا. سَڻجھ. سن. سَڻجھ. سَڻجھ = سان + آج = وڃڻ.
 جنهن سان آڻجي وهجي)، جماعت.

سَڻجھارَ : (سن. سَڻجھار. سَڻجھ = سان + آ = چڻي طرفن کان
 + چَر = چلڻ)، خبر، احوال.

سَمَادَ: (سن. سَمَادَ. سَمَ = آ + ڌا = رکڻ. چئني طرفن کان

خيال رکڻ)، گهرو ڌيان، ڌڻي تعاليٰ سان محويت

وارو ڌيان، اها جاءِ جتي جوکي سنڀالڻ کي پورين.

سَمَان: (سن. سَمَان. سَ = برابر + ما = ماڻھو)، برابر، مٿ.

سَمَانَو: (سن. سَمَان. سَ = ساڻ + مان = عزت)، مسانائتو،

عزت وارو.

سَمَائِي: (سن. سَمَائِي)، داخل ٿيڻ، پهچي وڃڻ.

سَمَپَادَڪَ: (سن. سَمَپَادَڪَ. سَمَ = چڱي طرح سان + پَدَ = چلڻ.

ڪنهن ڪم کي چلائڻ وارو يا ڪرڻ وارو)،

مهتم، اخبار نويس.

سَمَجَهَن: (پرا. سَمَجَهَن. سن. سَن: سَمَ = چڱي طرح سان +

بَدَ = سمجھڻ)، ڄاڻڻ.

سَمَرَتَ: (پرا. سَمَرَتَ. سن. سَمَرَتَ. سَمَ = ساڻ + آرتَ = ڌن)،

پلوان، سگهارو.

سَمَرَتِي: (پرا. سَمَرَتِي. سن. سَمَرَتِي. سَمَر = ياد، نالو وٺڻ)،

مالها، تسييح.

سَمَڪَن: (سن. سَمَڪَت)، نواڙڻ، راضي ڪرڻ.

سَڀَوَ رات سَمَڪَڻا، ڏاڏا ڏيئي دان. (شاه ڪريم)

سمون: (هرا. سمير. سن. سمير. سم = سان، سڀ طرح سان
+ اڻ = وڃڻ)، وقت.

سمونڊ: (هرا. سمڏر: سمڏ. سن. سمڏر. سم = سڀ طرح سان + آڏ = پڇڙي. ۲. سم = سڀ طرح سان + آڏ = مٿي، گهڻو + دا = ڏيڻ)، ساگر، سمند.

سمهڻ: (هرا. ميڻ. من. شين. شي = سمهڻ)، ٽنڊ ڪرڻ، آرام ڪرڻ.

سميت: (سن. سميت. سم = سان + آ = چئني طرفن کان + اڻ = وڃڻ)، سان، گڏ.

سميٽڻ: (گ. سميتون. سن. سميت + ا)، گڏ ڪرڻ.

سمير: (هرا. سمير. سن. سمير)، ميراو جبل، جنهن کي هندو لوڪ سون ۽ رتن جو ٺهيل چوندا آهن ۽ جتي ديوتائون رهن ٿا. جوتش (عام نجوم) ۾ ”آتر قطب“.

آڏا ڏونگر ڏاڪڙا، سخت سڄن سمير. (حمل)

سن: (سن. شني)، چپ، ماڻ، خاموشي.

سنياسي: (هرا. سناس. سن. سنياسي. سم = چڱي طرح سان +

نم = ويجهو + آس = اچلڻ . جو ڪجهه ويجهو
(مال ملاڪيت وغيره) هجي ، سو اچلي ڇڏڻ) ،
تياگي . چوٿين آشرم ۾ رهڻ وارو . ڏسو ”آشرم“ .
ڏسو ”اشنان“ .

سنان :

(سن . سنڀرو) تيار ڪرڻ .

سنڀاهڻ :

(سن . سنڀرت) سنڀت تيار ڪرڻ .

سنڀت :

(سن . سنوت . سر = سان + وت = وڃڻ) وڪرماجيت
جو چار سال . سن .

سنڀت :

(پرا . سنڀند . سن . سنڀند . سر = سان + ٻڌ = ٻڌڻ) ،
ميل ، ميلاپ ، ناتو ، رشتو .

سنڀند :

(سن . سنڀارڻ) ڀرگهور لهن ۽ پرورش ڪرڻ ۽
احتياط ڪرڻ .

سنڀالڻ :

(سن . سنٽ) ساتو ، مهاٿما ، جوکي .

سنٽ :

(پرا . سنٽوس . سن . سنٽوش . سر = چڱي طرح سان +
تمش = خوش ٿيڻ) صبر ، سک ۽ قناعت .

سنٽوش :

(سن . سنٽا . سر = چڱي طرح سان + سٽا = سائڻ
ڪرڻ ، سبق) ڀڙهڻ .

سنٽا :

(سن . سنڀورڻ . سر = سان + ڀر = ڀرڻ) ڀريل ۽
پورو . هڪ .

سنڀورڻ :

سنڌجمر: (پرا. سنڌجمر. سن. سنيمر. سر = چڱي طرح سان + ڀر =

روڪڻ)، نيم، ڀرهيڙگار، ڪفايت، صرفو.

سنڌجن: (ڪ. سنڌوون. هيم. سنڌ. من. سيچن. مڇ + ڀاڻي

ڪڍڻ)، ڪوھ مان ڀاڻي ڪڍڻ.

سنڌجهو: (هيم. مڃها. پرا. سنڌجا. سن. سنڌبا. سر = چڱي

طرح سان + ڌڻي = غور سان نهارڻ، ڇاڇڻ)، سانجهي، شام.

سنڌان: (ف. سنڌان)، سنڌڻ، لوھ جو اوزار، جنهن تي

لوھ ڪٽجي.

سنڌار: (پرا. سنڌور. سن. سنڌور. سنڌ = وهڻ)، سيند

ڀرڻ جو لال رنگ.

سنڌور: (پرا. سنڌور. سن. سنڌور. س = چڱي طرح سان

+ ڌر = عزت ڏيڻ)، خوبصورت.

سنڌو: (سن. سنڌ)، جو، وارو.

سنڌ: (سن. سنڌ. سر = سان + ڌا = رکڻ)، جوڙ، هڏن

جو ڪٺي.

سنڌڻ: (سن. سنڌان)، ريھڻ، ڪٺيڻ، ملڻ ٻئي ڪرڻ.

سنڌو: (پرا. سنڌ. سن. سنڌ. سنڌ = وهڻ. جا سدائين

ٻيٽي وهي)، سنڌوندي.

سنڌي:

(سن. سنڌ. ستر = سان + تا = رڪن)، ميل، ميلاب،
جوڙ، اڪرن جو ميلاب (گرامر ۾).

سنڌي:

(پرا. سنڌي. سن. سنڌي)، ڪڏڙي عورت، جا ٻار
نه ڄڻي.

سنڌي:

(پرا. سنڌي. سن. سنڌ. سنڌ = سڪن)، سڪل
آدرڪ.

سنڌو:

(ه. سادو. سن. شياليوڙي. شيالي = سالي + وڙي
= مڙس)، ساليءَ جو مڙس.

سنڌو:

(سن. سڙل. سڙ = وڃڻ)، خوش تازو، توانو.

منسار:

(پرا. منسار. سن. منسار. ستر = سان + سڙ = وڃڻ)،
دنيا، جهان.

منسڪار:

(سن. منسڪار. ستر = پاڪ، صاف، چڱيءَ طرح
سان + ڪر = ڪرڻ)، ڪرم يا ڪريا، جنهن سان
شريڙ ۽ آتما، شڌ ٿي، ڌرم، آرت، ڪام ۽ موڪھي
پراپت ڪجي، صاف ڪرڻ جي ريت.

منسو:

(سن. منشي. ستر = سان + شي = سمهڻ، گمان)،

سَنَسُڪَرتَ : (سن. سَنَسُڪَرتَ. سَم = صاف + ڪَر = ڪرڻ. صاف

ڪيل)، هندن جي پاڪ ڀولي.

سَنَڪَتَ : (پرا. سَنَڪَتَ. سن. سَنَڪَتَ. سَم = ساڻ + ڪَت =

گهيرو ڪرڻ)، سَنَڪَتَ، ڏک.

ڪاڻي ۽ جي ڪم ۾، سَنَڪَتَ ۾، گهڻا. (پهاڪو)

سَنَڪَلپَ : (پرا. سَنَڪَلپَ. من. سَنَڪَلپَ. سَم = ساڻ + ڪَرپَ

= طاقت رکڻ)، دل جي خواهش، ڪامنا.

سَنَڪَنَ : (پرا. سَنَڪَ. سن. سَنَڪَ)، ڊچڻ، ڪنڀڻ.

سَنَڪَ : (پرا. سَنَڪَ. سن. سَنَڪَ. شَم = ٿڌو ڪرڻ)،

ناد، ڪوڏ.

سَنَڪِنِي : (سن. سَنَڪِنِي)، عورتن جي چئن قسمن مان هڪ

قسم. ڏسو ”پدمني“.

سَنَڪِيو : (ف. شَرَنڪَ. سن. شَرَنڪَ)، هڪ زهريلي

شيءَ.

سَنَگَ : (پرا. سَنَگَ. سن. سَنَگَ. سَنج = وڃڻ)، ميبلاپ،

دوستي، مينهنڌ.

سَنَگَ : (پرا. سَنَڪَ. سن. شَلڪَ)، پاڙو، محصول، چنگي، پنکو.

سَنگاسَن: (سن. سَنهاسَن. سَنهه = شينهن + آسَن = تخت. شينهن

جي شڪل وارو تخت) راجا جو آسن، تخت.

سَنگَت: (هرا. سَنگِيه. سن. سَنگَت. سَم = ساڻ + گم = وڃڻ)،

دوستي، ميلاپ.

سَنگرام: (سن. سَنگرام)، جنگ، لڙائي، جڏ.

سيني ۽ سَنگرام، سچا سَناسن کي. (سچل)

سَنگيت: (سن. سَنگيت. سَم = ساڻ + گي = راڳ ڪاٺڻ)، اهو

گم، جنهن ۾ ڪانو، بجانو، ۽ ناچ ٿئي.

سَنگهه: (سن. سَنهه. هَنس = مارڻ)، شينهن، شير.

سَنگهار: (سن. سَنگهه = ”آر“ ٻڙي)، ٿڻ وارو، مالدار.

سَنگهر: (هرا. سَنگَل. سن. شَرنگَل)، نير، زنجير، ٻيڙي.

سَنگهڻ: (هيڙ. سَنگِيه. سن. سَنگهڙاڻ. س + گهڙا = سَنگهڻ)،

واس وٺڻ.

سَنوارڻ: (سن. سَنوارڻڻ)، سينگارڻ، ٺاهڻ، درست ڪرڻ.

سَنمڪ: (هرا. سَنمهه. سن. سَنمڪ. مَم = اڳيان، سامهون +

مڪ = منهن)، سامهڻي، سامهون.

سَنهه: ڏسو ”شينهن“.

سَنهن: (سن. شَهت. شَپ = قسم ڪڻڻ، بددعا ڪرڻ)،

قسم، سوگند.

- سنڌرا : (سن. شِيَتَلا. شِيَتَ = ٿڌو + لا = وٺڻ)، ماتا جا داغ.
- سنڌون : (سن. سَر)، مڌو، برابر.
- سنڌيون : (سن. سَمَتا)، ڪڻڪ جي اٿي مان ٺهيل سنڌيون تارون،
ڪاڇ جو قسم.
- سنڌيه : (پرا. سَنڌِيَه، سن. سُنڌِيَه، سُنڌِيَه = پيار ڪرڻ)، پريس،
عشق، نينهن.
- سنڌيهو : (پرا. مَنڌيسَ، سن. مَنڌيسَ، سَم = ساڻ + دِش =
وڌڻ)، پيغام، پارانيو.
- سَنڌِي : (سن. سُنڌِيَه، سَنڌِيَه = سَنڌِيو ڪرڻ)، چرپي.
- سَنڌڪ : (ع. شَرڪ، سن. سَرڪ، سَر = وڃڻ)، سَرڪ،
شاهي رستو.
- سَنڌڪڻ : (پرا. چَپَت، سن. ڪَشِپَت)، نڪ صاف ڪرڻ.
- سَنڌس : (پرا. سَنڌِسَنَت، سن. سَنڌِسَنَت)، کڙڪ، خبر.
- سَنڌسَ : (پرا. سَنڌسَ، سن. شَرَوڻ، شَر = ٻڌڻ)، ٻڌڻ، ڪن ڏيڻ.
- سَنڌِي : (سن. شَن، شَن = ڏيڻ)، ٻوڪ، جنهن مان سوتلي ٺهي.
- سَوَا : (سن. سَوَا، س = ساڻ + هَاد = چوٿون حصو)، هڪ
۽ چوٿون حصو.
- سَوَاد : (سن. سَوَاد، ف. سَوَاد)، مزو، لذت.

باب س [۲۳۵] تحقيق لغات سنڌي

سَوَاڏائي: (سن. س=چڱي + ورتَڪا=مبارڪ)، خوشخبري.

سَوار: (ف. سَوار > آسَوار=آسو=آسپ=گهوڙو + ”وار“

نسبت لاءِ. سن. آشوار)، گهوڙي تي چڙهيل، هسوار.

سَوامي: ڏسو ”سامي“

سَواھ: (سن. سَوايو. س=چڱي + وارَتا=واڻي)، چڱي واڻي،
وڻندڙ ٻولي.

سوڀي: (سن. شوڀا. شپ=چمڪڻ)، سونهن واري سهڻي.

سوڀيا: (پرا. سوڀا، سن. شوڀا. شپ=چمڪڻ)، سونهن، سندرતા.

سَوَٽِلي: (سن. سَوَٽر)، سڻي مان ٺهيل ڏورو.

سَوَٽِي: (سن. شلڪ)، سودي ٻڌڻ لاءِ اکوت ڏنل رقم، بيعان.

سوٽ: (سن. س=چڱو + وٽ=وڻيل)، مضبوط، قابو، سخت.

سوٽو: (گ. سوٽو. ه. سونڌا. سن. شَنڊَ. شَنڊَ=ٺوڙڻ)،
داسو، ڏنڊو.

سوٽِي: (سن. سَوَٽِريه. سَوَٽر=ست)، ست جو.

سَوَپاري: (ف. سَپاري. سن. سَپَرِيه)، ناريل جي ذات جو هڪ وڻ.

سَوَجي: (سن. شَچ)، ڪڻڪ مان ٺهيل اڻي جو قسم.

سَوَجهرو: (سن. شوچس+”رو“ پڇاڙي)، سجهندو، روشني.

سوَجَهَن: (هرا. سَجَوَن. من. شوَدَن. شَدُ = پاڪ يا صاف ڪرڻ)،

جاچڻ، صاف ڪرڻ، پرڪڻ.

سوچَن: (من. شوچَن. شُچُ = جلڻ؛ غم ڪرڻ)، خيال ڪرڻ،

جاچڻ، غور ڪرڻ.

سَوَدَر: (هرا. سَدَر. من. سَوَدَر. شُچُ = صاف ڪرڻ)، آرڻ

جي چئن ذاتين مان پوئين ذات، ڀنگي، ڏسو ”ورڻ“.

سَوَدو: (ف. سودا)، واهار، بدل بدل، مٽا مٽا، وڪر.

سَوَدَا: (من. شَد. شَدُ = صاف ڪرڻ)، سِيڌا، صاف ٻاڪ.

سَرَوَد سَوَدَا ٻرين، حورن کان به حسين (سينگار)

سَوَدَن: (هرا. سوَهَن. من. شوَدَن. شَدُ = صاف ڪرڻ)،

ڌاتن کي صاف ڪرڻ، مٽارڻ.

سَوَر: (من. شُول. شُولُ = بيمار ٿيڻ)، درد، دک، پيڙا.

سوراج: (من. سَوَرَاڄِي. سَوَ = پنهنجو + راجِي = حڪومت)،

پنهنجي حڪومت.

سَوَرَن: (هرا. سَوَرَن. من. سَوَرَشَر)، گجرات ۽ ڏکڻ ڪاٺياواڙ

جو اڳيون نالو، راڳڻي جو نالو.

سَوَرَج: (من. سَوَرِي)، سڄ.

سَوَرَجَمَڪِي: (من. سَوَرِي، مَڪِي)، گل جو قسم.

باب س [۲۳۷] تحقیق لغات سنڌي

سُورِدَاسَ : (سن. سُورِدَاسَ = هڪ هندي شاعر ۽ گوڀو، جو انڌو

هو. انهيءَ ڪري هندو، انڌي کي سُورِدَاسَ چون).
انڌو، اکين کان جڏو.

سُورُگَ : ڏسو ”مرگ“.

سُورِمو : (سن. سُورَماني. سُورَ = بهادر. سُورَ = بهادري

ڪرڻ)، پهلوان، وير.

سُورَنهن : (پرا. سولَه. سن. شوڊش)، پندرهن ۽ هڪ.

سُورِهَ : (پرا. سُور. سن. سُورَ. سُورَ = بهادري ڪرڻ)

راوت، بانگو، جوڌو.

سُوري : (پرا. سُولا. سن. سُولا. سُولَ = پيمار ٿيڻ)

سولي، ڦاسي.

سُورِيهَ : (پرا. سُور. سن. سُورِيهَ)، سچ.

سُوسمارَ : (ف. سُوسمار. پرا. سُوسمار. سن. سُوسمارَ

سُوسمارَ)، ڪوھ.

سُوڪَمَ : (پرا. سُوڪَم. سن. سُوڪَشَمَ، سُوچَ = چٽائڻ)

باريڪ، مھين، ٿورو.

سوڳ: (ف. سوڳ. سن. شوڪ. شج = چنٽا ڪرڻ)،
دڪ، درد، ماتر.

سوڳند: (ف. سوڳند. سن. سوڳند)، قسم.

سائين: جو سوڳند، ساجن سڀڻان سهڻو. (سينگار)

سوم: (پرا. سوم. سن. سوم سو = پيدا ٿيڻ، ڪرڻ جو
چڏڻ)، چنڊ.

سومَر: (سن. سومار. سوم = چنڊ + وار = ڏينهن)، چندروار،
آچر بعد ايندڙ ڏينهن.

سومناڪ: (سن. سومناڪ. سوم = چنڊ + ناڪ = ٽٽي، مندر
۾ جو بت رکيل آهي، سو چنڊ جي ڊول آهي)،
بتخانو، جو گجرات ۾ آهي.

سون: (پرا. سون. سن. سورن: سورن. م = چڱو +
ورن = رنگ. سهڻي رنگ وارو)، ڪنڇن،
طلا، زر.

سونارو: (سن. سورنڪار)، سون جو ڪم ڪندڙ.

سولهن: (سن. سمروهن. سم = سان + آرهڻ = پيٽا)، نذر،
حوالي ڪرڻ.

سولچو: (سن. شوچن = ارمان)، سهيو، سانڀو-وهيو،
گهٽي، انتظار.

- سَوَلَدَ : (سن. شَنَدَ. شَن + وڃڻ)، هائيءَ جو نڪ.
- سَوَنَفَ : (سن. شَتِيَشِيَه. شَتَ = سَوُ + هَشِيَه = گل)، وَذَفَ.
- سَوَنِيگِي : (هرا. سَنَكِ. سن. شَلَكِ = محصول، پتن)، سَنگِ
ولع وارو، محصول اڳاڙيندڙ.
- سَوَنهاري : (سن. شوپَن + سَڪارَ = وارو. سَوَنهن واري)، ڏاهي.
- سَوَلَهَن : (هرا. سَوَهَم. سن. شوپَن. شَيَ = چمڪڻ)،
خوبصورتِي، جَهَلَكِ.
- سَوَنَ : (هرا. سَنَع. سن. شَكَن)، مڳن ساڻ، فال.
- سَوُءَ : (سن. شوڪِ. شُجَ = چنڻا ڪرڻ)، سوگ، مڙس
جي مرڻ بعد زال جو غم.
- سَوُئَرُ : (هرا. سَوُءِ. سن. شَوُڪَر. شَوُ = آواز)، مرون، خنڊير.
- سَوِيڪارَ : (سن. سَوِيڪارَ. سَوُ = پاڻ + سَڪارَڪَر = ڪرڻ)،
قبول ڪرڻ، مڃڻ.
- سَوُئِيحَ : (هرا. سَوُهِيحَ. سن. شَوُذَن. شَذَ = صاف ڪرڻ)،
صاف ڪرڻ.
- سَوِيرَ : (سن. سَوِيلَ. سَ = چڱو + وِيلَ = وقت)، سويل،
ساجهر. ضد ”آوير“.

سوِيَمَورَ : (سن. سوِيَمَور. سوِيَمَ = پنهنجو پاڻ + وَر = پسند

ڪرڻ وَر ڪي)، استريءَ جو پنهنجي مرضيءَ تي
وَ رَ چونڊڻ .

سَهَارو : (پرا. ساهار. سن. سَهَڪار). مدد، سهايتا .

سَهَڪَ : (هرا. سو هَڪ. سن. سوڀاڳيءَ. س = چڱو + ڀاڳيءَ =

ڀاڳ، ڀاڳو)، مڙس جو پيار. ضد ”ڏهاڪ“.

سَهَڪِي : (سن. سوڀاڳِي)، وَر سَهَڪِي، وَر واري عورت .

سَهَانجَرو : (هرا. سو هَنجَرو. سن. شوڀا-انجن)، وڻ جو قسم،

جنهن جي ڦرين ۾ وَر جي ڀاڄي ٿيندي آهي.

سَهانسَڪو : (سن. سَوَر گه. سَو = پنهنجو + آر گه = اگه،)

مستو. ضد ”مهانسڪو“.

سَهائِتا : (سن. سَهائِتا. سَه = ساڻ + اڻ = وڃڻ)، مدد .

سَهائِئُ : (سن. شوڀين. شپ = چمڪڻ)، مٿس ڀڳڻ، وڻڻ، جڳائڻ.

سَهائِي : (سن. سَپاس، س = چڱي + پاس = روشني)، شعاع، سوجهرو.

سَهَت : (هرا. سَه. سن. سَورَه = چاهڻ)، سڪ، اڪير، چاهڻا.

سَهَج : (سن. سَهَج. سَه = ساڻ + جن = پيدا ٿيڻ)، سهنج،

آسان، سولو.

سَهَج : (پرا. سَه. سن. سَڪَت)، سَهَج، سهنج، خوشي .

سَهرا: (پرا. سِهَرَ. سن. شِيڪَر. شِڪ = وڃڻ)، ڪٽ، موڙ.

سَهرو: (سن. شوشَر. ش = جلدِي + آف = حاصل ڪرڻ.

جو جلد عزت حاصل ڪري)، زال يا مڙس جو هيءُ.

سَهس: (پرا. سَهَس. سن. سَه-سَر)، هزار.

سَهَم: (پرا. سَهَم. سن. سوڪَشَم = ٽڪو)، چڙپ، دڙڪو، طعنو.

سَهَنج: (سن. سَهَج. سَه = سان + جَن = پيدا ٿيڻ)، سَهَج، سَڪ.

سَهَن: (سن. مَهَن. مَه = برداشت ڪرڻ)، برداشت ڪرڻ.

سَهَنو: (پرا. سوَهَن. سن. شوپَن)، مندر، وڻندڙ.

سَهو: (ڏن. سِهَنو. سن. شَش. شَش = اچل ڪري هلڻ)، سِهَڙ.

سَهو: (پرا. سَه. سن. مَسوَرَه)، لاڳاپو، واسطو.

سَهِي: (سن. سَد)، مڌو، پورو.

سَهيو: (پرا. سَهَم. سن. سَڪَت)، سَڪيو.

سَهيلي: ڏسو ”ساهيڙي“.

سَهِي: (گ. سوِي. هيم. مَوِي. سن. سوچي. سَچ = چنتا

ڪرڻ؛ سو = سڄڻ)، رڪ جو سنهي منهن مان ٽڪو

اوزار، جنهن مان ڪڍڻا سڄن.

سيارو: (سن. شِيَتَ ڪال. شِيَتَ = سُردي + ڪال = وِلت).
هڪ موسر جو نالو.

سيالو: (سن. سَڄِيَان) عقلمند، داناءُ. ضد ”اياڻو“.

سياه: (پرا. مَٺا. سن. مَڄات)، سڳو، شريڪ، مائت،
برابر، مٽ.

سيائين: (سن. شوپَن. شپَ = چمڪڻ)، سُهائين، وڻن، جڳائين.
سِيَتَل: (سن. شِيَتَل. شِيَتَ = ٿڌو)، ٿڌو.

سيٽلا: (سن. شِيَتَلا. شِيَتَ = ٿڌو + لا = وڻن)، ماتا، ڀاريءَ
جو قسم.

سيٽ: (پرا. سيٽ. سن. سيٽَر)، رسي، نوڙ.

سيٽِي: (سن. شِيٽَر. شِيَتَ = اوزار، جو خوشي پيدا ڪري)،
ننڍڙو ٻاجو، سينڊ.

سيٽ: (هيم. سيٽِي. پرا. سيٽ. شَرِيَشَن = ٻَراشَسِي + اِشَن.
ٻَر = گهڻو + شَنس = ماراهڻ)، وڏو شاهوڪار.

سيج: (پرا. سيڄا. سن. شِيَا. شِيَه = سمهڻ)، ٻانگ، ڪوچ.

سيڄاه: (ف. مَزا)، مار، سيڪٽ.

سيڄاڻو: (گ. سَنڄاڻو. سَنڄاڻ: شين)، باز هڪي جو قسم.

سيڌو: (سن. آسڌ)، ڪچو ڪاڌو، ڪاڌي لاءِ ان پڪل سامان.

سير: (سن. سيڪ)، من جو چاليهون حصو.

سير: (سن. شيل، شل = چڱي ۽ طرح سوچڻ، اڀياس ڪرڻ).

سيل: ست، سڌو ڪر.

سيرو: (ف. شير)، حلو، حلوي جو قسم.

سيڙم: (سن. شليم، شل = وڃڻ)، هڪ قسم جو جالور.

جنهن جي پٺيءَ تي تڪلا ٿيندا آهن.

سيڙهي: (سن. شريڻي، شر = شيوا ڪرڻ)، ڏاڪڻ.

سيس: (پرا. سيس، سن. شيرق، شر = ناس ٿيڻ)، سر، مٿو.

سيڪارا: (سن. شيتڪار، شيت = آواز، جو درد پيدا ڪري +

ڪر = ڪرڻ)، شوڪارا، ٿڌا ساه، سڌڪا.

سيڪڙو: (سن. شتڪ، شت = مٽ)، مٽ.

سيڪڻ: (سن. شريشن)، تڻو ڏيڻ، گرم ڪرڻ، پيڄڻ.

سيگو: (ملا. سيگو)، چالورن جو قسم.

سيگ: (سن. شارنگ = سگ، جي ٺهيل، شرنگ = سگ

شر = ناس ڪرڻ)، ڪمان.

ميل: ڏسو ”مير“.

- میلو: (سن. شَلِيَه. شَل = وڃڻ)، تير، ڀالو، اڙچي.
- میلو: (هر. ميلو. سن. شَلَك. ف. شال)، نور، سينهو، ريشمي چادر، دهنو.
- میلو: (هرا. سيل. سن. شَلِيَه. شَل = وڃڻ)، ٻاڙو ڪنڊو، تير.
- مير: (سن. شَنِبي)، ول جو قسم.
- مين: (سن. مَنجِيَا. سَر = چڱي طرح سان + جِيَا = ڄاڻو. اشارو)، صدا، سوال.
- سينا: (سن. مينا. س = گڏ ٿيڻ)، لشڪر، فوج، ڪنڪ.
- سيناڀتي: (من. سَنيَاڀَت. مينا + پَت = ماڻڪ)، لشڪر جو عملدار.
- مينڊ: (هرا. مِيَمَنَت. سن. مِيَمَنَت. س = ٻڌڻ)، مانڪ، مٽي جي سنواريل ليڪ.
- مينڊو: (هرا. سَنڌَو. من. سَنڌَو)، لوڻ جو قسم.
- سينگار: (هرا. سَنگار. سن. شَرڪار. شَرڪ = پيار جو وڌڻ +
- ر = وڃڻ. جنهن جي ڪرڻ سان من ۾ پيار وڌي ٿو)، شوڀا، سونهن، سجاوٽ. سينگار ”سورنهن“ آهن؛
- ۱- ڏنڊڻ. ۲- چورڻ (Tooth Powder)، ۳- آڀڻ.

- بدن صاف ڪرڻ جو مصالح. ۴- سندر. سيند ڀرڻ لاءِ.
 ۵- ڪيسر. نرڙ تي تلڪ ڪيڻ لاءِ. ۶- سرمو.
 ڪجل. ۷- بندي. آلي يا ٽڪڙو. ۸- تيل. وارن لاءِ.
 ۹- آرڪجاءِ سڳند شيءَ بدن کي لائڻ لاءِ. ۱۰- هان.
 ۱۱- ڦٽي. ۱۲- مسي. ۱۳- نيرورنگ. کاڌيءَ تي
 تل بنائڻ لاءِ. ۱۴- گلن جي ڪنڍي. مٿي ۾ هائڻ لاءِ.
 ۱۵- آلتا. ڳاڙها رنگ، ڀرن جي ترين کي لائڻ لاءِ.
 ۱۶- ميندي.

- ڪن وري هي ”سورنهن سينگار“ لکيا آهن:
 ۱- بدن صاف ڪرڻ. ۲- وهنجڻ. ۳- صاف پوشاڪ
 ڀرڻ. ۳- ڪجل لڳائڻ. ۵- آلتا (ڳاڙهي رنگ)
 سان هٿ ڀير رکڻ. ۶- وار سنوارڻ. ۷- سيند ۾
 سندر ڀرڻ. ۸- نرڙ تي تلڪ ڪيڻ. ۹- کاڌيءَ
 تي تل (تر) ڪيڻ. ۱۰- ميندي لڳائڻ. ۱۱- بدن
 کي سڳند شيءَ لڳائڻ. ۱۲- زيور پائڻ. ۱۳- گلن جي
 ڪنڍي وارن ۾ پائڻ. ۱۴- هان کائڻ. ۱۵- ڏندن کي
 مسي هئڻ. ۱۶- لڀن کي لال بنائڻ.

(سن. سڃڻ). سڃڻ. ڏسو ”سڃڻ“.
 ڏسو ”شيهو“.

سڃڻ :
 شيهو :

- سيهي جو سيد چئي وڪر وهايو. (شاه)
 (هرا. سيءَ. سن. شپت). هارو، اُٺ.

سيءَ :

ش

- شاہاس : (ف. شاد = خوش + باش = هج)، آفرين، جَم.
- شاسترہ : (سن. شاسترہ. شاس = سيکارڻ)، ڪنهن ديوتا يا مني (رشي) جو بنابل ڪتاب، ٻسڪ، ٻوٽي، شاستر ”جه“ آهن؛ ويدانت ۲- نياہ ۳- سانگيہ ۴- ميمانس ۵- ڀاتنجل ۶- وئيشڪ. هنن ڇهن شاسترن کي ”شڊ درشن“ (جه، درشن، ديدار) پڻ چون ٿا. ڪاويہ (ڪوتا، شعر)، قانون ۽ علمي ڪتابن کي ان ”شاستر“ چون ٿا. جئن ته :- ڪاويہ شاستر، دَرَم شاستر، شلپ (هنر، ڪاريگري، ڪلا) شاستر، آلَڪار (رنگين ڪلامي، تجنيس، صنعت Figure of Orate composition: Speech) شاستر وغيره.
- شاگرد : (ف. شاه + گرد = چوڌاري. ماڻهو، جو بادشاهه جي چوڌاري حڪم لاءِ ٻيهي. شاگرد به استاد لاءِ ائين آهي)، ختايي، وديارئي.
- شاميانوہ : (ف. شاميانه)، پال، جولڪڙن تي ٻيهي، تنبو جو قسم.
- شاتتي : (سن. سانت. شمر = اڌ و ڪرڻ)، آرام.

شاھوڪار: (پرا. ساھار. سن. ساڌڪار. ساڌ=واپاري. ساڌ=ھورو
ڪرڻ+ڪار=ڪندڙ)، ڪوئيءَ وارو، دولتمند.
شاھي: (ف. سياهي)، مس ڪارڻ.

افلاطون عقل جا ٿا شاھي لاهن شاھ. (جلال)
شَبَدَ: (سن. شَبَدَ شَبَدَ=آواز ڪرڻ: شَبَ=ڪارڻ)، آواز،
لفظ، حرف، پَڌ، ٻول، انجام، ڪيت، پَڄڻ.

شَبَنَمَ: (ف. شَب=رات+نَم=آلاڻ. رات جي آلاڻ)، ٿڌو، ماڪو،
مات، ڪپڙي جو لسم.

شَيَ: (سن. شَيَ، شَيَ=چمڪڻ)، سدورو، سياهو، ليڪ، ڀلو.
شَدَ: (پرا. سَدَ. سن. شَدَ. شَدَ=صاف ڪرڻ)، پاڪ، صاف،
اوجھل، نرم.

شَدَنَگَ: (سن. شَتَ آنگ. شَتَ=چھ+آنگ=عضوا)، بدن جا
چھ، عضوا: ۱- ٻانهون يا ڏت (ٻ)، ۲- چنگھون (۲)،
۳- مٿو ۴- چيلھ.

لوڏَ ڪَنجَل، ڪَت ڪيسري، ڀرون ڀونر ڀونگ،
سَرَوَد سَوڌا ٻرين، آھن نيڪ شَدَنگ. (مينگار)
۲- ”شَدَنگ“ ويدن جي چھن ضميمي طور گڏ ڀاڱن
(Six supplementary Parts of the vedas) کي اڻ
چوندا آھن: ۱- شَڪشا (لفظ- آچار- Pronunciation)

۲- ڪَلَبَ (هندو مذهب جي ڪريا ڪرم يا ريت
 رسم- The ritual of the Hindu religion) ۳-
 ويا ڪَرَنَ (علم صرف و نحو- Grammar) ۴- چَنَدَ (علم
 عروض- Prosody) ۵- جِيوتِشَ (علم نجوم، علم هئيت،
 آڪاسي نروار- Astronomy) ۶- نَرِڪَتَ (جنهن ۾
 ويدن جي ڪُن ۽ ڪوڙهن لفظن جي معنيٰ آهي.
 (The meaning of the unusual terms).

شَرَمَسَارَ: (ف. شرمسار = شرم + اڃ + سار = صاعب. اڃ جو صاحب) لڄي، ڦڪو.

شَرَمِنْدَو: (ف. شرمينده = ”شرميدن“ جو اسم فاعل. ۲- شرم = اڃ +
 ”مند“ فاعليت جو لفظ + ”ه“ جهڙائيءَ جي نشاني. ۳- شرم +
 مانده) لڄي.

شَشَدَرَ: (ف. ششدر = شش = ڇهه، + در = دروازا)، عاجز، موڙهل.
 هي لفظ دراصل ”نرد“ راند تان ورتل آهي. هن
 راند ۾ ٻه تختا، هر هڪ تي ٻارنهن خانا آهن، ليڪن
 وچ ۾ وچوئي ڇڏيل آهي. هر هڪ تختي تي سڄي ۽
 کٻي ڇهه، ڇهه، دروازا آهن. جڏهن ڳوٺ، تختي جي
 ڇيڙي تي پهچندي آهي، تڏهن (ڳوٺ جو) وڌيڪ

هالن مجال ٿي هوندو آهي، جنهنڪري ڪيڏنڌ
نهایت حيران ٿي هوندو آهي. ۲- عالم شهن جهات:
۱- اتر ۲- ڏکڻ ۳- اوڀر ۴- اولهه، ۵- زمين ۶- آسمان.

شَطْرَنج:

(ع) > ف. سترنگ يعني ماڻهو جي شڪل جهڙو،
ڇاڪاڻ ته شطرنج جي مَهرن ۽ سارين کي به ماڻهن
جا نالا ڏنل آهن، تنهنڪري هن راند کي ”سترنگ“
يا ”مردم گڙا“ پڻ چون ٿا. ۲- سن. چترنگ.
چتر = چار + انگ = عضوا. هن راند ۾ بادشاهه ۽ وزير
ڌاران چار عضوا يا رڪن آهن: ۱- هاڻي ۲- آڻ
۳- گهوڙا ۴- پيادا. ۳- ف. شد رنج يعني ويٺي
هلاڪي ۴- ف. صد رنگ. صد = سو + رنگ = ٺڳي.
۵- ف. صد رنج. سو سورن ۽ هلاڪين جا، راند
جو قسم.

شَڪَر:

(ف. شَڪَر. ع. سَڪَر. انگ. شَڪَر Sugar. سن
شَرڪَر. شَر = ناس ڪرڻ، گهي کي پڙڻ)، کنڊ.
(سن. شَڪَر. سَچ = هوتر ٿيڻ، سوچڻ)، جهون گرهه،
زهر وٺڻ، جمع.

شَڪَر وار:

(سن. شَڪَر. سَچ = پاڪ ٿيڻ، سوچڻ + وار =
ڏينهن)، جمعي جو ڏينهن.

- شَڪَتِي : (سن. شَڪَت. شَڪَ = طاقت رکڻ)، طاقت، سگهه .
- شَلَوَارَ : (ف. شَل = ران، سَلَر + ”وار“ لسبت جي نشاني)، ستن .
- شَلوڪَ : ڏسو ”سلوڪ“ .
- شَمَشِيرَ : (ف. شَم = ننهن، پَچ + شير = شينهن. نَرار، شينهن جي ننهن يا پچ جهڙي آهي)، تلوار .
- شَنگَهَ : (سن. سَنَهَ . هَن = مارڻ)، شينهن، آتارو .
- شِوالو : (سن. شِوالِيَه . شِو = مهاديو + آليَه = جاءِ)، شِو جو مندر .
- شَوَدَرَ : (سن. شَوَدَرَه . شَچ = صاف ڪرڻ)، ڏسو ”سودر“ .
- شَوڪارَ : (سن. شِيَتَكَارَ . شِيَت = آواز، جو درد پيدا ڪري + ڪَر = ڪرڻ)، ميڪارا، ٿڌا ماهي، سڌڪا .
- شَهَنشَاهَ : (ف. شاهانِ شاه > شاهِ شاهان)، بادشاهن جو بادشاهه .
- شِيشَمَرَ : (سن. شَنَشَپا)، وڻ يا ان جي ڪاٺ جو قسم .
- شِيلَ : (ع. سِير)، چڪر، گهمڻ .
- شينهنَ : (هرا. سِنَهَ . سن. سِنَهَ . هِنَس = مارڻ)، شير .
- شِيوَا : (سن. سِيوَا . سِيو = خدمت ڪرڻ)، خدمت، ٺهل، چاڪري .
- شِيهو : (سن. سِيسِڪَ)، ڌاتوءَ جو قسم .

ص

صَابِنَ: (ع. صابون)، مشهور مٽيي مصالحن واري شيءِ، جنهن سان ڪپڙا ڌوڻ ٿا.

صوفي: (ع. صُوف = اشم + ”ي“ نسبت جي. ۲- ”صوف“ قوم جو نالو، جنهن جا ماڻهو ڪعبه جي خدمت ۾ رهندا هئا ۽ ماڻهن مان چڱائي ڪندا هئا)، ڪٽيڙا، اهو، جو دماغ ڪي غير جي مشغوليءَ کان پاڪ رکي.

صاحب: (ع. صاحب. ”صاحب“ جو اسم فاعل)، خداوند مالڪ.

ڪ

ڪاينو: (ف. ڪاين)، مهر، استري ڏن.

ڪاڀارو: (سن. ڪپال = مٿان ڍڪيندڙ)، ڪاڀر، ڪچي يا ناريل جي ٿانڊورن مان ٺهيل نوڙي، مڇ جو قسم، رسو، نوڙي.

ڪاڀارو: (ع. قبالة)، قباڻو، بيعنامو، دستاويز.

ڪاڻي: (سن. ڪرتري. ڪرت = ويڻ)، ننڍو ڪات، وڏو ڇاقو.

کائنات: (سن، کرتن، کرت = ویدن)، کائن، چیدن۔

کَافٌ : (ہر۔ کاف۔ من۔ کاشت) عمارتی کالی، لکڑ۔

کَاکُو: (من۔ کاشن کُوٹ۔ کاشن = کان + کُرت

(= کُنن)، ہکی ۽ جو قسم .

کالیر: (سن۔ کاشت کار)، کانیون کنڈر، کالیون

وڪڙندڙ ۽ هڪ ذات.

کاہار: (من . کَہال . کَپ + کالَن = ہڈن جو جوڑ)

کہاں کوہری۔

کاہڑی: (ہیر۔ کَہنڈی۔ ہرا۔ کَہنڈ۔ من۔ کاہنڈے)، فقیہ ن

جو قسم، زاہد، جوگی، تپشی۔

کاج: (ہر۔ کج۔ من۔ کاری)، کم، جیح، مجلس، دعوت۔

کاج : دسو " کاج "۔

ڪڇو: (سن ڪڇ)، جبل جي ڀر واري زمين.

کایدو: (من - کرّش)، چک، کشش۔

کار: (ف. کار. من. کاریہ. کَرّ = کرّ), کمر

تندو، مشغولی۔

ڪارَبُ: (ع. قالب)، سانچو۔

ڪارٽوس: (پور. ڪارٽوش)، بندوق جي ٽوٽي، گولي.

ڪارِج : (سن. ڪاريہ. ڪَر = ڪرڻ)، ڪم. ڪاج.

ڪارِ نهن : (سن. ڪالمن. ڪال = ڪارو)، ڪاراڻ، داغ.

چٽو، عيب.

ڪارڻ : (پرا. ڪارڻ. سن. ڪارڻ. ڪَر = ڪرڻ)، سبب، وجهه.

ڪارڻي : (سن. ڪارڻڪ. ڪَر + ڪرڻ)، ڪارڻ يا سبب

بنجن وارو.

ميچ محمد ڪارڻي، ڀرتون منجهان ٿينهن. (شاه)

ڪارو : (سن. ڪال)، سياه. ضد ”اڇو“.

ڪارون : (سن. ڪال = ڪرڪڻ)، دانهون، ڀڪارون.

ڪاريہ ر : (سن. ڪال هر. ڪال = موت + هر = ڪئنڊڙ).

۲. ڪال = ڪارو + هر = ڪئنڊڙ، ڪارو نانگ.

نانگ جو قسم.

ڪارونپار : (سن. ڪال پيار. ڪال = ڪارو + پيار = ڍڪ).

ڪارنهن جو ڍڪ، ڪارنهن، اونڌاهي، ڳوڙهو.

ڪاڙهن : (سن. ڪرڻ)، ٽهڪائڻ.

ڪاسائيي : (ع. قصاب)، قصابي، گوشت پائيندڙ، هڪ ذات.

ڪافور : (ع. ڪافور. پرا. ڪپور. > سن. ڪرپور)، ڪپور.

سُرهي وڪر جو قسم.

- ڪاڪت (ع. طاقت)، زور، پُل، سَگھ.
- ڪَڙهي ڪاڪت چڙهي، وريس نہ وائي. (شاھ)
- ڪاڪل : (ف. ڪاڪل. سن. ڪَڙڪرال)، وار، زلف.
- ڪاڳر : (ف. ڪاغذ)، پنو، خط، حساب ڪتاب.
- ڪال : (پرا. ڪال. سن. ڪال)، موت، وقت.
- ڪالھ : (تن. ڪَل. پرا. ڪَل. سن. ڪَلِيَس).
- گذريل ڏينھن.
- ڪام : (پرا. ڪام. سن. ڪام. ڪَم = خواهش ڪرڻ)، شھوت، دنيوي خيال.
- ڪامن : (هيم. ڪَمَن. سن. ڪارَسَن. ڪَر = ڪم + مَن = خيال ڪرڻ)، جادو، اندر جال.
- ڪاميٽي : (سن. ڪاميٽي. ڪَم = خواهش ڪرڻ)، سهڻي عورت، ڪامول.
- ڪاموڏ : (سن. ڪاموڏ. ڪَم = خواهش ڪرڻ)، هڪ راڳيٽي جو نالو.
- ڪامول : ڏسو ”ڪاميٽي“.
- ڪان : (سن. ڪانڊ. ڪَن + آواز ڪرڻ)، تير.
- ڪانت : (پرا. ڪنت. سن. ڪانت. ڪَم = پيار ڪرڻ)، مڙس، عاشق.

ڪانڌو: (سن. ڪَنڌَڪَ)، تاراڙي، ساھمي، گھوڙيال جي ٺٽي.

ڪانجھي: (سن. ڪانجڪَ)، چانورن جي رَٻَ.

ڪانچ: (پرا. ڪَنچَڻ. سن. ڪَنچَڪَ. ڪَنچَ = ٻڌڻ)،

سڻڻ، سلوار.

ڪانچ: (سن. ڪانچ. ڪَنچَ = ڇمڪڻ)، ڪاڇ شيشو، ڪڇ.

ڪانچن: (پرا. ڪانچَن. سن. ڪانچَن)، سونَ.

ڪانڌ: (پرا. ڪَنڌَ. سن. ڪانڌ. ڪَنڌ = پيار ڪرڻ)، مڙس،

ٻٽي، پٽار.

ڪانڊ: (سن. ڪانڊَ)، باب، فصل، حصو، ٽڪر، تير.

ڪانڊارجن: (سن. ڪَنڌَڪَ. ڪَنڌ = وڃڻ)، ٺٺو، ٺٺو، ڪڙي ٺٺ.

ڪانڊڪي: (سن. ڪانڊڪشا. ڪانڊڪش = پيار ڪرڻ)،

خواست مند، اڇاوان.

ڪانڊگ: (پرا. ڪانڊگ. سن. ڪانڊ. ڪَنڊ = آواز ڪرڻ)، ڪانڊ

ڪانڊو: (سن. ڪانڊ. ڪَنڊ = آواز ڪرڻ)، مَر جي ٿري،

جوئر جو گَنڊو، ڪلڪ.

ڪانڊھ: (سن. ڪانڊ)، ٻوڙي يا سَر جو قسم.

ڪانڊھار: (ع. ڪانڊ. سن. ڪانڊ = ڏٺو)، سست، ڪمزور.

ڪانڊ ڏسو ”ڪانڊ“.

ڪانٺر: (هيمر. ڪاهلو. ٻرا. ڪاير. سن. ڪاٽر). ڊڄڻو،
گيدي، بزدل.

ڪانيي: (سن. ڪانڊ = تير)، ڪانو، تيلي (سريا ٻوڙي جي)،
ڪڻڪ يا سارين جي ٻوڪ جي ڪاني، ٻٽ پاراتو،
جنهن کان مصيبت نازل ٿئي.

جنهن جي ماني، تنهن جي ڪاني. (ٻهاڪو)

ڪاٺو: (سن. ڪاڻ. ڪڻ = بند ڪرڻ)، ٻڪ چشم، هڪ
اک وارو.

ڪاٺو: (ٻرا. ڪاٺ. سن. ڪاڇ. ڪڇ = چمڪڻ)، شيشو.

ڪايا: (ٻرا. ڪاير. سن. ڪاٺ. ڪ = دھوتا جو نالو)،
جسم، سريڙ، دھڙ.

ڪٽ: (سن. ڪوٽا)، هندي شعر جو قسم، جو چئن سٽن
جو ٿئي، دوھي جو قسم.

ڪٻوٽر: (ف. ڪٻوٽر. سن. ڪٻوٽ)، ٻالھڙ. جھنگلي
”ڪٻوٽر“ کي ”ٻالھڙ“ چوندا آهن.

ڪٻاڙي: (سن. ڪٻاٽ + ”ڙي“ ٻڇڙي)، ٻرائو سامان
وڪڻندڙ.

ڪٻڻ: (سن. ڪٻڻ. ڪٻڻ = ڪٻڻ)، ڪٻڻ، ڊڄڻ.

ڪهيلي: (سن. ڪه = خراب + ڪ. ٽن. هيلي = سنگتي).

نالائق سنگيائي، هيلي ۽ يا سنگتي ۽ کانسواءِ اڪيلي.
ضد ”هيلي“.

ڪهو: (سن. ڪهڇ، ڪو، ٻئي ۽ ٺوڻل).

ڪترڻ: (پرا. ڪئن. سن. ڪرتن)، ڦينچي ۽ مان ڪڍڻ.

ڪترڻ: (سن. ڪرتن، ڪرت = ويڻ)، ڏنڊن مان ڪاٺ

يا ٽڪڻ.

ڪترئي: (سن. ڪرتني)، اها ڦينچي، جنهن مان جانور جا

وار لاهجن.

ڪٽڻ: (سن. ڪرتن، ڪرت = ڪڍڻ)، وٺڻ، ٻڪ ڏيڻ.

ڪٽو: (پرا. ڪٽر. سن. ڪٽر)، سڱ، جانور جو قسم.

ڪٽي: (پرا. ڪٽيا، سن. ڪٽڪا)، ٿريا، ڀروين، ستن

تازن جو ميڙ.

ڪٽا: (سن. ڪٽا، ڪٽ = چوڻ)، ڌرمي ڳالھ، بات.

ڪٽڻ: (سن. ڪٽڻ، ڪٽ = چوڻ)، ماڻھن، اندازو لڳائڻ.

ڪٽ: (پرا. ڪٽ. سن. ڪٽ: ڪٽي)، ڪم، لڪ،

ڇيڻ، ٻڌي.

گھونگھت اون در راه چلي، شب شام گھٽي تر ناتريني،
 ڪٽ ٻيل جمع، ڪٽ ڪيسر ڪپي، دونينان هرا هرا نبي.
 (صابر)

ڪٽ : (سن. ڪٽ. ڪٽ = وڃڻ)، زنگ، مورياڻ، سُرچو.

ڪٽ : (پرا. ڪٽ. سن. ڪٽ. ڪٽ = ڪپو ٿيڻ)،
 دلو، گھڙو.

ڪٽاري : (هيم. ڪٽاري. پرا. ڪٽار. سن. ڪٽار)، ڪٽار، خچر.

ڪٽڪ : (سن. ڪٽڪ. ڪٽ = وڃڻ)، لشڪر، فوج، سنا.

ڪٽلي : (انگ. ڪيٽل Kettle)، چانه دان، ديگڙي.

ڪٽنب : (سن. ڪٽنب)، ڪڙم، آڪھ، ڪل، گھراڻو، خاندان.

ڪٽڻ : (سن. ڪٽڻ. ڪٽڻ = ويڻ)، ڪپڻ، ٽڪر ٽڪر
 ڪرڻ.

ڪٽڻ : (پرا. ڪٽڻ. ڪٽ = ڀڄڻ)، سٽڻ، مارڻ، ڊڙڻ،
 گڏڻ، چلهڻ.

ڪٽورو : (پرا. ڪٽورگ. سن. ڪٽور)، وٽو.

ڪٽهڙو : (ه. ڪاٺ + گهر. سن. ڪاشٺ + گهر)، جهنگل.

ڪٽي : (سن. ڪٽ: ڪٽي)، ڪمر، چيلهم. ڏسو ”ڪٽ“.

ڪٽيا: (پرا. ڪڍي. سن. ڪٽي)، ڪٽي، جهوڙي،
فتيرائو آستان.

ڪٽمال: (سن. ڪٽ مالا. ڪٽ + مالا = هار)، ڪڇي ۽ جو
ڪهڻو، ڪٽڻو، ڪٽڻي.

ڪٽن: (پرا. ڪڍڻ. سن. ڪٽن. ڪٽ = ڀرپشاني ۽ ڀر
رهن)، ڏکيو، سخت، سٺو.

ڪٽور: (پرا. ڪڍور. سن. ڪٽور)، ٻي رحم، ڀڙائي،
سنگ دل.

ڪٽا: (پرا. ڪوال. سن. ڪٽا)، ڌڙ.

ڪٽ: (سن. ڪ = خواب + پرتائين)، ٺڪي، دولاب.
ضد ”ڇٽ“.

ڪٽان: (انگ. ڪپٽين Captain)، مکيه عملدار، ناڪو.

ڪٽ: (پرا. ڪوڏ. سن. ڪٽ)، ٺڪي، دولاب،
چل تَرَڪٽ.

ڪٽڇ: (سن. ڪ = خراب + پٽي. ڀٽ = وڃڻ. خراب رستي
تي وڃڻ)، نالائقي، ناموزون هلت، بد رهيزي.

ڪٽر: (سن. ڪمال)، ڪنارو، پڪ.

ڪٽر: (سن. ڪ = خراب + پرڪار)، ڪريٽ، ڇڙي هلت.

ڪَڙو: (هرا. ڪَڙڊ. سن. ڪَڙپَت. ڪَڙ = ڪَڙ + پَت =

ڪَڙو)، لٽو، چيرو.

ڪَڙ: (هرا. ڪَڙل. سن. ڪَڙل)، ڪاڙهو رنگ، پورو رنگ.

ڪَڙو: (هرا. ڪَڙو. سن. ڪَڙپ: ڪَڙپڪ. ڪَڙپ = ڪَڙو.

ڪَڙي جي شڪل ۾ ڪَڙو جهڙي آهي)، وڏي
ڪَڙي، جهڙي جو ٿانءُ.

ڪَڙو: (سن. ڪَ = خراب + پَڙ = پَت)، ڪَڙو، اڻ سڌريل پَت.

ضد ”سَڙو: سَڙو“.

ڪَڙو: (هرا. ڪَڙو. سن. ڪَڙو)، ڪَڙو، رخسار.

ڪَڙو: (ڏن. ڪَڙو. هرا. ڪَڙو. سن. ڪَڙو. ع.

ڪَڙو)، ڪَڙو.

ڪَڙو: (سن. ڪَڙو)، ڪَڙو، ڪَڙو.

ڪَڙو: (ف. ڪَڙو)، آڻ تي وجهڻ جي ڀاڱي، ڏولي.

جنهن ۾ خاص طرح عورتون سفر ڪن.

ڪَڙو: (هرا. ڪَڙو. سن. ڪَڙو. ڪَڙ = خراب + ڪَڙ = ڪَڙو)،

ڏئي جو ڦٽو، جو سڙي جو ڪم ڏئي.

ڪَڙو: (سن. ڪَڙو. ڪَڙ = خوش ٿيڻ)، چوڪري، جا ۱۴

سالن کان گهٽ هجي، دوشيزه، ڪناري.

ڪڇري : (ه. ڪنڇني. سن. ڪالڇن = سون. سونن ڪهڻن واري).

ڪڇهه : (سن. ڪنڇڻ. ڪم = ڇا + ”ڇٽ“ سنسڪرت ٻڃاڙي ڪسيپائي، رنڊي، ڇڪلي جي رن، فادهن عورت.

Suffix حرف تنڪير جي علامت)، ڪڇ، ٿورو.

ڪڇ : (سن. ڪڇ. ڪڇ = ڇمڪڻ)، وار، ڪيس، ڇٽا. سي ڪي ڪڇ قريب جا، وڏ تليهڙ تجلن. (وسو)

ڪڇالو : (سن. ڪڻ + ”آلو“ ٻڃاڙي)، ڀاڄي جو قسم.

ڪڇرو : (ڏن. ڪڇرو. سن. ڪڇر)، گند، ٻهرو.

ڪڇڪول : (ف. ڪڇڪول)، ڪشتو. فقيرن جي ٻن جو ٿانءُ.

ڪڇار : (سن. ڪاڇنار)، وڻ جو قسم، جنهن جا گل ڀاڄي جي ڪم ايندا آهن.

ڪڇو : (سن. ڪڇ)، دريا جي ڀر واري زمين.

ڪڇو : (سن. ڪڻ)، اڻ ٻڪل، اڻ رسيل. ضد ”ڀڪو“.

ڪڇو : (سن. ڪڻسا. ڪڻس = گارڊيل)، گار، عيب، مھڻو، طعنو.

ڪڇورو : (ڏن. ڪڇري. ٻرا. ڪڇورو. سن. ڪڇورو)، هڪ قسم جو ٻوٽو يا ان جو ڦل.

ڪڇوري : (ڏن. ڪڇر. سن. ڪڇورو ڪا = ڇمڪندڙ ٻوڙي).

بيسن جي ٽڪي، جنهن ۾ دال هجي.

- ڪَچُونئَ : (سن. ڪَنجَن), سَسائِئَ, گهٽائِئَ.
- ڪَچَهِري : (سن. ڪَستَهِري. ڪَستَ = خراب + هَري = ڪٽي وڃڻ. جتي انصاف جي ذريعي خرابي دور ٿي وڃي. عدالت خانو, نياڪ سپاءِ درٻار, دفتر, سگهڙن ۽ شاعرن جو ميل, جتي خيالن جي ڏي وٺ ٿئي.
- ڪَچَ : (پرا. ڪَچَ سن. ڪَڪَڻ), بگل.
- ڪَچَ : ڏسو ”ڪجهه“.
- ڪَچو : (ڏن. ڪَچاهِ پرا. ڪَچاهِ سن. ڪَڪَڻا), جانگهي, لانگوئي.
- ڪَچُون : (سن. ڪَچَپ), سيسر جي ذات جو جانور.
- ڪَڏا تورو : (سن. ڪَ = خراب + ڏاڏو = بنياد + ”رو“ ٻچاڙي), خراب بنياد وارو. ضد ”مڏا تورو“.
- ڪَڏَئَ : (سن. ڪَورَڏَن. ڪَورَڏَ = ٽپڻ), ڪيڏڻ, خوشي ڪرڻ.
- ڪَڏهن : (پرا. ڪَيا. سن. ڪَدا), ڪهڙي وقت.
- ڪَڏَئَ : (گ. ڪاڏِوَن. ڏن. ڪَڏِئَئَ), پرا. ڪَڏَئَ. سن.
- ڪَڙشَن. ڪَڙشَ = ڇڪڻ), ٻاهر ڪرڻ.
- ڪَڙَ : (سن. ڪَلا. ڪَل = ٻڌڻ), خبر, سنڀال.
- ڪَڙَ : (پرا. ڪَڙ. سن. ڪَڙ. ڪَڙ = ڪرڻ), هٿ.
- ڪَڙَ : (سن. ڪَڙتي), لاءِ, ڪاڻ, واسطي.

ڪَرُ: (سن. ڪَل. ڪَل = ميل ڪرڻ)، ڪُتنب، گهراڻو، آڪھ.

ڪِر: (هرا. ڪِر. سن. ڪِر)، چٽول، طوطو.

ڪِرَن: (سن. ڪِرَن. ڪُر = چڙڻ)، روشنائي، ترورو.

ڪِرَئي: (سن. ڪَلاچي)، هٿ ۽ ٻانهن جو جوڙو.
نڳي تهاڻي تاس رپ، واڌو ڪونت ڪِرَن، (سينگار)

ڪِرَلا: (ع. ڪَرَب = ڏک + ٻلا = ڏاڍائي، ايڏاڏ)، عراق ۾ هڪ شهر، جتي حضرت علي رض جو فرزند امام حسين رض شهيد ٿيو هو.

ڪِرَت: (سن. ڪِرَت. ڪُر = ڪرڻ)، ڪم، ڌنڌو، مشغولي.

ڪِرَتار: (سن. ڪِرَتار. ڪِرَتا = ٻڌا ڪندڙ. ڪُر = ڪرڻ)،
پريميسر، ايشور، ڀڳوان، رب، خدا.

ڪِرَتب: (سن. ڪِرَتوب. ڪُر = ڪرڻ)، ڪم، هنر، ڪرامات.

ڪِرَتري: (سن. ڪِرَتَر. ڪُر = ڪرڻ)، ڪرڻ وارو، ٻريوڪ

ڪِرَتوت: (سن. ڪِرَتوت. ڪُر = ڪرڻ)، ڪم، اعمال.
جو ٻهريون قسم، قسم: ڪِرَتري، ڪِرَتري، پاوي.

ڪِرَها: (سن. ڪِرَها. ڪِرَپ = رحم ڪرڻ)، دٻا، رحم، ٻاجھ.

ڪِرَهان: (سن. ڪِرَهان)، ننڍي تلوار.

ڪَڙجَ : (سن. ڪَڙتَ. ڪَڙتَ=وڍڻ)، تلوار جو قسم.

۱- ڪَڙچين ڪَندَ ڪَلال، ڪنهن ٻي سمجھي ڪين ڪي.
(جلال)

۲- ڪَڙچين ڪَندَ ڪَلال، سڦاو سخت سمير ڪان.
(جلال)

ڪَڙڙَ : (پرا. ڪَڙيرَ. سن. ڪَڙيرَ)، وڻ جو قسم.

ڪَڙڙو : (سن. ڪَڙالَ=ڀيانڪ)، ڀواڻتو، خونناڪ، سخت.

ڪَڙڙَ وَڍَ : (سن. ڪَڙارَ)، جنهن (ماڻهوءَ) کي ڪجهه ڪارا ۽
ڪجهه اڇا وار هجن، آڏيڙ، آڏوڻ.

ڪَڙفَ : (ع. قَفْلَ)، ڪلف تالو.

ڪَڙڪَ : (ف. ڪَلڪَ=ڪانو)، تير، پاڻ.

هنير هوت ڪرڪَ، لوڏيان لوھ نہ ٺڪري. (شاه)

ڪَڙڪَلَ : (سن. ڪَلڪَلَ. ڪَل=آواز ڪرڻ)، گوڙ، هل.

ڪَڙلا هو : (سن. ڪَلا=خبر+لَپ=لپڻ. لهن)، خبر لهندڙ.

ڪَڙمَ : (سن. ڪَڙمَ. ڪَڙ=ڪرڻ)، ڪريا ڪرم،
ڪم، ڪار.

ڪَڙمڻي : (ف. ڪَڙمڻي)، آداب، نياز، سلام.

آهو عِينَن کي ڏسي، ٻيا ڪرمڻن منجهه ڪنگال.
(سليمان)

ڪَرمَن: (سن. ڪَرمَن)، ڪريا ڪرم، ڪم، قسمت، نصيب.

ڪَرمَنبَدَل (سن. ڪَرمَنبَدَل)، فقيرن جي بيڪ (خيرات) ٻڌڻ جو ڏول.

ڪَرنِڪ: (پرا. ڪَرنِڪ. سن. ڪَرنِڪ. ڪَ = ڌرتي + رَگج = خوشي)، هَرڻ.

ڪَيفِي ٿِيڻ ڀَسي نرڪس جان، ڪوٺا ٿِيڻ ڪَرنِڪ.
(جلال)

ڪَرنِڪَڙ: (سن. ڪَنڪ) اناج جو قسم.

ڪَرنِڪَڙو: (سن. ڪَنڪال)، هڏن جو ٻجرو، ڀڏڙ، ڏونگرو، ٻئيءَ جو ڪنڊو.

ڪَرنو: (سن. ڪَرن)، گل جو قسم.

ڪَرنِي: (سن. ڪَرنِٽ ڪَرنِٽ = ٻڌڻ)، ٻنڊ ٻوڙها.

ڪَرن: (پرا. ڪَرن. سن. ڪَرن. ڪَرن = ڪَرن = ڪَرن)، ڪَرن، ڪَرنوت، ڪم.

ڪَرن: (سن. ڪَرن. ڪَرن = ڪَرن)، ڌڪو کائڻ، ڊهڻ.

ڪَرنو: (پرا. ڪَرن. سن. ڪَرن)، ترورو، روشنائِيءَ جو ليکو.

ڪَرو: (سن. ڪَرنِي + ”آوارا“ ٻڙي)، ڪونرو، ٻڌنو.

ڪِرَوڌَ: (سن. ڪِرَوڌَ. ڪِرَڌَ = غصو ڪرڻ) .
غصو، ناراضپو.

ڪِرَوڙَ: (هرا. ڪوڊِ. سن. ڪوڻِ)، سولڪ.

ڪِرَهَ: (هرا. ڪَلَهَ. سن. ڪَلَهَ، ڪَل = آواز ڪرڻ)، جهيڙو.
جيسين المُو کڻي لٽ، تيسين ڪِرَهَ وڃي آجهامي.
(پهاڪو)

ڪِرَهو: (هرا. ڪِرَهَ. سن. ڪِرَپَ)، جوان آڻ، آڻ.

ڪِرِي: (سن. ڪِرِيا، ڪِرَ = ڪرڻ)، رڪ، ٻرهيڙ.

ڪِرِيا: (هرا. ڪِرِيا، سن. ڪِرِيا، ڪِرَ = ڪرڻ)، ڪم.
مذهبي رسم يا فرض، ريت رسم.

ڪِرِيتَ: (سن ڪَ = خراب + رِيتَ = چال، رسم)، ڪِرِ.
خراب ريت.

ڪِرِڙَ: (هرا. ڪِرِڙَ. سن. ڪِرِڙَ)، ڪرڙ جو وڻ.

ڪِرِلو: (سن. ڪارَوِيلَ)، ڀاڄي جو قسم.

ڪِرَاهَ: (هرا. ڪِڊَاهَ. سن. ڪِڊَاهَ)، ڪِڊَاهَ، وڏي ٿڌي، ٿڌي.

ڪِرَبَ: (سن. ڪانڊا)، جوئر جا سڪا ڪانا.

ڪِرَڙَ ڪِرَڙَ: (هرا. ڪِڊَڊَڊَ. سن. ڪِڊَ ڪِڊَ)، ڪِرَ ڪِرَ جو
آواز، ڪِرَڪاڻ، ڪِرَڪو.

ڪَڙم: (سن. ڪَڙمب، ڪَڙمب، ڪَل، خاندان.

ڪنو، پنهنجي ڪڙم سان سونهين. (پهاڪو)

ڪَڙمي: (سن. ڪَڙمبڪ: ڪَڙمبن = ڪَڙمب پاليندڙ)، هاري،

ڪيٽي ڪندڙ.

ڪَڙو: (پرا. ڪَڙگ. سن. ڪَڙڪ)، ڌڙ جي ڪنڍي

وجهن واري زنجير، ڪُٽ، زنجير.

ڪَڙو: ڏسو ”ڪوڙو.“

ڪَڙم: (سن. ڪَٽ)، طنبيلو، گهوڙن جي ٻيهن جي جاء.

ڪَڙهن: (سن. ڪَوٽ)، ٺهڪن، جوش ڪاٺن.

ڪَڙهي: (سن. ڪَڙاپ)، بصرن جو ٻوڙ، ڀاڄي جو تسر.

ڪَڙي: (پرا. ڪَڙگ. سن. ڪَڙڪ)، ڀرن جو زيور، ڀرن

جو زنجير.

ڪَڙي: (سن. ڪَڙ، ڪَڙ = ڪَل لاهڻ)، ڪُٽ جو سڪل چلڙ.

ڪَڙيو: (ع. قَريه = ڳوٺ)، واھ.

ڪَس: (سن. ڪَشاڀ)، ڌانوءَ جي ڪُٽ، زنگ، ميل.

ڪِسان: (پرا. ڪِسان. سن. ڪِرشان. ڪِرف = هر ڪاهڻ)،

ڪڙسي، هاري.

ڪَشِيڻِي : (ع. ڪَشَب = ڌنڌو) ڪَچِرِي، وَيَسَمُ، رَنبِي، چَڪَلِي

جي رَن، پيش ور عورت.

ڪَسَنگ : (سن. ڪَ = خراب + سَنگ = سنگت)، خراب سنگت.

سَنگ، تاري، ڪَسَنگ ٻوڙِي. (ٻهاڪو)

ڪَسُوڻِي : (پرا. ڪَسُوڻِي. سن. ڪَشِيڻِي. ڪَش = آزمائش)، سون

پرڪڻ جو پٿر، آزمائش.

ڪَشَتَو : (ف. ڪَشَتَ = ڪَمِيل، ماريل. ڪَشَتَن = ڪَهَن)،

ماريل دوائون.

ڪَشَتَ : (پرا. ڪَسَتَ. سن. ڪَشَتَ. ڪَش = مارڻ)، درد، تڪليف.

ڪَڪَر : (سن. ڪَ = پاڻي = ڪَر = ڪنڌڙ)، بادل، جهوڙ، آگر.

ڪَڪَرَم : (سن. ڪَ = خراب + ڪَرَم = ڪر)، خراب ڪر، بدڪاري.

ڪَڪَرَو : (پرا. ڪَڪَر. سن. ڪَڪَر)، پٿرن جي ڀور، ساڪرو.

ڪَڪَڙ : (ڌن. ڪَڪَڙَو. پرا. ڪَڪَڙ. سن. ڪَڪَتَ. ڪَ =

آواز ڪرڻ)، ڪهرو ٻڪريءَ جو قسم، مرغ.

ڪَڪَڙَو : (سن. ڪَڪَر)، ٻيهر ۾ نڪرندڙ سخت دائو، وَلَقُ

(ڪٺ)، جو ٻج.

ڪَڪَڙَن : (سن. ڪَڪَر)، ٻاڙهو ڪرڻ، رڱڻ.

ڪَڪَوَه : (سن. ڪَڪَپ)، شراب جو قسم.

ڪڪيلو: { (سن. ڪڪراٽ)، ڇتون، طوطو، اڳوڻن شاعرن،
 ڪڪيل: { محبوب جي ڪنڍي اڪي، ڪڪيلي جي چهنڊ
 سان تشبيهه ٿئي ڏني آهي.

ڇمڇمڇم، اٺ ڪڪيل، هندوي ٺونڀ رٿان. (ڪوري)
 ڪڪ: (سن. ڪڪڻ)، گاه جو ٿيلو.

ڪڪ: (پرا. ڪڪڙ. سن. ڪڪڻ)، ٻيٽ جو ٻاسو.

ڪل: (پرا. ڪل. سن. ڪل. ڪل = آواز ڪرڻ)،
 ڪوئل جي ڪوڪ.

ڪل: (سن. ڪلا. ڪل = ڪڙڻ)، خبر، ڪر.

ڪل: (پرا. ڪل. سن. ڪل)، ڪر، ڪٽڻ، خالڊان.

ڪلا: (سن. ڪلا)، هنر، جوت، روشني، ڏيا.

ڪلارو: (سن. ڪلا + ”رو“ آڇاڙي)، رنگ روپ وارو،
 سينگاريل، سهڻو.

ڪلال: (سن. ڪليم = شراب + پال = رڪندڙ)، گتي وارو.

ڪلال: (سن. ڪلال. ڪل = ٻڌڻ. ف. ڪلال)، ڪٺور.

ڪلپت: (سن. ڪلپت. ڪرپ = ويچارڻ)، نقلي، ڪوڙو.

ڦرڻو، خيال.

ٺٽو من آمن، اوديا ڪلپت نه رهي. (سامي)

ڪَلَهِنَا : (سن. ڪَلَهِنَا. ڪَرْپ = ويچار ڪرڻ)، من گهڙت بات.

ڪَلَجَڪَ : (سن. ڪَل = جهيڙو + جَڪَ = زمانو)، چوڻون

جَڪَڪَ. ڏسو ”جَڪَڪَ“.

ڪَلَاڪَل : (پرا. ڪَلَاڪَل. سن. ڪَلَاڪَل. ڪَل = آواز ڪرڻ)،

ڪِر ڪِر، رَنج ڪِنجِهه.

ڪَلَسَ : (پرا. ڪَلَسَ. سن. ڪَلَسَ. ڪَل = آواز ڪرڻ)،

دلو، گهڙو.

ڪَلَفَ : (سن. ڪَلَفَ)، آهار يا پَتو. جو ڪَئي (ڏوهي)

ڪپڙن کي ڏيندا آهن.

ڪَلَفِي : (ع. ڪَلَفَ = ٽالو، ڪَرَفَ)، ٽين جي ٺهيل شيء،

جنهن ۾ ڪير چمي.

ڪَلَنڪَ : (پرا. ڪَلَنڪَ. سن. ڪَلَنڪَ)، داغ، ٽڪو.

ڪَلَوَل : (سن. ڪَلَوَل)، موج، خوشي.

ڪَلَاوَات : (سن. ڪَلَاوَات)، مَطَرَبَ، گوڙو.

ڪَلِي : (سن. ڪَلِيڪا)، مڪڙي.

ڪَلِي : (سن. ڪَلِيڪل)، ميخ.

ڪَلِيَان : (سن. ڪَلِيَان. ڪَلِيَمَ = ڦنڊرست + اڻ = جيئڻ)،

خير، سک، آئندو هڪ راکڙي جو نالو.

ڪَمُ: (پرا. ڪَم. سن. ڪَرَمَن. ڪَر=ڪرن)، ڏنڌو، ڪاج.

ڪَمُ: (سن. ڪَمَد)، گاهه جو قسم، جنهن جي ڦل ڪي ”ڪم“ چئبو آهي.

ڪَماري: (پرا. ڪَماري. سن. ڪَماري)، ڪنواري، ٻارنهن سالن جي ٻالڪي.

ڪَمالَ هَتَ: (سن. تَمالَ پَتَر. تَم=انڌارو ٿيڻ، چاهڻ + هَتَ=پَنَ، مصلحتدار وڻ جا پَنَ،

ڪَمَان: (ف. ڪَمَان > ع. خَمَان. خم=ڏنگو، وريل + ”آن“ نسبت جي نشاني)، سينگ، ونگ.

ڪَمائين: (پرا. ڪَم. سن. ڪَرَم=ڪَم)، اهاڻن، کڻڻ.

ڪَمبَل: (سن. ڪَمبَل)، لوڻي جو قسم.

ڪَمَرَڪَ: (انگ. ڪيمبرڪ، Cambric)، هِرڪ، ٺٽي جو قسم.

ڪَمرو: (پرا. ڪَمَر. سن. ڪَرَبَر)، چٽڪرو، رنگا رنگي.

ڪَمَل: (سن. ڪَمَل)، ڪنول جو گل. ڏسو ”ڪنول“.

لَبَن ڪَمَل هن ڪيف ڪئي، وچ عشق غضب آغمام. (لنڊ)

ڪَمِي: (پرا. ڪَم. سن. ڪَوَرَم)، ڪچون ڪي ذات جو

هڪ جانور.

- ڪميٽو: (ن. ڪمينه)، نيچ، گهٽ.
- ڪن: (هرا. ڪن، سن. ڪرن. ڪر = سمجھڻ)، ٻڌڻ جو حواس.
- ڪن: (سن. ڪند)، گرداب، چڪر هڻندڙ هاڻي.
- ڪنهن: (هرا. ڪنهن. سن. ڪنهن. ڪنپ = ڏڪڻ)، لڙڻ، ڊڄڻ.
- ڪنڀار: (هرا. ڪنڀار. سن. ڪنڀار. ڪنپ = ٿان + ڪار = ڪندڙ)، ڪنڀر، ڪلال.
- ڪنٺ: (سن. ڪنٺ. ڪن = آواز ڪرڻ)، گلو، ڪچي.
- ڪنڀرو: (سن. ڪنڀرو. ڪنڀا + رو = آواز. جنهن جي ڪلي ۾ حشمت جو آواز آهي)، شينهن، شير. هن جي ڪمر لڪدار ۽ سهڻي ٿئي ٿي، جنهنڪري اکوئن شاعرن محبوب جي هٽلي ڪمر کي، شينهن جي ڪمر سان تشبيهه هڻي ڏني آهي.
- ديھ، سسوءَ، ڪنڀرو ڪٽي، نبي لاک وارن. (سينگار)
- ڪنڀرو: (سن. ڪنڀڪ. ڪنڀ = ٻڌڻ)، چولي، گج.
- ڪنڀر-ڪنڀل: (هرا. ڪنڀر. سن. ڪنڀر)، هاڻي.
- لوڏ ڪنڀل جي ڪمر ٿي، چال پسي چينڀل. (ڪنڀار)

- ڪَنڇَوَسَ: (سن. ڪَن = ڪَڙو، باريڪ ذرو + ه. چوسَ
> سن. چوشَن = چوسڻ)، مڪي چوس، بخيل.
- ڪَنڇِي: (سن. ڪَنڇِڪا)، چاڀي.
- ڪَنڇَهَن: (سن. ڪَنڇ + پڻ پڻ ڪرڻ)، درد کان منهي
دانهن ڪرڻ، ڪرڪڻ.
- ڪَنڇهو: (سن. ڪالشي)، ڪٽ جو قسم.
- ڪَنڇَر: ڏسو ”ڪَنڇَر“.
- ڪَنڌ: (سن. ڪَنڌ)، نيزا، پالا.
- ڪَنڌَرَو: (سن. ڪَنڌَر)، دوا جو قسم.
- ڪَنڌَن: (سن. ڪَنڌَن)، صاف سون.
- ڪَنڊَن رنگ قريب جو، پارس جهڙو پاره (جلال)
- ڪَنڌَ: (هرا. ڪَنڌَ، سن. ڪَنڌَ، ڪَنڌَ = مٿي ڪرڻ)،
گردن، گهاٽو.
- ڪَنڊَ: (ڪوڻ. سن. ڪوڻ)، گوشو، پاسو، موڙ
(رستي جو).
- ڪَنڊو: (هرا. ڪَنڊَڪَ، سن. ڪَنڊَڪَ)، وڻ يا ٻوٽي جي
تيز ڇهنڊار ڏانڊي، خار، ڪنڊيءَ جو وڻ، هڏي.
- ڪَنڊَل: (هرا. ڪَنڊَل، سن. ڪَنڊَل)، والي، مرڪڙي،
فقيرن جي ڪَن جو والو.

- ڪَنڊو: (سن. ڪَنڊَل)، جنهن ۾ دَر جو ڪَڙو پوي.
- ڪَنڊِي: (سن. ڪَنڊِي = ڪَڇِي)، گلن جو ھار، ڪَڇِيءَ جو ڪوٺو.
- ڪَنڊِي: (سن. ڪَنڊَل = ڪَنڊو)، مينهن جو قسم، جنهن جا
سڱ وريل هجن، مڇي ڦاسائڻ جو اوزار.
- ڪَنَر: (سن. ڪَنڊَل)، والو، جو جوکي ڪَن ۾ هائين.
- ڪَنڪَ: (پرا. ڪَنڪَ. سن. ڪَنڪَ. ڪَن = خواهڻ ٿيڻ)، سونَ.
- ڪَنڪَن: (سن. ڪانچَن)، سونَ.
- آگر رپ نه آگمي، ڪَنڪَن اچي نه ڪوءِ. (جلال)
- ڪَنگُ: (پرا. ڪَنڪَ. سن. ڪَنڪَ)، ٻاٺيءَ جو هڪ پکي.
- ڪَنگَال: (پرا. ڪَنڪَال. سن. ڪَنڪَال = هڏن جو ٻجرو)،
- غريب، مڇو.
- ڪَنگَنُ: (پرا. ڪَنڪَن. سن. ڪَنڪَن)، ٻانھن جو زيور.
- ڪَنگِي: (سن. ڪَنگُ)، سارين جو قسم.
- ڪَنگو: (پرا. ڪَنڪَم. سن. ڪَنڪَم)، ٻاڙهو رنگ، لٽي
وڻ جو ٻاڙهو ٻور.
- ڪَنگو وَن ڪَرايون، ڀَرون ڀُونرَ پُونگَ. (سليمان)
- ڪَنگو: (سن. ڪَنڪَت)، ڦِٽِي.
- ڪَنورَ: (گ. ڪَنورَ. سن. ڪَمَارَ)، شهزادو.

ڪهڙي مدح ڪنور جي، جو سڀني سينگاراءِ. (گروهڙي)

ڪَنولَ : (پرا. ڪَمَل. سن. ڪَمَل. ڪَم = خواهش ڪرڻ)،
ڪنول جو گل يا ٻوٽو.

ڪَنڀاري : (سن. ڪَماري)، آل پرنٽل، دوشيزه،

ڪَنڇِيَلَ : (پرا. ڪَنڇَن. سن. ڪانچَن. ڪانچ = چمڪڻ)، سون.

ڪَنڀَرَوَ : (پرا. ڪوَمَن. سن. ڪوَمَل)، نرم.

ڪَنڀا : ڏسو ”ڪچا“.

ڪَنڀاهَ : (سن. ڪَ = خراب + نڀا = نڀا، انصاف، آڻيا،
بي انصافي).

ڪَنڀِرَ : (سن. ڪاچ = شيشو + ”ر“ اڇاڙي)، عينڪ.

ڪَنڀِرَوَ : (سن. ڪَنڀِرَوَ)، شينهن.

ڪَنڀا : (سن. ڪَن)، ٿورا داڻا، تمام ٿورو.

ڪَنڇِي : (سن. ڪَر = هٿ + رَڪَشَا = رکيا، سنڀال)، وڌيڪ،

وڏي چمچي جو قسم.

ڪَنڇَنَ : (سن. ڪَوَن. ڪَن = آواز ڪرڻ)، ڪنجهن.

ڪَنڀي : (گ. ڪَنڀي. سن. ڪَن)، ذري، هيري جي ڪَ.

مينهن جي ڦڙي يا ٻوند هڪ داڻو.

ڪَوارَ: (سن. ڪَوارَ تا. ڪَ = خراب + وارَ تا = وائي)، خراب.

وائي، ڪلا، هجڻ، لندا.

ڪَوتا: (سن. ڪَوتا)، شعر.

ڪوت: (پرا. ڪوڊ. سن. ڪوت)، ڪروڙ.

سَنِي ۽ سامي چڻي، ڪوت جنم پائي. (سامي)

ڪوٽ: (سن. ڪوٽ)، قلعو، ڪڙھ.

ڪوٽوال: (ف. ڪوٽوال. سن. ڪوٽ = قلعو + وال = محافظ).

قلعيڊار، ڪوٽ جو محافظ، تپيدار جو نوڪر.

ڪوٽاري: (ه. ڪُٽالي. سن. ڪَ + سُالي)، سون ڪپارڻ جو ڌانءُ.

ڪوٽو: (سن. ڪوٽڪ)، سِرَن ۽ پٿرن جي ٺهيل جاءِ، گهر جو مٿيون حصو.

ڪوپ: (سن. ڪوپ. ڪپ = ڪروڙ ڪرڻ)، قهر، غضب.

ڪوپري: (پرا. ڪَهر. سن. ڪَهر. ڪَهرپ = ويچار ڪرڻ)، ڪوپري.

ڪوپو: (سن. ڪوپي. ڪوپ = ڪاوڙ، غصو)، جوشيلا، پهلوان، بهادر.

ڪوجھو: (سن. ڪَڇج = ڪَپو)، بد شڪل.

- ڪوچ : (سن. ڪُروھن. ڪُرش = دانھن ڪرڻ)، آواز، ھل.
- ڪوڏ : (پرا. ڪوڏ. سن. ڪھڙڙ)، وڏي ڪوڏي، ڪرڪڻو.
- ڪوڏر : (سن. ڪڏال)، ڪڙمين جي ڪاٺيءَ ڪڻڻ جو اوزار.
- ڪوڏر : (سن. ڪوڏرو)، جھنگلي ڏٺ.
- ڪورو : (سن. ڪيول. ڪيو = شيوا ڪرڻ)، نئون، تازو.
- ڪوري : (سن. ڪولڪ)، ھڪ ذات.
- ڪوڙ : (سن. ڪوٺ)، ڪروڙ.
- ڪوڙ : (سن. ڪوٺ. ڪوٺ = افسوس ڪرڻ)، ڪوٺ.
- ضد ”سچ“.
- ڪوڙ : (سن. ڪوڙ. ڪ = خراب + ور = بهتر)، ٻڙو وڙ، نالاڻي.
- ڪوڙڪي : (سن. ڪوٺ)، ڪوڙڪو، شڪار ٿاسائين جو اوزار، جو مينهن جي سڱ جو ٺهيل ٿيندو آهي.
- ڪوڙو : (سن. ڪٽ)، ڪڙو. ضد ”مڻو“.
- ڪوڙو : (سن. ڪوٺ)، دوکيباز. ضد ”سچو“.
- ڪوڙھ : (سن. ڪشٽ. ڪفن = چڪڻ)، مرض جو قسم.
- ڪوڙي : (سن. ڪروڊ. ڪروڊ = جمع ٿيڻ)، چاٽي، سينو، آرم.
- ڪوڙي : (پ. ڪوڊي. سن. ڪٽ = ميڙ. الڳ. سڪور

- ڪوش: (سن. ڪوش)، لغت، ڀردو، ڪوپو.
- ڪوڪڻ: (پرا. ڪوئن. سن. ڪوڄن. ڪڇ = لات لنون)،
ڪوڪو ڪرڻ، لنون، ڀولڻ، دانهون ڪرڻ.
- ڪوماڻجڻ: (سن. ڪ + ملان)، مَرڇائڻ، ڪوماڻجڻ.
- ڪومل: (پرا. ڪومل. سن. ڪومل)، نرم.
- ڪونڇ: (پرا. ڪونڇ. سن. ڪروڻڇ)، سه، رائل، ٻڪي*
جو قس، جو اڪثر جبل ۾ رهي ٿو. هن جي
کچي سنهي ۽ ڊگهي ٿئي ٿي. اڪوئن شاعرن
محبوب جي کچي سان تشبيهه ٿي ڏني آهي.
- ڪوئڏڻ: (سن. ڪئن = ڪن + آند)، بجليءَ جو چمڪڻ.
- ڪونڊو: (پرا. ڪنڊ. سن. ڪنڊ)، ڀنگ يا مصالح ڪهون
جو ٿانءُ.
- ڪونر: ڏسو ”ڪنور“.
- ڪوه: (سن. ڪروش)، ٻر ميل.
- ڪوه نور: (ف. ڪوه = جبل. ع. نور = روشني)، وڏو
چمڪندڙ هيرو.
- ڪوهيارو: (ف. ڪوه + ”آر“ ٻڙي)، جبل جو رهاڪو.
- ڪوئل: (پرا. ڪوئل. سن. ڪوڪل)، هڪ ٻڪي، جنهن
جي لات دل سڀائيندڙ آهي.

- ڪوٺلو: (هيم. ڪوٺلا. سن. ڪوڪلا)، آڱر.
- ڪوٺڻ: (سن. ڪنڇن. ڪنڇ = سوڙهو ٿيڻ)، سنڪوڇڻ، سسڻ.
- ڪيفي ٿيڻ اسي نرگس جان، ڪوٺا ٿيڻ ڪرنگ.
(جلال)
- ڪوٺج: (سن. ڪ = خراب + ويدڻ = طبيب)، نيم طبيب.
- ڪوٺسَر: (سن. ڪوٺايشور. ڪو = ڪوي = شاعر + ايشور = مالڪ)، راج ڪوي، شاعر شاهي.
- ڪهاڙو: (هرا. ڪهاڙ. سن. ڪٺار)، وڏي ڪهاڙي.
- ڪهاڙي: (سن. ڪٺاڪا. ڪٺ = ٻڌائڻ)، آڪاڙي، ڪالھ، حڪايت.
- ڪهاڙت: (سن. ڪهاوٽ)، ڪالھ، ٻهاڪو، چوڻي.
- ڪهڻ: (هرا. ڪهڻ سن. ڪٽن، ڪٺ = چوڻ)، ٻڌائڻ، چوڻ.
- ڪيٽڪي: (هرا. ڪيٽڪ. سن. ڪيٽڪ. ڪٺ = گهر ڪرڻ)،
گل جو قسم.
- ڪيٽ: (هرا. ڪيڏ. سن. ڪيٽ)، ڪيڙو، جيت.
- ڪيڏارو: (گ. ڪيڏارو. سن. ڪيڏار)، راکٽي جو نالو، جنگ.
- ڪير: (سن. ڪيل. ڪيل = ٻڌڻ)، ڪلو، جنڊ جي
لوھي ميخ، بڙجي.

ڪيرت: (هرا. ڪِت. سن. ڪيرت. ڪُرت = ساراھڻ)، ساراھڻ؛
ناموس، ھاڪ.

ايندا در عجيب مون، ڪيرت وارا ڪَل. (جلال)

ڪيرت: (سن. ڪيرتن. ڪُرت = ساراھڻ. ماز تي ڏٺي صاحب
جو نالو وٺڻ)، آواز، آلاپ، راڳ.

ڪنجهي ڪيرت ڪينرو، واڇو ولاتي. (شاه)

ڪيڙو: (هرا. ڪيڙ. سن. ڪيٽ)، ماکوڙي جيت.

ڪيس: (هرا. ڪيس. سن. ڪيش)، وار.

جيئن آپ ۾ آڊر بهار، ٿڻ ڪَنول ڪيس قريب جا.
(جلال)

ڪيسر: (هرا. ڪيسر. سن. ڪيسر. ڪيش = وار)، هڪ
سڳند وکر.

ڪيسر: (هرا. ڪيسر. سن. ڪيسرن. ڪيش = وار. وارن

وارو)، شينهن. ڏسو ”ڪنڀرو“.

لڪ ڪيسر، لوڏ ڪنجل، ماري مَر ملنگ. (جلال)

ڪيڪان: (سن. ڪيڪان)، گهوڙو. ”ڪيڪان“ شهر گهوڙن

کان مشهور آهي.

ڪيڪڙو: (سن. ڪَڪَڪَٽ)، آئن ٽنگن ۽ ٻن چنبن وارو پاڻي ۽

جو جيت.

ڪيلاس: (پرا. ڪِيلاس. سن. ڪِيلاس)، هماليہ جبل جي چوٽي.

ڪيلڪي: (سن. ڪِيلِڪا، ڪَل = راند)، من مـوـجـي،

خوش مزاجي.

ڪيٽ: (گ. ڪيٽ. سن. ڪَٽ: ڪَٽِي)، ڪمر، چيلہ.

گينرجاٽ غلام الله چئي، ڪينٽ سنڌي ڪيهر، (غلام الله)

ڪينڇن: (سن. ڪانڇن. ڪانچ = چمڪڻ)، سون.

رو، ڪينڇن، ماھ، ڪنگور ڪمر، ٺاهي جوڙ جمال.

(سليمان)

ڪينڙو: (سن. ڪِنڙ. ڪَم = ڪهڙو + ڙ = ماڻهو. ڪهڙي

قسم جو ماڻهو؟ هندن جي عقدي موجب ديوتائن

جو گويو، جنهن کي منڍي گهوڙي جهڙي ۽

باقي بدن انسان جهڙو هو)، هڪ قسم جو ساز،

رنج ڪنجهه، روڊن.

ڪينو: (ف. ڪينو)، بغض، حسد، ساز.

ڪيوڙو: (پرا. ڪِيل. سن. ڪَدَل. ڪَ = هوا + دَل =

ڦاٽڻ. جو هوا ۾ ڦاٽي پوي)، ڪيلو.

- ڪيهڙ: (هرا. ڪيسر. سن. ڪيسرن)، شينهن.
 ڪيئون: (هرا. ڪير. سن. ڪيرم)، جيت جو قسم.

ڪ

- ڪار: (هرا. ڪار. سن. ڪشار. ڪشَر = ناس ٿيڻ)، ڪڙن
 ڌوئڻ لاءِ سفيد شيءَ جا چوني وانگر ٿيندي آهي.
 ڪارڪ: (سن. ڪشارڪ)، ڪتل.
 ڪارڻ: (سن. ڪر. ڪن = ڦاڙڻ)، خراب ڪرڻ، ٻڌڻ.
 ڪارو: (سن. ڪشارڪ)، ٺوڪرو.
 ڪاري: (سن. ڪات)، خايج، نار.
 ڪاميڙيو: (سن. ڪنڪ. ڪن = ڪوٺڻ)، ڪاٺي ڪٽندڙ، ڪوڏاريو.
 ڪامن: (سن. ڪشام. ڪشَر = سهڻ)، سڙڻ، ٻڄڻ.
 ڪانپائي: (سن. ڪشپي. ڪشپ = اڇلڻ)، غليل جو قسم.
 ڪانڌ: (سن. ڪشانت. ڪشَر = سهڻ)، صبر، تحمل.
 ڪانو: (سن. ڪاڌ = ڪاٺڻ)، ماني، ڪاڌو.
 ڪاڻ: (ف. ڪان. سن. ڪان. ڪن = ڪوٺڻ)، ڪاٺي.
 ڪاهي: (سن. ڪات)، خندق، قلعي جي چوڌاري اڇاڻ لاءِ
 ڪنيل ڪڏ.

ڪائڻ: (پرا. ڪائڻ. سن. ڪاڏن. ڪاڏ = ڪائڻ) ، ڀوڄڻ ڪرڻ، ڇاڙڻ، خوراڪ.

ڪٽري: (پرا. ڪٽ. سن. ڪٽري. ڪٽ = گهاٽ + تري = ٻڇائڻ)، آرين جي چئن ذاتين مان ٻي ذات.

ڪٽو: (سن. ڪٽمان. ڪٽ = ڇاڻ)، ڏوڙو، لوڻي جو قسم.

ڪٽوري: (پرا. ڪٽوري. سن. ڪٽوري. ڪٽ = تيز ڪرڻ)، مٿڪ، ناف آهو.

ڪارا ڪيس ڪٽوري ۽ جهڙا، آرمائين غنبرڪي. (ڇاڪر)

ڪٽ: (پرا. ڪٽا. سن. ڪٽوا. ڪٽ = ڇاڻ)، ڪٽولو، چار ٻائي.

ڪٽراڳ: (گ = ڪٽراڳ. سن. شٽراڳ. شٽ = ڇهه + راڳ = راڳ)، ٻڪڙو، جهنجهٽ. ڏسو ”راڳ“.

ڪٽڻ: (گ. ڪٽون. هير. ڪٽ، ڪٽ، ڪٽ، ڪٽ. سن. ڪٽ)، ختم ٿيڻ، پورو ٿيڻ، ڪٽي وڃڻ.

ڪٽو: (سن. ڪٽ)، ترش، ڪٽاڻ، آچار.

ڪٽڻ: (سن. ڪٽڻ. ڪٽڻ = آڇاڻ)، خرچ ٿيڻ، هلاڪ ٿيڻ.

- ڪڇڻ: (پراڻ ڪڇڻ. سن. ڪڍڻ. ڪڍڻ = ڊڪ ڏيڻ.)
 وجهڻ، بي حال ٿيڻ، چڙڻ، خفي ٿيڻ.
- ڪڇلي: (سن. ڪڙجو. ڪڙج = تڪليف ڏيڻ)، خارش.
- ڪڇي: (پراڻ ڪڇوڙ. سن. ڪڙجوڙ)، ڪڇوڙ، ڪٽل.
- ڪڇڻي: (سن. ڪڙسڙا)، دال سان رڌل چانور.
- ڪڏڙ: (سن. ڪڙڏڙ. ڪڙڏ = پيسڻ)، ڪلون، ڀڳ پور،
 نڪو ڀاڱو.
- ڪڏ: (سن. ڪاٽڪ. ڪڻ = کوٽڻ)، ڪاهي، ڍوري.
- ڪڏڙ: (سن. ڪڙڪ)، ڪوٺو.
- ڪڙ: (ف. خڙ. پراڻ ڪڙ. سن. ڪڙ)، گڏهڻ، ڪريل.
- ڪڙڙ: (سن. ڪڙ)، پڪل (رڌل) چانورن جو ترو.
- ڪڙڙ: (پراڻ ڪڙ. سن. ڪڙ. ڪڙ = چيري ۾ ٽڪ ڪرڻ)،
 مينهن يا گهڻن جيئن ٻن حصن ۾ چيريل ٿيڻ.
- ڪڙنڊ: (سن. ڪڙڙ + آند)، ڦٽ جا چٻڙ، ڪڙيون.
- ڪڙو: (سن. ڪڙ = ٽڪو)، سڄو، بنا ملاوت، ضد ”کوٺو“.
- ڪڙو: (سن. ڪڙ. ڪڙ = گڏ ڪرڻ)، ڪڙي، ڀانڊو،
 ڪدام، ڏڻ.

ڪڙو: (سن. ڪڙڪا)، ٽيلي ٻچ جو ٿوڪس، ٻڙيون، مينهن وغيره جو ويساڻ کان هوءَ پهرين ٻن يا ٽن ڏينهن جو کير، کير جو رڌڻ يا گرم ڪرڻ کان هوءَ ڏونري مثل ٿي پوي.

ڪڙدو: (ف. خورده)، ريزو، روپي جو ڪلو، مٺا.

ڪڙڻ: (سن. ڪڙ)، ٻڪڙڻ، ڪلڻ.

ڪڙو: (سن. ڪنڊ)، پٿر، وٿڙو، ٿوڙ، پينڊ.

ڪڙڪس: (ف. خشخاش، سن. ڪڙڪس)، هست جي دان.

ڪڙمار: (هرا، ڪڙ، سن. ڪڙگ = ترار + مار = هڻندڙ)، جوڌو.

ڪڙ: (سن. ڪڙ)، چمڙي، چل.

ڪڙڻ: (سن. ڪڙڪ)، خوش ٿيڻ، مرڪڻ.

ڪڙڻ: (سن. ڪڙ: ڪڙ)، ظاهر ٿيڻ.

ڪڙو: (سن. ڪڙ)، جوتو، ٻاڏر، موچڙو.

ڪڙوڙو: (سن. ڪڙ واٽ، ڪڙ = ٻاڙ، جو پڙ + واٽ =

جاءِ، هنڌ)، ڪليل ميدان.

ڪڙول: (سن. ڪولا هل، ڪڙ = سٿڻ، ٻري وڃڻ وارو

آواز)، وڏو آواز، ڪڙڪو.

بھادر گڏنا بھادرين، ڪڙڪ ڪڙول ڪڙ. (ڪيڏارو)

ڪَمِيَا : (پرا. ڪَما. سن. ڪَشَما. ڪَشَم = سَهڻ) صبر، تحمل.

ڪَمڻ : (سن. ڪَشَم = برداشت ڪرڻ) صبر ڪرڻ.

ڪَن : (سن. ڪَنڊ = پڇڻ) اٽڪل، اندازا.

ڪَن : (پرا. ڪَن. سن. ڪَشَن. ڪَشَن = ناس ڪرڻ) سيڪنڊ جو ڏسو "چن".

ڪَنڀ : (سن. ڪَنڀ) ڪٽي جو مڙن ڪپڙن کي ڪونر يا ڊيگ ۾ وجهي باهم تي چاڙهڻ.

ڪَنڇري : (سن. ڪَنڇريٽ = ناڙي) ٻاجي جو قسم.

ڪَنڌو : (سن. ڪاڌڪ = ڪاٺيندڙ) قرض.

ڪَنڊ : (پرا. ڪَنڊ. سن. ڪَنڊ. ڪَنڊ = پڇڻ) ڀاڱو، ملڪ.

ڪَنڊ : (ه. ڪانڊ. سن. ڪَنڊ) شڪر.

ڪَنڊو : (سن. ڪَنڊ) ڏندن ڀڳل.

ڪَنڊو : (سن. ڪَنڊ) ڪَنڊو، دل جو خراب.

ڪَنڊهر : (سن. ڪَنڊ = ٽڪر + ه. گهر = مڪان) ڪريل مڪان جو بچيل ٽڪرو، ڍڙو، ڍڪ.

ڪَنڱهه : (پرا. ڪاس. سن. ڪافس، ڪاس) ڪنگهن جو مرض.

ڪَنو : (سن. ڪَنڊگ. ڪَشَد = ڪهڻ) ترار.

وڍي عضوا وڍي جا، بيٺو ڪٺي سان خان. (جلال پٽو)

ڪنڻ: (سن. ڪُنڻدا)، بجلي، برق، وڇ.
 ڪن: (سن. ڪَنڊ)، ٽوپو، بخیو.
 ڪن: (سن. ڪُنڻ)، مڌو، مقرر وقت، انجام.
 ڪوٺو: (سن. ڪوٺڪ)، ننڍڙي ڪڏ، چيو.
 ڪوٺڻ: (سن. ڪَن)، کائي ڪنڻ، ڪوٺهڙو ڏيڻ.
 ڪوٺو: (سن. ڪوٺڪ. ڪوٺ = ڪوڙ)، ڪوڙو. ضد
 ”ڪرو“.

ڪوپري: (پرا. ڪَپر. سن. ڪَپر)، ڪوپري.
 ڪوچنا: (سن. ڪُچ = چورائڻ)، تلاش، باريڪ جاچ.
 ڪوڙڻ: (سن. ڪيل = ٻڌڻ، بند ڪرڻ)، ڪپائڻ.
 ڪوڙ: (سن. ڪوٺ. ڪوٺ = ڏيڻ کان ٺٽائڻ)، ڍڪ، ڍير.
 ڪوڪڙو: (سن. ششڪ: ٽچ)، ميوِي جو ٻچ، خالي، سڪڻو.
 سڪل، خشڪ.

ڪونگهرو: (ف. خرخره)، گوگهرو، ننڊ، خرخر جو آواز.
 ڪوٺ: (پرا. ڪوٺ. سن. ڪوپ)، وڏي ڪوهي.
 ڪوهو: (سن. ڪوٺڪ)، سڪان.
 ڪوهڻ: (سن. ڪُهڻ = گهٽجڻ)، ڪپڙن وغيره جو ٻراڻو
 ڪرڻ، پٽڻ، ملاڪ ٿيڻ.

- ڪهڙو : (سن. ڪشار)، ڏوڙ، مٽي، ٻٽي، ڌڙ، رٿي.
- ڪهڙو : (سن. ڪر)، سخت، ٽڪو.
- ڪهنبو : (سن. ڪسنپ. ڪس = ڪلي لڳائڻ)، ريتي ڪپڙي جو قسم.
- جڻ ڪهنبو رنگ ڪلي ٻوي، تهڙي لالائي به لبن . (ملهار)
- ڪڏو : (سن. ڪشيُو. ڪشيُو = خممار ۾ اڇڻ)، مست ۽ مد هوش، خماريل.
- ڪيانٽو : (سن. ڪشمير. ڪش = وڃڻ، هڪ ڪرڻ)، رهڻ، رهڻ، زمين، ڳوٺ، جاء.
- ڪيٽ : (پرا. ڪيٽ. سن. ڪشيتر. ڪش = آباد ڪرڻ، رهڻ)، زمين، ڳوٺ، جاء.
- ڪيٽو : (سن. ڪيٽ = راند)، مڇلاڻي، چنڇلاڻي، ڪروڙ.
- ڪيڏڻ : (سن. ڪيان. ڪيل : ڪيل = ڪيڏڻ)، راند ڪرڻ.
- ڪير : (ف. شير. پرا. ڪير. سن. ڪشير)، ڪير، ٽيڇ.
- ڪيڙڻ : (سن. ڪرڙ. ڪرڙ = هر ڪاهڻ)، اوڙڻ، هر ڪاهڻ.
- ڪيڙو : (پرا. ڪيڙ. سن. ڪيٽ)، ڳوٺ، هڪ ذات.

- ڪيل: (پرا. ڪيڏ. سن. ڪيل)، تماشو.
ڪين: (سن. ڪشيم = سڪ. ڪش = رهڻ)، خير سلا مٽي.

گ

- گاڏي: (هيم. گڏي. پرا. گڏي. سن. گڏري. گڏ = وڃڻ)،
بيل گاڏي، بکي.
کاج: (سن. گرج. گرج = گجڻ)، گجڪوڙ.
کاجي: (ع. غازي)، ڪافرن کي قتل ڪرڻ وارو، پهالوان.
گار: (پرا. گار. سن. گال. گل = کائڻ)، ڪچو ڪالهاڻ.
گارو: (سن. ڪردم)، گپ، راقو.
گاروڙي: (سن. گاروڊ ڪ. گاروڊ = مٽر، جونانگ جي زهر
لاهن لاءِ پڙهجي)، مانڊي، مانڊو، جوکي، ڪاريڪر.
کاشو: (ع. غاشيم)، آڻ جو سرپوش.
ڪام: (پرا. ڪام. سن. گرام. گره = گڏ ٿيڻ)، ڪوٽ.
گانجو: (سن. گنجڪا)، ڀنگ جو قسم.
گانو: (پرا. ڪان. سن. گان. گته = ڪائڻ)، ڪيت، راک.
کانء: (ف. گاوء. پرا. ڪاڻي. سن. گو)، ڪٽيون.

گاه: (پرا. گهاس. سن. گهاس. گهس = کائڻ)، چارو. گاه، پڻو.

گاه: (سن. گرو. گرو = وڏائي ڪرڻ)، آيمان، وڏائي.

گهر: (سن. گرو: گب)، مغورو، متڪبر، شاهوڪار.

گت: (سن. گت. گم = وڃڻ)، ريت، نمونو، چال، گام، وڪ.

گت گهر ڪي ڪنڄل ڪيري، ماري مور ملنگ.
(لال)

گنو: (گ. گنو. هيم. گنو. سن. گنو. گپ = ٻچائڻ).

اها جاءِ جتي نشيدار شيون وڪامن.

گپوڙو: (سن. ڪاپ. ڪاپ = ناس ٿيڻ)، گپ شپ، افواه.

گف: (پرا. ڪه. سن. ڪف)، وات جي ڪچهي، بلغم.

گفا: (پرا. گها. سن. گها. گه = لڪائڻ)، چر، زمين.
پا جبل اندر جاءِ.

گج: (سن. ڪنڇڪ، ڪنڇ = ٻڌڻ)، چولي.

گج: (پرا. گيه. سن. گج. گج = مستي وچان رڙ ڪرڻ)، هاڻي.

گجهي: (سن. گج + هاڻي = پت = مالڪ)، بادشاهه.

گجر: (ن. گرجر. گر = هاڻي ڏيڻ)، هڪ قسم جي هاڙ،
جا کائڻ جي ڪم اچي.

گَجَر: (پرا. گَجَر. سن. گَرَجَر)، گَجَر قوم جي، حسين عورت.

گَجرات: (سن. گَرَجَر + راشٽر = ملڪ)، هندستان جي ڏکڻ

۾ هڪ ديس، جتي پهريائين ”گوجر“ قوم ويٺل هئي، جتان گجرات نالو پيو.

گَجَمير: (سن. گَنگ + بِل = ملڪ. جتي ڪڪر ملي، وس ڪن.

۲- گَنگ + مير = جبل؟) هندستان ۾ هڪ شهر، جو ڪنهن وقت ڪهاڙين کان مشهور هو.

گَجَر کي گجَمير جون، تارن ۾ تپرون. (شاه)

گَجَمير: (سن. گَجَمير. گَج = هاڻي + آر = دشمن. هاڻي ۽ جو

دشمن)، شينهن.

گجبي پيو گجَمير جان، جو ڪيو جنگ جوان.

گَجَن: (گ. ڪاجُون. ڌن. ڪاچ آن. سن. گَرَجَن. گَرُج =

وڏو آواز ڪرڻ)، شينهن جي رڙ ڪرڻ، ڪڪرن جو آواز ٿيڻ.

گَدَام: (انگ. گوداؤن Godown) ڀالڻو جاءِ، جتي وڪري

جو مال رکجي.

گَدَر: (سن. گَرُڌَر)، جانور جو قسم.

گَدَلو: (ف. گندهه + ”لو“ پڇاڙي. سن. ڪَرَدَل)، ميرو،

گندو، ڇڀڳرو.

ڪري: (سن. ڪاڏ)، گڏيلو، سسند، گهوڙي تي وجهڻ.
جو ڪپڙو.

گڏو: (سن. گڏڪ)، رانديڪو، پتلو.

گڏون: (سن. گڏ. گڏ = ٻاهر ڪرڻ)، لوڏو.

گڏھ: (پرا. گڏھ. سن. گڏڀ. گڏ = آواز ڪرڻ).
هڪ جانور، خر.

گري: (پرا. گري. سن. گري)، مري، زهر.

گري: (سن. گريو. گري = اڀري ٿي يا وعظ ڪرڻ).
استاد، مرشد.

گريام: (سن. گريام)، ٻوٽ، راجڪ، جو وزن، سرڪم.

گرياهڪ: (پرا. گرياهڪ. سن. گرياهڪ. گرياهڪ = وڻ)، ٻڪي،
آسامي، خريدار.

گريپ: (سن. گريپ. گري = چڻ)، ٻيٽ، حمل، ٻيٽ.

گريٽ: (ڪ. گريٽ. سن. گريٽ. گريٽ = ٻيٽ ڏيڻ).
ٻيٽ، ناٿي جي ٻيٽ، دولت، پيسا، ناٿو.

گريٽو: (پرا. گريٽو. سن. گريٽو = گريٽ + ڊي =
آڏاهڻ)، پکين جو راجا، وڏو پکي.

گِرَڙِي: (ع. غَرَّوَه. سن. گڊير)، وات ڏوٺن لاءِ ٻاٽي، ڍڪ.

گِرِنارَ: (سن. گِرِنارَ. گِر = جبل + نار = نڪر = شهر)، جهونا ڳڙھ ۾ هڪ جبل تي قلعو.

گِرَوَل: (سن. گِرَوَان = ڳڙھ. گِرَوَر = وڏو جبل)، پٿر.

گوهر ڪِرِي گِرول تي، ڦاڪون ٿئي ٿي الحال. (جلال)

گِرَهَ: (سن. گِرَاس)، ڪائن وقت پيري سان ڪائن جو وزن، لقمو.

گِرَهَ: (سن. گِرَهَ. گِرَهَ = وٺڻ)، سيار (تارو). هندن

جي خيال موجب گرھ ”نو“ آهن: ۱- سورج، (سج

Sun)، ۲- چنڊ (چنڊ Moon)، ۳- منگل (مريخ

Mars)، ۴- ٻڌ (عطارد Mercury)، ۵- وڙهسپت

(مشتري Jupiter)، ۶- شڪر (زهره Venus)،

۷- شَنِ (زحل Saturn)، ۸- راهو (Rahu)،

۹- ڪيت (Ketu).

گِرَهَسَتَ: (سن. گِرَهَسَتَ. گِرَهَ = گهر)، گهر ٻار وارو. ڏمو ”آشرم“.

گِرَهَنَ: (سن. گِرَهَنَ. گِرَهَ = وٺڻ)، چنڊ يا سج تي

ڇاپا پوڻ.

گڙدو:	(ف. گرده. سن. گورد)، بڪ.
گسڻ:	ڏسو ”گهن“.
گگر:	(سن. گليل)، ڪونر جهڙي شيءِ.
گگن:	(سن. گگن)، آسمان، جهڙ.
گلو:	(سن. گل. گل = ڪاڻ)، نڙي، ڪچي.
گليل:	(ف. غليل)، گليلي اڇلائڻ واري، ٻشانگي.
گماشتو:	(ف. گماشته. گماشتن = رڪن، مقرر ڪرڻ)، ڀلاوڻو.
گنڀير:	(پرا. گنڀير. سن. گنڀير. گم = وڃڻ)، ڪورو ڀارو.
گنجار:	متحمل، سنجيدو، مانتڪو، اڏا، گهرو، اونهو.
گنجو:	(پرا. گنج. سن. گنج = ”آر“ ٻڇاڙي)، ڀونڊ جو
گند:	(گنن مٿان ڦرڻ وقت) آواز.
گندڙو:	(سن. گنج: گنج)، جنهن جي مٿي تي وار نه ڄمي.
گندڙو:	(سن. گند)، لوڙھ، جو قسم، ٻن جون پاڙون.
گندڙو:	گندڙ جن جي گوڏ ۾ ٻاٻوڙا پوشاڪ، (شاه)
گندڙو:	(سن. گندڙو)، گندڪ، جھٽ جلندڙ ٻيلي شيءِ.
گندڙو:	(سن. گندڙو)، بد معاش، لڇو.
گنوار:	(سن. گرائيم = ڳولائو)، گنوار، مورڪ، بيوقوف.
گنوائڻ:	(سن. گممن. گم = ورتل شيءِ ڪي ڇڏي ڏيڻ)،
	گم ڪرڻ، ناس ڪرڻ.

ڪڻ: (پرا. ڪڻ. سن. ڪڻ. ڪڻ= صلاح ڪرڻ)، خاصيت،
ڀلائي، هنر، سياڻو.

ڪنير: (ه. گير. سن. گجور)، هاڻي.

گنير ٻرين ٺاهڻ گيري، مل مڃا مور گجركي. (جلال)

ڪوٻر: (هيم. گوور. پرا. گوور. سن. گوميه. گو= کانء،
ڪئون + ميه = ٺهيل)، چيٽو.

ڪوٻي: (ڪ. ڪبي. سن. گوجهوا. انگ. ڪبيج Cabbage)،
ڀاڄي جو قسم.

گوچر: (سن. گوچر. گو= حواس + چر= هلائڻ)، جو حواسن
مان محسوس ڪجي.

گود: (سن. ڪروڊ. ڪرڊ= جمع ٿيڻ)، جهولي، چاتي.

گودڙي: (پرا. ڪنٿا. سن. ڪنٿا)، داق، رلي، فقيرائي ڀرڻاڪو.

گودو: (سن. گود)، آري، مڪ، مغز.

گود: (سن. ڪروڊ)، ٻوٽو، منجهلو.

گودو: (سن. ڪورهر. ڪر= آواز ڪرڻ)، ستر ۽ ٽڪر
جو سنڌ، جانو، زانو.

گورب: (سن. گرپ= ٻيٽ جو ٻچو)، گورم، ڦرڙا، وچڙا.

گورب وجهندي گوند، ڪريا ڪيس ڪلاه تان. (جلال)

گورَڪَناتَ : (سن. گورَڪَشَناتَ. گو = حواس، اندري + رَڪشا =

سڻيال + ناتَ = مالڪ، ڏٺي. جنهن حواسن کي

پوريءَ طرح ضابطي ۾ رکيو هجي)، جوکين جو قسم.

گورو: (سن. گورَ)، نئون چاول آڻ، مغز، پورو.

گوري: (ا.ا. گورَ. سن. گورَ. گُرَ = ڪوشش ڪرڻ)،

پوري سهڻي.

جَبَ گوري گهڻا ڪري، سولهن هار حسين. (راڄن شاه)

گوسالو: (سن. گوشالا. گو = ڪهڙيون + شالا = جاء)، ڪَٻن

(گارين) جي بيٺل جي جاء.

گوسائين: (سن. گوشوامي. گو + شوامي = مالڪ)، سنياسي، سادو.

گولَ: (ا.ا. گولَ. گولَ = ٻيٽ، ڇڪڻ)، چوٽاري، گهيري

جي اندر حد.

گونجڻ: (سن. گنجَن. گنجَ = آواز ڪرڻ)، آواز ٿيڻ.

گوندو: (سن. گُروڊَ = جهولي)، گوند، جهولي، واڙ، واڙو.

گورَبَ وجهندي گوند، ڪري اڪيس ڪلاه تان. (جلال)

گوهڻ: (سن. گهڻ)، اندر ڪرڻ، گهوسڻ.

گوڀو: (سن. گوڀ. گي = ٻائڻ)، ٻڪري راڳ جو ڪاريگر.

گهڙ: (پرا. گهيڙ. سن. گهڙت. گهڙ = سڻيو ڪرڻ، چمڪڻ)،
وڃيل مڪڻ.

گهرو: (پرا. گهرو. سن. گنڀير. گم = وڃڻ)، ٻوڙ هو، گهاٽو.

گهڻ: (پرا. گهڙش. سن. گهڙش = رڳوڻ، ڪسڻ)،
ڪسائڻ، مهڻ.

گيارس: (پرا. ايسڪارس. سن. ايسڪادس. اڪ = ڪ +

دس = ڏهه)، چند جي يارهين تاريخ، جنهن تي
هندو ورت (روزو) رکندا آهن.

گيت: (پرا. گيه. سن. گيت. گي = ڳائڻ)، گانو، بيت.

گيدي: (ف. گيدي. سن. گڙڙ = گدڙ)، ٻڄڻو،
ڪاٺڙ، بزدل.

گيرب: (سن. گيرو)، وڏائي، هٿ، آيمان.

گيڙو: (پرا. گورڙ. سن. گورڪ)، ڳاڙهي مٽي، ڳاڙهي
رنگ جو قسم.

گيندو: (سن. گنڊ)، جانور جو قسم.

گيندو: (سن. گينڊڪ)، گولڻو ڪل.

ڳ

ڳاٽ: (سن. گهاٽ)، ڪر، ڳاٽو.

- کَڇَ: (سن. گايَ)، کَڇَ، گيت.
- کَڙَ: (سن. کائن. گل = وَهَن، چڪَن)، رجائن، پگهارن.
- کَڙو: (سن. گڏ)، اَنَ جو ٺهيل ڏاڳو، ڦٽڻ، گڏ، طوق.
- کَڙين: (سن. گي)، راڳت ڪرڻ.
- کَڙو: (سن. گراس)، کاڌو، گجھارت، ٻرولي.
- کَڙو: (سن. گو = گانءُ)، کڙوڻءُ جو، گانءُ جو.
- کَڙي: (ٻار. گڙي. سن. گڙپ = پيٽ جو ٻچو)،
ڇڏو، قدر.
- کَڙو: (سن. گڙپ رُوپ. رُوپ = شڪل)، اڀرندڙ جوانيءَ وارو، پٺو.
- گَڙوڙي: (سن. گڙپ + ”آر“ پڇاڙي)، اها عورت، جنهن کي ٿڻ تي ٻار هجي.
- گَڙو: (ع. نظره. سن. ڪَڙَن = ڪهڻ)، ڪَڙو، ٽڪرو.
- گَڙو: (سن. گڙسَن)، پوئڻ، جڙڻ، سنوارڻ.
- گَڙو: (ک. گڙ. سن. گڙت)، طوق، ڦاهي.
- گَڙو: (سن. گڙڪا)، گولي، گوري، ٽڪي.
- گَڙي: (سن. گڙت. گڙت = ٻڌڻ)، هڙ، ٻڌ.

گجھہ: (ٻرا. گجھہ. سن. گھہ. گھہ = ڳڻ. لڪائڻ).
راز، مخفي ڳالھ.

گجھہ: (گَرڙَر، گَرڙ = لالچ ڪرڻ)، هڪ هڪي.

گجھارت: (سن. گھہ = گجھو + آرث = مطلب)، بجهارت،
پرولي جو قسم.

گجهاندَر: (سن. گھہ = گجھو + تر)، گجھہ، راز.

گچي: (ٻرا. کيو. سن. گريوا. گر = ٻيٽ ۾ اندر نيسڻ)،
گردن، سسي.

گَر: (سن. گل)، گلو، گردن، گچي.

گَر: (سن. گَره)، گهر، مڪان، ڀرسان.

گَر: (ه. گر. سن. گر، منتر)، اهو آڀاڻ، جنهن سان

ڪم پورو ٿئي، سنڌ.

گَرڻ: (سن. گلن. گل = وهڻ، ڳرڻ)، پگهرڻ، جهرڻ.

گَرڻ: (سن. گلي)، ڪائڻ.

گَرهڻ: (سن. گرڻ)، چوڻ، بيان ڪرڻ.

گِرڙڪي: (سن. گواڪس. گو = ڳئون + آڪس = اک)،

گرکو، کڙڪي، ننگڙو.

- ڪَڙڻ : (سن. ڪَڙڻ)، ٽَمَڻ ڇڪڻ.
- ڪَڙڻ : (سن. ڪَڙَمَ، ڪَڙَمَ = ڀڪڙڻ)، وَلڻ، ڪَنهڙو، چوڻ.
- ڪَڙَمَ : (هيڀم. ڪَڙيو. ڀرا. ڪَڙ. سن. ڪَڙت)، ڪوٽ، قلعو.
- ڪَڙ : (ڀرا. ڪَڙ. سن. ڪَڙ)، رخسار، ڪَڙا.
- ڪَڙو : (ف. ڪَڙ. ڀرا. ڪَڙ. سن. ڪَڙ. ڪَڙ = ڪَڙڻ)، ڪڇي، ڪَڙڻ.
- ڪَڙي : (سن. ڪَڙ)، جَتِيءَ جي ڀاسن کي ڪَڙي پندڙ چم جي سنهي ٿڌي، ڪَڙي.
- ڪَڙَمَ : (سن. ڪَڙَمَ، ڪَڙَمَ = وڃڻ)، آهستي آهستي هلڻ، ڪَڙَمَ.
- ڪَڙ : (سن. ڪَڙڻ)، هٿيو، مٿيو، زانوَ ڪَڙ جو زيور.
- ڪَڙڻ : (سن. ڪَڙڻ)، ڪَڙون ڪَڙڻ، وارَ سڀڪارڻ، ٻوڙ، ڀاڄي.
- ڪَڙي : (ڀرا. ڪَڙ. سن. ڪَڙت)، هَڙ، بَدَ.
- ڪَڙي : (ڀرا. ڪَڙ. سن. ڪَڙت)، هڏن جو جوڙ، سنڌي ميلاب، جوڙ.
- ڪَڙي ڀڄوڙ : (هيڀم. ڪَڙت ڇڏيو. سن. ڪَڙت ڇڏيو. ڇڏ = ڪَڙ)، لڳڻ، ڪَڙي، ڪَڙي ڪَڙي ڪَڙي.

- گنڊيري: (سن. گنڊ)، ڪمند جا ننڍا ننڍا ڪترا، ٻوٽا.
- گنو: (سن. ڪانڊ)، جوئر جو ڪانو، ڪمند.
- گنوار: (سن. گراميس، ڪوٺاڻو)، گئون چاريندڙ، ڌنارو، مورڪ، بيوقوف.
- گنهن: (سن. گرهن، گرھ، وڻ)، خريد ڪرڻ.
- گن: (سن. گن)، گن، ڀلائي، چڱائي، نيڪي، احسان.
- گنهن: (پرا. گنهن، سن. گنهن، گن = گنهن)، شمار ڪرڻ، خيال ڪرڻ، ويچارڻ، پهن.
- گوڙيري: (سن. ڪوش)، ٽيلهي جو قسم.
- گوٽ: (سن. گنگا)، ساري، چوٽڙ ڪيڏڻ جو مهر.
- گوٽو: (سن. ڪوٽڪ)، ڏاڳن جو ويڙهو، ڏيري.
- گوٽ: (پرا. گوٽ، سن. گوشت > گوشتا، گو = گئون + مٽا = جاء، گنن جي ٻيھن جي جاء. آرين جي وقت ۾، جتي گائون چرنديون هيون، اتي ئي گهر اڏيندا هئا، بستي، واهن، ديهه.
- گوڙو: (ف. گور)، قبر.
- گوڙهو: (سن. گول، گڊ = بال، گڊ = لپڻ)، لڙڪ، مٽي جو گليو.

گھ

گھات : (پرا. گھایہ. سن. گھات. هَن = مارڻ), زخم, قَت.

گھات : (سن. گھت), ٻاڻي ۽ جو تڙ رستو, لنگھ.

گھائڙ : (سن. کايہ کاہ = ولوڙڻ), گھرو, گھوڙو, دھرو.

گھاکھائڻ : (سن. گگھ = کڻ), خوشي ڪرڻ, کڻ.

گھاکھر : (پرا. گگري. سن. گرگري), چوڻري, ساڙهو.

منگھ جو قسم.

گھائو : (سن. گھن. گھن = جمع ڪرڻ), چيچڙو, جنهن ۾

تبلي ٻج ٻڙجي.

گھت : (سن. گھت), گھور, ٻاڻي ۽ ٻي.

گھت : (سن. گھرش = ملڻ), هٻس, آهس, آڪرس, هوا بند.

گھتا : (سن. گھتا. گھت = گذ ٿيڻ), ڪر, بادل.

گھٽڪا : (پرا. گھٽگ. سن. گھٽڪ), لنڊو گھڙو, دلو.

گھٽڻ : (گ. گھٽون. سن. گھت), گھٽجڻ, ٿورو ٿيڻ.

گھٽڻ : (سن. گھور. گھور = مارڻ), سوڙهو ڪرڻ.

تنگ ڪرڻ.

گھٽي : (سن. گھت), کڻي, رستو.

- گھڃا : (سن. گھڻ. هڻ = مارڻ)، گھڻڊ، چڃڻ، خوشي، مجلس.
- گھڙ : (هرا. گھڙ. سن. گڙهه. گڙهه = گڏ ٿيڻ)،
مڪان، جاء.
- گھڙ گھڙ : (هرا. گھڙگھڙ. سن. گھڙگھڙ)، آواز، گھڙڪو.
- گھڙڻ : (هرا. گھڙڻ. سن. گھڙڻ. گھڙڻ = گھڙڻ)، چلڻ،
سڌول بنائڻ.
- گھڙو : (هرا. گھڙو. سن. گھڙ. گھڙ = بنائڻ)، دلو.
- گھڙي : (هرا. گھڙي. سن. گھڙي)، وقت ڏيکارڻ جو
اوزار، چوويهه منٽن جو وقت، ساعت، دلي،
ننڍو دلو.
- گھڙيال : (هرا. گھڙيال. سن. گھڙيال)، وقت ڏيکارڻ جي ڪل.
- گھڙڪه : (سن. گھڙڪه. گھڙ = آواز ڪرڻ)، آڻو هڪي.
- گھڙڪهرو : (هیر. گھڙگھڙ. سن. گھڙگھڙ)، چنڊدار ۽ گھڙيدار چولو.
- گھڙڪهڻ : (ه. گھڙڪي)، کپري يا ٻاٻهري جو آواز.
- گھڙن : تون ڇو نه، گھڙڪهڻن ٻاٻهري، توکي ٿيئي ٿول سڙيا.
- گھڙن : (سن. دولن. دل = جھولڻ)، هوا جو لڳڻ.
- گھڙائجڻ : (سن. گھڙائجڻ)، پريشان ٿيڻ، گھمري کائي ڪرڻ.

باب گھ [۳۰۰] تحقیق لغات سنڌي

گھمائڻ: (پرا. گھلڻ. سن. گھورڻن)، آگر گھمائڻ،
هلائڻ، ڏورڻ.

گھمسان: (سن. گھورشمشان. گھور = خوفناڪ. شمشان =
مسان)، وڳوڙ، خرابي.

گھمڻ: (پرا. گھڻ. من. گھورڻن. گھورڻ = هيڏي هوڏي
گھمڻ)، ڦرڻ، چڪر هڻڻ.

گھنڊ: (سن. گرو)، آيمان، وڏائي، شوخي، زور.

گھڻ: (پرا. گھڻ. سن. گھڻ. هڻ = مارڻ)، جهڙ.

گھنڻا گھر: (سن. گھنڻا = گھنڊ + گھر = گھر)، برج (نل)،
جنهن تي وڏو گھڙيال رکيل هجي.

گھنڻو: (سن. گھنڻا. هڻ = مارڻ)، گھنڊ، گھڙيال، هڪ
ڪلاڪ.

گھنڇ: (سن. گھنڇ)، وڪڙ، ٻيڇ.

گھنڊ: (سن. گھنڻا)، ڌاتوءَ جي ٺهيل شيءِ، جا وڃي.

گھنگھر: (پرا. گھنگھل. سن. جھڪٽ)، مونجهارو، ڪاڪل،
گھراھت.

گھنگھرو: (گ. گھنگھرو. سن. گھر گھرا)، ننڍڙيون ڏليون،
چڙين جو هڪ قسم.

ڪهنڻ: (سرا. ڪهنڻ. سن. ڪرهن. ڪرهه = وٺڻ), ڪنهن.
خريد ڪرڻ.

ڪهنو: (سن. ڪهن. هن = مارڻ), مڃيل, وڌيڪ, زياده.

ڪهنو: (ع. غنم), مٺو, نڪ مان آواز ڪڍندڙ.

ڪهنو: (پرا. ڪهن. سن. ڪهن. ڪهن = ڪهن, وٺڻ), جيت جو قسم.

ڪهوٽو: (سن. ڪهٽ. ع. غوط), ٽپي.

ڪهوٽڻ: (سن. ڪهٽ آورتن), رڪڙڻ.

ڪهور: (پرا. ڪهور. سن. ڪهور, پيانڪ, خوفناڪ).

ڪهورڻ: (سن. ڪهورڻ), جاچڻ, تلاش ڪرڻ, مٿان گهمائڻ يا ڦيرائڻ.

ڪهورڻ: (سن. ڪهورڻن), ٽڪڻ, ڪهور ڪري ٺهارڻ,
جوه سان ڏسڻ.

ڪهوڙو: (پرا. ڪهوڙ ڪ. سن. ڪهوٽڪ), هڪ ڪهرو جانور.

ڪهوسو: (سن. ڪهوش. ڪهوش = ٽوڙڻ), مڪ, هر مٽي,

ڪهوٽڪهٽ: (سن. او ڪنهن. ڪنٽ = ڪن), نقاب, ڀڙو.

ڪهيرو: (ڪ. ڪهيراو. سن. ڪرهن. ڪرهه = وٺڻ), ڪول جي,
ٻاهر بن حد چئني طرفن کان ڦيرو.

ل

لاپَ : (سن. لاپ. لَپ = حاصل ڪرڻ)، پرايت، حاصلات، فائدو.

لاڻيرو: (سن. لَڱهه)، ٿورو ننڍو.

لاجَ : (سن. لَجا. لَسَج = شرمائڻ)، لڄ، حياءُ، شرم.

لاڇو: (پرا. لَچ. سن. رَچ)، رسا، نوڙيون.

لاچارَ : (ف. ناچاره. نا = نه + چاره = رستو)، بي وس،

محتاج.

لاڏَ : (سن. لَڏ = ڪيڏڻ)، هيار، انگل، آرو.

لاڏلو: (سن. لالَن : لاڏني)، انگلي، هيارو.

لاڏو: (سن. لَڏ = ڪيڏڻ)، سهرو، ڪپڇ، ڪيت.

لارَ : (پرا. لالا. سن. لالا. لي = پترو ڪرڻ)، ڪاڙ،

ڌار، ڌارا، لاٺ.

لاڙي : (سن. لاٺ)، ڪهڙو، اڳڙي، پرائو يا ڦاٽل ڪهڙو.

ڍولي ڍڪي آهيان، هيَس آڪهاڙي،

ڏهڻي لڪ لاڙي، ڪڪر ڪيائڻ ڪاڪ جو. (شاه)

لاڪَ : (پرا. لَڪا. سن. لاکشا. لڪش = نشان ڪرڻ)،

جو، هڪ قسم جو ڳاڙهو رنگ.

لاڪڙو: (سن. لڪڙ + ”ڙو“ ٻچاڙي. لڪڙ = نشان ڪرڻ).

ماتا جو قسم.

لاڪيڻو: (سن. لاڪڙ + ورنه = رنگ)، لڪڻ جهڙو، خوبصورت.

لاڳ: (ڪ. لاگو. هيڙ. لڳو. سن. لڳڻڪ. لڳ = ملڻ).

شاديءَ جو انعام، جو ڪمين (ڪم ڪندڙ) کي

ملي: شاديءَ ۾ گهوت ڪنوار کي ڪجهه ڏيڻ،

لال: (سن. لالڪ. لَل = چاهڻ)، پيارو، هٿ.

لالائڻ: (سن. لالڻ. لَل = چاهڻ، پيارو ڪرڻ)، ليلائڻ،

آزبون نيزاريون ڪرڻ.

لالچ: (هرا. لالڻ. سن. لالڻ. لَس = چاهڻ)، هيج، لوپ.

لالو: (هرا. لالڻ. سن. لالڪ. لَل = چاهڻ)، مهاڻي،

ٻاهو، صاحب.

لانٻڙ: (سن. لَنٻ. رَم = ڪيڏڻ، جو هراين عورتن سان

ڪيڏي)، بد چال، ويڇاري.

لانڍ: (سن. لَنب. لَنب = هيٺ لٽڪائڻ)، قطار، لنڊائي.

لانگ: (سن. لانگول. لنگ = ملڻ، لڳو رهڻ)، ڌوڻيءَ

جواهو پياڱو، جو هوڀان ورائي، ڪمر سان ٻڌجي.

لانگوڻي: (سن. لنگ = اندري + ه. اوڻي = پردو)، لنگوڻو.

ڪچو، چوٽو.

لَسِيَنَ :	ڏسو ”لڻ“.
لَپَارَ :	(سن. لَپَن. لَپَ = ڳالهائڻ)، بڪوادی، ڳپ شپ، ڊاڙ.
لَبِيسَ :	(ع. لباس)، پوڻاڪ، ويسَ، هارسينگار.
لَپِيَنَ :	(پرا. لَپَ. سن. لَپَ = حاصل ڪرڻ)، لَهَن.
لَتَ :	(سن. لَتَا)، تڏو، پير.
لَتَڪَنَ :	(سن. لَتَنَ = جهولڻ)، لَوَڪَن.
لَتَنَ :	(پرا. لَتَنَ. سن. لَتَنَ. لَتَ = ڦرڻ)، ارباد ڪرڻ.
لَتَوَ :	(سن. لَتَڪَ)، ڪپڙو.
لَتَ :	(پرا. لَتَ. سن. يَشَتَ)، عطا، لڪڙي.
لَتَوري :	(سن. لَتَيسڪا)، گيه، يا تيل مان بنايل ليٽي، جا مرهم جو ڪم ڏئي.
لِپِي :	(سن. لِپِي. لِپَ = لپڻ)، لڪڻ، الف بي، آڻيو پٺا.
لَپَتَنَ :	(سن. لَپَتَ. لَپَ = لپڻ)، ويڙهڻ، تَه ڪرڻ.
لَجَ :	ڏسو ”لاج“.
لَچِمِي :	(سن. لَڪَشَمِي. لَڪَشَ = ڏسڻ، نشان ڪرڻ)، لوڪ
	ماتا (هندن جي عقيدتي موجب)، سهڻن لڇين.
	واري، سندوري.
لَچَنَ :	(پرا. لَچَن. سن. لَڪَشَن. لَڪَشَ = نشان ڪرڻ)،

لڪڻ، ڪڻ، عادت، سڀاڻي. ڪڻ. دراصل ”لڪڻ“ جي معنيٰ آهي ”نشان“. ”ڇڻيه لڪڻو“ (ڇڻيه، لڇڻ وارو) عام محاورو آهي، جو پڻ انهن ڇڻيهن نشانن سان تعاقب ٿو رکي. اهي نشان بدن تي ٿين ٿا، جي سڀاڳ جي نشاني سمجهيا وڃن ٿا. مثلاً: جيڪڏهن هير جي آڱر ٿي ۽ آڱر جي وچ مان لڪو نڪري، سڌو ٿي سڌو ڪڙي طرف وڃي ته سڀاڳ جو نشان سمجهيو ويندو آهي. اهڙي ليکي کي ”هڏم“ چئبو آهي. ڏسو ”هڏم“.

لڏڻ: (ڪ. لڏ. هڏ. لڏي. سن. لڏڻ) ڪڏم، يا گهوڙي جو ڪند.

لڏڻ: (سن. لڏڻ. لڏڻ = لڏڻ) جهولڻ، ڀينگه، لڏڻ.

لڏڻ ويو وسري، لڏڻ آيو ياد. (پهاڪو)
لڏڻون: (هڏ. لڏڻ. سن. لڏڻ = لڏڻ = چاهڻ، خوشي ڪرڻ)، مٺائي جو قسم.

لڏڻ: (سن. لڏڻ) تڪڙو، تڪو.
لڏڻ: (سن. لڏڻ. لڏڻ = لڏڻ) جهلڻ، جهولڻ، مڙڪڻ.

لڏڻ لڏڻ لڏڻ، چمڪائي چمڪي.
(لڏڻ)

لڏڻ: (سن. لڏڻ = جوڙڻ ۽ اڇڻ)، گوڙ، هلڻ، پائڻ جي تيزي.

لڙڪو:	ه. لور. سن. لول، اڪين جو ٻوڙ هو.
لڙوڻ:	(سن. لڙ=چپ هلائڻ)، وڙهڻ، مقابلو ڪرڻ.
لڙم:	(سن. بڻڻ)، موتين جي مالها، هار، قطار، مدد، آسرو.
لڙس:	(سن. لڙ=چمڪڻ)، لسو، هڪ ڪرو، ڪڪرن جي هڪجهڙي ڪاراڻ.
لڙدو:	(ف. لڙد)، لڙ، ڏوڪر، ضرب، ڏونشو.
لڙور:	(بلو > ف. لاغر)، ڪمزور. هيٺو. ”ڌڪار“ جو لفظ.
لڙڪو:	(سن. لڙڪهه = پار پوڻ)، جبل جو رستو.
لڙڪو:	(ه. لڙڪو)، ڪمر، چيلو، هڻي.
لڙڪو:	لڪ ڪيشر، لوڏ ڪنجل، ماري مور ملنگ. (جلال)
لڙڪو:	(سن. لڙڪو)، چپ، آڙ ۽ لڙ.
لڙڪو:	(پرا. لڙڪو. سن. لڙڪو)، ڪاڻ جي چڙهه، لڙم.
لڙڪو:	(سن. لڙڪو). لڙڪو = نشان ڪرڻ، سو هزار.
لڙڪو:	(سن. لڙڪشا)، ذرو ٿورو، حصو.
لڙڪو:	(پرا. آڱا. سن. آڱا)، لڙڪو، ڪوسي هوا.
لڙڪو:	ڏسو ”لڙڪو“.

- لَڪَنَ: (سن. لَڪَشَ)، محسوس ڪرڻ.
- آئِي پَهَرَ آندَر وِ، لَڪَنَ لَڪَ آلَڪَ. (مڇل)
- لِڪَنَ: (سن. لِڪَنَ. لِڪَ = لَڪَنَ)، تحرير ڪرڻ، قلم هلائڻ.
- لِڪَنَ: (سن. لِڪَنَ. لِڪَ = مَلِڪَ)، چُهَنَ وَهَرَ يا لِڪَ جُهَلَنَ.
- لِڪَرُو: (ف. لَنَڪَ)، منڊو.
- لِڪَ: (سن. لِڪَ)، عضوا.
- لَلَاثَ: (سن. لَلَاثَ)، نرڙ، ٻيڙي، ڀاڳ.
- لَلَاڪَارَ: (سن. لَلَل = ڪِيڏَن + ڪَر = ڪَرڻ)، ٻڪار، ڌمڪي، آواز.
- لِنَبَنَ: (سن. لِنَبَنَ. لِبَ = بند ڪرڻ)، لِنَبَاوَتَ ڪرڻ، بند ڪرڻ.
- لَنَبُو: (پرا. لَنَبَ. سن. لَنَبَ. لَنَبَ = هِيٺ لَڪائڻ)، ڊگهو.
- لَنَدُو: (پرا. لَنَدَ. سن. لَنَبَدَ)، سِڪَنُو، لَوَسِي، ٻيڙي.
- لَنَدُو: (سن. رَنَدَ. رَنَ = مارڻ)، پڇ ڪانسوا، ڪهڙو.
- لَنَگَرَ: (ف. لَنَگَرَ)، ڪَلو، جنهن سان ٻيڙي يا جهاز ٻڌجي.
- لَنَگُورَ: (پرا. لَنَگُولَ. سن. لا نَگُولَنَ. لَڪَ = ماڻ، لَگُورَ هن.
- ڊگهي اچَ وارو)، بانڊر جي ذات جو جانور.

لَنگَهَنُ: (پرا. لَنگَهَن. سن. لَنگَهَن. لَنگَه. = ٻار ٻوڻ، بَک

ڪڍڻ)، ٻار ٻوڻ، بَک.

لَنگَهو: (سن. لَنگَن)، مڱڻهار.

لَنوڻُ: (پرا. لَو. سن. لَپَن. اَپ = ڳائڻ)، ٻولڻ، آواز ڪرڻ.

لَنَ: (پرا. لَوَم. سن. لَوَم. لَو = ويڻ)، وار.

لَنَن: (سن. اِيَم. لِي = ملڻ)، ٻيڙ، الفت.

لَنَ: (سن. لَوَن. لَو = ڪائڻ)، ڪپڻ، ڪائڻ، لاٻارو ڪرڻ.

لوپَ: (پرا. لوپَ. سن. لوپَ. لَپ = خواهش ڪرڻ)،

لاڇ، هڻج.

لوٽو: (سن. لَٽ = ڦرڻ)، گڏوڏو، وڏي لوٽي.

لَوَانُ: (سن. لوپَن) ڦرڻ، گسڻ، لَٽ.

لوچَن: (سن. لوچَن. لوچ = ڏسڻ)، ٺهائڻ، ٻولڻ.

لوڏي: (پرا. لَڏ. سن. لَڏ. لَپ = لوپ ڪرڻ)، لوڏ

وارو، شڪاري.

لورو: (پرا. لولا. سن. لوٽِي)، ڪمِينو، هڪ ذات.

لوري: (سن. لولا. لَل = لڏڻ)، تير، ٻاڻ، ڪاڍو، چڪو.

لوري جت لسڳوم، آت آڻوڻي آهيان. (شاه)

لوڙ: (سن. لول)، تمنا، گهرج، ضرورت.

لوڙھ: (سن. لوشت)، ڀاڄيءَ جو قسم، کيرولي لوڙھ.
 لوڪ: (هرا. لوگ. سن. لوڪ. لوڪ = ڏس)، جهان،
 منسار، ماڻھو. ھندن جي عقيدي موجب ”ٽي“ لوڪ آهن:
 ۱- سورگ لوڪ يعني ديولوڪ: ديوتائن جي
 رھڻ جي جاء. ۲- مڙتھ لوڪ يعني ڀرٿري: ھي
 جهان، جتي ماڻھو رھن ٿا. ۳- ڀاتال لوڪ: ھيٺاھرن.
 ملڪ. جملي ”چوڏھن لوڪ“ آهن، جن مان ست، ڌرتيءَ
 جي (ھڪ ٻئي) مٿان ۴ مٿ ڌرتيءَ جي (ھڪ ٻئي)
 ھيٺان. ڌرتيءَ کان مٿان ست لوڪ: ۱- ڀور لوڪ
 ۲- ڀو لوڪ ۳- سور لوڪ ۴- مھر لوڪ ۵- جن
 لوڪ ۶- آڀ لوڪ ۷- ستھ لوڪ. ڌرتيءَ کان
 (ھڪ ٻئي) ھيٺان ست لوڪ: ۱- آنل ۲- وتل
 ۳- ستل ۴- رساتل ۵- تلاتل ۶- مھاتل ۷- ڀاتل.
 انھن چوڏھن لوڪن کي ”چوڏھن طبق“ پڻ
 چوندا آهن:

سھسين پڙھي سبق، حافظ ڄاڻڻ ڀائڪي،
 سمجھڻ ڪين سلوڪ جو، اشارو احمق،
 ورلو ڪو واقف ٿيو، ويڙھي سڀ ورق،
 ڏٺا جنھن طبق، چوڏھن پنھنجي ڇت ۾.
 (سامي)

لُولو:	(سن. لُون=وَدِيل)، تَنڊو، لَسڙو، پَنڱلو.
لُولِي:	(سن. لُول. لَل=ڪيڏڻ)، ٻيٺار جو گيت، اوراڻو.
لومِي:	(سن. لومَش=لوم=وار. جنهن جي بَت تي ڪهڻا وار هجن)، ڪڍڙ جي ذات جو هڪ جانور.
لُون:	(سن. لوم=وار)، وار، تند، ٺار.
لُونڱ:	(پرا. لَرَنڱ. سن. لُونڱ)، گرم مصالح جو قسم، نڪ جو زيور.
لُون:	(پرا. لُون، سن. لُون)، نمڪ.
لُونِي:	(سن. لومِي. لوم=وار. وارن واري يا وارن جي ٺهيل)، ادني ڪپڙي جو قسم.
لوه:	(پرا. لوه. سن. لوه. لو=ڪاڻڇ)، ٿاٽو جو قسم.
لوهار:	(پرا. لوهار. سن. لوهڪار. لوه+ڪار=ڪندڙ)، لهر، لوهري هڪ ذات.
لوهو:	(پرا. لوهو. سن. لوهت)، رت، خون.
لوء:	(پرا. لوء. سن. لوڪ)، جهان.
لُئي:	(سن. لِي=گرم)، پرلٽي، ناس، گرم.
لهر:	(پرا. لهر. سن. لهر)، چولي، ترنگ.
لهرو:	(سن. لهر=موج)، مرلي يا بين جو لهجو.

- لَهَنَ : (پرا. لَهَن. سن. اِين. لَپَ = حاصل ڪرڻ)، ڪولڻ.
- لِيَنَ : (سن. لَنَن. لَتَ = گهمڻ، سمهڻ)، ليئڙڻ.
- لِيَنَ : (سن. لَنَن. لَتَ = گهمڻ)، ستهوڙ، ڪاٺ جو بند،
جو ڪپڙيل يا هر ڪاهيل زمين کي سنئون ڪري،
ڌرڪڻ.
- لِيَنَ : (پرا. لِيَن. سن. لِيَن. لَپَ = چنبڙڻ)، هوڃي ڏيڻ.
- لِيَوَ : (سن. لَڪَتَ)، رڳو، ڦاٽل ڪپڙو، اڳڙي.
- لِڪَ : (سن. رِيڪا : لِيڪا، لِيڪَ = لڪڻ)، لِيڪو، سَ.
- لِيڪَ : (سن. لِيڪَ، لِيڪَ = لڪڻ)، مضمون.
- لِيڪَنَ : (سن. لِيڪَنِي، لِيڪَ = لڪڻ)، قلم.
- لِيڪو : (پرا. لِيڪَ، سن. لِيڪِي)، حساب ڪتاب.
- لِينگهو : (سن. رِيڪا، لِيڪَ = لڪڻ)، لِيڪو، چٽو، داغ.
- لِيئِي : (سن. لِيئِي : لِيئِي، لِيئِي = چٽڻ، چٽڻ جهڙي)، ڪٽڪ
جي اٽي کي پچائي، کونر جهڙو ڪرڻ.
- لِيئَ : (پرا. لِيئَ، سن. لَپَ = چنبڙڻ)، مچيءَ جي لڳل ڳدار
رس، گندي بانس.

م

- مانا : (ڏن. مایا. سن. ماتر. مان = هوچن : من = عزت ڏيڻ).
 ماءُ مائي، سیتلا.
- ماتر : (سن. ماتر. ما = ماڻڻ، ذرو، ٿورو.
- ماترا : (سن. ماترا. ما = ماڻڻ، ڀرمان، ماڻ، ايترو وقت
 جيترو (عام عروض ۾) حرف علت اچارڻ ۾ لڳي.
- ماتنگي : (سن. ماتنگ. مڌ = مست ٿيڻ)، هاڻي.
- مائي : (ڀرا. مَتي. سن. مَرَتڪا)، مَت، ڇاڏي، وڏو دلو.
- مائو : (سن. مَنَر = آهستي)، جهڪو.
- رنگ رڀن جو روپ سان، ڪيو مائو منڌ ملي. (ڪنڀار)
- ماڻ : (سن. ماڻ. ما = ماڻڻ، ڪڇڻ، سمانڻ.
- ماڇڻ : (ڀرا. مَڇڻ. سن. مارجن. مَرُج = صاف ڪرڻ).
 مانڇڻ، صاف ڪرڻ.
- مارگ : (سن. مارگ)، رستو، ڏسو ”ماڳ“.
- مازاران : (ع. ماجرا)، حالت، واقعو.
- ماڙهو : (ڀرا. مائس. سن. مائشي)، ماڙهو.
- ماڙي : (سن. مَنَب = سينگارڻ)، جاءِ، بنگلو.

ماڙيجي: (سن. مَرويشِي. مَر = ڌر + وِيشِي = رهندڙ)، ڌريلِي،
ڌر جو.

ماس: (پرا. مَنَس. سن. مانَس)، گوشت.

ماس: (پرا. ماس سن. ماس)، چنڊ، مهينو.

ماسو: (پرا. ماس. سن. ماش. مَع = انداز ڪرڻ)، آڻڻ
رتين جي تور.

ماسي: (ڌن. مائِسياءِ. سن. ماتر شوسا. مائر + شوسا = ڀيڻ)،
ماءُ جي ڀيڻ.

ماڪ: (سن. مِهڪا. مَه = چٽڪارڻ)، مات، ٿڙ.

ماڪوڙو: (سن. مَهاڪيٽ. مَها = وڏو + ڪيٽ = ڪڙو)،
وڏي ماڪوڙي.

ماڪي: (پرا. مَڪِي. سن. ماڪَشڪ. مَڪَشڪا = مڪ).

مڪين جي مڙيل، مڪين جي گڏ ڪيل رس، مڌ، شهد.

ماڪ: (پرا. مَڪ. سن. مارِگ. مَرَج = صاف ڪرڻ):

مَرَج = ڳولڻ، جاءِ، مڪان، رستو.

ماڳهين: (سن. مارِگ = رستو)، مور، اصلي.

مالا: (پرا. مالا. سن. مالا. ما = سونهن + لا = وٺڻ)،

مالها، گلن جو هار يا ڪنڊي، تسبيح.

- مالڪوسَ : (سن. مالڪوشَ)، هڪ راڳ جو قسم.
- مالِهَ : (سن. مالا)، ڪوھ جي ڍينگي تي (لوئين سان ٻڌل) ٻوٽو ڏس.
- مالِهي : (سن. مالڪ. مالا = گلن جو ھار. گل گڏڪندڙ)، باغبان.
- مالِيخولِيا : (پوءِ مالنيخوليا. مالن = ڪارو + خوليا = ڦرڻي)، مرض جو قسم، جنهن ۾ دماغ ۾ اجايو سوداڻي خيال پيدا ٿيندو آهي.
- مامَ : (سن. مَرَم. مَر = مرڻ)، لڪل بات، راز، اشارو ۽ مطلب ۽ حياءُ شرم.
- مامرو : (ع. مُعَامَلَة)، ڪاروبار.
- مامو : (پرا. مائِل. سن. مائِلَ)، ماءُ جو ڀاءُ.
- ماموري : (سن. مَهاماري = مَهَتِي ماري. ماري = موت)، بيماريءَ جو قسم.
- مانَ : (پرا. مان. سن. مان. مَن = سمجھڻ. پاڻ کي ڪجهه سمجھڻ)، هٿ، اھنڪار.
- مانَ : (سن. مان. ما = ماڻھو)، عزت، آدر.
- مانجڻَ : (سن. مارِجَن. مَرَج = صفا ڪرڻ)، ماڇي، صفا ڪرڻ.
- مانجهو : (سن. مَرَج = مَلج)، ڪٽيل شيشو، جو لغڙ يا پتنگ جي ڏور يا ڌاڳي کي لائجي.

- مانجهي: (هم. مانجهي. سن. ماڏي. مڏي=وچ)، ناخدا،
 ٽاڪيو، بهادر، آڏي مانجهي، اڌ رات.
 مانڊو: (ف. مالدو)، ٿڪل، اداس.
 مالڏاڻي: (پرا. مَنڏِي. سن. مَنڏِي. مَنڏ = ولوڙڻ)، ڪاٺ
 جي ٺهيل شيء، جنهن سان ڏڌ ولوڙجي.
 مانڊاڻو: (پرا. مَنڊَن. سن. مَنڊَن)، سينگار، سجاوٽ.
 مانڊي: (سن. مَنڏِري. مَنڏَر=مَنڊ)، منڊ هڻندڙ، جادوگر.
 مانگ: (ڪ. مانگ. م. مانگ. پرا. مانگ. سن.
 مانگ)، مينڌ.
 مَنِي مانگ: بناو سان، مَنگ سر محبوبن. (وسو)
 مانگر: (پرا. مانگر. سن. مَنگر)، مانگر مَنج.
 مانگره: (سن. مانگره)، هندن جي هڪ مهنين جو نالو.
 مانهن: (ف. مانهن. سن. مانهن)، ان يا دال جو قسم.
 مان: (پرا. مان. سن. مان. ما=ماڻه)، ماڻهو، تورو.
 ماڻڪ: (گ. ماڻوڪ. سن. ماڻڪي)، رتن.
 ماڻو: (سن. مان. ما=مانجهن. پاڻ ڪجهه
 مانجهن)، انگل.
 ماڻهو: (پرا. مانس. سن. مَنشي)، آدمي.

- ماھ : (ف۔ ماھ۔ سن ماس) چنڊ، مھينو۔
- ماھ : (سن۔ مانس) گوشت۔
- ماھ : (سن۔ ماتر) اما۔
- ماڙي : (ھير۔ ماڙو۔ ڏن۔ مانيا سن۔ ماڙڪا۔ ماڙو + ”ڪا“
امر تصغير جي نشاني) ماھ ماھ جهڙي مھربان،
(سن۔ مٿر۔ مڻ = پيار ڪرڻ : م = ماڀڻ۔ مائٽ اھو،
جو ماڀي ٻڌائي ٿو فلاڻي ڪالو، مان فائدو آھي يا
نقصان) ست، عزيز۔
- ماڻي : (سن۔ ماتر) ماھ ڪا، عورت۔
- مايا : (پرا۔ مايا۔ سن۔ مايا۔ ما = نه + يا = جا، جيڪا۔
جا دراصل نه ھجي، پر سمجھي ٿو آھي) دولت،
ڏن، دنيا۔
- مٽ : (سن۔ مٽ۔ مٽ = چاڻڻ) عقل، سمجھ۔
- مٽارو : (سن۔ مٽ۔ مٽ = مستي ڪرڻ + ”وارو“ ڀڄڙي)۔
مٽل، رڌو پٽ وارو، خوش۔
- مٽان : (ھ۔ مٽ۔ سن۔ ما = نه) مبادا، سچ۔
- مٽڪو : (ع۔ مٽر قعہ) ھٿوڙو۔
- مٽوالو : (سن۔ مٽ + ”والا“ ڀڄڙي) نشي ۾ چور ٿيل،
مست، چريو۔

مٽي:	(سن. مٽ. ما = ماڻڻ)، ٽٽ، تاريخ.
مٽيرو:	(ه. مٽيرا. سن. مٽ)، ڇيڙو.
مٽو:	(سن. مٽڪ. مٽ = ماڻڻ)، سر، منڍي.
مٽيا:	(سن. مٽيا. مٽ = مارڻ)، خراب، ڪوڙو.
مٽ:	(هرا. مٽ. سن. موٽر)، ريلو، ڀيشاب.
مٽر:	(سن. مٽر)، اناج يا دال جو قسم.
مٽڪ:	(سن. مٽڪ. مٽڪ = سينگارڻ، سرجو سينگار)، تاج، موڙو.
مٽي:	(سن. مٽڪا. مٽ = پيهڻ، خاڪ ڪرڻ)، ڌوڙو.
مٽ:	(ف. مٽ. هرا. مٽ. سن. مٽ)، مٽو، مٽو.
	ڀڪوڙيل هٿ.
مٽو:	(سن. مٽر)، خراب.
مٽو:	(هيم. مٽ. سن. مٽ)، شيرين، کنڊ يا ماڪي.
	جي سواد جهڙو. ضد ”ڪڙو“ يا ”ڪوڙو“.
مٽ:	(سن. مٽ. مٽ = قبول ڪرڻ)، ڪنواريتا.
مٽ:	(هرا. مٽ. سن. مٽ)، ٻوڙن جون سڪل ڪلون.
	جن مان واڻ ۽ رسا ٺهن.
مٽ:	(هرا. مٽ. سن. مٽ)، وڻ جي پيدايش.
	کاڙهو رنگ.

- مَڃَ موافق سڀرين، سانگي سَلَمَ جا. (کروهڙي)
 مَڃَر: (سن. مَنجَر)، ڪنڊيءَ جو ٻور، سگرڀون.
 مَڃَن: (سن. مَنَن. مَن = سمجھڻ)، قبول ڪرڻ.
 مَڃِڪائڻ: (سن. مَڃَن. مَڃ = اڪ هڻڻ)، اڪيون ڇڏڻ.
 مَڃَلو: (سن. مَڃَر. مَڃ = خوش ٿيڻ)، چلولو، ڇينچل.
 مَڃَن: (سن. مَڃ = مٿي ٿيڻ، شير ٿيڻ)، رڃڻ، تيار ٿيڻ.
 مستيءَ ۾ اچڻ.
 مَڃَ: (پرا. مَڃ. سن. مَڃِي)، مڃ مانگر.
 مَڃَر: (سن. مَڃِڪ. مَڃ = آواز ڪرڻ)، مڃر.
 مَڃِي: (سن. مَڃِي)، مڃلي، مڃن.
 مَڃَن: (سن. مَڃَن)، ڪڍڻ، وڌڻ.
 مَڏَگَر: (پرا. مَڏَگَر. سن. مَڏَگَر)، اڇريءَ جو قسم.
 مَڏَ هوش: (ع. مَڏَ هوش. دَ هوش = پريشاني يا ڊپ)، موڙهل.
 مڃمور، بي هوش، مورچا.
 مَڏَ: (سن. مَڏَ. مَن = سمجھڻ)، شراب، ماکي.
 مَڏَيان: (سن. مَڏَيان. مَڏِي = وڃ + آهَن = ڏينهن)، منجهند.
 مَڏَر: (سن. مَڏَر)، ٻارو، مڏو.

مَڌو: (هرا. مَڌ. سن. مَوِي: مَڌَ)، ايوقوف، مورڪ ۽

منجهيل.

مَر: (هرا. مَل. سن. مَل)، بدن جي گَر يا مَٽي.

مَرِجَات: (هرا. مَڃايا. سن. مَرِيادا = حد)، عزت، مان.

مَرِج: (سن. مَرِج)، مصالح جو قسم.

مَرِچُوس: (سن. مَل = مَٽي + چُوشَن = چوشَن)، ڪنجوس.

مَرِجَهَن: (سن. مَوَرِچَن. مَرِج = بيهوش ٿيڻ)، ڪومائجَن.

جهڪو ٿيڻ.

مَرِڌَنگ: (هرا. مَنگ. سن. مَرِڌَنگ. مَرِڌ = ڪٽڻ)، ساز

جو قسم.

مَرِگَه: (سن. مَرِگ. مَرِگ = تلاش ڪرڻ)، هڻ.

مَرِگَهِي: (سن. مَرِگِي)، بيماريءَ جو قسم.

مَرِلي: (سن. مَرِلي)، وڇائڻ جو ساز.

مَرَمَر: (يو. مَرَمَر) سنگ مرمر.

پَڳ ٻارِيَهَر ٻڌميون، دَلِ دامنيون دوراس،

آڳِ آليَهَر اوڀر، مَڪَ مَرَمَر موچاراس.

(صدرالدين)

مَرَنَ : (پرا. مَرَن. سن. مَرَن. مَرَن = فوت ٿيڻ)، فوت ٿيڻ. ضد ”جيئڻ“.

مَرَوَئِي : (سن. مَوَن)، مَرَوَئِي، پيڪوڙن.

مَرُون : (سن. مَرُگ)، جهنگلي جانور، سوئڙ.

مَرَهَن : (سن. مَرَدَن. مَرَد = معاف ڪرڻ)، بخشڻ.

مَرِينو : (اس. ميرنو)، هڪ قسم جو ملايم اوني ڪپڙو.

مَرِيادا : ڏسو ”مرجات“.

مَرْدَ : (ف. مَرَد)، نَر، مذڪر، مَرَس.

مَرْدُو : (ف. مَرْدَه)، مئل، لاش.

مَرَس : (سن. پَرَهَن)، ماڻهو، انسان.

مَرَنَ : (سن. مَلَن. مَل = گذ ٿيڻ)، گذ ٿيڻ.

مَرَهَن : (سن. مَرَدَن : مَنَدَن)، ڏڪڙ يا دهل تي چمڙو.

چاڙهڻ، کڻڻ، اٿڻ، چڪ ڪرڻ، جهڻ.

مَرَهيا گهڻو مشڪ سين، چوٽا ماڻ ڇندن. (شاه)

مَزَوَر : (ف. مَزَدَوَر > مَزَدَوَر. مَزَد = مزوري + وَر = وارو)،

ڪمي، ڀورو هيت.

مَسَ : (پرا. مَس. سن. مَس)، سياهي، شاهي.

مَسَان : (ڏن. مَسَان. پرا. مَسَان. سن. مَسَان. شَمَن = مَرْدُو

+ شي = سمهڻ)، مَرْدَن ماڙڻ جي جاء.

- مَسْتَرِي : (انگ. ماستر Master)، ڪاريگر، اوستو.
- مَسَح : (سن. مَسَحُ = ڏکونجڻ)، تڪليف سَهڻ، ڏکونجڻ.
- مَسِي : (ف. مَس = ڏامو)، ڏندن لڳائڻ جو چورڻ.
- مَشَك : (ف. مَشَك. سن. مَشَك)، ڪلِي، اوڻِي، ڪونڊِي.
- مَشَاطِيَس : (ع. > يو. مَڪَنَاتِيَس)، لوھ، چڪينڊڙ ۽ ٻين.
- مَك : (سن. مَشَڪَا)، پيڪوڙيل هٿ، ٻوٽيل هٿ.
- مَكْتِي : (پرا. مَت. سن. مَكْت. مَج = چڙڻ)، رهاڻي، نجات، چونڪارو.
- مَكْت : (سن. مَكْت. مَك = سونھن ڏيڻ. جو مٿي ڪي سونھن ڏئي)، تاج، موڙ، ڪلنگي.
- مَكَر : (پرا. مَيَر. سن. مَكَر)، مَچِي، ڏهين راس.
- مَكَر : (ع. مَكَر)، چنڊ، مِڪر، ٺڪي، ڍونگ.
- مَكَرَن : (ع. مَنَكَر. سن. ما = نه + ڪَر = ڪرڻ)، آئو، آئائڻ، ڳالهه ڪري وري ڦرڻ.
- مَكْزِي : (سن. مَنگِي)، ٻيڙي، جَل تَرَئي.
- مَكَنو : (سن. مَتَكَن)، اهو نَر هائي، جنهن کي ڏند نه هجن، ننڍو جوان هائي.

مک: (پرا. مَکَنا. سن. مَکَشڪا. مَکَش = ڪروڙ ڪرڻ).

مک، ماڪي ۽ جي مک.

مک: (سن. مَڃَن)، گورو، گودو، نري ۽ جو نرم مال.

مک: (پرا. مَه. سن. مَک)، وات، مُهن.

مکِر: (ع. مَڪَر)، ڍولُڪ، چانهَر، چَهَل، چَنڊ.

مکِڙي: (پرا. مَڙَر. سن. مَڪَر)، ڪَلِي، بند ٿيل گل.

مَڪَن: (پرا. مَڪَن. سن. مَنَڇ. مَنَڇ = ولوڙڻ)، ڦٽِي، ولوڙيل

کير، ڄمايل کير مان نڪتل سٺپ.

مَڪَن: (سن. مَڪَشَشَن. مَڪَش = ماڻ)، لائڻ، لڳائڻ.

مَڪِي: (پرا. مَک. سن. مَڪِي. مَک = مهن)، پرڏان

پريو مڙس.

مَڪِيَار: (ع. مَخْتِيَار)، اختيار وارو.

مَڪِي_چوسَ: (سن. مَڪَشڪا = مک + چوشَن = چوسڻ. مڪيون

چوسيندڙ)، ڪنجوس، بخيل.

مَڪَدَر: (سن. مَدَگَر)، ڏسو ”مدگر“.

مَڪَرُو: (پرا. مَڪَر. سن. مَدَگَر)، گل جو قسم.

مَڪَنُ: (سن. مَڪَن. مَنَڇ = ٻڌل)، نهال، خوش، نشي ۾ چور.

- مَنگَ : (سن. مارُگَن = گهرڻ)، نالي پٺاري ٿيل (عورت)، زال، وٺي. ڏسو ”منگن“.
- مَنگَ : (پرا. مَنگ. سن. مَنگ)، اناج جو قسم.
- مَنگري : (پرا. مَنگري. سن. مَنگري)، مَهرِي، مَهي، ڏنڊي.
- مَنگَتو : (سن. مارُگَن. مَنج = گهرڻ)، منگتو، بيڪاري.
- مَنگَهارَ : (سن. مارُگَن = مَنگَن، گهرڻ + ”هار“ ڀڄاڙي)، منگتو، هڪ ذات.
- مَل : (پرا. مَل. سن. مَل. مَل = پڪڙڻ)، ملهه، بهادر. ڏسو ”ملهه“.
- مَلارَ : (سن. مَلار)، هڪ راڳي جو نالو، ميگهه ملهار.
- مَلاکڙو : (ملهه + آکاڙو. سن. مَل + آکَشَوَات. ڪشتي لڙڻ جو هنڌ)، ميلو.
- مَلالَ : (پرا. مَلال. سن. مَلال)، وٽن، کان.
- مَلالِي تَن مَلالَ، مَسِي تَن سَوَر پرايا. (شا)
- مَلالِي : (سن. مَلال)، کير ٿي، کير جي ٿر، کير ۾ کنڊ ڄمايل.
- مَلالَ : (ع. مَرهم)، دوا، جا زخم تي رکجي.
- مَلالَ : (ف. مَلال. سن. مَلال)، هڪ قسم جو سنگين ڪپڙو.
- مَلانَ : (پرا. مَلان. سن. مَلان؛ مردن)، گهڻ، صاف ڪرڻ، مانجڻ، ماڃڻ.

مَلَنَ :	(سن. مَلَن. مِلَ = گڏ ٿيڻ)، مڙڻ، حاصل ٿيڻ.
مَلَرَوَ :	(ع. مَلُول)، غمگين، مايوس، اداس.
مَلَهَ :	(سن. مَل. هڪ ڀراڇين ذات، جنهن جا ماڻهو جنگ لڙڻ کان مشهور هئا. انهي ڪري ڪشتياڙ جوڌي جوان کي ”مل“ يا ”ملهم“ نالو پئجي ويو)، مل، پهلو، بانگو، بهادر.
مَلَهَ :	(سن. مَل. سن. مَوَلِيَّ. مَوَلِ = بنياد)، اکھ، قيمت.
مَلِيڇَ :	(ڀرا. مِچ. سن. مَلِيڇ. مَلِيڇ = ڀرو وڃڻ ٻولڻ، جهنگلي نموني ڳالهائڻ)، ٻائي، کنهڪار، جهنگلي.
مَلِينَ :	(سن. مَلِين)، ڪندو، ميرو.
مَمَتَا :	(سن. مَمَتَا. مَم = منهنجو)، پيار، موه، وڏائي.
مَنَ :	(ڀرا. مَن. مَن. مَن = سمجهڻ)، دل.
مَنَانِ :	(سن. مَنَن. مَن = سمجهڻ)، مڃائڻ.
مَنَتَرَوَ :	(سن. مَنَتَر. مَنَر = اڳڪاٽ ڇوڻ، صلاح ڏيڻ)، مَنَبَ، منتر پتري، جادو، ٿوڻو ڦيٽو، ”ويد“ جو هڪ حصو، جنهن ۾ ديو تائن جي ساراهه آهي.
مَنَتِرِي :	(سن. مَنَتِرِي. مَنَر = صلاح ڏيڻ)، صلاحڪار، وزير.
مَنَجَ :	(سن. مَنَج = آزاد ڪرڻ)، موڪلڻ، ڀڄڻ، ڀڳڻ.
مَنَجَر :	(سن. مَنَج)، ڪٽ، پلنگ.

منجهڻ: (پرا. منجهڻ. سن. مڌي. مڌي = منڻ = سمجهڻ. ۲. ما =
سونهن ڏين + ڌا = رکڻ)، اندر، وچر.

منجهلو: (سن. مڌي. = وچ)، بدن جي وچ ۾ ٻڌڻ وارو.
ڪپڙو)، گوڏ، ٻوٽڙو.

منجهڻ: (پرا. منجهڻ. سن. مڌي = ٻيوهڻ ٿيڻ)، وائڙو ٿيڻ.

مندڙو: (پرا. مندڙو. سن. مندڙو. مڌي = ساراھڻ)، ٽڪائڻ، ڏيورو.

مڌي: (سن. مڌي)، شراب.

مڌي: (سن. مڌي. مڌي = ٻي سڌ ٿيڻ)، جوان ۽ سهڻي عورت.

مندڙو: (سن. مندڙو. مڌي = سينگارڻ)، چنڊ يا سج جي چوڌاري
روشنِي جو گهيرو ۽ ڪچهري.

مندڙي: (پرا. مندڙي. سن. مندڙي. مڌي = سينگارڻ)، جماعت،
سماج، سپا.

مندڙو: (پرا. مندڙو. سن. مندڙو. مڌي = ڪوڙڻ)، ڪوڙڻ.

مندڙو: (سن. مڌڙو)، لڪائڻ، ڇپائڻ، ڍڪڻ.

مندڙي: (سن. مندڙي. مڌي = سينگارڻ)، بازار، جتي اناج
وغيره وڪامي.

مندڙي: (پرا. مڌا. سن. مڌا)، چلي جو قسم، آڱرولي.

منڊي :	(ڌن. مونڊ. پرا. منڊ. سن. منڊ.) سري.
منڱل :	(پرا. منڱل. سن. منڱل = سدورو.) ٽيون گرهه اڱارو.
منڱل :	(ع. منقل. سن. منڱل.) سڱري. ڪل.
منڱن :	(پرا. منڱن. سن. مارڱن.) گهرڻ.
منڱهٽ :	(سن. مڪٽ.) تاج. موڙ. مٽڪ.
منڱهڻ :	(سن. مٽڪڻ.) جيت جو قسم.
منڻ :	(سن. مائڻ. من = جاچڻ.) مڇڻ.
منڻ :	(پرا. منڍڻ. سن. منڍڻ.) ڪوڙڻ. ڏسو ”منڍڻ“.
منڻ :	(سن. مڙڏ = هڻڻ.) ڪٽڻ کان اڳ ڪپڙن کي منڻ.
منوهر :	(سن. منوهر. من = منس = من + هر = ڪڻ. من
	کي وٺندڙ.) سندر. سهڻو.
منهن :	(پرا. منڊو. سن. منڊپ. منڊ = سينگارڻ.) چاڀرو.
	چنڊو. جهوڙي.
منهن :	(پرا. مهر. سن. مڪ.) چهرو. شڪل.
منهن :	(پرا. مس. سن. مهن.) بهالو. عذر.
مني :	(پرا. من. سن. من. من = چائڻ.) تپشي.
	گيانِي، بزرگ.
منڀاڻِي :	(سن. منڊ = مڏو + ”اي“ ٻڃاڙي.) مڏو. مڏي.

- مَڻ: (پرا. مَڻ. سن. مَڻ. مَڻ = آواز ڪرڻ)، موتي.
- رتن، قيمتي پٿر، ڏيا، ڪلا، جوت، روشني.
- مَڻ: (ع. مَن)، چاليهه سڀرن جي تور جو وٺ.
- مَڻڪو: (سن. مَنِيڪا)، گردن جو ٻوٽو ۽ ڍڙو.
- مَڻيو: (سن. مَڻ. مَڻ = آواز ڪرڻ)، قيمتي پٿر.
- موتي: (پرا. مَتا. سن. مَڪتا)، رتن جو قسم، جو سائونڊي سڀ ۽ سڄي ٿو.
- موٽو: (سن. مُشَت)، ٿلهو.
- موٽ: (سن. مَڪَشَت)، اناج جو قسم، گاه، جو قسم.
- موچارو: (سن. مَڪ چارو، چارو = مَڻيو)، مَڻيو.
- مودي: (سن. مودَڪ = لَڏون)، دڪاندار، ڪنڌو ڪٽائيندڙ.
- مور: (سن. مَڪَل)، گونچ، ٻور.
- مور: (پرا. مور. سن. ميور = مارڻ)، پکيءَ جو قسم.
- مور: (سن. مَوَل)، ٻاڙ، اصل، موڙي، تَت.
- مورَت: (پرا. مَت. سن. مورَت)، شڪل، روپ.
- مورچا: (پرا. مَچا. سن. مورچا)، غشي، ٻي هوشي.
- مورچل: (سن. ميور + شر = چَر)، ڊگهي چڙي، مور جي ڪنڀن جو چوٽر يا پَڪو، جو ديوتائن يا بادشاهن مٿان گهلايو (گهمايو) ويندو آهي.

مورڪ : (سن. مَوَرڪ. مَرِج = حوصلا وڃائڻ)، احمق، بيوقوف.

موري : (پرا. مَوَلِي. سن. مَوَلڪ)، موليٰ، پاڇيءَ جو قسم.

موريَسَر : (ف. مَوَّ سَر. مو = وار + سَر = مٿو. گهڻي روج

راڙي سبب اکين ۾ سنهيون سنهيون وارن جيان

ليڪون پيدا ٿينديون آهن)، ڪَمر، چاليون.

موڙ : (سن. مَوِّل)، مڪت، سهارا، جي گهوٽ کي شاديءَ

وقت ٻڌجن، ڪڪڙ جي چوٽي.

موڙڻ : (پرا. مَوِڏَن. سن. مَوِڏَن. مٺ = داپ ڏيڻ)،

ورائڻ، ڏنگو ڪرڻ.

موڙهو : (سن. مَوِي. مَه = منجهي وڃڻ)، گوار، بيوقوف.

موڙي : (سن. مَبَ = هيٺ لهڻ)، گهٽنائي، اگهن ۾ لاهو.

موڙي : (سن. مَوَل)، داشت، سرمايو.

موڪ : (پرا. مَوڪ. سن. مَڪَت. مَچ = ڇڏڻ)، ڪسي، نالي،

واه، عام جام، چٽل.

موڪل : (هيم. مَڪَوَل. ڏن. مَڪَڪا. سن. مَڪَت + "ل"

پڇاڙي)، چوٽي، رخصت.

موڪڻ : (پرا. مَوڪَن. سن. مَوڪَشَن. مَوڪَش = ڇڏڻ)، ماهاڻڻ.

موڳو: (سن. مَه = منجهي وڃڻ)، منجهيل، موڙهل، بيوقوف.

مُولُ: (پرا. مُول. سن. مُول)، جوڙ، بنياد، اصل.

مولهيو: (سن. مُول = موڙ)، مٿي تي ٻڌڪي وانگر ويڙهيل

ڪهڙا ڪلنگيدار هڪ.

موه: (پرا. موه. سن. موه)، پيار، بي سمجهي.

مَنبَل: (سن. مَد ڪَل)، هائي.

هوپت وَن آ پيت پرين، گت مست ڪري مَنبَل (محمد)

مها: (سن. مها. مهَت)، وڏو.

مهاڙي: (سن. مَڪ + ”اڙي“ ٻڇاڙي)، اڳاڙي، مهڙ واري،

اڳيون حصو.

مهاڻڪو: (سن. مهاڻگه. مها = وڏو + آڙگه = اگه)، ڪران.

ضد ”سهاڻڪو“.

مهَت: (سن. مهَتا) مان، عزت.

مهَتو: (گ. مهَتو. ڏن. ميدو. پرا. مهَتو. سن. مهَت.

مه = هوڃڻ، رڌڻ)، ليڪو ڪندڙ، منشي، وائيو.

مهَر: (ف. مهَر. پرا. مهَر. سن. مهَر)، سچ.

مهَر آتي مهتاب رهن، مشتاق صَبر دي روءِ آتي.

(شاه محمد)

مَہَراجَ : (سن. مَہَراجَ), عزت ڏيڻ لاءِ ”کرن“ کي ھندن جو لقب .

مَہَرائَ : (سن. مَہا آرڻو. مَہا + آرڻو = سمنڊ. آرڻ = ٻي آرام ٿيڻ), وڏو سمنڊ, مھاساگر .

مَہَريَ : (سن. مَسَوَر), اناج يا دال جو قسم .

مَہَريَ : (پرا. مَہلا . سن. مَہلا), عورت .

مَہَريَ : (پرا. مَسَل . سن. مَسَل : مَسَل . مَس = ذرا ذرا

ڪرڻ), مَہلي, اڻ چڙڻ جي ڪاٺ جي سرائي .

مَہَڪَ : (سن. گَمَڪَ), خوشبو .

مَہَلو : (سن. مَشَڪَ), مَہون, مچر جو قسم, ڪٽ .

مَہَمانَ : (ف. مَہمان . سن. مَہ = وڏو + مان = عزت, جنهن

جي آئي پنهنجو مان وڏو ٿئي), سانگي سان ايندڙ ماڻهو . ضد ”ميزبان“ .

مَہَپيرو : (ف. مَہپيران), هڪ ٻوٽي جي جڙ, جا اکين جي نايبتائي لاءِ مفيد آهي .

مَہَنتَ : (سن. مَہَت = وڏو), سَنتَ, ويراگي, سادو مڙهي جو وڏو .

مَہَنَ : (سن. مَہَن), مارڻ, ڪهڻ, ڦرڻ .

- مَهورَتَ: (سن. مَهورَتَ)، افتتاح، آرڻپ، شروعات.
- مَهي: (ع. مَخِيض. ڀرا. مَهي. سن. مَت. مَت = ولوڙڻ)،
اڌ ولوڙيل ڏونرو.
- مَهيَسَر: (ڀرا. مَهيَسَر. سن. مَهيَسَر. مَها = ايشور)، مهاديو،
ڌڻي، هڪ ذات.
- مَهي: (ڀرا. مَهي. سن. مَد)، مستي، نشو، وڌائي.
- مِيان: (سن. مِيتَر)، سائين. ”عزت“ جو لفظ.
- مِياڻ: (ف. مِيان، نيام)، ڪپ، خنجر يا ترار رکڻ جي ٻوٽري.
- مَهيَنو: (ف. ماھ. سن. ماس)، سال جو ٻارنھون حصو.
- مَڻِڪَل: (سن. مَدَڪَل)، هاڻي، هڪ مسلمان قوم.
- مَڻوَمَڻو: (ڀرا. مَڻ. سن. مَت)، مست، متوالو.
- مِيتِي: (سن. مِيتِي)، ڀاڄي يا ساڳ جو قسم.
- مِيت: (سن. مِيتِڪا)، جبل جي پٿر جهڙي سخت مٽي.
- مِيجالو: (سن. مَجَن)، مغز، گورو، مڪ.
- مِيج: (سن. مِيع مِيع = اک هڻڻ)، اک جو اشارو، اشارو.
- مِيرو: (ڏن. مِئل. هيٺ. مِئلو. ڀرا. مِئل. سن. مِلن)،
گندو، مٽي، هاڻو، ناپاڪ.
- مِيسارَن: (سن. مِيرَج = صفا ڪرڻ)، ڏاهن، صفا ڪرڻ.

- میکر: (سن. مڪر)، مانگر مڇ.
- میکر ماربائون، ملاحن منهن سَنا. (شا،)
- میک: (ف. مینخ)، کلي، کوکو.
- میگه: (سن. میگه، مه، چڻکارڻ)، بادل، ڪڪر.
- میلو: (پرا. میلہ، سن. میلڪ، مل = گڏ ٿيڻ)، ملاڪڙو، میلاپ.
- مین: (پرا. مین، سن. مین)، مڇي، مڇي جا چپ تمام منھڙا ۽ وات ننڍڙو ٿئي ٿو، جنهن ڪري اڳوڻن شاعرن تشبيه طور آندي آهي.
- دند موتي، چپ مین، آهوعین عجیب جا، (سینگار)
- مینا: (سن. ماڏن، مڏ = مست ٿيڻ)، هڪي جو قسم.
- میندي: (سن. مینڌي)، جنا، ٻوٽي جو قسم، جنهن جي پنن ۾ رنگ ٿئي ٿو.
- میندي: (سن. ویڻي)، وارن جي گڻیل لڙه.
- مینهن: (پرا. مہسي، سن. مہشي)، هڪ چوہايو جانور.
- مینهن: (هیر، میهو، پرا. میه، سن. میگه)، برسات.
- میو: (پرا. میم، سن. میم)، آڻ.

ميون : (پرا. مٿو. من. مٿر). سائين، ڌڻي، ميان. ”عرت“
جو لفظ.

ن

ناپ : (ف. ناف. من. ناپ. نه. = ٻڌڻ)، ڏن، مشڪ، ناف آهو.

ناپ : (ف. ناخن. پرا. نه. سن. نڪ)، تنهن، نيزو.

ناتو : (سن. جڇاٽ، جڇاٽي. جڇا = ڇاڻ)، رشتو، ڳانڍاپو.

ناٿ : (سن. ناٿ. ناٿ = گهرڻ. جنهن کان گهرجي ٿو).
سوامي، مالڪ.

ناٿ : (سن. ناٿ. ناٿ = نچڻ)، ناز، نخرو، اٽڪل بازي.

ناٿڪ : (پرا. ناٿ. من. ناٿي. ناٿ = نچڻ)، هٿ ڇالاڪي،
ڪيل.

ناد : (پرا. ٿاي. من. ناد. ناد + آواز ڪرڻ)، سنڪ، ڪوڏ.

نادي : (سن. نندڪ)، ٻاٿي جو وڏو ٿانءُ، برف جي ڇڪي.

نار : (سن. نار)، ٻاٿي ۽ ڪچي زمين يا ڪوهي ۽ جي سنهن

سوراخن مان نڪرندڙ ٻاٿي ۽ جون ڌارون، لڙڪ.

جئن سي ڪوهي نار، وهن واري ڪڏڻان،

هينئرو ڀريان ڌار، نيريانس نه نيري. (شاه ڪريم)

- نار: (سن. ناري. نَر = وڃڻ، هلائڻ)، عورت.
- نارَنسَڪي: (ف. نارَنسَڪ. پرا. نارَنسَڪ. سن. نارَنسَڪ)، ميوي جو قسم.
- ناريل: (ف. نارگيل. سن. نارگيل. نار: نال = شاخ + ڪَ = هوا، پاڻي + اَل = هالڻ. جنهن جي شاخ، پاڻيءَ يا هوا سان وڌي ٿي)، ناريل يا ان جو وڻ.
- نارَ: (پرا. ناڍ. سن. ناڍ. نَد = ڪرڻ)، نبض نَس.
- نارَو: (سن. ناڍ. نَد = ڪرڻ)، گاهه جو قسم: ڪَمَل گل جون شاخون، پاڇاريءَ ۾ ٻڌڻ وارو (چر يا ڪاٻر جو) رسو.
- ناس: (پرا. نَسا. سن. ناسا. نَس = آواز ڪرڻ)، نڪ جو مورخ، ناکوٺي.
- ناس: (سن. نهن. نهن = ٻر باد ٿيڻ)، ٻر باد چٽ.
- ناسِڪَ: (پرا. نَسِت. سن. ناسِتڪ. نَه = نه + آسِت = آهي. اهو، جو چوي ته خدا نه آهي)، ڪافر.
- ناڪار: (پرا. نڪار. سن. نڪار. نَه + ڪَر = ڪرڻ)، انڪار.
- ناڪو: (سن. نڪر)، ڦاٽڪ، شهر جو دروازو، رستي جي اها جاءِ جتي محصول اڳڙجي.

ناڪيلي : (سن. ناسڪا ڪيل. ناسڪا = نڪ + ڪيل = ميخ.)

ڪاٺ جي ميخ، جا آٺ جي نڪ ۾ لڳل هجي، ڏور يا مهار، جا آٺ کي هلائي ۽ ميخ سان ڳنڍيل هجي.

ناڪڻو : (ف. ناخدا = ناو = پڙي + خدا = مالڪ. سن. ناوڪ.)

ٽونا (= پڙي)، خلاصي، ملاح، ناخدا.

نال : (سن. نال. نل = ٻڌڻ، چمڪڻ)، بندوق جي

نالي، نري.

نالي : (سن. نالڪ)، ڪسي، واهي.

نام : (ف. نام. ڏن نام. ڀرا. نام. سن. نامن. نم =

هڪارڻ. جنهن مان هڪارجي)، نالو.

نانا : (ڀرا. ٿاڻا. سن. نانا)، طرحين طرحين، ڳوٺا.

نانگ : (ڀرا. ٿاڳ. سن. نانگ. نم = نه + آڱ = ترسيل)،

بلا، سڀ.

نانڪو : (سن. نانڪن. نج = لڄائڻ)، اگهاڙو، لقيرن جو قسم.

نائواڻي : (ف. نائباڻي : نائوا > نان + آبا. نان = ماني + آبا =

ڀوڙ، شروو)، اهو ماڻهو، جو ماني ۽ ڀوڙ وڪڻي.

نانڙ : (ف. نام. سن. نامن)، نالو، ناموس.

نانهن : (ڀرا. ٿهه. سن. ٿهه)، نه، نفی.

- نالائڻ : (سن. نَمَن. نَمَ = جھڪڻ)، نمائڻ، جھڪائڻ.
- ناٿو : (سن. ٿاٽڪ. نَ = نَ + آٽڪ = خراب. جو خراب نه آهي)، پيسا، دولت.
- ناهر : (سن. نَرَهَر. نَر = ماڻهو + هَر = شينهن. ماڻهو مڃن ته شينهن آهي)، بگهوڙ.
- نائڪ : (پرا. ٿايڪ. سن. نايڪ. ني = وٺي وڃڻ، هلائڻ)، سيناپتي، مڪيه، دربان.
- نائڻي : (سن. ٺاڻٺ)، حجڙ.
- ٺيار : (سن. نَرَمَالِي. نَر = سواءِ + مَل = گندگي)، پاڪ، صاف.
- ٺباھڻ : (پرا. ٺواھڻ. سن. نَرُوھڻ. نَر = ڀروسو + وَھ = سھڻ، وٺي وڃڻ)، ٺپائڻ، پورو هلائڻ، توڙ رسائڻ.
- ٺيڀرڻ : (سن. نَوَرَتَن. ٺِي = ڪرڻ، پورو ڪرڻ).
- ٺپل : (پرا. ٺپل. سن. ٺِرپل. نَر = سواءِ + پل = پل)، ڏيرو، ڪمزور، ضعيف.
- ٺپ : (پرا. ٺهه. سن. ٺپ. ٺيس. ٺهه = ٻڌڻ)، آسان.
- ٺپائڻ : (ڏسو ”ٺباھڻ“).
- ٺپاڳو : (پرا. ٺپيڪي. سن. نَرِپاڳي. نَر = سواءِ + پاڳي = پاڳ)، نحس، چنڊو، ضد ”سپاڳو“.

نِپائي: (سن. نِه. پِرائَتر. نِه = سواء + پِرائَتر = پاڻ) ”پَتَ

پاڙاڻي“ جو لفظ جنهن کي پاڻ نه هجي.

نَت: (سن. نَتِه. نِه = يقين. جو يقينا هجي) هميشه سدائين.

نَتَ: (هرا. نَسَتا. سن. نَتَ + وِتَ. مڙس جي جيئڻ جي

نشاني) لڪ ۾ هائڻ جو زيور.

نَتَ: (هيم. نَسَتا. سن. نَتَ. نَتَ = ستائڻ، ذڪ ذبح)،

ڏاند جي اک ۾ وجهڻ واري رسي.

نَتَ: (سن. نَتَ. نَتَ = نچڻ)، ناز نخرو، آنڪل آرو.

نِئَر: (هرا. نِئَر. سن. نِئَر. نِه + مَشا = ڌرسڻ)، ڪٺور،

ڊلو، هوڏي.

نِهَتَ: (سن. نِشِپَتَ. نِس = سواء + پَتَ = پردو)، پنهنجي صفاءِ.

نِپَو: (سن. نِشِپَتر. نِس = سواء + پَتر = پَتَ)، بي اولاد،

جنهن کي ٺريو اولاد نه هجي.

نِوَرَن: (سن. نِپِڙَن. نِه = چڱيءَ طرح سان + پِڙ = پيڙڻ)،

پيڪوڙڻ، گهڻي داپ هيٺ آڻڻ.

نِجَ: (سن. نِجَ)، خاص، صاف، رڳو، اصلي؛

نِوَسَڪَ: (هرا. نِپَنَسَڪَ. سن. نِپَنَسَڪَ. نِه = نِه + نِسَڪَ =

ماڻهو)، ڪڏڙو، هيچڙو، خنڊه.

نَجھرو: (سن. نواس + ”رو“ ڀڄاڙي. ن = اندر + وس =

رهڻ). ڪٽيا، گهر، مڪان، جهوپڙي.

نڇڻ: (سن. ناڻڻ. نٽ = نڇڻ). ناڇ ڪرڻ، جهمر هڻڻ، رقص ڪرڻ.

نچوڙڻ: (سن. ن = چڱي طرح سان + چيون = ڀرڻ. ڪنهن شيء جي رس ڪڍي، ٻيو ڦاٽ ڀرڻ). نهوڙڻ.

نچتر: (سن. نڪشتر). تارا، ڏسو ”نڪت“.

ندان: (سن. ندان. ن = يقين + دا = ڏيڻ). نيٺ ڀڄاڙي، آخر.

ندي: (پرا. نڍي. سن. ندي. نڌ = آواز ڪرڻ). دريا، نهر.

نڌر: (سن. نڌر = نڌر آڌار. نڌر = سواءِ + آڌار = وسيلو).

بي واهو، ڪمزور.

نڌو: (سن. نڌ. نڌ = ٻڌل). قابو، سوکھو.

نڌ: (ف. نڌر. پرا. نڌر. سن. نڌر = نڌر = وٺي وڃڻ، چلڻ). مرد.

نراس: (پرا. نراس. سن. نراس. نڌر = نڌر = آشا = اميد). نااميد.

نراڪار: (پرا. نراڪار. سن. نراڪار. نڌر = نڌر + آڪار = شڪل).

جنهن کي ڪا شڪل نه هجي، ڌڻي تعاليٰ.

نراڪار آڪار، ڌاري آيو جڳ ۾. (سامي)

ڦِراڻو: (هيم. ڦِراآ. ڦِرا. ڦِراڻيم. سن. ڦِراڻيم. ڦِرا = ڦِساهڙ.

ايڪانت + آليم = جاءِ) الڳ، ليارو.

ڦِريڙ ڀاڻ: ڏسو ”نرواڻ“.

ڦِريڙو: (ڦِرا. ڦِريڙيم. سن. ڦِريڙيم. ڦِريڙ = ڦِري + ڦِري = خوف)، بهادر.

ڦِريٽ: (سن. ڦِريٽر = اڪس. ڦِريٽر = وڏي وڃڻ، هلائڻ)،

نظر، ديد.

ڦِريڙجَل: (سن. ڦِريڙجَل. ڦِريڙ = سواءِ + جَل = ڦِرائي)، ڦِرائي.

کان سواءِ، ڦِريڙجَل گيارس (هندن جو ورت، جنهن ۾ سڄو ڏينهن آن ڦِرائي ڪون، ڪاٺين)، ڦِريابان.

ڦِريڙچو: (ڦِرا. ڦِريڙچ. سن. ڦِريڙچ. ڦِريڙ = سواءِ + ڦِريڙ = لڄ)،

ڦِري شرم، ڦِري حما، آڻاسو، ڦِري لڪو.

ڦِريڙدوڙ: (سن. ڦِريڙدوڙ. ڦِريڙدوڙ = ڦِريڙدوڙ)، ڦِري ڪنڀار،

ڦِري قصور.

ڦِريڙڏي: (ڦِريڙڏي. ڦِريڙڏي = رحم. جنهن جي من ۾ ديا ن. هجي)،

ڪٽور، سنگ دل، ظالم.

ڦِريڙڙ: (ڦِرا. ڦِريڙڙ. سن. ڦِريڙڙ)، ڦِريڙڙڙ.

ڦِريڙڪ: (ڦِرا. ڦِريڙڪ. سن. ڦِريڙڪ. ڦِريڙ = ماڻهو + ڪي

= آواز ڪرڻ. جيتي گنهگار دانهون ڪن ٿا،
دوڙخ جو ضد ”سرڪ“.

نِرمَل: (پرا. نِمل. سن. نِرمَل. نِرمَل = سواءِ + مَل = ڪندگي)،
پاڪ، صاف.

نِروار: (سن. نِرم = سواءِ + وار = ٻڌو)، ٻڌڻي ٻڌ،
ڪليو ڪلايو.

نِروان: (پرا. نِوان. سن. نِروان. وا = وهڻ، وڃڻ)، اها
حالت، جنهن ۾ سڀني خواهشن کان آجوتِي، ڏٺِيءَ
مان هڪ ٿي رهجي، مڪتِي، نجات.

نِروڳ: (پرا. نِروگ. سن. نِروگ. نِ = نه + روگ =
بيماري)، آروگ، نرويو، تندرست.

نِرويو: (پرا. نِرويه. نِروگيه. نِ + روگيه = روگ + وارو،
بيمار)، تندرست، چڱو ڀلو.

نِڙ: (سن. نِڙه. نِڙه = ڪرڻ)، ٻورو ڪانو، جنهن مان
حقو يا چلڻ چڪچڪي، ساز جو قسم.

نَس: (سن. نِنايه)، رڳ.

نَس: (پرا. نِسا. سن. نِشا. نِ = سڀ طرح سان + شو =
منهو ڪرڻ. ڪمن کي ٻورو ڪرڻ)، رات.

نَسَ رِپَ ڀاڄِي ڀرجو، نَسَ رِپَ راس نه روءِ. (جلال)

- نَسْتَوِ: (سن. نِهَسْتِيَم = سَتِيَم = طَالَت)، ڦَل، ڪمزور.
- نَسَرَن: (پرا. نَسَرَن. سن. نِه. سَرَن. نِه. = ٻاهر + سَر =
وڃڻ)، سَنگ جو نڪرڻ يا اڀرڻ، ظاهر ٿيڻ.
- نَسَنگ: (سن. نِه. سَنگ. نِه. = سواء + سَنگا = ڊپ)،
بي ڊيو، نروار، ظاهر.
- نَشَت: (سن. نَشَت)، برباد، ناس، ڇٽ.
- نَشچو: (سن. نَشچي. نِه. = چڱي طرح سان + چ. = گڏ
ڪرڻ)، يقين، وشواس.
- نَشڪام: ڏسو ”نَهڪام“.
- نَڪ: (ڏن. نَڪو. هيم. نَڪو. سن. ناسڪا. ناس = آواز
ڪرڻ)، سَنگهن جو حواس، ناس.
- نِڪ: (گ. نِڪ. سن. نِڪا)، ڪسي، نهر.
- نِڪالڻ: (سن. نَشڪاسَن. نَس = ٻاهر + ڪَس = وڃڻ)،
مڪالڻ، تڙڻ، ٻاهر ڪرڻ.
- نِڪَت: (سن. نِڪَت. نِه. = پُرسان + ڪَت = وڃڻ)، ويجهو.
- نِڪَرَن: (سن. نَشڪاسَن. نَش = نَس = ٻاهر + ڪَس = وڃڻ)،
ٻاهر ٿيڻ، ظاهر ٿيڻ.
- نِڪمو: (هيم. نِڪام. سن. نِهڪرم. نِه. = سواء + ڪرم =
ڪم. جو ڪنهن ڪم جو نه هجي)، نڪمو، بي ڪام،
بيڪار، واندو.

- نڪونج: (سن. نڪنج) اها جاءِ جتي سبزي جام هجي.
- نڪهیر: (ه. ناک + سن. ڪشیر = پائڻي)، نڪ مان رت اچڻ.
- نڪيئن: (سن. نڪيئن. ن = چڱي طرح سان + ڪٽ = وهڻ)، گهر، جاءِ.
- نڪت: (سن. نڪشتر. نڪش = هڃڻ، وڃڻ)، ٿورو، برج.
- برج ”پارنهن“ آهن: ۱. حمل ۲. ثور ۳. جوزا ۴. سرطان ۵. اسد ۶. منبل ۷. میزان ۸. عقرب ۹. قوس ۱۰. جدی ۱۱. دلو ۱۲. حوت.
- هندن جي خيال موجب ستاويھ نڪت آهن:
۱. آشيچني ۲. ڀرتي ۳. ڪرتڪا ۴. روھي ۵. ترگشرا
  ۶. آرذرا ۷. ھنروس ۸. پشيم ۹. آشيما ۱۰. مگھا
  ۱۱. پوروا ۱۲. آترا ۱۳. ھست
  ۱۴. چترا ۱۵. سواتي ۱۶. وشاڪا ۱۷. انراڌا ۱۸.
  - جيوشينا ۱۹. مول ۲۰. پورو اشادا ۲۱. آتراشادا
  ۲۲. شرون ۲۳. دنشما ۲۴. شتپشا ۲۵. هورو
  ۲۶. اتر پادرا ۲۷. ريتوي.
- نڪر: (پرا. نڪر. سن. نڪر = نڪ، وڻ، پھاڙ، جنھن ۾ وڻ يا پھاڙ هجن)، شھر.

نِگَن: (پراء. نِگَمَن. سن. نَرُگَمَن. نَرُ = ٻاهر + گَرُ = وڃڻ).

نڪرڻ، اڀرڻ، پيدا ٿيڻ.

ساج تنهن ساوڪ، جو ناقصائي ننگيو. (شاه)

نِلو- نِرو: (سن. نَرُ = ٻاهر)، سِواءِ، بغير، اڪيلو.

نِسم: (سن. نِنب. نِنب = پاڻي ڏيڻ)، وڻ جو قسم.

نماشام: (ف. نماز شام)، سانجهي، سڄ لٽي مهل.

نِمسڪار: (سن. نِمسڪار. نِمس = جوڪڻ + ڪَرُ = ڪرڻ).

جهڪي سلام ڪرڻ.

نِمن: (پراء. نِمن. سن. نِمن. نِسم = جهڪڻ)، نيوڙڻ.

نِندا: (سن. نِندا. نِندا = برائي ڪرڻ)، ڪلا، شڪايت.

نِند: (سن. نِندرا. نِسم = يقين + ذرا = سمهڻ)، سمهڻ.

جو خيال.

نِنگر: (ف. نِنگر)، لوھ جو ڪلو، جنهن مان ٻيڙي يا

جهاز ٻڌجي.

نِنگو: (هيم. نِنگو. پراء. نِنگَن. سن. نِگَن. نِج = لڄائڻ)،

اگهاڙو، بي شرم.

نِهن- نِهن: (سن. نِڪ. نِ = نه + ڪ، جنهن جي ويڻ سان ايذاءَ

نه اچي)، ناخون، هٿن يا پيرن جا ننهن.

نٿان : (سن. نٿندا. نٿ = نٿ + نٿڻ = راضي ٿيڻ. جو ڪيتري

پهه ڏيڻ سان خواهش نه ٿئي، مڙس جي ٻيڻ.

نوارڻ : (پرا. نوارڻ. سن. نوارڻ. نه = چئني طرفن کان +

وڙ = گهيرو ڪرڻ)، روڪڻ.

نواسي : (پرا. نواس. سن. نواسڻ. نه = اندر + وسڻ = رهڻ)،

رهواسي، رهاڪو، رهندڙ.

نوانوي : (سن. نَوَ نَوَت)، نوي ۽ نَو.

نوٽ : (انگ. نوٽ Note)، روپين جو عدد ڏيکاريندڙ

پنو، جو سرڪاري طرح جاري ٿيل هجي.

نور : (سن. نَڪَل. نه = نه + ڪَل = ذات. جنهن جي

ذات نه هجي)، هڪ ننڍڙو جانور.

نورا : (سن. نوڙ. نو = گهڻو + پَر = اڳتي هلڻ)، پيرن

جو زبور.

نويل : (سن. نو = نئون + لا = وٺڻ)، نول، نئون، اڻ هريل.

نوند : (سن. نندا = ننڊ)، اک جي خماريل حالت.

گورب وجهندي گوند، ڪريا ڪيس ڪلاه تان،

آل آليهر انسرا، عين ته نرگس نوند. (جلال)

نوڻ: (سن. نِمن. نِم = هيٺ + مَنا = اڀياس ڪرڻ، باد

ڪرڻ)، هيٺاهين زمين لاهي.

نهارڻ: (سن. نِپالَن، ڏسڻ، ڄاڻڻ.

نِهاڻين: (سن. ناپِي)، ڪنڀر جي آوي.

نِهڄو: (سن. نِشچِي، نِم = چڱيءَ طرح سان چ = گڏ

ڪرڻ)، ڀروسو، پڪ، يقين.

نِهڪام: (سن. نِشڪام. نِر = سواءِ + ڪام = شهوت)،

ڪامنا يا خواهش کان چٽل.

گر گم رَمتا رام، سامي جنهن سَهي ڪيو،

ڪڏهن ٿئي ڪين ڪي، مايا جو غلام،

سڌائين نِهڪام، رهي پنهنجي حال ۾. (سامي)

نِهو: (سن. نڌ. نِر = وڃ ۾ + ڌا = رکڻ)، خزانو، گنج،

ڄام، مڪان.

نِهوڙڻ: (سن. نِشودَن. نِم = چڱيءَ طرح سان + سوڌ =

ڪهڻ)، مارڻ، تاس ڪرڻ.

نِهڻ: (سن. نِه)، ٻڌڻ، سوگهو ڪرڻ.

نِهڙڻ: (سن. نِڪَ هَرڙِي. نِڪَ = تنهن + هَر = کڻ)،

اوزار، جنهن سان تنهن لاهجن.

نئون :	(سن. ني.) وٺي وڃڻ، کٽڻ.
نئون :	(ف. نو. سن. نو. ن = ساراهڻ)، تازو، ڪورو.
نئي :	(سن. نيڇڪ. نيڇ = صاف ڪرڻ)، ڌوڻ، ڪنڀائي.
نياهو :	(سن. جڇا = ڇاڻڻ)، سٺيهو، ٻيڀاڱو، ٻارانهو.
نيارو :	(سن. نرالو. نر = ٻاهر، ايڪانت + آلي = جاء)، الڳ نرالو.
نيان :	(سن. نيان)، حوض، تلاء.
نياه :	(سن. نيا. نر = ٺيڪ طرح + ل = آواز)، انصاف.
نيت :	(سن. نيت. ني = وٺي وڃڻ)، سٺي هلت.
نيترو :	(سن. نيترو. نيت = وٺي وڃڻ، چلڻ، پهچائڻ، حاصل ڪرڻ)، اڪيون، نين، نين، چشمر.
نيت :	(سن. ويترو، وٺ جو نسر).
نيڇ :	(سن. نيڇ. نر = هيٺ + آنيڇ = وڃڻ)، ڪميٽو، گهٽ.
نيڏو :	(سن. نيڏو. نر + گڏ = گڏوڏو)، اونهو، هيٺ.
نير :	(سن. نيڳڊ)، پيرن جا زنجير.
نير :	(ف. نيل. سن. نيل. نيل = نيلو ڪرڻ)، نيلو رنڪ يا ان جو ٻوٽو.

نيرَ: (سن. نيرَ. نِه = هيٺ + ايرَ = وهڻ). ٻاڻي.

مڇلي نيرَ کون ٻَلڪَ، نه اُٿي ٻري. (سامي)

ليڙَ: (ع. لهر)، ڪسي، واهي.

نيڙي: (سن. لڪَتَ. نِه = ويجهو + ڪَتَ = وڃڻ)، ويجهو.

نيسارو: (سن. نِه = ٻاهر + سَرَ = وڃڻ، وهڻ. جنهن مان

ٻاڻي ٻاهر ڪري)، اها ڪاٺ، لوھ يا پٿر جي
ٺهيل شيءِ، جا جاين ۾ لڳل هجي، جنهن مان
مينهن جو ٻاڻي ٻاهر نڪري.

نيگارَ: (سن. نِڪَشارَڻَ)، چنڊي صاف ڪرڻ، پاڪ ڪرڻ.

نيڪيڙي: (سن. نِشڪَرتِي. نِشَ = ٻاهر + ڪَرتَ = ڪرڻ)، ستاوڙو.

نِگهارَ: (سن. نِزْگَهرَڻَ)، صاف ڪرڻ.

نيلَ: (سن. نِيلَ)، سَوَ آرَب جو عدد، نيرَ.

نيلامَ: (پور. نِيلَامَ)، عام واڪَ، کليل واڪَ.

نيلَمَ: (ف. نِيلَامَ. سن. نِيلَمَ. نِيلَ = نيرَ + مَنَ = مٽڪو)،

نيري رنگ جو قيمتي پٿر.

نيلوفرَ: (ف. نِيلُوفَر. سن. نِيلُو تِيلَ)، نيرَ ڪنول.

نيمَ: (سن. نِيرَ. نِه + يَمَ = روڪڻ)، ريت، چلڻ، وهنوار.

نينگر: (سن. ننگن = اگهاڙو)، ٻالڪ ٻار، چوڪرو.

نيڻ: (سن. نينن. نيني = وڻي وڃڻ)، اڪيون.

لينهن: (سن. سنيهم. سنيهم = ٻيڙ ڪرڻ)، عشق.

و

وات: (سن. وچ = ڳالهائڻ)، مک، وات.

وٽ: (سن. واٽ)، رستو، دڪ، گس، چارو.

وائڻ: (هيم. وٺو. سن. وٺڻ. واٽ = حصو ڪرڻ)، حصا ڪرڻ، وٺڻ.

واٽهڙو: (سن. واٽڪ)، واٽ ويندڙ، ره گذر.

واٻار: (ٻرا. واوار. سن. ويا ٻار. و = گهٽو + آ = چڻي طرفن

کان + ٻر = ڪم ۾ لڳڻ)، ڏنڊو.

واڇو: (ٻرا. وڇ. سن. وڌي. وڌ = آواز ڪرڻ)، باجو، سرود.

واجه: (سن. ٻڌ = ٻڌڻ)، رسو، حيلو، ڪوشش.

واجهائڻ: (سن. واڇا. واڇ = خواهش ڪرڻ)، انتظار سان ڏسڻ.

واڇ: (سن. واٽيا)، واڙ.

واڇا: (سن. واڇا. وڇ = چوڻ)، وڃڻ، ٻول، ٻاس.

- واڃڻ: (سن. واڃن. وَجَ = وڃڻ)، بڙهڻ.
- واڏائو: (سن. وَرَدَن. وَرَدَ = وڌڻ)، ويجهڻ، ورائڻ، واڏائي.
- واڏائي: (سن. وَرَدِڪا. وَرَدَ = وڌڻ)، مبارڪ، خوشخبري.
- واڍ: (پرا. رَدَ. سن. وَرَدَر)، رسو، نوڙ.
- واڍو: (سن. وَرَدَڪ. وَرَدَ = ڪاڻڻ)، ڊڪڻ، ڪاڻ جو ڪم ڪندڙ.
- وار: (پرا. بَال. سن. بال)، ڪيس، وار.
- وار: (سن. وارَ)، وقت، ڏينهن، پيرو.
- وارتا: (سن. وارَتا. وَرَتَ = هجڻ)، بات، سماچار، وائي.
- وارڻ: (پرا. وارَڻ. سن. وارَڻ. وَرَ = ڍڪڻ)، هٽائڻ، موٽائڻ، واري ڇڏڻ، هائي.
- مور، ڪپڪ، هنجھ، وارڻ وانگي، راڻل دي رفتارميان.
- (شاه محمد ديدڙ)
- وارو: (سن. وارَ. وَرَ = ڍڪڻ)، ڍڪ، پناهه، مدد جو سڏ، دانھن.
- واري: (سن. والَڪا)، رڳ، سنهڙي هٿرن جي پور.
- واڙو: (پرا. واڙ. سن. واٽ، پاڻو، جانورن جو وٿاڻ، لوڙهي اندر جاء.

باب و [۳۵۵] تحقیق لغات سنڌي

واڙي: (هيٺ. واڍي. ٻرا. واڍي. سن. واڙي). ڦلواڙي،

جتي ڀاڄيون، گدرا، هندانا وغيره ٻوڪجن.

واس: (سن. وس). خوشبو.

واساڻو: (سن. وياسنگ. و = گهڻو + آ = چڱي طرح سان +

سَنج = گڏڻ. هڪ ڪم کي ڇڏي، ٻئي کي لڳڻ).
فڪر، ڳڻڻي، مونجهار و.

واسڻ: (سن. واسڻ. واس = خوشبودار ڪرڻ)، سرهو ڪرڻ،
ڌوپ واس ڏيڻ.

واسينگ: (سن. وش آنگ. وش = زهر + آنگ = عضوا)،
نالگ جو قسم.

واسڪ: (سن. واسڪ. وچ = چوڻ)، آواز، ٻول.

واسڪاڻ: (ٻرا. وڪاڻ. سن. وياڪيان. و = گهڻو، چوڌاري +

ڪيا = چوڻ)، ساراھ، تعريف، بيان.

واسڪ: (سن. وٽڪا. وٽڪ = وڃڻ، آڃاڻڪ ڏيڻ)، مهار،
لغام، ڏوري.

واسگه: (ٻرا. وگه. سن. وياگهر. و = گهڻو + آ = چڱي

طرفن کان + گهر = سنڪهڻ)، شينهن جو قسم.

واسڱڻ: (سن. وٽڱڻ)، ڀاڄي جو قسم.

والي: (سن. والڪا)، ڪن جو زيور.

تحقيق لغات سنڌي [۳۵۶] باب و

وانجڻ: (سن. وَنَجَنَ. وَنَجَّ=نَاجَ)، هاسيرو ڪرڻ، الڳ ڪرڻ، مخفي رکڻ.

وانڊو: (سن. بَنَدَيا)، ڇڙو ڇانڊ، اڪيلو، رول.

وانڙ: (سن. وانَرَ. وانَ=وڻ جو ڦل وغيره + را=وڻ) باندر.

وانڻ: (سن. وانَ)، آڻڻ.

واڻي: (پرا. واڻي. سن. واڻي)، پاڻي، وڃڻ.

واڻيو: (گ. واڻيو. هيٺ. واڻيا. هر. بڻيا. سن. وڻڪ=

واهاري)، هندو.

واهندا: (سن. واسَنَتَ. وَسَ=خوشبودار ڪرڻ)، بسنت يا

بهار جي هوا.

واهڻ: (سن. وَسَنَ. وَسَ=رهڻ)، بهراڙي جو ڳوٺ.

واهولو: (هر. بَسَـوِلا. سن. واسَ + ”لا“ ٻڃاڙي)،

ڊڪاٽڪو اوزار.

واهيرو: (سن. واسَ. وَسَ=رهڻ + ”رو“ ٻڃاڙي)، آڪيرو.

واڙ: (پرا. واڙ. سن. واڙ. وا=ڇرڻ)، هوا زور سان

هوا جو لڳڻ.

واڻڻڻ: (سن. وَا وَرَتَنَ)، چوڌاري ڦرڻ، چڪاسڻ، ڏسڻ.

خيال ڪرڻ.

وائِي : (پراء. واياء. سن. وارَٽاء. وَرَٽ = هيج)، بات،
گالھ، ٻولي.

ويچارِي : (پراء. ويچارِي. سن. ويچارِي. و = خراب طرح
سان + آپ = چئني طرفن کان + چَر = چل)،
شھوت ھرست، خراب چال وارو.

ويچارِي ٿِي واٽ تي، ڪن ڪين وسرام. (سچل)
(سن. بَٽ)، ڏن، دولت، ٻن، سگھ.

وتروٽ : (سن. بَٽَر. ٻَھ = گھڻو)، گھڻو وڌيڪ، زياده.

وٽ : (پراء. وٽ. سن. وٽ)، شيء، چيز، وستو.

وٽڻ : (من. آوِٽڻ)، پاڻ، پاڻو، ٿان، جاء.

وٽ : (سن. وٽ)، وٽ وٽس، وٽس، نئون سواد.

وٽ : (هيم. وٽِي. پراء. وٽ. سن. وَرَٽ. وَرَٽ = وٽ)،

بتيءَ يا ڏٺي جي وٽ، ڪنار، ڪناري، جھالڙ، ڀرسان

وٽ : (پراء. وٽڪ. سن. وٽڪ. وٽ = ورهائڻ)، تورو،
ڌڙو، وزن.

وٽڻ : (سن. بَٽ. بَٽ = وڪوڙڻ)، هڪ ڏيڻ، ڦيرا ڏيڻ
بدن ۾ ورڻ، حاصل ڪرڻ.

وٽو : (پراء. واٽ. سن. وارَٽ)، دلالي، اما ڪمي، جا
ڪنهن شيء جي اگھ ۾ ٿي وڃي.

وئي: (سن. وانگا)، ننڍو وٺو، ننڍو ڪٽورو، تسريءَ جو قسم.

وٺ: (هرا. وٺا، سن. وٺنا. و + سٺا = قائم ڪرڻ)، پکين جو ڪند.

ويت: (سن. ويت. و = بريءَ طرح سان + ٻڌ = وڃڻ)، آهڻ، مصيبت.

ويريت: (سن. ويريت. و = جدا + هر = آهڻ + ان = وڃڻ)، آهڻ، برعڪس.

وچ: (هرا. وچ. سن. وڌيت. و = گهڻو + ڏيت = ڇمڪڻ)، ڪنوڻ، برق، بجلي.

وچا: (هرا. وچا. سن. وڌيا. وڌ = ڄاڻڻ)، عام، ڪاريگري، (هرا. وچ. سن. وڌ)، ٻرڻ، آواز ٿيڻ.

وڄهڻ: (سن. وڪشڙڻ. و = گهڻو + ڪشڙڻ = جهرڻ)، جهرڻ، جهڄڻ.

وڄڻ: (سن. وڄڻ)، روانو ٿيڻ.

وڄڻو: (سن. ويڄڻ، ويڄڻ. و = گهڻو + ڄڻ = وڃڻ)، هڪو.

وچ: (سن. وچ = الڳ ڪرڻ)، ڪنهن شيءِ جو وڇوڻ هنڌ، مرڪز.

- وَجَنَ : (سن. وَجَن. وَج = چوڻ)، ٻول، انجام، سخن.
- وَجَّ : (ارا. وَجَّ. سن. وَتَس)، مينهن جو مادي قَر.
- وِچائڻ : (سن. وَتَرَن. و = گهڻو + سَتَر = ٻڪيڙڻ)، ٻارڻ.
- وِچَڙَڻ : (سن. و = گهڻو + چَٽ = ڪڍڻ)، جدا ٿيڻ، الڳ ٿيڻ.
- وِچرئي : (سن. و = گهڻو + چَٽ = ڪاڻڻ)، مفاصلو.
- وِچُون : (سن. وَرَشِچَڪَ. وَرَشِچ = ڏنگڻ)، پَتُون، عَقرَب، اڻين واس.
- وِچرو : (ارا. وَجَّ. سن. وَتَس)، گهوڙي جو ٻچو.
- وِڌوا : (سن. وِڌوا. و + پري + وِڌوا، جنهن کان مڙس پري ٿيو هجي)، رَنڙ، بي وء.
- وِڌوان : (سن. وِڌياوان = وِڌيا + وان)، پندت، عالم.
- وِڌيا : (سن. وِڌيا. وِڌ = ڄاڻڻ)، علم.
- وِڌيارئي : (سن. وِڌيارئي. وِڌيا = آرتي = چاهيندڙ)، شاگرد.
- وِڌيش : (ارا. وَتَس. سن. وِڌيش. و = ٻيو + ديش)،
- هرديس، هرڏيهه.

- وَدَنَ: (سن. وَرَدَن. وَرَتَ = وَدَن) زياده، ٺيڻ، آسڻ.
- وَدَانَدَرُو: (سن. وَرَدَتَر: وَدَر) وڏو، سخت، عمدو.
- وَدَو: (سن. وَدَر، وَرَدَ) لٺو، ڊگهو، ڪشادو.
- وَدَوِئَن: (سن. وَدَوِئَن. وَ = گهڻو + دَوِئَن = ڏوئڻ) جوهن يا ڪاوڙ ۾ اچڻ.
- وَدِيَن: (سن. وَرَدَ، ڪَن، مَچَن، ڪَن) ڪَن.
- وَدِي: (پرا. وَدَ. سن. وَرَدَر) چم جي رسي، رشوت.
- وَر: (سن. وَل، وَل = يَڪَن) سوراخ، چر، واڌ.
- وَر: (پرا. وَر. سن. وَر = پسند ڪرڻ) مڙس، بهتر.
- وَر: (سن. بَل، وَت، ڦيرو، وَڪَر، وَراڪو.
- وَرَانَدُو: (ف. بَرآمد. سن. وَرَلَد) پيش دالان، دالي يا اندرين جاءِ جو اڳيون حصو، جو مٿان ڍڪيل هجي.
- وَرَت: (سن. وَرَت. سن. وَرَاتَر) رسو، نوڙي، سیت.
- وَرَت: (سن. وَرَت. وَرَج = وَجڻ: وَر = پسند ڪرڻ) آپواس، لنگهڻ.
- وَرَتاه: (سن. وَرَتَن) بَرَتاءُ، هلت.

- وَرَجِي: (سن. وِروچن. و = نه + رَج = چاهڻ)، ڪڪ ٿيڻ.
- وَرَسَ: (سن. و = نه، سواءِ + رَس = مزو وٺڻ)، ٻي مزي ٿيڻ، نااميد ٿيڻ، پشيمان ٿيڻ.
- وَرَسِي: (سن. وَرَسَ = سال + ”ئي“ پڇاڙي)، سالگرهه، ٻارهو.
- وَرَك: (سن. وَرَكهڻ)، وٺ.
- وَرلي: (سن. وِرل)، ڇڏو، ڪوڪو.
- وَرَمَ: (سن. و = گهڻو + رَم = ڪيڏڻ)، ترسڻ، دٻر ڪرڻ.
- وَرَن: (سن. وَرَن. وَرَن = رنگهڻ)، رنگ.
- وَرَنَ: وڌو ڪنول کيس قريب ڄا، جڻ ورن وسايو واهه، (ڪنڀار)
- وَرَنائِي: (سن. وَرَنَ. وَرَن = ساراهڻ)، اونائڻ، آگاهائڻ.
- وَرَنَ: (سن. وَرَن. وَرَن = بيان ڪرڻ)، ذڪر، بيان، وستار.
- وَرَنَهَ: (ف. بَرناه)، ڳيرو، جوان، هملوان.
- وَرَنَ: (سن. وَرَن. وَرَن = رڱڻ، ڦهلڻ، ساراهڻ)، رنگ، اکر، حرف، ذات، آرين جا ”چار“ ورڻ.
- وَرَنَ: ۱- بَرَهَمَن ۲- ڪَتَرِي ۳- وِشَ ۴- شوڌر.
- وَرَوَ: (سن. وروڌ، و = گهڻو + رَوَ = روڪڻ)، وير، دشمني.

- وَرَوُئڻ: (سن. وِرَوُڪَشَڻ) مڪي وڃڻ.
- وَرَوُهَڻ: (سن. وِرَنوَدَن. و = گهڻو + نَد = تاڪيد ڪرڻ)،
رهاڻ ڪرڻ، دل خوش ڪرڻ.
- وَرَمَ: (سن. وَرَمَ. وَرَمَ = وِسَڻ، هيدا ڪرڻ)، سل.
- وَرِمَ: (پرا. وَرِمَ. سن. وَرِمَ. و = گهڻو، رَمَ = ڇڏڻ)،
برهم، جدائي، عشق.
- وَرَهَسَپَتِ: (سن. وَرَهَسَپَتِ. وَرَهَتي = ٻولي + پَت = مالڪ).
- ۲- بَرَهَت = وڏو، ديوتا + پَت = مالڪ، ڪرو.
ديوتائن جو ڪرو)، پنجون ڪرهم، وسپت يا خميس
جو ڏينهن. ڏسو ”ڪرهم“.
- وَرِيَامَ: (سن. وِرِيَوَان)، بهادر، وير.
- جتي ٻچڻ ناه، ڪم، تني ٻچڻ ڪم وريامن جو.
(ٻهاڪو)
- وَرَ: (پرا. وَت. سن. وَرَت)، هار، نشان، قرب، لائق.
- وَرَ: (سن. وَت)، ڪميٽو، وڙواند.
- وَرَالَ: (سن. وَلَوِڊَن. و = گهڻو + لَب = لڏڻ)، وڙول،
ولوڙ، ڳولا ڦولا، ڏس هتو.
- وَرَاهَ: (سن. وَنَاهَ. و = گهڻو + نَاهَ = ناس)، وڻاه، هاڇو،
بربادي، نقصان.

- وَرَاڻَ : (سن. وَرَنَ)، ونڪ وارو.
- وَرَوَ : (سن. وَتَ)، مٿاڻيءَ جو قسم.
- وَسَ : (پرا. وَسَ. سن. وَخَ. وَخَ = خواهش ڪرڻ)،
اختيار، مرضي، ناپو.
- وَسَامَنَ : (سن. وَلَوِپَ)، آجهامڻ، گل ٿيڻ، جهڪو ٿيڻ.
- وَسَائِنَ : (سن. وَسَنَ. وَسَ = رَهَ)، بستي بنائڻ، آباد ڪرڻ.
- وِسْتَارَ : (پرا. وِسْتَارَ. سن. وِسْتَارَ. وِ = گهڻو + سَتَر = ٻڪيڙڻ)،
بيان، ٽهلاءُ، ذڪر، ڳالهه.
- وِسَوَ : (پرا. وَتَ. سن. وَسَتَ)، وَتَ، چيز.
- وِسَيتَ : ڏسو ”ورهيت“.
- وِسَرَامَ : (پرا. وِسَامَ. سن. وِسَرَامَ. وِ = گهڻو + سَرَمَ =
ٽڪڻ)، آرام.
- وِسِرَڻَ : (سن. وِسَمَرَنَ. وِ = نَ + سَمَر = ياد رهن)، پلڻ،
ياد لهي وڃڻ.
- وِسَلَوَ : (سن. وَسَتَ = شيءَ + ”لو“ ٻڌاڙي)، شيءَ، چيز.
- وِسَمَيَ : (سن. وِسَمَيَمَ. وِ = ڪجهه + سَمَ = مُشڪل)،
اچرج، حيرت.

- وَسَنَتَ : (هَزا. وَسَنَتَ. سَنَ. وَسَنَتَ)، بَسَنَتَ، بهار.
- وَسَعَ : (سَنَ. وَرُشَعُ، وَرُشَعُ = وَسَعُ، هيدا ڪرڻ)، بَرَسَاتَ يا مِينَهَن پوڻ.
- وَسَعَ : (هَزا. وَسَعَ. سَنَ. وَسَعَ. وَسَ = رَهَ)، رَهَ.
- وَسَهَ : (سَنَ. وَشَوَسَ. وَ = گهڻو + شَوَسَ = اعتبار ڪرڻ)، پروسو ڪرڻ، اعتبار ڪرڻ.
- وَسَوَ : (سَنَ. وَشَا = هَالِ)، هَالِي.
- وَسَوَتَ وَدَوَجِي، چَدِيو لوڏَ اِڪَن. (ودو)
- وَسِيَهَرَ : (سَنَ. وَشَهَرَ. وَشَ = زهر + هَر = ڪُئندڙ)، نالِڪَ، نالِڪَ جو قسم.
- وَارَ وَسِيَهَرَ وَدَوَرِڪَن، ٿا مَرِڪَن سِينِي سَسَ، (صاڄر)
- وَشَ : (سَنَ. وَشَ. وَشَ = ڦهلَ)، زهر، وَهَ.
- وَشَدَرَ : (سَنَ. وَشَدَرَ. وَشَ = زهر + دَر = ڌرڻ، رکڻ)، نالِڪَ، نالِڪَ جو قسم.
- وَشَوَسَ : (سَنَ. وَشَوَسَ. وَ = گهڻو + شَوَسَ = جيئڻ)، پَر
- ”و“ اڳياڙي (اڀسَڙگ Prefix) اچڻ ڪري معنيٰ ”پروسو ڪرڻ“ ٿئي ٿي، اعتبار، پروسو.
- وَشِيَهَ : (سَنَ. وَشِيَهَ. وَ = گهڻو + شِيَهَ = ٻڌڻ)، چيز، وسو، شيءَ، ڪر، موضوع.

- وڪارَ: (سن. وِڪَارَ. و + ڪَر = ڪرڻ)، بيماري.
- وڪرو: (سن. وِڪَرِيءَ. ڪَرِي + خريد ڪرڻ)، ڪاپو، فروخت.
- وڪڙ: (سن. وِڪَر. بڪ = ڏنگو ڪرڻ)، وراڪو، ٻيڇ.
- وڪنو: (سن. وِڪَل. و = گهڻو + ڪَل = ڪمزور، ڪڪ)، ڪڪ، ٽڪل.
- وڪڻ: (سن. وِڪَرِيءَ)، ويڇڻ، ٺله، تي ڏيڻ. ضد ”وٺڻ“.
- وڪ: (سن. وِش. وِش = ڦهڻ)، زهر، وه.
- وڪارڻ: (سن. وِڪا = قدم، وڪ)، هان، گام هڻڻ.
- وڪرو: (سن. وِڪَارَ. و = گهڻو + ڪَر = ڪرڻ)، ڦريل صورت وارو، نرالو، جدا جدا، حقيقت ٻائي، صورتون مڙهي ٿڌ، ٺڪر ٿانءِ وڪرو، ته ٻائي ٻيو. (گل)
- وڪو: (سن. وِسا)، چيچڙو، گوشت جو ٺڪمو ڀاڱو.
- وگيان: (سن. وِجِيَان. و = گهڻو + جِيَا = ڄاڻڻ)، ڄاڻ، ودبا، علم.
- وگ: (ٻار. وِگ. سن. وِرِگ. وِرِج = ڍڪڻ)، گِليو، ٿلو، ڌڻ.
- وگڻ: (سن. وِدَن. وَد = آواز ڪرڻ)، وڄڻ.

- وڪو: (سن. واڌي)، بڄو، وقت.
- وڪوڙ: (سن. وگڙهه، و = گهڻو + گڙهه = وڻ. ”و“
- اڳياڙي (اڀسڙڪ Prefix) اچڻ ڪري معنيٰ ”لڙڻ“
 به ٿئي ٿي، بگاڙو، گهمسان، ڀائيتال،
 مونجهارو، لڙائي.
- وگهن: (سن. وگهن. و = گهڻو + هن = مارڻ)، روڪ،
 اٽڪاءُ، بگاڙ.
- ول: (پرا. وَل. سن. وَلِ)، زمين تي اڀريل ٻوٽو.
- ولاڙ: (سن. ولول. و = گهڻو + لُل = لڏڻ)، سَتَ،
 ڏڪ ڊوڙ، جاچ جوڇ.
- توڙي تون ولاڙون ڪرين، توڙي هلين وڪ،
 لڪشي منجهان لڪ، ذرو ضايع نه ٿئي. (شاه)
- ولاس: (پرا. ولاس. سن. ولاس. و = گهڻو + لس = ڪيڏڻ)،
 ڀوڪ، سڪ، خوشي.
- ولپ: (سن. وَلپ. وَل = ڍڪڻ)، ٻارو، مڙس.
- ولڻ: (سرا. وَلڻ. پرا. وَلڻ. سن. وَلَن، وڻ، مونڻ.
- ولوڙڻ: (سن. ولوڙڻ. و = گهڻو + لڙ = لڏڻ)، مانڌائي (ڄميل
 ڪير ه) ڦيرائڻ.

وَلَهَ: (ع. ٻله)، ٿڌ، ملڪ، ماڻ، ٿيڙ.

وَلَهُو: (هرا. وَلَهه. سن. وَلَيَ)، ٻياري، مڙس، ڀٽار.

وَرَن وَلهي جا سون وران، رهيون ڪٿيون ڪين قبل.
(محمد)

وِلَهُو: (سن. وَرَهَت، وَ = گهڻو + رَهَت = چٽل. ٻاڪل رَهَت ٿيل)، مڇو، مڪڻو.

وِمَاسَ: (هرا. وِمَاسَ. سن. وِمَرَشَن)، غور ڪرڻ.

وِمَان: (هرا. وِمَان. سن. وِمَان. وَ = گهڻو + مَان = عزت

ڏيڻ)، ديوتائن جي گڏي، آڏند ڪٽولي.

وَن: (سن. وَرَن)، رنگ.

وَن پوت وَن آ پيت ڀرين، گت مَسَت ڪري منڊل.
(محمد)

وِنَاش: (هرا. وِنَاش. سن. وِنَاش. وَ = گهڻو + نَاش = ناس)،

بربادي، تباهي.

وَنجَن: (هرا. وَنَجَن. سن. وَيَجَن. وَ = گهڻو + آنج = وڃڻ،

ملائڻ)، حرف صحيح.

وِنجَوَڪ: (سن. وِيوَڪ. وَ = جدا + يوَڪ = ميلاپ)، جدائي،

وڇوڙو.

وَنَجَهَ : (هيٺ - ونسو - سن - ونش - وش = چاهڻ)، هالس جو لڪڙو، جنهن سان ٻيڙي ڪناري تان ڌڪجي.

وَنَدَن : (پرا - وِڌُون - سن - وِڌَ : وِڌَ = ٽنگ ڪرڻ)، هوٺن، (موتين کي) ٽنگ ڪيڻ.

وَنَدَن : (سن - وَنَدَ)، حصا ڪرڻ، ورهائڻ.

وَنَسَ : (سن - وَنَسَ - وش = چاهڻ)، ڪل، ڪٽنب.

وَنَڪَ : (سن - وَرَن + "ڪ" ٻجڙي)، رنگ، نمونو، ڊول.

چاجي وَنَڪَ وَڃن جي، ڪو ساڄن جي سينگار؟
(سينگار)

وَنَڪو : (پرا - وَنَڪَ - سن - وَنَڪَ : وَڪَر)، بالڪو، بهادر.

وَنَڪِي : (سن - وَنَڪَ)، وَر، ٻيڇ، وَڪَر، لمونو.

وَنَڪو : (سن - وَڪَر - بَڪَ = ڏنڪو ٿيڻ)، ڏنڪو، مڙيل.

وَنَوَاهَ : (سن - وَوَاهَ - وَ = هاڻ + وَهَ = وڻي وڃڻ)، شاديءَ

کان اڳ (انهيءَ موقعي ۾) ڪنوار کي هڪ هنڌ وهارڻ.

وَنَهَ : (سن - مَنَدَپَ)، اها جاءِ، جتي شادي ٿئي.

وَنَ : (پرا - وَنَ - سن - وَنَ - وَنَ = شيوا ڪرڻ، آواز ڪرڻ)،

درخت، جهاڙ.

وَنَاهَ : (سن - وَناشَ - وَ = گهڻو + ناھن = ناس)، ناس، تباھ،

اونهو زخمر.

- وَنَجَارَوُ: (هـ. بَجَ + هاءِ سن. واڻجِيءَ + ”هَارا“ ٻڄاڙِي)،
 واپاريءَ.
- وَنَرَاهَ: (سن. ون راجِي. وَنَ = وَنَ + راجِي = قطار)،
 وٺڪار، جهنگ.
- وَنَوَانَدَ: (سن. وَجَنَ + وَانَ)، مھڻي ھاب، خوار خراب.
- وِوَاهَ: (سن. وِوَاهَ. وِ = پاڻ + وَهَ = وٺي وڃڻ)، وهانءَ،
 شادي، پرڻو.
- وَوَرَنَ: (سن. وِوَرَنَ. وِ = پري، جدا + وَرَنَ = کڻڻ)، کولڻ،
 ڍونڍڻ.
- وِوِيڪَ: (سن. وِوِيڪَ. وِ = گھڻو + وِچَ = ويچارڻ، جدا
 ڪرڻ)، ضمير.
- وَنَسَا: (سن. وِشِيَا)، ڪچري، فاحش عورت.
- وَهَ: (سن. وَهَ. وَهَ = وَهَڻ)، تِڪَ، وَهڪرو.
- وَهَ: (سن. وَسا)، چرپي، مٺپ.
- وَهَ: (پراءِ. وِسَ + وِسَ. وِسَ = ڦهلڻ)، زهر.
- وِوَهَانَنَ: (سن. وِوَهَتَ. وِ = گھڻو، بالڪل + هَتَ = مارڻو.
- هَنَ = مارڻ)، هٽِي (ٻڙِي) ڇڏڻ، پورو ڪرڻ.

جاننڪي چئي چڪياس، مٿان آڪَ نه آلهي،

جنهن ول گهٽا وهائيا، آن سين آر لڳوس. (شاه)

وهانءَ: (هرا. وهام. سن. وواہ. و = پاڻ ۾، چڱيءَ طرح

سان + وَمْ = وئي وڃڻ. چڱيءَ طرح سائن سوئڻ

سان (کنوار) کي وئي وڃڻ. يا ڀرڻڃڻ، شادي، ڀرڻو.

وهائي: (سن. وياتن. و = گهٽو + ڀا ڇمڪڻ)، سڄي رات

کان هوءَ ڀرمَ ڦٽي، ڀڄ ڀڄي.

وهائڻ: (سن. وڌان. و = گهٽو + ڌا = رڪڻ)، کڻڻ.

وهٽ: (سن. وَمْ = ڍوئڻ)، چڙهي يا ساريءَ جو جانور.

وهسن: (سن. وهسن. و = گهٽو + هس = ڪلڻ)، ڪلڻ.

خوش ٿيڻ.

وهلور: (سن. وهول + ”آور“ ڇاڙي. و = گهٽو + هول

ڊڄڻ)، وياڪل، پريشان، بيزار.

وهنوار: (هرا. وهوار. سن. وبوهار. و = گهٽو + آو = چڻي

طرفن کان + هر = وئڻ)، ڌنڌو، ڪم، ڌڻي لڻي.

وهڻ: (سن. وهن. وَمْ = وهڻ: وَمْ = ڍوئڻ)، پاڻيءَ جو

جاري رهڻ، ڪم ڪار ڪرڻ.

وهڻ: (سن. آهوشٽ)، نٿڻ، ٺهرڻ. ضد ”اڻ“.

وَهون:	(هرا. وهو. سن. وڌو), زالون, عورتون.
وهِي:	(سن. ويس=عمر), ٿهي, جواني.
وهِي:	(سن. ٻڌ), بندي, ليکي جو ڪتاب.
وهِيو:	(سن. وشير. وش=چاهڻ), محتاج, ڀروس.
وهيون:	(سن. ويسيس), شاهوڪار, آسودو, مالدار, ضد "واهو".
وياڪ:	(سن. وياڪ. و=گهڻو+آپ=ڦهلڻ), هر جا حاضر.
	پريو, سَرو وياهي.

وياج:	(سن. بياج), سوڌ, سور کان وڌيڪ رتم.
وياچڻ:	(سن. واچن. وچ=چوڻ), اورڻ, گهرڻ, واچڻ.
ويارو:	(ه. بيلال. سن. وئڪال=شام), سانجهي يا رات جي ماني.

	ڏکين جا ڏاج ڪهڙا, رلين جا ڪهڙا روپ,
	ٻنڪين جا ڪهڙا ڀانڊ, ولهن ڪهڙا ويارا. (گل)
وياڪرڻ:	(هرا. واگرڻ. سن. ويا ڪرڻ. و=گهڻو+آ=چڻي
	طرفن کان+ڪر=ڪرڻ), صرف و نڪو, ڪرامر.
وياڪل:	(هرا. واتل. سن. وياڪل. و=گهڻو+آڪل=
	ڪهڙايل), دڪي, پريشان.

- وِياسَ: (سن. وِين، وي = چڻ)، ٻچو ڏيڻ، چڻ.
- وِيجَ: (پرا. وِيج. سن. وِيدَ. وِدَ = چاڻ)، حڪيم، طبيب.
- وِيجارَ: (پرا. وِآر. سن. وِچار. وِ = گهڻو + چَر = هاڻ)، خيال.
- وِچارو: (ف. ابي چاره. بي = سواءِ + چاره = چارو، رستو)،
بيواھ، بي گھر، آٻالو، غريب.
- وِجڻَ: (سن. وِڪَرِي، وِڪڻ).
- وِچو: (سن. وِچَد. وِ = بالڪل + چَد = چڻڻ)، تفاوت،
وچوڻي، جدائي.
- وِچونَ: (سن. وِچَد)، هلاڪت، تڪليف، ذرا ذرا.
- وِجھنَ: (سن. وِژَد)، وڌڻ.
- وِيدَ: (سن. وِيدَ. وِدَ = چاڻ)، هندن جا قومي ڪتاب.
- وِيد ”چار“ آھن، پر مکيه ٽي آھن: ۱- رِگ وِيد.
۲- سام وِيد. ۳- يَجَر وِيد. چون ٿا تہ چوٿون
”اڏرو وِيد“ ٻوءِ ملايو ويو آھي. ويدن جو گڏ
ڪندڙ ”وِياس“ آھي.
- وِيدانتَ: (پرا. وِيننت. سن. وِيدانت. وِيد + آنت = ٻچاڙي).
ويدن جي ٻچاڙيءَ ۾ آيل ذڪر، جنهن کي
”آھنشد“ چوندا آھن. هندن جي فيلسوفيءَ جو

طريقو، جنهن ۾ آتما (روح) ۽ جڳت (دنيا، جهان)
جو ذڪر اچي ٿو.

ويڏڻ: (سن. ويڏڻ. وڏ=ڄاڻڻ)، پيڙل درد.

ويڏي: (سن. ويڏ)، هندن جو نڪاح.

ويڙ: (پرا. ويلا. سن. ويلا. ويل=وڃڻ)، وقت.

ويڙ: (سن. ويڙ)، دشمني.

ويڙ: (سن. ويلا)، سمنڊ جي لهر، چولي.

ويڙ: (پرا. ويڙ. سن. ويڙ. ويڙ=طاقت ڏيکارڻ)،
پهلوان، پلوان.

ويڙاڳ: (پرا. ويڙاڳ. سن. ويڙاڳ. و=نہ + رنج=

خوشي ڪرڻ)، دنيا کي ڇڏڻ، عشق، فراق.

ويڙم: (سن. ويڙم. و=گهڻو+لب=ترسڻ)، دير، چرڪ.

ويڙوتار: (سن. ويلاوتار ويلا=وقت)، هر وقت، هميشه.

ويڙم: (سن. ويڙم)، جهنگ، جھنگڻو.

ويڙم: (ک. ويڙ. هيڙ. ويڙ. سن. ويڙم)، منڊي، جو

فسر، چلي جو هڪ قسم.

ويڙم: (پرا. ويڙ. سن. ويڙم)، ورائڻ، لپيڻ، گهرو

ڪرڻ، وڪوڙڻ، ڍڪڻ.

- ويس : (هراء ويس سن. ويهن. وشن = ڦهلائڻ). هوشاڪ .
- ويساڪ : (هراء ويساه سن. ويشاڪ. و = گهڻو + شاڪا = نمونو. سورنھون ”نڪت“). هندن جي سال جو ٻيو مهينو .
- ويساند : (سن. وشرانت. و = شرانت = ڏڪل). آوام. ساهي .
- ويساه : (سن. وشواس). اعتبار. ڏسو ”وشواس“ .
- ويڪر : (سن. وڪرن = پڪڙڻ). سوڪر .
- ويگاڻو : (ف. بيگانہ). ڌاريو، بي بهج، اڀاڻڪو. ڏسو ”بيگانو“ .
- ويل : ڏسو ”ويپر“ .
- ويلن : (هراء ويلن سن. ويائن. ويل = لوڏڻ). ڪاٺ جو دستو. جنهن مان چڪري ٿي، اٺورڪي، مائي ويلجي .
- ويمو : (ف. بيمه. بيم + خوف سن. و = خاص طرف + ما = ماهڻ). جوڪم، ڪجهه رقم وٺي، سلامتيءَ جو ڏمو کڻڻ .
- وينتي : (سن. وِنَت. وِنَم = جھڪڻ). عرض .
- وينس : (سن. وِهن = زهر). نالڪ جو لسم .

- وينجھار: (سن. وڌ + ڪار)، وينجھر، مـوتـي هرڪيندڙ،
 ٻارڪو، سبورنچ، سگھڙ، ڏسو ”ونڌڻ“.
- وينگس: (سن. وڌ=ونڌڻ)، وينجھر، سگھڙ، سڻا واري.
- وين: (ڏن. وين. ٻرا. وين. سن. وڃن. وڃ=چوڻ)، سخن،
 ٻول، مٺو، طعنو.
- ويه: (ٻرا. ويس. سن. ولشت)، اڻويه، ۴ هڪ.
- ويءُ: (سن. ورت. وڙ=ڇڪڻ)، لوڙهو، ميدان،
 چراگاه، باغ.
- وئڻهڻي: (سن. ويڻهڻي)، اشتقاق.

ھ

- هاتڪ: (ع. حاذق)، قابل، ٻارڪو.
- هاتڪ جي، هاتڪ حيرانا. (گروھڙي)
- هائي: (هينر. هئي. سن. هستن. هست = سولڊ)، گج،
 ڊگهي سونڊ وارو جانور.
- هائي: (ٻرا. آئي. سن. آست. آه=ٿيڻ)، هڏڪا، بدن
 جي بيهڪ، آڏاوت.
- هاچو: (سن. هان. ها=تياڳڻ، ڇڏڻ)، نقصان، ٽوٽو، ڇيهو.

هار:	(سن. هار. هَر = وٺڻ)، شڪست.
هار:	(سن. هار. هَر = وٺڻ)، ماڻها، ڪنڍي.
هاري:	(سن. هارِت. هَر = وٺڻ)، هار ڪاٽڻ، ٺپاڪي.
هاگامو:	(ف. هنگام)، آواز، فساد، جهيڙو.
هالورو:	(سن. جهالا = ”رو“ پڇاڙي)، جهاکو، چاڪو، لوڏ.
هام:	(سن. آم = هائو)، قبوليت، ڏاڙ، ٻٽاڪ.
ههچ:	(ف. هوس)، سڏ، خواهش، لالچ.
ههس:	(ه. آس. سز. اوشر. ع. حبس)، آس، هوا جي ٻٽ، گھٽ.
هتيا:	(سن. هتيا. هن = مارڻ)، هچا، خون، ٻاپ.
هت:	(پرا. هتو. سن. هت. هس = ڪڍڻ)، ٻانهن جو اڳيون حصو، جنهن ۾ پنج آڱريون آهن، دست.
هتيار:	(گ. هتيار. ڌن. آثارو. هير. هتار. سن. هت) + ڪار، سلاح، اوزار.
هتيلي:	(ڌن. هتلي. پرا. هتلي. سن. هتلي. هت = هتلي).
	هت + تل = ترو، هت جي تري، ڪف دست.
هت:	(پرا. هت. سن. هت. هت = چمڪڻ)، دڪان.

هَتَ تَرَوَ : (۵. هَتَ تال. سن. هَتَ + تَلَڪَ = تالو، ڪرڻ).
دڪانن کي (ڪنهن دڪ يا ٻئي ڪنهن سبب
کان) تالو هڻڻ، بازار بند.

هَتَنَ : (سن. گهٽڻ)، ڀرڪڻ، ڀوڻي ٿيڻ، گهٽ ٿيڻ.

هَتَ : (سن. هَتَ. هَتَ = وڌائي ڪرڻ)، آڀمان، تڪبر.

هَڇَنَ : (سن. هَتَ. هَنَ = مارڻ)، هَڇَنَ، گَهَنَ، ڪِرَنَ، پوڙجَنَ.

هَڇا : ڏسو ”هتيا“.

هَڇارو : (سن. هَتِيَا ڪار. هَتِيَا = خُونَ + ڪار = ڪندڙ)،

ڀاپي، خوني.

هَڏَ : (سن. هَڏَ)، هَڏو، عزيز، مائت.

هَڏِڪِي : (پرا. هِڪا. سن. هِڪا)، بيماريءَ جو قسم، هچڪي.

هَرَوَ : (پرا. هَل. سن. هَل. هَل = ڪاهڻ)، اوزار، جنهن

سان زمين کيڙجي.

هَرَائِي : (سن. لَڪَهَتا)، هلڪائي، گهر گهلائي.

هَرَ تالَ : (سن. هَرَ تال. هَرَتَ = ڀلو رنگ. هَر = سن کي

وٺڻ)، سنڪڻي جو قسم.

هَر دَوَ : (سن. هَر دَڀَ)، هنيون، دل.

هَرَڪَڻَ : (سن. هَرَشَن. هَرَقَن = خسوف ٿيڻ)، موهجن،
دل سرڪڻ.

هَرَنو : (سن. هَرَن؟)، هائيءَ جو ٻچو.

قَرَانَدَ وَڌَوَ آقَر، هَرَنو هَئيءَ جو ٻچو.
(عبدالرحمان چانڊيو)

هَرَڻَ : (پرا. هَرَڻ. سن. هَرَڻ. هَر = وڻ)، مرڱھ، آھر.

هَرَڻَ : (سن. هَرَت)، عادت ڪرڻ.

هَرِيڙَ : (سن. هَرَتڪا)، وڪر جو قسم.

هَسَتِي : (پرا. هَسَت. سن. هَسَتَن)، هائيءَ.

هي جا چلي چول، تنهن هَسَتِيءَ کي حيران ڪيو. (محمد)

هَسَلِي : (سن. آنسلي)، گلي يا گردن جي هَڏِي، هَسَ،

کچيءَ جو گهڙو.

هَسَنَ : (پرا. هَسَن. سن. هَسَن. هَس = ڪلڻ)، ڪلڻ.

هَسَوارَ : (ف. اسپوار. اسپ = گهوڙو + ”وار“ نسبت جي

نشاني)، گهوڙي سوار.

نَڌَڪا گهوڙا، غياڻا هسوار. (پهاڪو)

- هَڱُ : (سن. هِنگُ)، سرهي وڪر جو قسم.
- هَلاڪُ : (ع. هَلاڪُ)، دِقُ، ڪِڪُ، خفي.
- هَلاَن : (ع. حَمَلُ)، آمارو، حملو، ڪام.
- هَلاڪو : (سن. لَکُهَڪَ)، ڪهٽ، وزن وارو. ضد ”گَو“.
- هَمالِيہ : (سن. هَمالِيہ. هَم = برف + آليہ = جاء)، هندستان جي اتر ۾ هڪ وڏو جبل.
- هَمام دَسَٽو : (ف. هاوَن = آڪري + دَسَٽَ = مَهِرو)، آڪري مھري جو قسم.
- هَمتَ : (ع. هِمتَ)، طاقت، سڪھ.
- هَمرَہ : (ف. هَم = ساڳيو + راہ = رستو)، مددگار، سنگتي.
- هَنيہ چي : (گ. هَمچي)، ناچ جو قسم، جنهن ۾ هٿ ڪڍي تازي هڻبي آهي.
- هَنيارَ : (ف. انبار)، ڍڳ، دَن، راہ.
- هَنجَہ : (پرا. هَنس. سن. هَنس. هَن = مارڻ، وڃڻ، هَس = ڪڍڻ).
- ڪِلن)، هَنس ٻڪري، جنهن جي ٻار موهيندڙ

آهي. سنڌ من اصل کاڌو موتي آهي.

هنجه، مور، چشم، ٽوڪور ٿيا، ڦاٽا فيل ڦٽندڙ. (محمد)

هَچون: (پرا. آشر)، ڪوڙها، ٽوڪ.

هندو: (ف. هند > سن. سنڌ)، ڪارو، هندستان جو وائيو.

هندورو: (پرا. هندول، سن. هندول. ڏل = لڏڻ)، ٻينگهو، ڏولي.

هندول: (سن. انڌروڏو)، هندوو، مينهن وساڙو، ارسائي، ڪاڙهو مخملي ڪٽو.

پيئس ماد مقابلي، هونئن روءِ هندول. (جلال)

هندول: (سن. هندول)، هڪ راک جو نالو. ڏسو ”راک“.

هندي: (هيم. هنديا، سن. هنديا. هند = گڏ ڪرڻ).

ناٿي جي چئي، جنهن جي ڏيکارڻ ۽ ڏيڻ تي پيسا ملن.

هندي: (سن. هنديا. هن = مارڻ)، ديکڙي.

هنس: ڏسو ”هنجه“.

هنسا: (سن. هنسا. هنس = مارڻ)، مارڻ.

هنڪلاج: (پرا. هنڪل، سن. هنڪل. هنگ = سندر + لا =

- هیرن: (سن. ایرنڊ)، وڏو ٻوٽو يا ننڍو وڻ، جنهن جي
 ٻج مان تيل نڪرندو آهي.
- هیرو: (سن. هیر. هر = وڻ)، هڪ قيمتي پٿر.
- هیکانڊ: (سن. ایکاٽ)، کڏجن، ملاقات.
- هیڏو: (هرا. هیڻ. سن. هین. ها = چڏڻ)، ڪمزور.

(الف)

HYDERABAD

4th July, 1956.

Dear Mr Sandelo.

Thank you for your letter and 'Tahqiq Lughat Sindhi'

A book like yours was badly needed for the student community and they must thank you for Providing them. I must congratulate you on your very good effort. Now there is some thing to go on with. I have no doubt, by the time a Second Edition is demanded, you will have made it still more completé and perfect.

With all good wishes and thanks.

Yours Sincerely

I. I. KAZI.

(ب)

Government College, Hyderabad (W. Pakistan)

Dr. A. C. S. GILANI,

M.A., Ph.D., W.P.E.S.(I).,

PRINCIPAL

March 21st, 1957.

My dear Abdul Karim,

I have gone through the pages of your valuable book entitled **TAHQIQ-UL-LUGHAAT**, perhaps the only work in **SINDHI** treating the etymology of the most difficult words, hitherto left unfathomed. Believe me, you deserve my most sincere congratulations on your wonderful feat in producing such a scholarly book, which will go a long way in the better understanding of the language of the soil. You have further made easy the work of a lexicographer of the language and the students of the **SINDHI LANGUAGE and LITERATURE**.

In my honest opinion, you deserve the thanks of all the Sindhi knowing people upon whom you have conferred a boon by bringing out such an elegantly got-up volume, which, to say the least, will help in diffusion of knowledge and dissemination of learning in this part of the Province.

I admire your spirit of application, assiduity, industriousness and the fund of energy, to say nothing of your erudition which you have displayed so splendidly in your book.

The book should find its place in the libraries of all the Universities, Colleges and Schools of the Country. It should be recommended as a **PRIZE BOOK**.

With deep personal regards,

Yours sincerely,

A. C. S. Gilani

(Dr. A.C.S. GILANI)

Principal,

GOVT. COLLEGE HYDERABAD.

Professor,

Abdul Karim sandeelo,

M. A.,

GOVT. COLLEGE, LARKANA.

(ج)

شمس العلماء

الدكتور عمر بن محمد داؤد هوتہ

SHAMSUL-ULAMA

286, GARDEN EAST,

Dr. UM. DAUDPOTA

KARACHI 3.

M.A. (BCM.) PH. D. (CANTAB).

3-11-55

عزيزي و مكرمي عبدالڪريم سنديلو حفظه الله تعالى
 السلام عليكم و رحمة الله وبركاته - غرض ته، عين
 انهيءَ ڏينهن جڏهن مان ڪتب فروش ڏي لکڻ وارو هوس،
 اوهان صاحبن جو مرتب ٿيل ڪتاب ”تحقيق لغات سنڌي“
 ٽپال جي رستي مليو، اوهان تمام ڪهڻي ڪاوش ڪئي آهي،
 تنهن لاءِ اوهان ڪيرون لهڻيون. ڪيترائي لفظ اهڙا آهن،
 جن جو ڏاتو هڪ سنسڪرت جو سطحي ڄاڻندڙ لغتن رستي ڄاڻي
 سگهي ٿو، مگر ڪيترائي لفظ آهن، جي مسلمانن سنڌيءَ ۾
 مروج ناهن، انهن جو ابراد اڃا پڻ هون. بهرحال اوهان جيڪا
 محنت ڪئي آهي، سا انصاف جوکي آهي، ۽ خصوصاً ههڙي
 ڏڪر جي سمي ۾ هن قسم جو ڪتاب ڇپائڻ، جنهنجا پڙهندڙ
 ٿورا هجن، ڪمال همت آهي. رب تعاليٰ شال اوهان کي سنڌي
 ادب جي خدمت جي توفيق عطا فرمائي.

اوهان جي ”ديهاڻي شاعر“ جي ظهور لاءِ منتظر آهيان.
 اسيد ته اوهن هر طرح خوش و خورم هوندا.

اوهانجي عطيه جو شڪر مند

والسلام

دعا گو

”ع“

(د)

هالا

ع ۱۸-۱۱-۵۵

محترمي السلام عليڪم

اوهانجي تصنيف ”تحقيق لغات سنڌي“ زير مطالع آهي. رايو بعد ۾ موڪليندس، پر ايترو ضرور چونڊس ته اوهان سنڌي زبان کي سونو نڪ وڌو آهي. هن قسم جي لغت جي سخت ضرورت هئي. اوهان جيڪا محنت ڪئي آهي، سا بيشڪ قابل تعريف آهي.

p - p - ز - طالب الموليٰ

والسلام

ع ۲۹-۱۱-۵۵

برادر مڪرم - السلام عليڪم

لغت ڪيترن ڏينهن کان پهتل هئي، ليڪن بروقت جواب موڪلي ڪونه سگهيس، جنهن لاءِ معافي طلب آهيان. لغت کي تمام چڱي طرح ڏٺم. جهڙي ٻڌم ئي، اهڙي ڏٺم. محنت ۽ تحقيق قابل قدر ۽ داد جي مستحق آهي. سنڌي لفظن جي خزانن کي ڪولي رکي ڇڏيو آئون. الله هاءِ اوهان کي جزاءِ خير ڏئي ۽ قوم کي توفيق بخشي، جو اوهان جي پرخلوص محنت جو قدر ڪري.

نياز مند

والسلام

همام الدين شاه

(۵)

MEMBER OF PARLIAMENT
(RAJYA SABHA)
Ex-Governor of Assam

Observatory Cottage,
Rashtrapati Niwas
SIMLA 13-6-1960. 11 p.m.

My dear Mr. Abdul Karim

This letter may seem to come to you from a stranger but being myself a farer on the same way which you have been treading - the study of the Sindhi Language - I feel no barrier in writing to you. I have just finished dipping in to your great work تحقیق لغات سندھی for about two hours. Please accept my heartiest congratulations on the splendid service you have rendered to the cause of the Sindhi language. What an amount of patience, deep research cautious judgement, and hard work lies behind this Sindhi Etymology which, I have no doubt, through its later and fuller editions, which hold the field for several decades. All scholars and writers of Sindhi and serious students of the language whether in Pakistan or India will greatly value your **Lughat** for years to come.

Having heard of your book, I tried to secure a copy and received it only this evening. I intend to go through it with greater care than has been possible at this first glance through its pages I have no doubt that I will gain a great deal from its study.

You have mentioned that your book "سندھ جو سیلنگار" is in the press. It must have come out by now. I am endeavouring to secure a copy of it here. I have no doubt, judging by the magnificent effort you have so successfully put forth in the present cause, that your second book must be a classic in its field.

Once again my congratulations and the best of wishes for the fine work you are doing and the great service you are rendering both to "Mother Sindhi" and the cause of Linguistics in general.

With best regards.

Yours Sincerely,
Jairamdas Doulatram

(و)

اخبار

هندستان ۲۷-۲-۱۹۵۵ع

”تحقيق لغات سنڌي“ جو هڪ دل چڪندڙ ڪوش
پاڪستان ۾ ڇپيل، اسان وٽ سمالوڇنا لاءِ آيل آهي، جنهن ۾
سنڌي لفظن جا ”ذاتو“ يا ”بنياد“ ڏنل آهن.

ظاهر آهي ته اهڙن لفظن جي ”جڙ يا هاڙ“ هٿ ڪرڻ
۾ ڪافي محنت ڪئي. هي ريائي ۽ غير تعصبي درستي گهرجي.
ڏسڻ ۾ اچي ٿو ته اهي ڪن مسٽر سنڊيلو ۾ ڪافي انداز ۾
آهن. هن چڱوئي پورهيو ڪري، گهڻي سوچ ۽ ڪوچ بعد
مٿيون ڪتاب تيار ڪيو آهي.

”سنڌي لغت“ ٺاهڻ جو ڪم جڏهن ڊاڪٽر نبي بخش خان
بلوچ کي سپرد ڪيو ويو، تڏهن مسٽر سنڊيلو کي به
ان لاءِ هڪ ريسرچ اسٽنٽ مقرر ڪيو ويو ۽ انهيءَ ڪري
انهيءَ ڪيتر ۾ هن کي چڱي اڀياس ڪرڻ جو موقعو مليو. پر
انهيءَ هوندي به ههڙي ”ڪئن ۽ نازڪ“ ڪم کي پورو
ڪرڻ اهڙو آسان ڪاريءَ نه هو، پر مسٽر سنڊيلو کي ”سنڌي
لغت“ مرتب ڪرڻ جي ڪيتري عرصي کان ايڏي ته آرزو
هئي، جو هن ڏينهن رات جاڳي، اهو ڪتاب تيار ڪيو آهي،
جو سنڌي ساهت کي چڱي هٽي ڏيندو.

ڪتاب تي جيڪا ڪوچ ۽ محنت ڪيل آهي، تنهن لاءِ
ساهت جا ڀرپوري مسٽر سنڊيلو جا هميشه ثورائتا رهندا.

(ز)

نواء سنڌ ۱-۱-۱۹۵۶ع

سنڌي ادب ۾ هي پهرين قسم جي لغت آهي، جنهن ۾ هر هڪ لفظ جو ذاتو يا بنياد ڏنو ويو آهي. ازانسواءِ ٻيون ڪيتريون ئي اهڙيون ڳالهيون ڏنيون ويون آهن، جيڪي هن کان اڳ سنڌي زبان جي لغتن ۾ گهٽ آيل آهن.

هن لغت ۾ جيڪي نئون ڳالهيون نظراينديون، سي اهي آهن ته: ”نولسڪو“ يا ”چندن هار“ تي اهو نالو ڪيئن پيو. اڪبر بادشاهه ”نورتن“ ڪهڙي خيال کان اختيار ڪيا. ”پنه“ يا ”چيهه، لچن“ ڪهڙا آهن. ”چوڏهن طبق“ ڇا ڪي ٿو چئجي. عورتن جا ”سورهن سينگار“ ۽ ”پارهن ڪهڻا“ ڪهڙا آهن ۽ ٻيون ڪيتريون اهڙي قسم جون ڳالهيون واضح ڪيون ويون آهن، جن جي تمام ڪن ٿورن اديبن ڪي خبر آهي.

لغت ۾ پنج هزار کن لفظ شامل ڪيا ويا آهن، جيڪي ”الف-ب“ جي ترتيب مطابق بابن ۾ ورهايل آهن.

”تحقيق لغات سنڌي“ جو اونهو مطالع ڪبو ته ڏسبو ته محنتي مصنف هن ڪتاب ۾ جيڪي لفظ شامل ڪيا آهن، تن جي اڪثريت سنسڪرت لفظن جي آهي، جن مان ڪيترا ته موجوده وقت جي رائج زبان ۾ موجود ڪين آهن، پر ايترو ضرور آهي ته مستر سنديلي لفظن جي چند ڇان ۽ تحقيق تي جيڪو مغز ڪپايو آهي ۽ جا محنت ڪئي آهي، سا واقعي قابل تحسين آهي.

بقول مصنف اها هڪ حقيقت آهي ته فلسفه، اللسان جو بحر بيڪران آهي، جنهن جو انت لهڻ آسان نه آهي، پر تنهن هوندي

(ح)

۾ قابل مصنف هن بحر بيڪران ۾ هٿين خالي گهڙي، تڙڪي تڙڪي ۽ ٻيون هٿي، جيڪي موتي ڪڍيا آهن، تن جو قدر نه ڪرڻ حد درجي جي زيادتي ٿيندي .

اها ۾ حقيقت آهي ته لغت جو ڪم نهايت نازڪ ۽ ڪمڻ آهي ۽ جن هن راه ۾ قدم رکيو هوندو تن کي سوين مشڪلاتن ۽ هزارين ڏڪن ۽ ڏاڪڙن جو مقابلو ڪرڻو پيو هوندو . ڪيترا ته بيزار ٿي، ڀڄي، ميدان ڪري ويا هوندا ۽ جن راه اڪاري هوندي، تن جو سارو بدن سيلهن ساڻو ڪري ڇڏيو هوندو . هو اهڙن ان ڏک انسانن جي محنت جو قدر نه ڪرڻ انتهائي بي حسبي ٿيندي ۽ جنهن جو لازمي نتيجو اهو نڪرندو، جو ادب ۽ ثقافت جي ميدان ۾ اهڙي بي حس قوم دنيا جي مردار قومن ۾ ليکي ويندي .

”تحقيق لغات سنڌي“ يقيناً سنڌي ادب ۽ سنڌي ٻولي جي هڪ بي بها خدمت آهي ۽ اهڙي خادم جو قدر ڪرڻ اسان سڀني جو فرض آهي .

اسان هن رائي جا آهيون ته هي ڪتاب سنڌي ادب ۾ هڪ شاندار باب جو اضافو آهي ۽ سنڌي زبان جي هر هڪ گهڻگهري کي هڪ ڪتاب خريد ڪرڻ گهرجي .

نئين سنڌ ۸-۱-۱۹۵۶ع

هن ڪتاب جي اهميت جو اندازو، سندس نالي مان ئي لڳائي سگهجي ٿو. هن دور ۾ جڏهن ته سنڌي زبان ڪن

سهل ۽ سنڌ ۾ نمائشي اديبن جو رانديڪو بنجي چڪي آهي ۽ سنڌيلي صاحب جي اها جانفشاني ۽ سخت ڪوشش واقعي قابل داد آهي ۽ جنهن جو ثبوت تحقيق لغات سنڌي جي شڪل ۾ ملي ٿو.

هيءَ لغت پنهنجي نوعيت ۾ تنها ۽ بي نظير آهي ۽ ڇاڪاڻ ته هن ۾ مصنف لفظن جي سٺين سنڌي معنيٰ نقل ڪري ڇڏڻ بدران، لفظن جي اصلي مادہ ۾ بنياد کوٽي ظاهر ڪيو آهي ۽ يقيناً سنڌي زبان جي تاريخ ۾ اها پهرين ڪوشش آهي ۽ جا اميد ته رائيگان نه ويندي. هن کان اڳ ڪنهن به لغت نويس اهڙي درد مري نه ڪئي آهي. هر سنڌي کي سنڌيلي صاحب جي هن پيشڪش کان مستفيض ٿيڻ گهرجي.

رسالہ

سماهي مھراڻ اوڻھارو ۳-

ڪتاب تي، مصنف، جا محنت ڪئي آهي، سا قابل حد تحمين آهي. ڪتاب ۾ آيل سنڌي لفظن مان هر هڪ لفظ جو ذاتو يا بنياد ڏيئي، معنيٰ کي واضح ڪيو ويو آهي. جيڪڏهن ڪو متروڪ ۽ انوکو لفظ آهي ته بنياد سان گڏوگڏ مشهور شاعرن، جهڙوڪ: شاه ڪريش، شاه پٺاڻي، جلال، سچل، سامي وغيره جي ڪلام مان سند طور مثال ڏنا ويا آهن، تا ته لفظ جي معنيٰ صحيح طور روشن ٿئي. ڪتاب ۾ اٽڪل پنج هزار

(ي)

لفظ آندا ويا آهن. هونءَ تہ سنڌي ٻولي وسيع آهي، جنهن ۾ اڪيچار لفظ آهن، ليڪن فاضل مصنف فقط انهن خالص سنڌي لفظن کي پنهنجي لغت ۾ جاءِ ڏني آهي، جن جي ڏانوءَ يا هاڙ کي هو خاطريءَ سان ٻولي سگهيو آهي.

تنهن کان سواءِ ڪيتريون ٻالهيون، جي هن کان اڳ ڪنهن به سنڌي لغت ۾ نه آيون آهن، تن جي اهڙا لغوي خيال کان ڪئي ويئي آهي. مثلاً: ”نولڪوهار“ تي نالو ڪيئن هيو، انسان جا ”ٻيهه“ يا ”ڇٽيهه“ لڇڻ ڪهڙا آهن، عورت جا ”سورنهن سينگار“ ۽ ”ٻارنهن ٻهڻا يا زبور“ ڪهڙا آهن، ”ڇوڏهن طبق“ ڪهڙا آهن، وغيره. سچ بچ، اڄڪلهه جي علمي ماحول ۾ هي ڪتاب منفرد جاءِ والاري ٿو.

ڪتاب جو دٻاڇو ۱۷ صفحن تي مشتمل آهي، جنهن ۾ قابل مصنف سنڌي لفظن جي نحوي بناوت جي ڀيٽ ۾ اڪرت ۽ سنسڪرت لفظن جي نحوي بناوت سان ڪئي آهي. هن کان اڳ جيڪي سنڌي ڪتاب ۽ اشتقاقِي ڪتاب شايع ٿيل آهن، انهن تي ٻڌڻ عالمان تبصرو ڪيل آهي. مطلب ته ڪتاب ڪافي محنت بعد تيار ڪيل آهي. سنڌي ٻولي جي شائقين لاءِ هي ڪتاب هڪ تحفو آهي، جو کين پنهنجي لاکيڙي ٻوليءَ جي عظمت، بلند مرتبي ۽ قديم شاهائي نسل سان روشناس ڪرائيندو. اسين چاهيون ٿا ته هر تعليم يافته سنڌيءَ جي هٿ ۾ هي ڪتاب هجي، ته ٻوليءَ جي معمولي کان معمولي لفظن جي ته، جيڪي تاريخي راز لڪا هيا آهن، سي مٿن روشن ٿين.

نئين زندگي ماهه فيبروري ۱۹۵۶ع

هن ڪتاب جي پڙهڻ سان ائين معلوم ٿئي ٿو ته مصنف لغت جو ڪوڙهي نظر سان اڀياس ڪيو آهي، جنهنڪري سندس ڪتاب به لغت جي موضوع ۾ بلند جاءِ والاري ٿو. هن قيمتي ڪتاب جي قابل مصنف، سنڌي ادب جي همدردن، ڪهڙڪهرن ۽ سچن کان ڪيرون لهڻيون، جنهن وڏي جاکوڙ ۽ جستجو ڪري، سنڌي ادب ۾ هڪ عمدي لغت سان اضافو ڪيو آهي، جنهن ۾ هر هڪ لفظ جو بنياد يا ڌاتو ڄاڻايل آهي. هن مفيد ڪتاب ۾ جيتوڻيڪ اٽڪل پنج هزار لفظ آندل آهن، پر تنهن هوندي به ائين چوڻ ۾ ڪو وڌاءِ نه ٿيندو ته اهي لفظ سڄي لغت جو مغز ۽ مفهوم آهن. ههڙي بيش بها تحفي جو ”نئين زندگي“ جي پڙهندڙن سان خاص طرح سان ۽ سنڌي ساهتيه جي سچن سان عام طرح سان تعارف ڪرائيندي، خوشي ڏئي ٿي.

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

آنتي ماءُ جڙيندي آهي اوندا سوندا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا بوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرنڊڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آس رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وٽن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن کا خصوصي ۽ تالي لڳل ڪلب Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان ان جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي همٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.

شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ، پُڪار سان
تشبيه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود جي مد مقابل بيهاريو
آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڏن ٿا؛
ريٽيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ ڇڏن ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به کڻين، جيڪي به کڻين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،
جنهن رڻ ۾ رات ڪيا رازا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته ”هاڻي ويڙهه ۽
عمل جو دور آهي، ان ڪري پڙهڻ تي وقت نه وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني
آهي.

پڻ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين
محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج
۽ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي
پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پڻ نصابي ڪتابن
سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پڻ سڀني کي چو، چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پڻ پڻ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)